

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>
<https://orcid.org/0000-0001-8309-656X>

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Justinas Bagdžius

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai,
Teisė (S 001)

VILNIUS 2022

Disertacija rengta 2016–2022 m. Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Jonas Prapiestis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
teisė – S 001)

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.418>
<https://orcid.org/0000-0001-8309-656X>

VILNIUS UNIVERSITY

Justinas Bagdžius

Exemption from criminal liability under surety

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Law (S 001)

VILNIUS 202

The dissertation was prepared between 2016 and 2022 at Vilnius University.

Academic supervisor – Prof. Dr. Jonas Prapiestis (Vilnius University,
Social Sciences, Law – S 001).

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	7
ĮVADAS	8
1. LAIDAVIMO SAMPRATA	26
1.1. Laidavimo susiformavimas ir teisinis institucionalizavimas	27
1.2. Laidavimo ištakos LDK teisiniuose šaltiniuose	32
1.3. Laidavimas kaip iš pasitikėjimo santykių atsirandantis teisės institutas	40
1.4. Laidavimo kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės priemonės susiformavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje	52
1.5. Pirmosios dalies rezultatų apibendrinimas	56
2. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS IR ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SAMPRATOS.....	58
2.1. Baudžiamosios atsakomybės sampratos problematika laiko ir turinio aspektais	58
2.2. „Erdviniai“ baudžiamieji teisiniai santykiai: traukti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn	64
2.3. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės susiformavimą paskatinusios priežastys	80
2.4. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės: tarp proceso ir materialinės baudžiamosios teisės	84
2.5. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir nepriekaištingos asmens reputacijos santykis.....	93
2.6. Antrosios dalies rezultatų apibendrinimas	100
3. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGAL LAIDAVIMĄ SĄLYGOS IR PAGRINDAI.....	103
3.1. Įstatyme numatytos nusikalstamos veikos padarymas pirmą kartą	105
3.2. Kaltės pripažinimas ir gailėjimasis dėl padarytos nusikalstamos veikos	118
3.3. Žalos atlyginimas ar pašalinimas arba įsipareigojimas atlyginti padarytą žalą	127
3.4. Pagrindas manyti, kad kaltininkas visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų ...	137
3.5. Laiduotojas	143

3.5.1. Laiduotojo forma.....	144
3.5.2. Asmens tinkamumo būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoju kriterijai	150
3.5.3. Laiduotojo teisinis subjektiškumas laidavimo sampratos kontekste	158
3.6. Laiduotojo atsakomybė.....	168
3.7. Trečiosios dalies rezultatų apibendrinimas	171
4. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGAL LAIDAVIMĄ TAIKYMO YPATUMAI	174
4.1. Teisėjo diskrecija atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą: galimybės ir ribos	174
4.2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės paradoksas – baudžiamojo poveikio priemonės	180
4.3. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ikiteisminio tyrimo metu	192
4.4. Laidavimo taikymo pabaiga.....	202
4.5. Ketvirtosios dalies rezultatų apibendrinimas	208
IŠVADOS	211
PASIŪLYMAI	214
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	214
I. Norminiai teisės aktai.....	217
II. Specialioji literatūra.....	223
III. Teismų praktika.....	232
IV. Kiti šaltiniai.....	271
MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS	278
TARPTAUTINIŲ MOKSLINIŲ RENGINIŲ, KURIUOSE PRISTATYTI TYRIMO REZULTATAI, SĄRAŠAS.....	279
PRIEDAI.....	280

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Konstitucija	Lietuvos Respublikos Konstitucija
1961 m. BK	Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas
ANK	Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas
BK	Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
BPK	Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas
CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
EŠ	Europos Sąjunga
EŽTK	Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
IBPS	Integruota baudžiamojo proceso informacinė sistema
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
Konstitucinis Teismas	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LITEKO	Lietuvos teismų informacinė sistema
RTFSR	Rusijos Tarybų Federacinė Socialistinė Respublika

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) preambulėje įtvirtinamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Šis siekis, kaip pamatinė visuomenės ir valstybės raidos vertybinė konstanta, materializuojamas teisės normomis reguliuojant visuomeninius teisinius santykius. Teisinės santarvės galima siekti net ir pačioje griežčiausioje iš visų teisės šakų – baudžiamojoje teisėje (Baranskaitė, Prapiestis, 2011). Šiuolaikinė baudžiamoji teisė vis labiau tolsta nuo Taliono principo. Valstybės atsakas į asmens padarytą nusikalstamą veiką ir represinio poveikio teisinės priemonės vis dažniau derinamos su humanišku, ekonomišku ir, svarbiausia, teisingu poveikiu nusikalstamas veikas padariusiems asmenims (Baranskaitė, 2009).

Besikeičiantis paradigminis šiuolaikinės Vakarų Europos šalių baudžiamosios politikos požiūris orientuojasi į socialinės taikos, kaip didesnės siekiamybės nei kaltininko nubaudimas, atkūrimą (atkuriamojo teisingumo koncepcija). Valstybės nacionaliniu lygiu ieško tradicinių represinių baudžiamosios teisės priemonių alternatyvų (Graebseh, Burkhardt, 2015), taip pat priemonių paspartinti asmens baudžiamosios atsakomybės klausimo išsprendimą (Jovanovič, Stanisavlevič, 2013). Naujasis (baudžiamasis) teisinis požiūris, pagrindžiamas tvirtėjančiomis tikslingumo (oportunizmo) principo taikymo pozicijomis, o vadinamoji diversija, kai asmuo, galbūt padaręs nusikalstamą veiką, nėra teisiamas ir baudžiamas bausme, tampa neišvengiama šiuolaikinės baudžiamojo proceso ir teisės dalis (Ažubalytė, 2001). Teisėsaugos institucijoms suteikiama vis daugiau galių spręsti ar, įvertinant viešąjį interesą, pradėti baudžiamąjį procesą asmens atžvilgiu yra tikslinga ir efektyvu (Tak, 2008, p. 54). Šios tendencijos neaplenkia ir Lietuvos teisinės raidos – 2000 m. rugsėjo 26 d. patvirtinus Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK) buvo įtvirtinta nauja nepriklausomos Lietuvos baudžiamosios politikos kryptis. Baudžiamuoju įstatymu ne tik buvo nustatytos nusikalstamos veikos ir bausmės už jų padarymą, bet ir buvo reikšmingai išplėtos kaltininko padėti lengvinančios priemonės: galimybė švelninti baudžiamąją atsakomybę ar bausmę bei atleidimas nuo jų (Prapiestis, Švedas, G., 2011).

BK sistemoje atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės įtvirtintas BK VI skyriuje „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės“, kuriame numatytos septynios bendrosios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar veikai praradus pavojingumą (BK 36 straipsnis), dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo (BK

37 straipsnis), kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius (BK 38 straipsnis), kai yra lengvinančių aplinkybių (BK 39 straipsnis), aktyviai padėjus atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas (BK 39¹ straipsnis), pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 39² straipsnis) ir pagal laidavimą (BK 40 straipsnis). BK Bendrojoje dalyje taip pat numatyta galimybė nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti teismo ribotai pakalintamui pripažintą asmenį, padariusį tam tikro pobūdžio nusikalstamas veikas (BK 18 straipsnio 2 dalis), taip pat asmenį, kuris nusikalstamą veiką padarė nugirdytas ar apsvaigintas prieš savo valią, dėl ko nesugebėjo suvokti savo elgesio pavojingumo (BK 19 straipsnio 2 dalis), ir nepilnamečio asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 93 straipsnis). BK Specialiojoje dalyje numatyta dar dešimt atskirų atvejų, kai asmuo tam tikromis sąlygomis gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už konkrečios nusikalstamos veikos padarymą¹.

Nors Lietuvos BK nustatyta nemažai galimybių, kada nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali būti netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, bet nuo jos atleidžiamas, vis dėlto atlikti moksliniai tyrimai parodė bendrą regioninę tendenciją, kad Rytų ir Vidurio Europos valstybių blokas, palyginti su Šiaurės, Vakarų ir Pietų Europos valstybėmis, nuteisia kelis kartus daugiau įtariamųjų (atitinkamai Rytų ir Vidurio Europos valstybėse nuteisiama 74,7 proc. visų įtariamųjų, Šiaurės ir Vakarų Europos valstybėse – 44,6 proc., Pietų Europos valstybėse – 35,7 proc.) (Harrendorf, 2017). 2015 metais regioninio projekto „Nusikalstamą veiką įvykdžiusių asmenų resocializacija Europos Sąjungoje: pilietinės visuomenės vaidmens stiprinimas“ metu buvo atliktas tyrimas „Alternatyvios baudžiamosios sankcijos Europos Sąjungoje“ (Graebseh, Burkhardt, 2015), kuriame nagrinėtos su laisvės atėmimu nesusijusios priemonės, siekiant nustatyti perspektyviausias baudžiamųjų sankcijų alternatyvas. Tyrimo autoriai, aptardami valstybių patirtį naudojant laisvės atėmimui ir asmens nuteisimui alternatyvias priemones, išskyrė Lietuvoje taikomą atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kaip gerąjį Lietuvos baudžiamosios justicijos pavyzdį.

BK 40 straipsnio norma, priimta 2000 m. rugsėjo 26 d. su naujuoju BK, įtvirtinta, kad nuo baudžiamosios atsakomybės pagal teismo pasitikėjimo verto asmens laidavimą gali būti atleidžiamas pirmą kartą baudžiamąjį

¹ Tokia galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės yra numatyta BK 114 straipsnio 3 dalyje, 147 straipsnio 3 dalyje, 147² straipsnio 2 dalyje, 157 straipsnio 3 dalyje, 189¹ straipsnio 2 dalyje, 226 straipsnio 6 dalyje, 227 straipsnio 5 dalyje, 259 straipsnio 3 dalyje, 291 straipsnio 2 dalyje, 291 straipsnio 3 dalyje.

nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą padaręs asmuo, jeigu jis pripažino savo kaltę dėl padarytos nusikalstamos veikos, nuoširdžiai gailisi, bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą, taip pat yra pagrindo tikėti, kad šią žalą jis visiškai atlygins ir ateityje nebedarys naujų nusikalstamų veikų. Tokia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis gali būti taikoma tik tada, kai yra atitinkamo asmens – laiduotojo rašytinis prašymas.

Per visą galiojimo laikotarpį ši baudžiamojo įstatymo norma nė karto nebuvo keičiama ar tobulinama. Atskirų mokslinių tyrimų, susijusių su visapusiška atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą analize, taip pat nėra atlikta. Šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies bendroji analizė pateikiama tik mokomuosiuose šaltiniuose: BK komentare (Prapiestis, *et al.*, 2004, p. 253–261) ir Vytauto Piesliako knygoje „Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga“ (Piesliakas, 2008, p. 374–376). Tam tikrais lyginamaisiais aspektais atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nagrinėtas Agnės Baranskaitės, tyrusios atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui susitaikius su nukentėjusiuoju (Baranskaitė, 2005; Baranskaitė, 2007). Tai gali implikuoti kelis dalykus: arba BK 40 straipsnio norma yra tobula, arba niekam neįdomi. Kita vertus, BK 40 straipsnio taikymo statistika pagrindžia, kad laidavimo institutas atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės kiekvienais metais tampa vis populiariesnis: IBPS ir LITEKO duomenimis, 2014 m. nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atleista 517 asmenų, 2015 m. – 632 asmenys, 2016 m. – 738, 2017 m. – 1 353, 2018 m. – 1 844, 2019 m. – 1 912 asmenų, 2020 m. – 1 885 asmenys, o 2021 m. – 2 025 asmenys.

Laidavimo taikymo statistikai ir bendram šio instituto žinomumui didėti daug reikšmės turėjo nuo 2017 m. sausio 1 d. kriminalizuotas transporto priemonės vairavimas neblaiviam². Šią nusikalstamą veiką padariusiems asmenims atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikomas dažniausiai (vidutiniškai 38 proc. visų laidavimo atvejų³).

² Nuo 2017 m. sausio 1 d. BK 281 straipsnis papildytas nauja 7 dalimi (BK 47, 176, 220..., 2015), o nuo 2019 m. balandžio 1 d. ši BK norma buvo išdėstyta atskirame 281¹ straipsnyje „Transporto priemonių vairavimas, kai vairuoja neblaivus asmuo“ (BK 68, 281 straipsnių pakeitimo..., 2019).

³ Antra pagal laidavimo taikymo dažnumą nusikalstama veika (vidutiniškai 21,69 proc.) yra neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (BK 259¹ straipsnis), kitos nusikalstamos veikos (pavyzdžiui, BK 140, 178, 222, 227, 228 300) atitinkamai sudaro daugmaž vienodai – apie 5 proc. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo atvejų.

Galima teigti, kad būtent 2017 m. įvyko esminis visokeriopo susidomėjimo laidavimo institutu lūžis. Apie laidavimą kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės priemonę pradėta aktyviai diskutuoti viešojoje erdvėje⁴. Visuomenės informavimo priemonėse, specializuotuose teisiniuose naujienų portaluose (pavyzdžiui, Teisė.Pro) pradėta aiškinti visuomenei, kas yra atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kuo ši priemonė skiriasi nuo kitų BK įtvirtintų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių (plačiau, pavyzdžiui: LRT Radijo byla. Kokiais atvejais..., 2021; Pėstininkas, 2020). Disertacinio tyrimo metu atlikta žiniasklaidos pranešimų turinio apžvalga atskleidė, kad žiniasklaidos priemonės, pateikdamos visuomenei informaciją apie priimtus sprendimus nusikalstamas veikas padariusius asmenis atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nevengia pranešimų antraštes formuoti kritišku ar net šokiruojančiu stiliumi. Pavyzdžiui, pačioje pirmoje publikacijoje (2017 m. sausio 12 d.), aprašiusioje pirmojo neblaivaus baudžiamojon atsakomybėn patraukto vairuotojo atvejį, apie sprendimą atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės visuomenei pranešta taip: „Gėdinga spraga įstatyme: girtas vairuotojas išsisuko, ir tokių bus tūkstančiai“ (lrytas.lt, 2017). Aprašant laidavimo atvejus didžiausias neigiamas krūvis tenka sprendimus priimančiam subjektui – teismui ir pačiai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės idėjai: „Teismų akibrokštas: milžiniškus vaikų pornografijos kiekius sukaukęs kaunietis išvengė bausmės“ (Delfi.lt, 2021), implikuojant įspūdį apie asmens išteisšinimą.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sulaukė net ir Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos dėmesio, ji 2018 m. rugsėjo 10 d. antikorupecinio vertinimo išvadoje Nr. 4-01-6982 nurodė, kad asmenys, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, negali būti laikomi nepriekaištingos reputacijos specialiųjų Lietuvos Respublikos įstatymų, nustatančių nepriekaištingos reputacijos reikalavimą tam tikroms pareigoms eiti ar užsiimti tam tikra veikla, kontekste. Teisėjų tarybos 2018 m. spalio 26 d. nutarimu Nr. 13P-111-(7.1.2.) „Dėl Mokymų pagal 2019 m. teisėjų mokymo programas plano patvirtinimo“ atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tema buvo integruota į baudžiamąsias bylas nagrinėjančių apylinkės teismo teisėjų mokymų programą, o 2019 m. spalio 24 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) išleido teismų praktikos taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis)

⁴ Vien internetinės paieškos platformoje *Google* pagal raktinius žodžius „atleista pagal laidavimą“ randama 3 740 unikalų (nepasikartojančių) žiniasklaidos naujienų paieškos rezultatų.

apžvalgą. 2018 m. advokatų profesinė bendrija „Spectrum legis“ pristatė interneto svetainę <https://laidavimas.lt>, kurioje pradėjo reklamuoti galimybę būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir tam reikalingų dokumentų parengimą už standartinę 899 eurų kainą.

Taigi, visuomeninis ir teisinis susidomėjimas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutu yra nekvestionuotinas. BK 40 straipsnio taikymo didėjimas ir šios priemonės taikymas naujai kriminalizuotai nusikalstamai veikai – vairavimui neblaiviam (BK 281¹ straipsnis) prisideda ir prie kitų BK Bendrajai daliai aktualių klausimų sprendimo: baudžiamojo poveikio priemonių taikymo nuo baudžiamosios atsakomybės atleistiems asmenims aiškinimo ir taikymo, pačios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcijos plėtrai. Vis dėlto mokslinė analizuojamos temos problematika, be kita ko, išplaukianti iš temos aktualumo, materializuojasi keliais pjūviais.

Pirma, tai, kad nėra mokslinių tyrimų apie laidavimo kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės priemonę, reiškia, jog praktikoje gana dažnai taikomas institutas neturi suformuoto doktrininio pagrindo. Doktrinoje iki šiol nėra pateikta laidavimo baudžiamajoje teisėje sampratos, todėl nėra aišku, ką reiškia tokio pobūdžio laidavimas ir nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimas šiuo pagrindu, taip pat koks jo santykis su laidavimu civilinėje teisėje, kokie teisiniai ar kitokio pobūdžio santykiai atsiranda teismui priėmus sprendimą asmens baudžiamąją bylą nutraukti BK 40 straipsnio pagrindu. Šis institutas BK sistemoje unikalus tuo, kad įtvirtina trečiojo asmens (nesusijusio su padaryta nusikalstama veika) dalyvavimą baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose. BK komentare teigiama, kad tokiu atveju asmens atsakomybė „tarsi“ padalijama trimis subjektams: kaltininkui, laiduotojui ir valstybei, kur asmuo yra „perduodamas“ laiduotojo atsakomybėn (Prapiestis, *et al.*, 2004, p. 254). Tačiau ką reiškia toks atsakomybės „padalijimas“, kokia atsakomybė šiuo atveju dalijama ir ar ją apskritai galima dalyti? Ar laiduotojas turi teisinį subjektiškumą, kad būtų pripažintas teisinio santykio dalyviu? Kokios jo subjektinės teisės ir pareigos?

Antra, mokslu grįstų žinių stoka užpildoma „byla po bylos“ formuojama LAT teisės aiškinimo ir taikymo praktika. Nustačius doktrininis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pagrindus, būtina įvertinti, ar iki šiol suformuota teisės aiškinimo ir taikymo praktika atitinka tokio instituto esmę, ar laidavimo taikymas pagrįstas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcija. Atsižvelgiant į šiuos klausimus, reikšminga įvertinti ne tik teismų darbą taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, bet ir paties BK 40 straipsnio teisinį reguliavimą ir šio reguliavimo suderinamumą su šiuolaikinės baudžiamosios teisės tikslais ir

esminiais laidavimo bruožais. Kita vertus, vystantis teismų praktikai, keičiasi ir teisinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (jo taikymo) suvokimas. Tai atsispindi naujausioje LAT jurisprudencijoje, kur išplėstinė septynių teisėjų kolegija pripažino galimybę BK 40 straipsnio pagrindais nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti juridinį asmenį (LAT 2021 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje), nors baudžiamosios teisės doktrinoje laidavimas niekada nebuvo priskiriamas prie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formų, kurias būtų galima taikyti nusikalstamą veiką padariusiam juridiniam asmeniui (pavyzdžiui, Soloveičikas, 2006, p. 125).

Trečia, vertinant, *inter alia* tai, kad šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje tokia baudžiamojo proceso diversijos priemonė iš esmės neaptinkama jokiaje kitoje užsienio šalių baudžiamosios teisės praktikoje (panašus institutas įtvirtintas tik Ukrainos Respublikos baudžiamajame įstatyme), viešojo ir privataus intereso derinimo kontekste keltinas ir tokio instituto reikalingumo Lietuvoje klausimas. Šiuo aspektu taip pat aktualu įvertinti ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą suderinimą su konstituciniu teisingumo vykdymo principu, atsakyti, ar laidavimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą neiškreipia teisei valstybei būtinos humaniškumo ir atsakomybės neišvengiamumo principų pusiausvyros, ar tokia priemonė negali formuoti nebaudžiamumo nuotaikos visuomenėje. Tiriant šią problematiką reikšminga tai, kad beveik 70 proc. visų baudžiamųjų bylų laidavimo pagrindu yra užbaigiamos ikiteisminio tyrimo stadijoje (BPK 212 straipsnio 6 punktas). Todėl svarbu įvertinti, ar tam tikrose atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo stadijose neformuojami skirtingi šio instituto standartai, įvertinti, ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo metu gali būti pateisinamas ir nepažeidžia asmeniui garantuojamos nekaltumo prezumpcijos, taip pat ar tokia procese nėra iškreipiamas joje dalyvaujančių subjektų konstitucinis *modus operandi*.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektą nusako temos pavadinimas – disertaciniame tyrime analizuojamas BK 40 straipsnyje įtvirtintas nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Tai – centrinis šio disertacinio tyrimo objektas, nustatantis, kad darbe analizuojamas laidavimo kaip teisinio reiškinių pozityvistinis teisinis įtvirtinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje kaip viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių. Tai reiškia, kad šiame tyrime laidavimas analizuojamas ne vien pagal BK 40 straipsnio ribose, bet ir platesniame – laidavimo kaip baudžiamosios teisės instituto (BK, BPK, kitų susijusių teisės aktais nustatytų normų, susijusių su laidavimo taikymo, vykdymo ir padarinių klausimais) kontekste.

Tyrimo dėmesio centre yra ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata, probleminiai jos formulavimo klausimai, asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės, teisinė padėtis ir galimi teisiniai suvaržymai, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo skirtinguose proceso etapuose problematika. Ištyrus laidavimo socialinę / teisinę genezę ir apibrėžus laidavimo sampratą, patikrinama, kaip ši samprata atitinka nusistovėjusią BK 40 straipsnio taikymo praktiką.

Šis disertacinis tyrimas yra išimtinai teisės mokslo tyrimas, t. y. jis nepasižymi tarpdiscipliniškumu (skirtingomis socialinių mokslų disciplinomis). Pažymėtina, kad disertacinio tyrimo objekto platumas palieka erdvės ir kitų socialinių mokslų disciplinų – kriminologijos ir sociologijos tyrimams. Ir nors kai kuriose tyrimo dalyse yra naudojama tam tikromis šių mokslų žiniomis, analizuojami tyrimui reikšmingi duomenys ir šaltiniai, mokslinis tyrimas koncentruojamas, o mokslinio tyrimo metodai naudojami išimtinai teisei analizei pateikti.

Nors disertacijoje daugiausia pateikiamas vien baudžiamas teisinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą raidos, reglamentavimo teisės normomis, jo pagrįstumo, tikslų ir taikymo (suvokimo, aiškinimo ir dermės) mokslinis tyrimas, tačiau tiriamas institutas susijęs su skirtingomis teisės šakomis. Viena, pats laidavimas yra įsitvirtinęs civilinės teisės srityje kaip vienas iš prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų, kita, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip baudžiamojo teisinio santykio užbaigimo būdas yra procesinės prigimties (baudžiamojo proceso nutraukimo forma). Dėl to analizuojama tema ir atliekamas tyrimas turi tarpšakinės (skirtingų teisės šakų) mokslinės analizės požymių. Pasitelkus civilinės teisės žinias, bus analizuojamas pats laidavimo teisinis reiškiny. O su baudžiamojo proceso teise susiję klausimai nagrinėjami tik tiek, kiek jie reikalingi atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kaip materialinės teisės instituto taikymo problematikai atskleisti. Šiuo disertaciniu tyrimu nesiekama vertinti, ar pats atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas pagrįstai įtvirtintas materialinėje baudžiamojoje teisėje, nes toks tyrimas išeitų iš pasirinkto objekto ribų, kadangi tai susiję ne vien su laidavimu, bet visa atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistema. Tyrime taip pat neanalizuojama klausimų, kurių problematika yra išimtinai procesinio pobūdžio, pavyzdžiui, sprendimo (*res judicata*) dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įtaka sprendžiant nusikaltimo bendrininkų baudžiamosios atsakomybės klausimą, be to, įrodymų vertinimo klausimų. Tyrimas koncentruojamas į trečiojo asmens savanorišką įsitraukimą į baudžiamuosius teisinius santykius. Vadinasi, teisinės priemonės (nacionalinės ar tarptautinės), kuriose nors tretieji (privatūs) asmenys ir

dalyvauja dėl nusikalstamos veikos padarymo atsiradusiuose baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose, tačiau jų dalyvavimas yra teismo sprendimo teisinis padarinys, pavyzdžiui, probacija, nepilnamečių globa, šiam tyrimui nėra aktualus.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis šio disertacinio tyrimo tikslas yra teoriniais ir praktiniais pavyzdžiais kompleksiskai ištirti ir įvertinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teisinį įtvirtinimą bei visuminį reguliavimą Lietuvos Respublikos įstatymuose, jo taikymo praktiką, atskleisti teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo trūkumus, pasiūlyti galimų šių trūkumų sprendimo būdų. Siekiant nustatyto tikslo, tyrimui yra keliami šie uždaviniai:

- 1) Atskleisti laidavimo sampratą, nustatyti esminius laidavimo kaip teisinio instrumento požymius.
- 2) Nustaćius laidavimo požymius, išnagriniėti laidavimo teisinį institucionalizavimą ir apraiškas Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniuose.
- 3) Ištirti baudžiamosios atsakomybės ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratų doktrininio ir teisinio formulavimo problematiką.
- 4) Remiantis teisiniu reguliavimu ir teisės taikymo praktika išanalizuoti BK 40 straipsnyje įtvirtintas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygas.
- 5) Nustatyti ir ištirti laiduotojo teisinį subjektiškumą ir jį įvertinti bendrosios laidavimo sampratos kontekste.
- 6) Įvertinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo skirtingose baudžiamojo proceso stadijose – teismo ir ikiteisminio nagrinėjimo – problematiką teisiniais ir praktiniais aspektais.
- 7) Aptarti teisėjo diskreciją taikant BK 40 straipsnį varžančius veiksnius, įvertinti baudžiamojo poveikio priemonių taikymo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą santykį.
- 8) Atsižvelgus į tyrimo rezultatus, pateikti galiojančio teisinio reguliavimo ir (ar) teismų praktikos tobulinimo pasiūlymų.

Tyrimo naujumas. Laidavimo už nusikalstamas veikas padariusius asmenis užuomazgos Lietuvoje formavosi dar paprotinės teisės laikais, o statutinėje teisėje įtvirtintos jau ankstyvuosiuose teisės šaltiniuose – Pamedės teisyne, vėliau – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Statutuose. Nepaisant amžiaus skaičiuojamos laidavimo taikymo praktikos baudžiamosiose bylose, mokslinė jos analizė atliekama pirmą kartą. Šis disertacinis tyrimas yra pirmasis tokio lygmens mokslinis darbas apie laidavimą baudžiamojoje

teisėje. Atlikta visapusiška laidavimo kaip socialinio ir teisinio reiškinių analizė papildo teisės istorijos mokslo žinias apie tam tikrų senovės teisminiuose procesuose paplitusių institutų ryšį su laidavimu ir jų egzistavimą šiandieniuose visuomeniniuose ir iš dalies teisiniuose santykiuose, neatsižvelgiant į tai, ar šie santykiai *expressis verbis* reguliuojami teisės normomis. Tyrimo metu nustatyta, kad antikiniame baudžiamajame procese susiformavęs, o vėliau dar ilgas amžius tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės tradicijose valstybėse egzistavęs laudatorių (vėliau virtęs kompurgacijos arba ritualinės priesaikos institutu) (plačiau: Pettingal, 1779; Machovenko, 2007) atitinka esminius laidavimo už nusikalstamą veiką padariusius asmenis požymius.

Disertaciniu tyrimu taip pat ieškoma dviejų, palyginti visiškai skirtingų teisės šakų – civilinės ir baudžiamosios – sąlyčio taškų. Nors laidavimas neabejotinai dominuoja privatinės teisės normomis reguliuojamuose teisiniuose santykiuose, kurie iš pirmo žvilgsnio su BK 40 straipsniu gali būti susiję tik pavadinimu, tačiau tyrimo rezultatai atskleidžia, kad laidavimo sandara nekinta nepriklausomai nuo jo teisinės formos. Tiesa, reikia pripažinti, kad laidavimas nėra populiarus tema ir Lietuvos privatinės teisės mokslininkų darbuose, dėl to ši tyrimą galima teigti esant ne tik visiškai naują ir tarpdisciplininį (tarpšakinį), tačiau tyrime analizuojamas laidavimo reiškinių susiformavimo kontekstas leidžia tyrimo rezultatus pritaikyti aiškinant iš esmės kiekvieną iš laidavimo atsirandantį tiek teisinį, tiek socialinį santykį. Atlikta lyginamoji civilinio ir baudžiamojo laidavimo analizė ypač reikšminga analizuojant laiduotojo teisinį subjektiškumą, jo teises ir pareigas.

Šiame tyrime pasitelkus mokslinių tyrimų metodus laidavimas nagrinėjamas remiantis visiškai nauju ir dar niekada nei Lietuvos, nei užsienio - teisės mokslo darbuose nenagrinėtu būdu – per pasitikėjimo santykių kūrimo koncepciją. Nors teisėje pareiškimai apie pasitikėjimą yra dažni (Harding, 2009), o pasitikėjimo kūrimo siekis yra neretas politinėje, teisėkūros srityje, teisininkai nėra pateikę aiškaus atsakymo, koks yra pasitikėjimo teisinis kontekstas. Iki šiol vis dar nėra aiškiai atsakyta, ar pasitikėjimą galima laikyti teisiniu principu (Fichera, 2009). Apskritai pasitikėjimą tiriantys mokslininkai šį reikšinių linkę supriešinti su teise. Pavyzdžiui, Fichera teigia, kad „pasitikėjimas nėra teisinis terminas“ (Fichera, 2009, p. 19), todėl pasitikėjimas ir yra suvokiamas ne kaip apibrėžtas teisinis principas, bet labiau kaip socialinis konstruktas dėl to, kad valdžia, reguliuodama teisinius santykius, nepalieka erdvės savanoriškam bendradarbiavimui pasireikšti ir vystytis. Pasak Taylor, teisė, reguliuodama asmens elgesį, skatina pasikliauti taisyklėmis (Taylor, 1987, cituota Cross, 2001). Kritika teisei šiuo požiūriu pagrįsta tuo, kad ji „užgožia“ pasitikėjimą, nes nuoširdus pasitikėjimas tampa

neberekalingas, t. y. vidinės paskatos (motyvacija) pakeičiamos išorinėmis sankcijomis, kai santykiams suteikiama teisinė forma (Putnam, 2000). Šiame disertaciniame tyrime pateikiama laidavimo baudžiamosios teisėje analizė papildo ir išplečia pasitikėjimo reiškimaši teisėje nagrinėjančią teisės literatūrą (pavyzdžiui, Sitkin, 1993, 1995; Cross, 2005), išskiriant būtent laidavimą ne tik kaip pasitikėjimu pagrįstą socialinį ir teisinį institutą, bet ir kaip šiuo pasitikėjimu kuriamus atitinkamus teisinius santykius.

Disertacijoje taip pat naujai pažiūrima į santykinai „senus“ Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinos klausimus, susijusius su baudžiamosios atsakomybės ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratų aiškinimu. Nors disertacija nesiekia pateikti kitokios (dar nenustatytos) baudžiamosios atsakomybės teisinės sampratos, vis dėlto, naudojant mokslinių tyrimų metodus, sukuriama erdvinis baudžiamųjų teisinių santykių kaip baudžiamosios atsakomybės taikymo modelis, kuriuo paaiškinami ne tik baudžiamosios atsakomybės pradžios ir turinio momentai, bet ir baudžiamojo teisinio santykio dalyvių teisinė būklė, nustatoma (pasirenkama) ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata.

Galiausiai disertaciniame tyrime nagrinėjami ir kiti su analizuojama tema susiję klausimai, ypač baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo suderinimas su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslais, kurių egzistavimas yra paremtas sukuriama valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio asmens pasitikėjimo santykiais. Be to, kaip jau minėta aptariant tyrimo problematiką, šiame darbe nemažai dėmesio skiriama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo skirtinguose proceso etapuose problematikai, šią problematiką tiriant konstitucinių nekaltumo prezumpcijos ir teisingumo vykdymo principų kontekste.

Tyrimo šaltiniai. Disertacijoje iškeltam tikslui ir pasirinktiems uždaviniams pasiekti tyrimo metu surinktus, naudojamus ir analizuojamus šaltinius galima išskaityti į kelias pagrindines kategorijas.

Norminiai šaltiniai. Pagrindinis tyrimo šaltinis – BK ir jame nustatytas teisinis reguliavimas, tiesiogiai susijęs su nagrinėjama tema – atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistema ir konkrečia jos rūšimi – laidavimu, taip pat iš analizuojamos temos tiesiogiai išplaukiančiais klausimais (baudžiamosios atsakomybės nuostatos, baudžiamojo poveikio priemonės ir kt.). Instituto susiformavimui ištirti aktualus ir istorinis teisinis reguliavimas, susijęs su laidavimo apraiškomis seniausiuose Lietuvos teisiniuose šaltiniuose – Pamedės teisyne, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Statutuose, tarpukario baudžiamojo teisinio reguliavimo teisės aktuose (Laikino nuteisimo įstatymas, 1928), ypač aktualus sovietinės okupacijos laiku taikytas

1961 m. BK kaip sudėjęs pamatus dabartinei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą koncepcijai. Vertinant BK 40 straipsnio taikymo problematiką, pagrindinis tiriamas norminis šaltinis – BPK. Viena iš svarbiausių tiriamų šaltinių yra Konstitucija, kurios principinėmis idėjomis ir normomis grindžiama nagrinėjamos temos problematika.

Tam tikriems tyrimui reikšmingiems klausimams nagrinėti analizuojamas ir vertinamas specialiųjų Lietuvos Respublikos įstatymų, pavyzdžiui, Teismų įstatymo, Valstybės tarnybos įstatymo, Advokatūros įstatymo, Antstolių įstatymo, Notariato įstatymo, Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo ir kt. reguliavimas.

Šiai šaltinių grupei priskirtini ir tyrime analizuoti užsienio šalių baudžiamieji įstatymai. Čia bene svarbiausias yra Ukrainos Respublikos baudžiamasis kodeksas, nes, ištyrus Europos šalių BK, nustatyta, kad tik ši valstybė savo baudžiamajame įstatyme yra įtvirtinusi galimybę nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti pagal laidavimą. Kita vertus, užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose laidavimas dažnai yra ne proceso nutraukimo (diversijos) pagrindas, bet kardomoji priemonė, skiriama kartu su užstatu. Todėl lyginamajai tyrimo apie laidavimą baudžiamojoje teisėje analizei tiriami JAV, Kanados, Vokietijos, Nyderlandų, Rusijos, kitų pietryčių Europos (Balkanų) ir Centrinės Azijos valstybių baudžiamieji (baudžiamojo proceso) įstatymai ar kiti teisės aktai.

Specialioji literatūra. Aptariant nagrinėjamos temos aktualumą buvo pažymėta, kad mokslinių tyrimų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tema Lietuvoje iš esmės nėra atlikta. Todėl šios kategorijos šaltinius, atsižvelgiant į jų santykį su atliekamu tyrimu, galima išskirti į kelias grupes. Pirmai grupei šaltinių priskirtini tie darbai, kuriuose tiesiogiai analizuojamas / aptiriamas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Lietuvoje išsamiausia iki šiol atlikta BK 40 straipsnio apžvalga pateikta BK komentare (Prapiestis, *et al.*, 2004, p. 253–261) ir Vytauto Piesliako knygoje „Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga“ (Piesliakas, 2008, p. 374–376). Analizuojamai temai aktualių įžvalgų pateikiama ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto autorių kolektyvo išleistoje monografijoje apie BK Bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkius (Švedas, G., *et al.*, 2017). Lyginamuoju aspektu šiai grupei priskirtina ir Ukrainoje atlikta panašaus instituto analizė (Gumenyuk, 2012), *inter alia* padėjusi nustatyti, kodėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą instituto nėra aptinkama užsienio šalių baudžiamosios teisės praktikoje. Šioje šaltinių grupėje yra aktualūs ir sovietmečiu taikytą atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą aprašę baudžiamosios teisės autorių darbai (Klimka ir Apanavičius, 1972; Bieliūnas, *et al.* 1989).

Antrai grupei priskirtini šaltiniai, kuriuose analizuota baudžiamosios atsakomybės ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės (tam tikrų jos institutų) teorinė ir praktinė problematika materialiosios baudžiamosios teisės ir proceso aspektais. Didžiausias mokslinis įdirbis šioje srityje yra atliktas Agnės Baranskaitės, kuri 2005 m. apsigynė disertaciją apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui susitaikius su nukentėjusiuoju (BK 38 straipsnis) (Baranskaitė, 2005), vėliau šios disertacijos pagrindu išleido monografiją „Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje“ (Baranskaitė, 2007). Ši mokslininkė daug dėmesio skyrė bendrajai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės analizei, taip pat šio instituto vertinimui konstitucinių ir baudžiamosios teisės principų, viešojo ir privataus intereso derinimo kontekste (Baranskaitė, 2003; Baranskaitė, 2009; Baranskaitė ir Prapiestis, 2006), taip pat procesinei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės problematikai (Baranskaitė, 2008). Aktualias mokslines publikacijas, skirtas tam tikriems atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės aspektams nagrinėti, taip pat išleido Iveta Vitkutė-Zvezdinienė, analizavusi mažareikšmės veikos institutą (Vitkutė-Zvezdinienė, 2006; Vitkutė-Zvezdinienė, 2007; Vitkutė-Zvezdinienė, 2009), Rima Ažubalytė, įvairiu teisiniu požiūriu tyrusi diskrecinį baudžiamąjį procesą ir jo santykį su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės (Ažubalytė, 2006; Ažubalytė, 2008), taip pat atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės teorines ir praktines problemas analizavęs Vytautas Piesliakas (Piesliakas, 1979), rusų mokslininkas V. Sverchkovas (Sverchkov, 2008). Šiai tyrimo šaltinių grupei, atsižvelgiant į tyrimo objektą, priskirtinos ir mokslinės publikacijos, kuriose analizuojami bendrieji baudžiamosios atsakomybės turinio, taikymo ir apimties klausimai. Šiuos klausimus iš Lietuvos mokslininkų daugiausiai nagrinėjo Romualdas Drakšas (Drakšas, 2003; Drakšas, 2004; Drakšas, 2008), Vytautas Piesliakas (Piesliakas, 2007; Piesliakas, 2009), taip pat baudžiamajai teisei skirtų vadovėlių autoriai (Abramavičius, *et al.*, 2001; Švedas, G., *et al.*, 2019). Čia taip pat klasifikuotini moksliniai šaltiniai, kuriuose, nors ir netiesiogiai, vienu ar kitu aspektu nagrinėti šiam tyrimui reikšmingi baudžiamosios materialinės ir proceso teisės klausimai ir institutai (pavyzdžiui, šiuolaikinės baudžiamosios teisės tikslai, alternatyvūs baudžiamosios atsakomybės sprendiniai, teisiųjų padarinių nusikalstamas veikas padariusiems asmenims taikymas ir pan.). Tyrime daug remtasi Gintaro Švedo ir Jono Prapiescio mokslinėmis publikacijomis (Prapiestis, 2002; Švedas, G., 2006; Prapiestis ir Švedas, G., 2011; Švedas, G., 2014), kitų Lietuvos ir užsienio baudžiamosios teisės mokslininkų darbais (Sakalauskas, 2000, 2010, 2012; Šulija, 2001; Justickis, 2001; Kietytė, *et al.*, 2006; Goda, *et al.*, 2011; Goda, 2012; Rimšelis, 2005; Nevera, 2006; Merkevičius, 2008; Randakevičienė, 2009; Fedosiuk,

2012, 2014; Levon, 2013, 2015; Bikelis, 2014; Michailovič, *et al.*, 2014; Gladkikh ir Kurcheyev, 2015; Garbatavičiūtė, 2018, 2020; Tak, 2008; Sundurov, 2012; Kruglikov, 2014; Harrendorf, 2017; Monoghan, 2020; Willems, 2021; Semester, 2021 ir kt.)

Trečią tyrimui reikšmingų šaltinių grupę sudaro mokslo darbai, skirti laidavimo kaip teisinio instituto analizei. Dėl civilinės laidavimo prigimties daugiausia mokslo darbų, nagrinėjančių laidavimą, atlikta būtent šios teisės šakos mokslininkų. Atsižvelgiant į tai, kad šiuolaikinė laidavimo kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės samprata yra mažai pakitusi nuo romėnų teisės laikų, laidavimo analizė pateikiama šaltiniuose, kuriuose tiriami būtent romėnų teisėje atsiradę ir susiformavę teisės institutai. Čia išskirtinos knygos „Romėnų teisė“ (Nekrošius, *et al.* 2007) ir „Romėnų privatinė teisė“ (Jonaitis, 2014), Kembridžo ir Oksfordo universitetų išleisti romėnų teisės vadovėliai ir publikacijos (Stain, 2012; Johnston, 2015; Du Plessis, *et al.*, 2016), W. H. Loyd straipsnis (Loyd, 1917). CK įtvirtinta laidavimo instituto analizė pateikta CK šeštosios knygos komentare (Mikelėnas, *et al.* 2003). Tiriant laidavimo reiškimąsi baudžiamojoje teisėje, šiam tyrimui buvo ypač naudingi Kanadoje atlikti sociologiniai tyrimai, vertinę laidavimo kaip kardamosios priemonės taikymą, laiduotojų bruožus, teises pareigas ir atsakomybę (Myers, 2009; Schumann, 2018), o istorinėms instituto susiformavimo prielaidoms ir senovės teismo procese naudotiems institutams palyginti su laidavimu už nusikalstamą veiką padariusius asmenims, ypač reikšmingi Jevgenij Machovenko moksliniai darbai (Machovenko, 2004, 2007, 2013).

Vienas iš pagrindinių disertacijoje nagrinėjamo laidavimo kaip socialinio ir teisinio reiškinių analizės sudedamųjų dalių yra šiuo institutu kuriami pasitikėjimo santykiai. Pasitikėjimas teisės mokslo darbuose kol kas nėra aiškiai išgryninta ar plačiai nagrinėta kategorija (pavyzdžiui, Cross, 2005; Willems, 2021). Dėl to disertacijoje analizuojami ir kitų socialinių (filosofijos, politologijos, sociologijos) mokslų darbai, kuriuose tirtas pasitikėjimas kaip reiškinys (Gambetta, 1988; Jones, 1996; Braithwaite ir Levi, 1998; Putnam, 2000; Cook, 2001; Hoffman, 2002; Harding, 2009 ir kt.).

Teismų praktika. Disertaciniame tyrime, vertinant BK 40 straipsnio nuostatų taikymą ir jo problematiką, analizuojama nuo 2007 m. iki 2022 m. sausio 1 d. suformuota LAT teisės aiškinimo ir taikymo praktika atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bylose. Tai – vienas iš svarbiausių šio tyrimo šaltinių, kuris atskleidžia susiformavusį jurisprudencinį požiūrį į tiriamą institutą. Būtent šis požiūris užpildo doktrininę žinių trūkumą ir nustato BK 40 straipsnio taikymo gaires žemesnės instancijos teismams. Todėl tyrime, vertinant konkrečiose bylose ir kituose teismo

leidžiamuose šaltiniuose (apžvalgose, LAT Senato nutarimuose) suformuotas pozicijas, analizuojama, kaip šios pozicijos dera su nustatytais koncepciniais laidavimo kaip reiškinio pagrindais. Nors tyrime daugiausiai koncentruojamasi į LAT kaip kasacinės instancijos teismo procesinius sprendimus, tačiau tam tikroms praktinėms situacijoms iliustruoti pateikiama ir žemesnės instancijos teismų (apylinkės, apygardos) praktikos pavyzdžių. Tyrimo metu buvo įvertinta per 550 pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų priimtų sprendimų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės bylose. Tačiau šie sprendimai vertinti renkant konkrečius tyrimui reikšmingus duomenis, susijusius su užstato ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimu. Tyrime tam tikrų klausimų analizei reikšmingi ir Konstitucinio Teismo bei EŽTT priimti sprendimai.

Prie šios grupės šaltinių priskirtina ir ikiteisminio tyrimo bylų sprendimo (baigimo) praktika. Nors šios kategorijos bylos nėra tokio viešo pobūdžio kaip teisminės bylos, tačiau tyrimo uždaviniams pasiekti reikėjo įvertinti ir šioje proceso stadijoje susiformavusią BK 40 straipsnio taikymo praktiką. Tyrimo autorius gavo prieigą prie 95 ikiteisminio tyrimo, užbaigto atleidžiant įtariamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BPK 212 straipsnio 6 punktas), bylų medžiagos.

Kiti šaltiniai. Šiai tyrimui reikšmingų šaltinių kategorijai priskirtini visi šaltiniai, kurie negali būti priskiriami prie kitų šaltinių grupių, tačiau yra svarbūs tyrimo analizei ir išvadoms formuluoti. Pirmiausia, tiriant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įvirtinimo BK prielaidas, analizuoti šio įstatymo *travaux preparatoires*. Tyrimo metu buvo vertintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas Nr. P-2143 ir šio projekto alternatyvaus varianto Nr. P-2143A medžiaga, susipažinta su šių projektų svarstymo Lietuvos Respublikos Seime medžiaga (Teisės teisėtvarkos komiteto, plenarinių posėdžių medžiaga ir stenogramomis).

Analizuojant tarptautinę alternatyvių tradiciniam teisminiam procesui priemonių praktiką, reikšmingos nevyriausybinė ar tarptautinių organizacijų atliktos lyginamosios studijos (pavyzdžiui, Fair Trials, 2017; Jovanovič ir Stanisavljevič, 2013). Nacionaliniu lygiu aktualios Nacionalinės teismų administracijos skelbiamos metinės teismų ir teisėjų savivaldos institucijų veiklos ataskaitos (2021, 2020, 2019).

Disertacinio tyrimo metu buvo įvertinta ir daugiau kaip 3 500 žiniasklaidos pranešimų, susijusių su priimtais sprendimais atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, siekiant įvertinti 1) situacijas, susijusias su baudžiamojo proceso pradėjimu ir jo poveikiu asmens visuomeninei padėčiai; 2) formuojamai visuomenės nuomonei apie sprendimus atleisti asmenį pagal BK 40 straipsnį;

3) galima poveikį teisėjo diskrecijai dėl BK 40 straipsnio netaikymo tam tikrų kategorijų bylose. Galiausiai, šiai šaltinių grupei priskirtinas ir specialiai atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sukurtas internetinis portalas <https://laidavimas.lt> ir jame pateikiama informacija.

Tyrimo metodai. Tyrimui atlikti buvo naudoti baudžiamojoje teisėje įprasti mokslinio tyrimo metodai, iš kurių svarbiausi išskirtini – istorinis, lingvistinis, sisteminės analizės, lyginamasis ir empirinis ekspertinės apklausos metodas.

Nors istorinis ir lingvistinis metodai dažnai naudojami panašaus pobūdžio moksliniuose tyrimuose, tačiau šiame tyrime šiems mokslinių tyrimų metodams teikiama daug reikšmės. Tai reiškia, kad metodai naudojami ne tam, kad būtų pateikta izoliuota tiriamo instituto istorinės genezės apžvalga ar tyrimui reikšmingų terminų apibrėžimai. Šie metodai disertacijoje naudojami kaip integruota loginė disertacijos ir joje daromų išvadų ir (ar) apibendrinimų grandinė. Istoriniu ir lingvistiniu metodais yra paremti du pagrindiniai šio tyrimo poliai – laidavimas ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Istorinis metodas (kartu su lyginamuoju) itin reikšmingas formuojant laidavimo sampratą ir esminiams jo požymiams, ypač – asmens, laiduojančio už kitą asmenį, nustatyti. Lingvistinis metodas pasitelktas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratai formuluoti. Remiantis lingvistikoje pripažįstamomis teorijomis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcija analizuojama apibūdinant konstitucinės sąvokos „patrauktas baudžiamojon atsakomybėn“ reikšmę, sukuriant erdvinį baudžiamųjų teisinių santykių modelį, kuriuo paaiškinamas teisinis patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pradžios ir pabaigos momentai.

Sisteminės analizės metodu buvo atliekama mokslinės literatūros, teisės aktų ir teismų praktikos analizė. Šis metodas naudotas baudžiamajame įstatyme įtvirtintų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygų ir pagrindų turinio prasmei atskleisti, be to, šiuo metodu buvo remiamasi apibendrinant tyrimo rezultatus, darant išvadas ir teikiant pasiūlymus.

Lyginamasis metodas naudotas lyginant galiojantį ir netekusį galios teisinį reguliavimą, teisės aktų projektus, skirtingas doktrines pozicijas, aktualias civilinės ir baudžiamosios teisės šakų nuostatas. Šiuo naudotu metodu taip pat atskleisti Lietuvos ir kitų šalių baudžiamųjų įstatymų atitinkamų nuostatų skirtumai, įvertinti jų panašumai bei parodyta, kaip vienas ar kitas tyrimui reikšmingas klausimas yra reguliuojamas kitose valstybėse.

Tyrimo metu buvo atlikta empirinė ekspertinio vertinimo apklausa, kurios žymūs Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai (atsakymus pateikė

11 teisės mokslininkų, kurių teisinio ir mokslinio darbo stažas vidutiniškai 15 metų), atstovaujantys skirtingoms Lietuvos teisės mokykloms bei užsiimantys skirtinga teisinės profesijos praktika (teisėjai, advokatai, prokurorai) ir vienas psichologas, besispecializuojantis teisės psichologijos srityje, pateikė savo nuomonę apie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įtvirtinimą BK lėmusias priežastis, šio instituto taikymo suderinimą su nekaltumo prezumpcijos bei teisingumo vykdymo principais.

Teorinė ir praktinė tyrimo reikšmė. Atskiros šio disertacinio tyrimo dalys, viena, nauju požiūriu papildo Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinos žinias apie ne kartą analizuotus baudžiamosios teisės institutus (pavyzdžiui, baudžiamąją atsakomybę, atleidimą nuo jos), kita, suteikia pagrindą tolesniems mokslo darbams panašiomis temomis (pavyzdžiui, senaties institutas, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės BK Specialiojoje dalyje numatytais atvejais). Disertaciniame tyrime pateikiama pasitikėjimo santykių reiškimosi baudžiamajoje teisėje koncepcija leidžia šiuo aspektu giliau tirti tiek nacionalinius, tiek tarptautinius baudžiamosios teisės institutus (valstybių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, bausmės vykdymo atidėjimą, lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų ir kt.).

Disertacijoje pateikiama BK 40 straipsnio nuostatų analizė ir daromos išvados neabejotinai turėtų praktinės reikšmės sprendžiant tokio pobūdžio baudžiamąsias bylas, jei tyrimo rezultatai būtų pripažinti teismų praktikoje. Tokiu atveju atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas galėtų keistis iš esmės, ypač turint omenyje laiduotojo tinkamumo vertinimą ir užstato skyrimą. Be to, atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galėtų kisti BK 40 straipsnio taikymo už konkrečių nusikalstamų veikų padarymą praktika, be kita ko, apimanti ir baudžiamajo poveikio priemonių (ne)skyrimą, taip pat BK 40 straipsnio taikymą ikiteisminio tyrimo metu.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Autorius parengė du mokslinius straipsnius, tiesiogiai susijusius su disertacijos tema ir ginamaisiais teiginiais. Straipsniai buvo publikuoti Vilniaus universiteto periodiniame mokslo leidinyje „Teisė“. Tarptautiniuose moksliniuose renginiuose Lenkijoje ir Vilniuje autorius skaitė pranešimus, susijusius su analizuojama tema. 2021 m. sausio 28–29 d. vykusiame ECLAN tarptautiniame doktorantų seminare skaityto pranešimo „Bail as Social phenomena’s Applicability in Legal Liability Forms“ pagrindu pateikta publikacija leidinyje „The Significance of EU Criminal Law in the 21st Century: The Need for Further Harmonisation or New Criminal Policy? (short papers)“.

Dalis tyrimų rezultatų buvo pristatyta 2019 m. gegužės 27 d., birželio 11 d., spalio 15 d. ir lapkričio 19 d. autoriaus vestuose mokymuose apylinkių teismų teisėjams pagal baudžiamąsias bylas nagrinėjančių apylinkių teismų

teisėjų mokymo programą (B-I-2) tema „Baudžiamoji atsakomybė už vairavimą neblaiviam. Laidavimo instituto taikymas“ (16 akad. val.).

Disertacijos struktūra. Ji atitinka tyrimo objektą ir yra suderinta su mokslinio tyrimo uždaviniais.

Disertaciją sudaro: įvadas, kuriame nustatomi ir aptariami tyrimo aktualumas, objektas, tikslas, uždaviniai, tyrimo šaltiniai, darbo mokslinis naujumas, teorinė ir praktinė darbo reikšmė, tyrimo metodai, tyrimo rezultatų aprobavimas ir darbo struktūra, disertacijos ginamieji teiginiai; tiriamoji ir dėstomoji dalis, kurioje, siekiant numatyto tyrimo tikslo, išsamiai analizuojamas tyrimo dalykas ir objektas; tyrimo rezultatų aptariamoji dalis, joje pateikiamos disertacijos išvados ir siūlymai; disertaciją rengiant naudotų literatūros šaltinių ir autoriaus mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas.

Disertacijos tiriamoji ir dėstomoji dalis apima keturias dalis, kurias savo ruožtu sudaro skyriai ir poskyriai, dalių apibendrinimai.

Pirmoje disertacijos tyrimo dalyje analizuojamas laidavimas kaip socialinis ir teisinis institutas, pagrindiniai jo bruožai ir taikymas Lietuvoje skirtingais istorijos laikotarpiais.

Antroje dalyje laidavimo institutas tiriamas kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, t. y. tiriamą baudžiamosios atsakomybės ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratų formulavimo problematika, kurios atskleidimas turi esminę reikšmę viso tyrimo analizei. Šioje dalyje vertinama, ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo sudedamoji dalis, tiriamas šio instituto suderinimas su kitais BK institutais, nustatomas ir apibrėžiamas tyrimo atskaitos taškas – erdviniai baudžiamieji teisiniai santykiai patraukimo baudžiamojon atsakomybėn sampratos kontekste. Šiame skyriuje taip pat vertinama baudžiamajame įstatyme vartojamos sąvokos „padaręs nusikalstamą veiką“ prasmė ir sprendžiama, ar ši įstatymo nuostata neužkerta kelio atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės taikyti kaip diskrecinį baudžiamojo proceso užbaigimo būdą neišnagrinėjus bylos iš esmės.

Trečioje tyrimo dalyje vertinamas pozityvistinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą vaizdas, įtvirtintas BK 40 straipsnyje. Čia tiriamos šio instituto sąlygos ir pagrindai, daug dėmesio skiriama ypatingam ir tik šiame BK straipsnyje įtvirtintam baudžiamųjų teisinių santykių dalyviui – laiduotojui, jo teisiniam subjektiškumui ir atsakomybei.

Ketvirtoje tyrimo dalyje susitelkiama į praktinį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymą. Šioje dalyje taikymo problematika vertinama remiantis teisėjo diskrecija apsispręsti dėl nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimo nuo baudžiamosios

atsakomybės pagal laidavimą, taip pat aptariami šią diskreciją ribojantys veiksniai. Vertinamas ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo suderinimas su tikslais, dėl kurių asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės buvo atleistas BK 40 straipsnio pagrindais. Galiausiai šiame skyriuje apžvelgiami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pabaigos klausimai.

Tyrimas baigiamas svarbiausiomis tyrimo išvadomis ir pasiūlymais.

Ginamieji teiginiai:

1. Nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas asmuo negali būti laikomas patrauktu baudžiamojon atsakomybėn, o priimant sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, baudžiamosios atsakomybės pagrindai įvertinami *prima facie*.
2. Lietuvos teismai savo praktikoje netaiko esminio laidavimo teisinius santykius apibūdinančio požymio – laiduotojo atsakomybės, todėl neįgyvendinama šio instituto paskirtis, o asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo pagrindu tampa formaliu.
3. BK 40 straipsnio taikymas teismo bylos nagrinėjimo ir ikiteisminio tyrimo metu skiriasi iš esmės. Susiformavusi ikiteisminio tyrimo nutraukimo praktika iš esmės neatitinka BK 40 straipsnio taikymo prielaidų, nedera su konstitucinio teisingumo vykdymo principo imperatyvais.
4. Daugiausia BK 40 straipsnio taikymas yra formalizuotas, o tam tikrų nusikalstamų veikų (numatytų BK 259 straipsnyje ir BK 281¹ straipsnyje) padarymo atvejais – mechaniškas. Dėl to neišlaikoma tinkama šiuo institutu siekiamų vertybinių tikslų ir baudžiamosios atsakomybės neišvengimo pusiausvyra, tai gali formuoti nuomonę, kad už tam tikrų veikų padarymą baudžiamoji atsakomybė yra netaikoma, sukurti prielaidų BK 40 straipsnį traktuoti kaip efektyvią gynybos priemonę nusikalstamas veikas padariusiems asmenims nepagrįstai palengvinti savo teisinę padėtį.

1. LAIDAVIMO SAMPRATA

Senajame Testamente rašoma: „Tada Judas ėmė raginti savo tėvą Izraelį: „Leisk berniuką eiti su manimi! Leiskimės į kelionę, idant galėtume išlikti gyvi ir nemirtume nuo bado – ir tu, ir mes, ir mūsų mažyliai. Aš pats būsiu laidas už jį. Gali mane laikyti už jį atsakingą. Jei neparvesiu jo atgal pas tave ir nepastatysiu tavo akivaizdoje, būsiu kaltas tau visą gyvenimą.“ (Šventasis raštas, Pradžios knyga (43:8–9)).

Ši biblinio pasakojimo citata atskleidžia – laidavimas nėra tik teisės terminas. Tai – kolektyvinėje žmonių civilizacijos sąmonėje išsisknijęs ir įvairiomis formomis veikiantis socialinis reiškinys. Minėta citata taip pat nusako esminius laidavimo koncepcijos požymius – trečiojo asmens pateikiama garantija, prisiimant asmeninę atsakomybę (prievoelę), neįvykdžius garantija duoto pažado.

Šiandieninė visuomenė, o ypač teisininkų bendruomenė, žodį „laidavimas“ daugiausiai sieja su private teise ir iš jos atsirandančiais teisiniais santykiais. Čia laidavimo paskirtis iš esmės aiški – užtikrinti kreditoriaus interesų apsaugą. Laidavimas – ir konstitucinis terminas: Konstitucijoje šis žodis pavartotas bent septynis kartus⁵. Čia „laidavimu“ išreiškiamas teisių Lietuvos Respublikos piliečiams suteikimas ar valstybės pareigų piliečiams užtikrinimas⁶. Konstitucijoje laidavimo paskirtis taip pat yra aiškiai garantinė, kartu reiškianti ir reikalavimo teisę tiems subjektams, kuriems ta garantija suteikta. Lietuvos teisės terminijoje žodis „laidavimas“ yra ir pagrindiniame Lietuvos baudžiamosios teisės šaltinyje – BK. Baudžiamosios teisės doktrinoje iki šiol nėra aiškiai atsakyta, ką šis žodis šioje teisės šakoje reiškia, neįvertinta, ar jis čia vartojamas korektiškai⁷, neatsakyta,

⁵ „Piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskusti jų sprendimus“ (33 straipsnio 2 dalis); „Piliečiams laiduojama peticijos teisė, kurios įgyvendinimo tvarką nustato įstatymas“ (33 straipsnio 3 dalis); „Piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas <...>“ (35 straipsnio 1 dalis); „<...> Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ (41 straipsnio 3 dalis); „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas <...>“ (52 straipsnis); „Valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus“ (53 straipsnio 1 dalis); „Savivaldos teisė laiduojama įstatymo numatytiems valstybės teritorijos administraciniais vienetams“ (119 straipsnio 1 dalis).

⁶ Konstitucijoje žodis „laiduoja“ vartojamas kaip žodžių „garantuoti“, „užtikrinti“, „suteikti teisę“ sinonimas (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2006).

⁷ Svarbu atkreipti dėmesį, kad angliškoje BK versijoje BK 40 straipsnio pavadinimas verčiamas taip: „Release from Criminal Liability on Bail“. Laidavimas čia yra verčiamas žodžiu „bail“, laiduotojas – „bailman“, o užstatas – „surety“ (BK 40

koks šios priemonės santykis su laidavimu kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdu, kokia apskritai šio instituto teisinė prasmė ir reikšmė.

Nors pati laidavimo sąvoka pagal teisėje vartojamą semantinę jos reikšmę yra aiški, vis dėlto, koks yra šio teisinio instrumento vertybinis ir socialinis pradas ir pagrindimas, plačiau nėra žinoma, nes laidavimo samprata – išplėtota.

1.1. Laidavimo susiformavimas ir teisinis institucionalizavimas

Žmonijos istorijoje pradėjus kurtis valstybiniam dariniams, visuomenėje nuo seno gyvavę papročiai kartu su visuomenės raida pamažu virto teisės normomis (Maksimaitis, 2002, p. 21). Civilizacijos, taip pat teisės istorijos pradžia pripažįstamas Romos valstybės atsiradimas, su kuria atsirado, o vėliau dar ilgą laiką vystėsi ir romėnų teisė, vaidinusi unikalų vaidmenį ne tik Europos, bet ir pasaulio teisės istorijoje. Tai vienas iš ryškiausių ir didingiausių antikos kultūros laimėjimų, tobuliausia, visa apimanti pasaulio teisės sistema. Romėnų teisės pagrindu susiklostė turtingiausia teisinė kultūra, ilgiems laikams tapusi visos žmonijos turtu (Maksimaitis, 2002, p. 54).

Laidavimo teisinis institucionalizavimas – perėjimas iš visuomeninių santykių ir tradicijų į teisinį institutą vyko būtent šiuo laiku. Williamas H. Loydas laidavimo susiformavimą aiškina kaip natūralų tradicijų, psichologijos ir ekonomikos derinį, kurį paprasčiau tiesiog konstatuoti nei pamėginti paaiškinti. Jo nuomone, tas, kuris neatlygintinai įsipareigoja už kito skolą ar įsipareigojimų nevykdymą, nusipelno didelės pagarbos ir įvertinimo (Loyd, 1917, p. 40).

straipsnio 1, 3, 5 dalys) (BK anglų kalba, 2000). Anglų kalboje žodis „bail“ reiškia pinigų sumą, kurią nusikaltimą padaręs asmuo sumoka teismui, kad iki teismo galėtų būti laisvėje (angl. *an amount of money that a person who has been accused of a crime pays to a law court so that they can be released until their trial*), taip pat kaip įmoka, užtikrinanti asmens atvykimą į teismą (angl. *the payment is a way of making certain that the person will return to court for trial*) (Cambridge dictionary, interaktyvus). Tai atitinka užstato sąvoką (BK 133 straipsnis). O žodis „surety“ anglų kalboje reiškia asmenį, kuris sutinka prisiimti teisinę atsakomybę už kito asmens skolą (angl. *a person who accepts legal responsibility for another person's debt or behaviour*) arba pinigai, duodami kaip pažadas, kad kas nors padarys kažką, ką pažadėjo padaryti, pavyzdžiui, sumokėti skolą ar pasirodyti teisme (angl. *money given as a promise that someone will do something that they have promised to do, such as pay a debt or appear in court*) (Cambridge dictionary, interaktyvus). Šio tyrimo šaltinių paieškai buvo naudoti abu šie laidavimo vertiniai, tačiau pagal tyrimo objektą laidavimas baudžiamojoje teisėje atitinka angliško termino „surety“, o ne „bail“ apibrėžimą (žr., pvz., Myers, 2009; Schumann, 2018 ir kt.).

Romėnų teisėje, ypač ankstyvuojų jos periodu, baudžiamoji ir civilinė teisė buvo susiliejęsi. Dauguma dabartinių „grynųjų“ nusikaltimų, kaip antai, vagystė, plėšimas, romėnų teisėje buvo laikomi civilinės teisės deliktais (Tamm, 1997, p. 157). Vėliau baudžiamosios teisės apimtis plėtėsi, savo jurisdikcijon priimdama vis daugiau anksčiau civiliniais deliktais laikytų veikų.

Vėlesniuojų periodu būtent romėnų teisės sistemoje šis susiliejimas išsiskyrė, todėl civilinė ir baudžiamoji teisė ėmė vystytis kaip savarankiškos teisės šakos. Romėnų teisė skyrė dvi sąvokas – *crimina* (nusikaltimai) ir *delicta* (privatūs deliktai) (Nekrošius, *et al.*, 2007, p. 9). Gajaus „Institucijos“, be sutarčių, prievolių atsiradimo pagrindu laikė privatinės teisės pažeidimus (*delicta*), atskiriant juos nuo viešosios teisės pažeidimų (*crimina*). *Crimina* ir *delicta* lengviausiai atskiriami pagal objektus (teisinius gėrius), į kuriuos kėsinamasi šiomis teisei prieštaraujančiomis veikomis. *Crimina* objektas – piliečių bendruomenei priklausantys gėriai, pavyzdžiui, valstybės saugumas. Deliktai – tai neteisėtos veikos, kuriomis pažeidžiami atskirų asmenų asmeniniai arba turtiniai interesai, pavyzdžiui, sunaikinamas ar sugadinamas turtas, įžeidžiama asmens garbė, orumas, pakenkiama jo reputacijai visuomenėje (Jonaitis, 2014, p. 390–391).

Delikto padarymas nulemdavo prievolės tarp kaltininko ir žalą patyrusio asmens atsiradimą. Pastarasis, pateikdamas atitinkamą ieškinį, galėjo siekti jam priklausančios reikalavimo teisės įgyvendinimo teismo tvarka. Deliktą padariusio asmens (skolininko) atsakomybė apėmė pareigą atlyginti padarytą žalą, taip pat pareigą sumokėti baudą (*poena*), tačiau, priešingai nei *crimina* atveju, ne valstybės išdo, o nukentėjusiojo naudai (Jonaitis, 2014, p. 391). Už šias veikas persekiota tik asmenų, kurių interesai pažeidžiami, iniciatyva (Johnston, 2015, p. 272), nes kaltininko nubaudimas buvo to asmens reikalas. O teisinė atsakomybė už *crimina* padarymą buvo taikoma baudžiamąjo proceso tvarka, paskiriant pažeidėjui viešojo pobūdžio bausmę, taip pat atlyginti nusikaltimu padarytus nuostolius nukentėjusiajam (Johnston, 2015, p. 301).

Laidavimo teisiniai santykiai formavosi būtent atsakomybės už neteisėtus veiksmus įgyvendinimo srityje.

Dvylikos lentelių laikais ieškovas, negavęs jam priteisto atlyginimo iš skolininko per trisdešimt dienų, galėjo daryti „spaudimą“ kaltininkui iki šio mirties. Ieškovas galėjo pristatyti atsakovą teisėjui ir, jei atsakovas nesumokėjo jam skolos arba nepateikdavo laidavimo – reikalavimo užtikrinimo iš trečiųjų asmenų, teisėjas galėjo leisti ieškovui laikyti atsakovą surakinant grandinėmis šešiasdešimt dienų. Per šį laiką ieškovas turėjo atvesti atsakovą tris kartus į turgų, viešai parodydamas kaltininko padėtį ir

sudarydamas galimybes jo šeimai arba draugams šį reikalą išspręsti (Stain, 2012, p. 6). Senovės žmonėms mokėjimo atidėjimai neegzistavo – kiekvienas sandoris, bent jau formos požiūriu, turėjo būti galutinis ir vykdomas iškart. Sunkumų kildavo vykdant grupės asmenų, susibūrusios ir pripažįstamos kaip teismas, sprendimus. Kaltininkas privalėjo atsiskaityti su nukentėjusiuoju sumokėdamas kompensaciją, bet šis galėjo pasitenkinti tik tuo metu jam siūloma satisfakcija, todėl atsiskaityti buvo galima trimis būdais: 1) atsiskaityti su nukentėjusiuoju perduodamas jam savo turtą (galbūt turėdamas išpirkimo privilegiją – šiuolaikinio įkeitimo ar hipotekos pirmtaką), 2) pasiduoti pats ir atsilyginti dirbdamas nukentėjusiajam arba 3) kreditoriui atiduoti savo giminaitį ar draugą kaip laikiną pasitenkinimą, kol jis uždirbs reikiamą sumą ir galės visiškai atsiskaityti su skolininku (Loyd, 1917, p. 41). Kitaip tariant, asmuo savo skolą užtikrindavo šiuolaikinio laidavimo pirmtaku, pradžioje tai buvo asmens užstatas ar įkaitas, kurį skolininkas turėjo išpirkti.

Taigi asmuo, veikdamas kaip daiktas (*res*), savanoriškai atlaisvindavo skolininką nuo momentinio prievolės vykdymo ir užimdavo jo vietą. Ilgą laiką laiduoti vienas už kitą buvo šeimos narių pareiga. Teigiama, kad taip išsivystė ankstyvoji kolektyvinė šeimos atsakomybė. Neapsaugoti atsakomybės laidavimu buvo šiurkštus pasitikėjimo pažeidimas, kuris tais laikais suteikdavo teisę inicijuoti gana sudėtingus teisinius procesus (Loyd, 1917, p. 42).

Romėnų teisė turėjo gerai išvystytą laidavimo sistemą, kuri iš esmės nepakitusi veikia iki šių dienų – laidavimas – kreditoriaus ir trečiojo asmens, vadinamo laiduotoju, sutartis, kuria laiduotojas įsipareigodavo įvykdyti prievolę tuo atveju, jei jos neįvykdytų pagrindinis skolininkas (Jonaitis, 2014, p. 239). Ši sutartis Romoje buvo įforminama stipuliacija (žodiniu sandoriu, kuris įforminamas iškilmingu klausimu „*spondes?*“ ir atsakymu „*spondeo*“). Skirtos trys žodinės laidavimo formos: *sponsio*, *fidepromissio* bei *fideiussio*. *Sponsio* ir *fidepromissio* – seniausios laidavimo formos, dominavusios Romos imperijos laikais – *sponsio* suteikė galimybę užtikrinti tik stipuliacijos būdu tarp Romos piliečių sukurtas prievolės, o *fidepromissio* būdu galėjo laiduoti ir pereinamieji (svetimšaliai) (Jonaitis, 2014 p. 238).

Vėlyvaisiais respublikos metais pradėta naudoti populiariausia laidavimo forma – *fideiussio*, leidusi laidavimu užtikrinti tiek piliečių, tiek svetimšalių sudarytas bet kokios formos sutartis. Ši paskutinė laidavimo forma buvo įkūnyta imperatoriaus Justiniano įstatymais, ji su nedideliais pakeitimais yra pačiai paplitusi moderniosios tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės tradicijos valstybių įstatymų ir visuomeninių santykių sudedamoji dalis (Muñoz, 2010, p. 44).

Šiuolaikinis laidavimas vystėsi kartu su teisinės minties pažanga ir suvokimu, kad proporcinis skolų mokėjimo užtikrinimas labiau atitinka valstybės galios interesus ir besivystančių komercinių santykių plėtros nulemtus aukštesnės etikos prekybinius santykius. Moralinis šio reiškinio akcentas buvo perkeltas pasižadėjimui, o skolininko atsakomybė tapo vis reikšmingesnė, laiduotojo atsakomybę nustumiant į antrą planą, t. y. jo atsakomybė tapo šalutine (akcesorine) (Loyd, 1917, p. 42). Tokios prievolės šalutinis pobūdis grindžiamas romėnų idėja, kad laidavimas yra neatlygintinis sandoris, paremtas artimais skolininko ir laiduotojo santykiais (Muñoz, 2010, p. 27), nes pati instituto koncepcija išsivystė iš artimo šeiminio ar draugystės santykio ir noro padėti savo artimajam (ten pat).

Civilinei ir baudžiamajai teisei ryškiau skylant į atskiras teisės šakas, laidavimas kaip kreditoriaus interesų užtikrinimas trečiojo asmens įsipareigojimu tapo neatsiejama privatinų teisinių santykių dalimi. Vis dėlto toks trečiojo asmens dalyvavimas baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose nėra įmanomas, nes baudžiamoji atsakomybė yra asmeninė atsakomybė. Todėl baudžiamojoje teisėje laidavimas (trečiojo asmens dalyvavimas veikiant kaltinamojo (skolininko) naudai) vystėsi kita kryptimi – laidavimu už teigiamą kaltininko asmenybę.

Skirtingai nuo civilinių teismų, teismai už nusikaltimus pasižymėjo savo viešu pobūdžiu (*iudicium publicum*), jie dažniausiai būdavo rengiami forumuose ar kitose šalia esančiose atvirose erdvėse ir pasižymėjo tam tikru teatrališkumu, oratoriškomis ir filosofinėmis grynųjų kalbomis (Bablitz, 2007, p. 4–6). Romėnų baudžiamajame teisminiame procese tiesą padėdavo nustatyti argumentai ir įrodymai. Jie būdavo ypač palankiai priimami, jei pateikiami asmenų, „švytinčių socialiniu prestižu, kilnumu, garbingumu (*dignitas*) ir autoritetingu (*auctoritas*)“ (Du Plessis, *et al.*, 2016, p. 217).

Prestižas romėnų visuomenėje buvo ypač vertinamas. Teisėjai laikydavo, kad byloje dalyvaujančio asmens prestižas sukuria patikimumą asmeniu, nes prestižas tarnaudavo tiesai ir teisingumui – kaip tvirtino Ciceronas: „visi žino, kad *auctoritas* padeda atskleisti tiesą, ne paslėpti melą“ (Du Plessis, *et al.*, 2016, p. 276). Buvo tikima, kad prestižas ir tiesa veiks kartu, nes pirmasis yra paskesnio šaltinis. Vienas iš svarbiausių ir bylos baigtį nulemiančių momentų senoviniame baudžiamajame procese buvo byloje dalyvavę liudytojai. Kaip ir kitų bylos dalyvių, liudytojų garbingumas, padorumas (*dignitas*) ir jų autoritetas (*auctoritas*) nulemdavo jų liudijimo svorį. Liudytojo autoritetas buvo taip sureikšmintas, kad vien jis galėjo užgožti likusią bylos medžiagą ir nulemti galutinį sprendimą.

Laudatoriai (*laudatores*) procese dalyvavo šalies kvietimu ir teisėjams bei prisiekusiesiems pateikdavo teigiamai kaltinamąjį

charakterizuojančią informaciją (Du Plessis, *et al.*, 2016, p. 161–161). Pagal paprotį, kaip nurodė Ciceronas, tokių liudytojų būdavo kviečiama dešimt ir jie buvo kruopščiai parenkami ne tik dėl jų liudijimų indėlio gynybai, bet ir asmeninių savybių: „ne kiekvieną galima laikyti liudytoju. Tam, kad sukurtų pasitikėjimą (*fides*), liudytojas (*laudatorius*) turėjo atitikti *auctoritas* reikalavimą, o šį požymį atspindėdavo jo gyvenimo būdas ir individualios savybės (statusas, amžius, pasiekimai ir kiti panašūs kriterijai, kuriais suvokiamas socialinis prestižas), bet svarbiausia – dorovingumas (*virtus*)“ (Du Plessis *et al.*, 2016, p. 275–276). Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamasis teisminis procesas buvo viešas, ypač buvo svarbu, kad *laudatoriai* savo parodymus išdėstytų ne raštu, bet patys fiziškai atėję į teismo vietą ir tiesiogiai teisėjams bei publikai. Žodžiais *virī notabiles* buvo pristatoma, kad prieš teisimą stovi garbus ir žinomas žmogus, kuriuo teisėjai ir publika gali pasitikėti (*benestissimos homines, quas nossemus*) (Pettingal, 1779, p. 182).

Vadinasi, autoritetą visuomenėje turinčių asmenų įstojimas į baudžiamąjį procesą ir palankus liudijimas ne apie patį tiriamą įvykį, bet apie kaltinamojo teigiamus asmenybės, garbingumo ir dorovingumo bruožus, sukurdamo pasitikėjimo (*fides*) kaltinamuoju santykį jo atsakomybės klausimą sprendusiems asmenims, taip pat viešame teisminiame procese dalyvaujantiems piliečiams ir teigiamai veikė jo teisinei padėčiai. Tokį reiškinį galime skirti kaip socialinį laidavimo požymį – autoritetingas asmuo (asmenys) įstoja į teisinį procesą ir, pats būdamas visuomeninis autoritetas, patvirtina (laiduoja), kad ir atsakomybėn traukiamas asmuo yra garbingas ir patikimas asmuo. Tokiu būdu laiduotojas, viena, savo asmenybe „užstoja“ kaltinamojo asmenį, kita, sukuria pasitikėjimą kaltinamuoju sprendimus priimančiam subjektui: „aš juo tikiu, todėl patikėkite ir jūs“ (Ciceronas, cituota Du Plessis, *et al.*, 2016, p. 278).

Laudatorių institutas, vėliau virtęs kompurgacijos arba ritualinės priesaikos institutu, dar ilgus amžius buvo sudedamoji tiek kontinentinės (plačiau: Machovenko, 2007), tiek bendrosios (plačiau: Pettingal, 1779) teisės tradicijos baudžiamąjo proceso dalis. Nors šis teisinis institutas, galiausiai susiliejęs su liudytojų institutu, šiandieninėje moderniojoje teisėje neegzistuoja⁸, vis dėlto tam tikri svarbūs šio instituto požymiai atsispindi analizuojamos temos kontekste. Viena, galima konstatuoti, kad ir baudžiamąjoje teisėje nuo seno egzistavo teisinių institutų, kuriais tretieji asmenys galėjo teigiamai veikti asmens teisinę padėtį, kita, tokių liudytojų

⁸ Tiesa, buvo manančiųjų, kad iš *laudatorių* instituto ir skandinavų teisminės praktikos papročių IX a. bendrosios teisės sistemoje išsivystė prisiekusiųjų teismas (angl. *jury*) (Pettingal, 1779, p. 161).

tinkamumą apibūdinantys bruožai beveik atitinka reikalavimus, kurie keliami šiandieniniam laiduotojui Lietuvoje taikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutą.

1.2. Laidavimo ištakos LDK teisiniuose šaltiniuose

Asmens savanoriškas įstojimas į baudžiamąjį teisinį santykį, kuriame jis iki to nedalyvavo ir neturėjo jokio tiesioginio suinteresuotumo, taip palengvinant teisiamojo padėtį, išreiškia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kaip baismės alternatyvos esmę ir leidžia ieškoti šio instituto užuomazgų ankstyvuosiuose Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniuose.

Romėnų teisės laikais atsiradęs laudatorių institutas plėtojosi ir vėlesniais amžiais. Senovės teismo procese greta racionaliųjų įrodymų (daiktinių, rašytinių, teisiamojo prisipažinimo) egzistavo idealieji įrodymai⁹: teismo dvikova, ordalijos, ritualinė bylininko priesaika (Machovenko, 2013, p. 104). Ritualinė bylininko priesaika, arba kompurgacija, teisės literatūroje apibrėžiama kaip „teismo paskirta priesaika, duodama bylininko vienasmeniškai arba drauge su nustatytu skaičiumi priesaikos pagalbininkų (kompurgatorių) <...> pagal nustatytą formulę <...>“ (Machovenko, 2013, p. 106). Kaip nurodo H. J. Bermanas, „paskirtą dieną abi šalys atvykdavo į teismą, ir šalis, kuriai buvo leista duoti priesaiką, prisiekdavo pagal nustatytą formulę. Tačiau, kad priesaika būtų užbaigta, buvo reikalingi kompurgatoriai, priesaikos padėjėjai, priesaika patvirtindavę prisaikdintojo teiginių teisingumą“ (Berman, 1999, p. 87). Šalies priesaika galėdavo būti parengiamoji (duodama pateikiant kaltinimus) ir įrodomoji (nulemianti bylos baigtį), išteisinamoji (duodama atsakovo) ir kaltinamoji (duodama ieškovo), paprastoji ir prie šventenybių (Machovenko, 2013, p. 108).

Pamedės (Prūsų) teisyne randame ne vieną nuostatą, leidžiančią kaltinamajam su priesaikos pagalbininkais išsiteisinti nuo jam pareikšto kaltinimo: „Jei viena moteris kitą kaltina namų ramybės ardymu <...>, tai kita išsiteisins prisiekdama drauge su vienuolika moterų“ (3 straipsnis); „<...> tas, kuris kaltinamas užmušimu, išsiteisins drauge su vienuolika žmonių, prisiekdamas prie šventenybės, jei drįsta“ (5 straipsnis); „Jei vienas vyras kaltina kitą prisidėjus prie plėšimo, tai kaltinamasis išsiteisina, jei drįsta prisiekti su dar 11 vyrų šventenybėms“ (21 straipsnis); „Jei vienas kitą sukruvina ar sužeidžia ir skundėjas kaltina ką tyčia tai padarius <...>, jis gali

⁹ Idealieji įrodymai – įrodymai, pagrįsti įsitikinimu, kad „Dievas tiesos pusėje“; Dievo valios atspindžiai aplinkoje suvokiami kaip asmens nekaltumo žymės (Machovenko, 2007, p. 24).

išsiteisinti pats prisiekdamas drauge su vienuolika asmenų šventybei“ (53 straipsnis); ir kt. (Pamedės teisyne, 2012).

Pagal V. Andriulį, Pamedės teisyne liudytojai skirstomi į tiesiogiai žinančius įvykio aplinkybes ir priesaikos pagalbininkus. Jo teigimu, pirmosios kategorijos liudytojai buvo vertinami labiau, nes, norint įrodyti kaltę, jų reikėdavo mažiau nei priesaikos pagalbininkų (Andriulis, 2002, p. 53). Analizuodamas priesaikos pagalbininkų institutą baudžiamajame procese P. Pakarklis nurodė, kad tai buvo „tokie bylos dalyviai, kurie savo priesaikomis pareiškia, kad tas asmuo, apskritai imant, yra teisingas ir dėl to negali meluoti ir šiuo konkrečiu atsitikimu“ (Andriulis, 2002, p. 53–54). Galima susidaryti įspūdį, kad priesaikos pagalbininkai laikytini vieno iš įrodymų – liudytojų parodymų – porūšiu, kai bylos aplinkybės būdavo nustatomos ne iš tiesiogiai įvykį mačiusių asmenų paaiškinimų, bet iš trečiųjų asmenų atliekamo kaltinamojo parodymų (priesaikos) patvirtinimo. Tačiau J. Machovenko pozicija kategoriška: liudytojų ir priesaikos pagalbininkų tapatinti negalima, bet reikia juos skirti ir laikyti savarankiškais teisės institutais (Machovenko, 2004, p. 106). Tokia išvada išplaukia iš kaimyninėse LDK slavų žemėse galiojusio reguliavimo. Trumposios ir Plačiosios redakcijų Rusų Tiesoje (Chistyakov, 1984) priesaikos pagalbininkai ir liudytojai vadinami skirtingais terminais: *vidokai* (pažodžiui – mačiusieji) liudijo jiems žinomą konkretų, tiesiogiai su bylos esme susijusį faktą, o *posluchai* (pažodžiui – girdėjusieji) tik patvirtindavo gerą ieškovo ar atsakovo reputaciją (Machovenko, 2013, p. 106). Patvirtinta gera šalies reputacija leisdavo teismui konstatuoti, kad bylininkas iš esmės yra teisingas žmogus, kad jis ir šiuo konkrečiu atveju elgiasi sąžiningai ir nemeluoja (Machovenko, 2007, p. 26). Vadinasi, vidokai atitinka šiuolaikinę liudytojo sampratą (turi informacijos apie bylai reikšmingas aplinkybes, pareigūno kviečiami dalyvauti procese), o posluchai (priesaikos pagalbininkai) yra ieškovo ar atsakovo kvietimu byloje dalyvaujantys ir prisiekiantys asmenys, patvirtina gerą jo reputaciją, ką romėnų laikais atlikdavo laudatoriai. Palyginti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju asmuo, laiduojantis už kaltininką, į vykstantį baudžiamąjį procesą taip pat įsitraukia ne teisėsaugos institucijų iniciatyva, bet savarankiškai, t. y. pateikdamas prašymą atleisti įtariamąjį ar kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 40 straipsnio 1 dalis).

Lyginant priesaikos pagalbininkų ir laidavimo institutus, išskirtinas svarbus tapatumo požymis – parodymų dalykas ir teismo procese atliekamos funkcijos. Kompurgatoriai teisme privalėjo deramai prisiekti pagal standartinę formulę ir taip garantuodavo bylininko, kurio naudai prisiekia, priesaikos ir reputacijos patikimumą. Net menkiausias nukrypimas nuo priesaikos teksto ar bent vieno prisiekiančiojo apsirikimas reiškia visos priesaikos negaliojimą ir

tos šalies pralaimėjimą (Machovenko, 2013, p. 106). Skirtingai nei priesaikos pagalbininkai, už kaltininką siekiantys laiduoti asmenys formalaus laidavimo teksto neskaito, tačiau taip pat yra apklausiami teismo posėdyje (Goda, *et al.*, 2003, p. 575–576), tiesiogiai nustatant jų tinkamumą būti kaltininko laiduotojais (LAT 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nors laiduotojo parodymų dalykas yra labiau orientuotas ne į kaltininko, bet į paties galimo laiduotojo reputaciją, jo patikimumą, galimybes kaltininkui daryti teigiamą įtaką (LAT 2008 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje), tačiau laiduotojo parodymai taip pat gali būti vienas iš reikšmingus bylos duomenis patvirtinančių šaltinių, iš kurių teismas sprendžia apie BK 40 straipsnio 2 dalyje nustatytų laidavimo sąlygų įvykdymą (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje), pavyzdžiui, ar kaltininkas tikrai gailisi padaręs nusikalstamą veiką (BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punktas), svarbiausia, ar kaltininkas yra patikimas ir ar teismas gali juo pasitikėti, kad jis laikysis įstatymų ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų (BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Todėl priesaikos pagalbininkų ir laiduotojo baudžiamojoje byloje atliekamos procesinės funkcijos yra santykinai glaudžios, nes, viena vertus, jų parodymais patvirtinamos bylos dalyvio teismui nurodomos aplinkybės, kita vertus, jų parodymai padeda atskleisti teigiamus kaltininko asmenybės bruožus, leidžiančius spręsti dėl tam tikrų juridinių faktų, kuriais remiantis teisiamojo teisinė padėtis gali būti palengvinama, egzistavimo.

Vis dėlto esminis priesaikos pagalbininkų ir laidavimo institutų panašumas yra subjektyvieji reikalavimai kompurgatoriams ir laiduotojams. Pamedės teisyne 63 straipsnyje buvo numatyta, kad jei vargšas žmogus, traukiamas teisman ir yra kaltinamas byloje, kur turėtų pasiteisinti padedant „doriems žmonėms“, o tų žmonių negali gauti, tai jis prisiekia savo ranka taip dažnai, kaip jam skiriama, šventenybei. Vadinasi, asmenys, patvirtindavę kito asmens gerą vardą, patys turėjo būti geros reputacijos. Iš čia kyla draudimas vergui būti priesaikos pagalbininku, kiti reikalavimai (dorybės, dievobaimingumo ir pan.) (Machovenko, 2013, p. 107). Šiuolaikinį laiduotoją apibūdinančių požymių visumą standartizuoja BK 40 straipsnio 3 dalyje vartojama sąvoka „teismo pasitikėjimo vertas asmuo“. Vienas ši pasitikėjimą galinčių sukurti dėmenų *expressis verbis* nustatytas BK – laiduotojo asmeninės savybės. Nors laiduotojas ir jam keliami reikalavimai plačiau bus analizuojami vėlesnėje disertacinio tyrimo dalyje, šiame kontekste pažymėtina, kad teismai visada vertina teigiamą laiduotojo asmenybę, pasižyminčią aukšta socialine branda, kultūra bei savimone, geru ir pavyzdiniu elgesiu, atsakomybės jausmo turėjimu, pagarba įstatymams ir nepriekaištingumu. Tokie reikalavimai susiję su laiduotojo autoritetu kaltininkui.

LDK paprotinės teisės vienodinimo, sisteminimo, kodifikavimo poreikis (Andriulis, 2002, p. 113) lėmė ir priesaikos pagalbininkų instituto įtvirtinimą svarbiausiuose LDK teisės šaltiniuose – Statutuose. Luominis visuomenės narių suskirstymas nulėmė priesaikos pagalbininkų sureikšminimą, todėl, „kol Lietuvos teritorijoje klostėsi feodaliniai teisiniai santykiai, liudytojų institutas negalėjo pralenkti priesaikos pagalbininkų instituto reikšmingumu“ (Machovenko, 2004, p. 51). Analizuojamai temai svarbu ne tik tai, kad Lietuvos Statutai stiprino priesaikos pagalbininkų vaidmenį vykdant teisingumą, bet ir tai, jog juose buvo konkretnami patikimo priesaikos pagalbininko standartai, nustatomas reikalingas jų skaičius, iškeliamas ir šių asmenų autoritetinis, visuomeninės padėties vaidmuo.

Pirmojo Lietuvos Statuto (toliau – PLS) (Valikonytė, *et al.*, 2001) nuostatos rodo, kad tam tikrose bylose paremti priesaiką galėjo šeimos nariai¹⁰ (žmona, suaugę vaikai) arba aplinkiniai kaimynai (PLS VII 4, 5 straipsniai). Svarbus kriterijus ir luominė priesaikos pagalbininko priklausomybė: „jeigu užmuštojo giminės nenorėtų prisiekti, pareiškę, kad jie ten nedalyvavę, tai užmušėjas gali išsiteisinti, prisiekdamas trečiasis su dviem bajorais, netgi jei tie bajorai būtų buvę jo tarnai, <...>“³⁹ (PLS VII 16 straipsnis). PLS XIII skyriaus 8 ir 9 straipsniuose numatyta, kad bajoras, antrą ar trečią kartą apkaltintas vagyste, galėjo išsiteisinti savo asmenine priesaika kartu su atitinkamai dviem ar trimis sau lygiais *gero vardo* bajorais.

Palyginti su 1529 m. Lietuvos Statutu, vėlesniuose 1566 m. ir 1588 m. LDK Statutuose priesaikos pagalbininkų reikšmė dar labiau padidėjo, nes atskiras bylas nagrinėjant priesaika nulemdavo bylos baigtį net esant deramiems įrodymams (Trečiojo Lietuvos Statuto XI skyriaus 30, 31 straipsniai) (Machovenko, 2004, p. 54). Be to, buvo detalčiau apibrėžtas tinkamų liudytojų sąrašas: patikimi krikščionys ir karo tarnybą atliekantys totoriai, o liudyti negalėjo asmenys, bausti teismo už piktadarybes, tarnai ir feodalų valdiniai, bepročiai, tremtiniai, bendrininkai (Machovenko, 2007, p. 32).

Istorinė analizė atskleidžia, kad trečiojo, gerą reputaciją, autoritetą turinčio asmens dalyvavimas baudžiamajame procese turi galias, iš papročių kylančias šaknis. Pirmąsias apčiuopiamas tokių asmenų dalyvavimo procese apraiškas randame antikiniame teismo procese, iš kurio, galima daryti prielaidą, vystėsi analogiški institutai kitais žmonijos gyvavimo laikotarpiais. Nepaisant besikeičiančios teisinės formos ar tokio dalyvavimo procese reikšmės galutiniam bylos rezultatui, galima skirti tam tikrus nekintančius

¹⁰ Pagal BK 40 straipsnio 3 dalį, prioritetiniai laiduotojai yra kaltininko tėvai ar artimi giminaičiai.

objektyviusius ir subjektyviusius trečiųjų asmenų dalyvavimo baudžiamajame procese požymius:

1. *Procesinė padėtis*. Tretieji asmenys byloje dalyvauja savo arba proceso dalyvio iniciatyva (kvietimu) ir liudija apie šalutines, tiesiogiai su padaryta nusikalstama veika nesusijusias aplinkybes: teismo gerą vardą, patikimumą ir kt. Kitaip tariant, laiduoja (garantuoja) už teigiamą kaltininko asmenybę, kurią turėtų įvertinti sprendimą jo atžvilgiu priimančias subjektas.

2. *Paskirtis*. Į baudžiamąjį procesą pagalbiniai (tretieji) asmenys įsitraukia atsakomybėn traukiamo asmens pusėn ir savo įsitraukimu veikia šalies, kurios pusėn įstojo, naudai, t. y. padeda ar gali padėti sušvelninti jos teisinę padėtį. Šie asmenys, laiduodami už atsakomybėn traukiamo asmens savybes, sukuria pasitikėjimo (*fides*) ryšį tarp sprendimus priimančio subjekto ir atsakomybėn traukiamo asmens, dėl to sprendimus priimančias subjektas gali priimti palankesnius (švelnesnius) sprendimus.

3. *Asmeninės savybės*. Tam, kad į teisinį santykį įsitraukęs asmuo galėtų sukurti pasitikėjimo santykius tarp sprendimus priimančio subjekto ir atsakomybėn traukiamo asmens, jis pats turi būti patikimas, todėl visais laikais toks asmuo turėjo būti geros reputacijos, autoritetingas, aukštos moralės ir doras žmogus, kurio pati asmenybė leistų laikyti jį patikimą ir sąžiningą. Vertinant teigiamas laiduojančio asmens savybes labai svarbu, kad visuomenėje toks žmogus būtų pripažįstamas kaip garbingas, aukštos moralės, patikimas asmuo.

4. *Santykis su kaltinamuoju*. Asmenys, laiduojantys už kaltininko asmenybę ir kuriantys pasitikėjimo ryšį tarp jo ir jo atžvilgiu sprendimus priimančio subjekto, turi būti artimas, gerai jį pažįstantis, kaltininko aplinkos žmogus. Istorškai susiklostė, kad laiduotojai paprastai būna asmens giminaičiai, draugai ar geri pažįstami (antraip jo liudijimas apie teigiamas savybes neturėtų pakankamo objektyvaus pagrindimo).

Šie požymiai apibūdina laidavimo kaip socialinio ir visuomenėje natūraliai egzistuojančio reiškinių reiškimąsi baudžiamojoje teisėje. Laidavimo kaip socialinio ir teisinio reiškinių sampratos ir aptartos istorinės šio instituto vystymosi analizės ir prigimties požiūriu reikšminga tai, kad toks socialinis reiškinys, kai autoritetingi ir gerą vardą turintys asmenys stoja atsakomybėn traukiamo asmens pusėn, mėgindami palengvinti jo teisinę padėtį, nėra praeities reiškinys, bet gali būti vis dar „gyvas“ teisinės atsakomybės įgyvendinimo teisiniuose santykiuose. Šio socialinio reiškinių konkreti raiška atsiskleidė vienoje teisėjo drausminėje byloje.

Teisėjų taryba 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarimu Nr. 13P-85-(7.1.2) nepatarrė Prezidentui atleisti teisėją M. S. (*čia ir kitur nuasmeninta autoriaus – past.*) iš Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėjo pareigų

Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto pagrindu – savo poelgiu pažeminus teisėjo vardą, kai teisėjui M. S. 2020 m. gegužės 21 d. buvo pradėta administracinio nusižengimo byla pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį dėl transporto priemonės vairavimo esant neblaiviam.

Teisėjų elgesio standartai nustato, kad teisėjo veiksmai ir elgesys turi patvirtinti žmonių tikėjimą teismų sistemos garbingumu, todėl teisėjo etikos vertinimo konstanta yra aukštos padėties įpareigojimo (pranc. *noblesse oblige*) standartas (Bangaloro teisėjų etikos principai, 2002), kuris reiškia, kad teisėjams yra keliami tokie aukšti etikos ir moralės standartai, kad pakanka vien suabejoti teisėjo garbe, padorumu, nešališkumu, profesionalumu, kad asmuo netektų šio garbingo vardo (Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi pagal Konstituciją teisėjui, savo poelgiu pažeminusiam teisėjo vardą, taikytina griežčiausia drausminės atsakomybės priemonė – atleidimas iš pareigų (Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 10 d. sprendimas). Transporto priemonės vairavimas esant neblaiviam nėra suderinamas su teisėjams keliamais pavyzdingumo ir padorumo principų reikalavimais, yra nesuderinami su teisėjo kaip valdžią valstybėje įgyvendinančio subjekto vardo garbingumu ir prestižu. Todėl pagal susiklosčiusią praktiką neblaivūs transporto priemonę vairavę teisėjai būdavo atleidžiami iš pareigų Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto pagrindu dėl poelgio, kuriuo buvo pažemintas teisėjo vardas. Dėl šios priežasties Teisėjų tarybos sprendimas nepatarti Prezidentui atleisti neblaivaus transporto priemonę vairavusio teisėjo iš pareigų sukėlė atgarsį visuomenėje bei sulaukė griežtos tiek paties Prezidento, tiek teisės mokslininkų kritikos. Teisinė kritika Teisėjų tarybos sprendimui iš esmės kilo iš suformuotos oficialiosios konstitucinės doktrinos (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimai), kurioje išaiškinta, kad tais atvejais, kai Respublikos Prezidentas kreipiasi į Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytą specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, kad ši patartų, *inter alia*, dėl atleidimo iš pareigų teisėjo, savo poelgiu pažeminusio teisėjo vardą, minėta speciali teisėjų institucija privalo: 1) objektyviai įsitikinti, kad tam tikras teisėjo poelgis (veika) buvo; 2) įvertinti, ar jis šiuo poelgiu (veika) tikrai pažemino teisėjo vardą. Jei nustatoma, kad teisėjas tikrai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti tą teisėją iš pareigų, o Respublikos Prezidentas, gavęs tokį patarimą, turi įgaliojimus atleisti teisėją iš pareigų. Laikant, kad vairavimas neblaiviam nėra suderinamas su pačiais aukščiausiais etikos ir moralės standartais, taikomiems teisėjams ir žemina jų vardą, Teisėjų tarybos sprendimas nepatarti tokią veiką padariusio teisėjo atleisti iš pareigų įvertintas

kaip veikimas *ultra vires*, konstitucinės pareigos neįvykdymas, Konstitucijos nepaisymas, nepagrįstas Teisėjų tarybos diskrecijos ribų išplėtimas (Sinkevičius, 2020).

Teisėjų taryba, nepatardama Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų dėl teisėjo vardo pažeminimo, pažymėjo: „Teisėjų taryba pažymi, kad ji – visos Lietuvos Respublikos teisėjų bendruomenės išrinkta teisėjų atstovybė. Teisėjų taryba, sprendama patarimo Respublikos Prezidentui klausimą, t. y. pasitikėjimo konkrečiu teisėju klausimą, negali neatsižvelgti ir į Teisėjų tarybai pateiktoje medžiagoje pačios teisėjų bendruomenės išreikštą tvirtą pasitikėjimą teisėju M. S., laiduojant už jo profesines ir asmenines savybes, taip pat Teisėjų garbės teismo, į kurio sudėtį įeina ir visuomenės atstovai, sprendimą.“ (Teisėjų tarybos 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarimas).

Analizuojant medžiagą, kuria disponavo Teisėjų tarybos nariai 2020 m. rugpjūčio 28 d. posėdyje, sprendami patarimo Prezidentui dėl teisėjo M. S. atleidimo klausimą, matyti, kad iškart, kai M. S. atsakomybės klausimas pasiekė teismų savivaldos institucijas – Teisėjų tarybą (Prezidento dekretu dėl teisėjo atleidimo) ir Teisėjų etikos ir drausmės komisiją (teismo pirmininko teikimu dėl drausmės bylos iškėlimo), į šias institucijas asmeniškai, individualiais elektroniniais laiškais, oficialiais raštais kreipėsi devyni skirtingų teismų teisėjai. Apibendrintai galima nurodyti, kad visų šių kreipimūsi esmė yra asmeninės pažinties pagrindu išreikštas patikinimas teigiamomis teisėjo M. S. asmeninėmis ir profesinėmis savybėmis, nepaneigiant padaryto pažeidimo šiurkštumo bei nesuderinamumo su teisėjo etikai keliamais reikalavimais¹¹. Taigi, analizuojamoje situacijoje susiklostė

¹¹ Pavyzdžiui: „<...> pažinau jį kaip ypatingo intelekto, labai vertinantį savo pasirinktą profesiją teisėją ir tuo pačiu kaip plataus išsilavinimo, rūpestingą aplinkiniams žmogų. <...>“ (teisėjos D. K. 2020 gegužės 25 d. elektroninis laiškas Teisėjų etikos ir drausmės komisijai, Teisėjų garbės teismui ir Teisėjų tarybai); „<...> su M. esame bičiuliai, pažįstu jį kaip sąžiningą, nepriklausomą, atsakingą, nepriekaištingos reputacijos, labai vertinantį ir atsidavusį darbu profesionalą, kompetetingą teisėją <...>“ (teisėjos I. S. 2020 m. gegužės 26 d. elektroninis laiškas Teisėjų tarybai); „<...> tiek aš, tiek ir kiti kolegos, pažįstantys M. S., esame pasimetę ir nustebę, kad tokį pažeidimą padarė būtent šis teisėjas. M. S. pažįstu nuo 2011 metų <...>. M. <...> yra draugiškas, iniciatyvus, komunikabilus, tačiau tuo pačiu metu santūrus ir kuklus, keliantis itin aukštus etikos bei profesinės kvalifikacijos reikalavimus pirmiausia sau pačiam. <...> didžioji dalis mūsų teismo darbuotojų M. S. vertina kaip itin profesionalų ir kvalifikuotą teisėją, <...> itin operatyviai bei profesionaliai nagrinėjantį jam pavestas bylas, kartu aktyviai dalyvaujantis teisėjų savivaldoje ir teismų renginiuose. Be visų šių asmeninių ir dalykinių savybių, man teko galimybė pažinti M. kaip rūpestingą kolegą, kaip puikų tėvą <...>“ (teisėjos R. J. 2020 m. gegužės 25 d. raštas Teisėjų etikos ir drausmės komisijai, Teisėjų garbės teismui ir Teisėjų tarybai); „<...> Toks teisėjo elgesys neabejotinai neatitinka aukščiausių etikos standartų, tačiau jokių būdu

klasikinis atsakomybės laipsnio sumažinimo su trečiųjų asmenų pagalba reiškiny, kai į vykstantį procesą savanoriškai įstoja geros reputacijos ir autoritetingi asmenys, kurie, asmeninio pažinimo pagrindu liudydami apie teigiamą atsakomybės traukiamo asmens asmenybę, savo įsitraukimu kuria pasitikėjimo santykį tarp sprendimą priimančio subjekto ir atsakomybės traukiamo asmens. Autoritetingų asmenų laidavimas už atsakomybės traukiamą asmenį teigiamai veikia šio asmens naudai, t. y. sudaro sąlygas sukurti pasitikėjimo santykį su sprendimą dėl asmens atsakomybės priimančiam subjektui, išplėsdamas šio subjekto diskrecines galias priimti atsakomybės traukiamo asmens naudai palankesnę sprendimą. Konkrečiu atveju Teisėjų taryba, pagal suformuotą oficialią konstitucinę doktriną, iš esmės pripažinusi, kad M. S. poelgis (transporto priemonės vairavimas esant neblaiviam) žemina garbingą teisėjo vardą, negalėjo priimti kitokio sprendimo nei patarti Prezidentui atleisti šį teisėją už teisėjo vardo pažeminimą. Nepaisant to, susiklostęs unikalus socialinis reiškiny, sukūrė platesnes galimybes priimti alternatyvų sprendimą.

Ši trečiųjų asmenų dalyvavimo teisinės atsakomybės taikymo santykiuose analizė atskleidžia kitą – socialinę – laidavimo pusę, kuri teisiniuose santykiuose gali atsirasti nepriklausomai nuo jos egzistavimo pozityviosios teisės normose. Tai taip pat rodo, kad iš papročių ar tradicijų susiformavę teisiniai reiškiniai gali išlikti ir veikti, net ir bėgant laikui,

neatspindi jo nei kaip profesionalo, nei kaip asmens moralinių nuostatų. <...> Tai be galo didelę profesinę patirtį sukaupęs teisėjas, visuomet randantis laiko padiskutuoti teisiniais klausimais, patarti ir padėti iškilus poreikiui. Ypač didelę jo paramą jaučiau pirmaisiais teisėjavimo metais. Bendraudama su teisėju niekuomet nesuabejojau jo atsakingu požiūriu į savo profesiją, reputaciją bei moralines vertybes, <...> labai jį gerbiu ir vertinu“ (teisėjos G. T. 2020 m. gegužės 27 d. elektroninis laiškas Teisėjų etikos ir drausmės komisijai ir Teisėjų tarybai); „<...> Jo nuomonę labai vertinu ir ja pasitikiu, iš jo daug sužinojau ir išmokau. Kaip kolega jis yra itin šiltas, jautrus žmogus, draugiškas, palaikantis“ (teisėjos U. G. 2020 m. gegužės 27 d. raštas Teisėjų etikos ir drausmės komisijai ir Teisėjų tarybai); „<...> tai ypatingai darbui atsidavęs aukštos kvalifikacijos teisėjas, turintis gilų empatijos jausmą, plačias ne tik teises, bet ir universalias žinias <...> tai veikli asmenybė, neapsiribojusi vien tiesioginiu teisėjo darbu <...> per visus šiuos metus man nė karto nekilo abejonė nei dėl jo, kaip teisėjo, kvalifikacijos, nei dėl jo asmeninių savybių, grįstų aukšta morale, nuoširdumu, atsidavimu ir išmintimi <...>. Labai gerbiu šitą žmogų“ (teisėjos S. M. 2020 m. gegužės 27 d. elektroninis laiškas Teisėjų etikos ir drausmės komisijai, Teisėjų garbės teismui ir Teisėjų tarybai); „<...> M. pažįstu apie devynerius metus, kaip savo srities profesionalą, <...> M. niekada neleido suabejoti, kad mūsų profesijai taip svarbių elgesio ir moralės standartų laikymasis jam yra itin svarbus, <...>“ (teisėjos A. P. 2020 m. gegužės 27 d. elektroninis laiškas Teisėjų etikos ir drausmės komisijai, Teisėjų garbės teismui ir Teisėjų tarybai).

keičiantis visuomeniniam ir teisiniam suvokimui. Būtent tokia – socialinė – laidavimo pusė leidžia laidavimo sampratą analizuoti vertybiniu tokio instituto susiformavimo pagrindu.

1.3. Laidavimas kaip iš pasitikėjimo santykių atsirandantis teisės institutas

Laidavimo kaip socialinio ir teisinio instituto genezė ir susiformavimo ištakų analizė rodo, kad, nepaisant koncepcinio laidavimo skirtumo civiliniuose ir baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose – laiduotojo negalimumo atsakyti tokiu pačiu mastu kaip pagrindiniam skolininkui (nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui), galima konstatuoti, kad 1) abi laidavimo formos susiformavo iš to paties socialinio reiškimo – siekio padėti sau artimam asmeniui; 2) abiem atvejais į teisinius santykius įsitraukia trečiasis asmuo, kurio įsitraukimas teigiamai veikia kito asmens teisinę padėtį; 3) savanoriškas įsitraukimas į teisinį santykį gali nulemti asmeninę laiduotojo atsakomybę.

Istoriniu metodu galima mėginti pateikti atsakymų, kada ir kaip laidavimas iš papročio tapo teisiniu institutu. Deja, vien šiuo metodu sunku pažinti šio reiškimo susiformavimo gilumines, socialines potekstes. Laidavimo etimologinė sandara (žodis „laidavimas“ *fideiussio*¹² kyla iš žodžio „pasitikėjimas“ – (lot. *fides* – pasitikėjimas, tikėjimas, pasikliovimas + *iussio* – įsakymas, paliepimas) bei šio instituto teisinio susiformavimo pamatai ir koncepcija leidžia laidavimą priskirti prie pasitikėjimo pagrindu atsirandančių teisinių santykių.

Hardingo teigimu, kad panaudotum pasitikėjimą kaip kuriančią idėją, kai kalbame apie teisę, privalu suprasti, kas yra pasitikėjimas, ką jis daro ir kokį poveikį sukelia (Harding, 2009, p. 245). Atsižvelgdamas į ribotą disertacinio tyrimo apimtį ir tyrimo objektą, disertacijos autorius nepretenduoja apžvelgti visos ar didžiosios dalies mokslo, tiriančio pasitikėjimą, šaltinių, bet atskleisti tyrimo tikslams reikšmingus pasitikėjimo kaip socialinio reiškimo aspektus. Todėl šiame skyriuje bus pateikta trumpa esminių pasitikėjimą sudarančių bendrųjų elementų apžvalga. Nustačius bendruosius pasitikėjimo koncepcijos rėmus, šis skyrius bus conceptualus viso disertacinio tyrimo atskaitos taškas.

Pasitikėjimas kaip reiškinys platesnių mokslinių diskusijų centre atsидūrė 1990 metais. Mokslininkai atsinaujinusio dėmesio šiam reiškiniiui priežastimis mano esant besikeičiančias globalėjančio pasaulio politines,

¹² *Ręczenie za kogo, Fideiuffio. laydawimas; Wyręczam kogo, Fideiuffione aliquem custodiã libero. Ifzlayduoiu.* (Jungtinis lotynų–lietuvių kalbų žodynas).

socialines ir ekonomines potekstes¹³. Pasitikėjimas – sudėtingas, daugialypis socialinis konstruktas, pastaraisiais dešimtmečiais plačiai tirtas įvairių socialinių mokslų (politikos, sociologijos, filosofijos, ekonomikos) srityje, vis dėlto neturintis vienos aiškios ir (ar) dominuojančios sampratos. Aišku yra tai, kad toks reiškinys egzistuoja kasdieniame visuomeniniame gyvenime, kai kalbame apie asmenų santykius (šeiminius, draugystės, kolegiškumo, verslo ir kt.).

Socialinių mokslų (ne teisės) sričių mokslininkai, tiriantys pasitikėjimo santykius, yra tos nuomonės, kad pasitikėjimas yra fundamentalus visuomenės (ypač demokratinės) pagrindas. Teisės ir pasitikėjimo sąveikos klausimas teisės mokslo darbuose tebeplėtojamas. Vykstantis diskursas orientuojasi į tas sritis, kuriose pasitikėjimo apraiškų teisiniuose santykiuose dėl jų privataus pobūdžio randama daugiausia – sutartiniuose, komerciniuose teisiniuose santykiuose. Baudžiamosios teisės srityje, tiek, kiek susiję su ES baudžiamąja teise, pasitikėjimas analizuojamas tarpusavio pripažinimo (angl. *mutual trust*) baudžiamosiose bylose kontekste, jis baudžiamosios teisės srityje labiau suprantamas kaip teisėsaugos institucijų sprendimų judėjimo „laisvė“ ES erdvėje (pavyzdžiui, Willems, 2021; Namavičius, 2015; Fichera, 2008).

Kasdieniame gyvenime terminas „pasitikėjimas“ dažnai vartojamas kaip elementarus ir savaime suprantamas, kuris nereikalauja platesnės analizės. Pasitikėjimą plačiai analizavusiuose socialiniuose moksluose žodis „pasitikėjimas“ suvokiamas „kaip fundamentalinėje epistemologijoje – suprantame tada, kai su tuo susiduriame“ (angl. *you know it when you see it*) (Gambetta, 1988, cituota Willems, 2021, p. 46). Pasitikėjimo negalima manyti turint vieną aišką, visiems atvejams pritaikomą definiciją, bet labiau turintį įvairiapusiško pritaikymo galimybę, atsižvelgiant į kontekstą, kuriame naudojama arba, kaip teigia Levi, pasitikėjimas yra „pamatinis žodis įvairiausiems reiškiniams“ (Levi, 1998, p. 78).

Nors tikslaus pasitikėjimo apibrėžimo nėra, vis dėlto apibendrintos ir socialiai priimtoms pasitikėjimo koncepcijos esama. Socialinių mokslų tyrimai bent jau priėmė pasitikėjimo, kaip įsitikinimo, požiūrio ar lūkesčio sąvoką, kai kalbame apie tikimybę, kad kito asmens, grupės ar organizacijos veiksmai ar sprendimai bus priimtini ar pasitarnaus patikėtojo interesams (Sitkin, Roth, 1993, p. 367–368).

¹³ Cook teigimu, susidomėjimas šia tema kilo po masinių, tam tikru pažiūriu kataklizminių pasaulinių reiškinų, iš kurių du žymiausi buvo 1989 m. vykusi „Berlyno sienos“ griūtis bei netikėtas Sovietų Sąjungos žlugimas (Cook, 2001, p. 9).

Laidavimui, kaip pasitikėjimo santykius kuriančiai teisei priemonei, įvertinti (patikrinti) svarbu išryškinti pagrindinius pasitikėjimo koncepcinius dėmenis, leidžiančius patvirtinti arba paneigti pasitikėjimo veikimą konkrečiame analizuojamame teisiniame institute.

Filosofai teigia, kad neįmanoma pasitikėti mašina. Galima pasikliauti mašinomis, bet pasitikėti galima tik tuo, kas turi valią (Jones, 1996, p. 14). Todėl mokslo darbuose, skiriant pasitikėjimo tipus, diskutuojama, ar pasitikėjimas kaip kategorija yra pažini (angl. *cognitive*) ar nepažini (emocinė) (angl. *non-cognitive/affective*) (Hardin, 2001, cituota Cook, 2001, p. 5). Šiuo atveju skirtumas yra tarp emocijos ir racionalumo. Pagal nepažinaus pasitikėjimo koncepciją, pasitikėjimas yra tam tikras jausmas ar emocija kito asmens ar asmenų atžvilgiu, išreiškiama optimistiniu požiūriu apie kito asmens geranoriškumą, ir pasitikėti tuo, kad, iškilus poreikiui, patikėtinis veiks taip kaip iš jo tikimasi (Jones, 1996, p. 5–6). Dėl emocinės pasitikėjimo prigimties sprendimas pasitikėti yra visiškoje patikėtojo dispozicijoje ir nėra pagrįstas kokiu nors tikslu ar išskaičiavimu (Willems, 2021, p. 50).

O pažintinio pasitikėjimo koncepcija grindžiama tuo, kad prieš kuo nors pasitikint ar kuriant pasitikėjimo santykius atliekamas potencialaus patikėtinio patikimumo vertinimas, o sprendimas pasitikėti yra to vertinimo rezultatas. Cross teigimu, toks pasitikėjimas labiau dominuoja ekonominiuose, verslo santykiuose, nes iš esmės yra pagrįstas pasitikėjimo naudos ir su tuo susijusios rizikos vadinamąja kaštų ir naudos analize, kitaip tariant, naudos iš pasitikėjimo gavimu (Cross, 2005, p. 10).

Kertinis pažintinio pasitikėjimo santykių elementas yra rizikos prisiėmimas, t. y. kuo nors pasitikėti reiškia sumažinti savo atsargumą, susilaikyti nuo saugumo priemonių kito santykio dalyvio atžvilgiu taikymo, net tada, kai tokių priemonių taikymas būtų pateisinamas dėl to asmens oportunistinio, nekompetentingo ar neprognozuojamo elgesio (Elster, 2003, p. 335).

Rizikos elementas pasitikėjimo santykiuose yra tai, dėl ko sutariama šią temą analizuojančiuose mokslo darbuose teigiant, kad pasitikėjimas yra „vienos šalies valia patikėti savo interesus kitų kontrolei“ (Hoffman, 2002, p. 376). Todėl pasitikėjimas kyla ten, kur esama dviejų komponentų sąveikos: vienos šalies (patikėtojo) interesų pažeidžiamumo ir patikėtinio neužtikrintumo. Asmens valia prisiimti riziką materializuojasi tikimybe, kad patikėtinis pažeis patikėtojo interesus, vis dėlto noras bendradarbiauti pasitikėjimo pagrindu reiškia, kad patikėtinis vengs tokio elgesio (Willems, 2021, p. 48).

Taigi, pasitikėjimo santykiams visada būdinga didesnė ar mažesnė rizika ir neapibrėžtumas dėl kito asmens elgesio. Bendradarbiavimo santykiuose, kuriuose pasitikėjimo yra mažai ar jo apskritai nėra, prisiimama didesnė rizika.

Kitas esminis pasitikėjimo santykių apibūdinantis elementas, dėl kurio taip pat sutariama socialinių mokslų darbuose, yra tai, kad šis santykis pagrįstas interesu. Pasitikėjimo santykiuose, kuriame visada dalyvauja mažiausiai dvi šalys (patikėtojas ir patikėtinis), laikoma, kad abi šio santykio šalys yra „tikslinės“, turinčios siekį patenkinti tam tikrus savo interesus (Coleman, 1990, p. 96). Pasitikėjimo santykiuose dviejų ar daugiau asmenų interesai tampa susipynę. Vienas iš pagrindinių tokio sutarimo elementų yra požiūris, kad „sprendimas patikėti savo interesus kitam paprastai kyla iš tikėjimo, kad šio pasitikėjimo išpildymas patikėtoju duos naudos“ (Hoffman, 2002, p. 382).

Vis dėlto interesas nėra tai, kas iškart apibūdina pasitikėjimo santykius. Alternatyvus požiūris, atsiribojantis nuo interesais pagrįsto pasitikėjimo koncepcijos, pasitikėjimą aiškina kaip stiprų moralinį įsipareigojimą (veiksmą), užpildantį tam tikrą pasitikėjimo formą (tikėjimas, kad pasitikėjimas yra gėris pats savaime) (Messick, Kramer, cituota Cook, 2001, p. 5) ar net altruistinę paskatą (Mansbridge, cituota Warren, 1999, p. 17). Toks pasitikėjimas dažniausiai randamas ypač artimuose ryšiuose, pavyzdžiui, šeimos, draugų, partnerystės, kur tam tikri sprendimai kartais priimami neatsižvelgiant į savo asmeninius interesus. Nors šie santykiai objektyviai egzistuoja socialinėje srityje, kaip teigia Willems, jie neapibūdina daugumos pasitikėjimo santykių (Willems, 2021, p. 49).

Tačiau šio tyrimo kontekste pasitikėjimo kaip altruistinės paskatos aspektas yra svarbus. Altruistinis pasitikėjimas, ypač baudžiamosios teisės kontekste, yra tai, kas jungia laiduotoją ir asmenį, už kurį laiduojama, nes laiduotojas, laiduodamas už kitą asmenį, sau jokios asmeninės naudos nesiekia ir neprisiima, atvirksčiai – prisiima riziką, kad už neįvykdytus įsipareigojimus gali tekti kažkiek atsakyti pačiam. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kontekste, laiduotojas, vedamas altruistinio siekio padėti atsakomybėn traukiamam asmeniui ir palengvinti jo teisinę padėtį, pažinodamas asmenį, todėl juo pasitikėdamas, ištraukia jį dėl padarytos nusikalstamos veikos susiklosčiusį baudžiamąjį teisinį santykį, tampa šio santykio dalyvis.

Daugelyje pasitikėjimo sampratų svarbus lūkesčio elementas, reiškiantis, kad pasitikėjimas išplaukia iš patikėtojo lūkesčių – pasitikėjimas atsiranda iš žinojimo ir tikėjimo (Hardin, cituota Cook, 2001, p. 7). Žinojimas apie kito asmens elgesį yra reikšmingas veiksnys, todėl reikalinga patikima

informacija, suformuojanti šį žinojimą. Willems teigimu, informacijos apie santykio šalis kiekis ir kokybė sumažina išdavimo pavojų (Willems, 2021, p. 52). Todėl, kalbant apie pasitikėjimą, svarbu atskirti pasitikėjimą nuo žinojimo ir veiksmo. Pasitikėjimas – tai žinojimo kategorija, o veikimas pasitikėjimo pagrindu yra veiksmo kategorija. Dėl to pasitikėjimo santykiai, pagal Hoffmana, „yra pasitikėjimo elgsenos išraiška“ (Hoffman, 2002, p. 382), nes net ir esant pasitikėjimui tarp šalių, dar nereiškia, kad jas sieja pasitikėjimo santykiai. Santykiai šiuo atveju yra pasitikėjimo rezultatas arba jo reiškinys (pavyzdžiui, galima pasitikėti kuriuo nors žmogumi ar organizacija, bet niekada nesukurti pasitikėjimo santykio su juo) (Willems, 2021, p. 52).

Atsižvelgiant į pirminį rizikos elementą, svarbu skirti pasitikėjimą kaip žinojimą ir pasitikėjimą kaip veikimą, nes „ne pasitikėti yra rizikinga, o veikti pasitikėjimo pagrindu yra rizikinga“ (Hardin, cituota Cook, 2001, p. 10). Todėl pasitikėjimo santykius visada sudaro trys svarbios dalys: A pasitiki B padaryti X ir visos trys dalys yra privalomos, nes pasitikėjimo santykiai niekada nėra besąlyginiai ir šiuo atveju X dalis yra svarbus dėmuo, siekiant suvokti pasitikėjimo santykių veikimą, nes A gali pasitikėti B padaryti X, bet nedaryti Q ir Z. Kitaip tariant, pasitikėjimas yra labai specifinis ir kontekstualus (Willems, 2021, p. 52). Tai yra vadinamoji Hardin'o „apsaugotų interesų“ (angl. *encapsulated-interest*) pasitikėjimo koncepcija (Cook, 2001, p. 14), paremta konkrečių interesų įvykdymo lūkesčiu.

Asmeniniu pasitikėjimu grįsti (teisiniai) santykiai, kuriais žmonės nuo seniausių laikų savanoriškai susisaistydavo siekdami asmeninės ar kolektyvinės naudos, laikomi vienu iš pagrindinių valstybių ekonominio vystymosi variklių, leidusių plėtotis prekybiniams, ekonominiams, bendradarbiavimo ir partnerystės santykiams (Loyd, 1917, p. 67–68). Veikdami pasitikėjimo pagrindu ir sukurdami atitinkamus teisinius santykius, asmenys jaučiasi saugiau ir užtikrinčiau, nes tikisi, kad jų partneris (asmuo, kuriuo pasitikima), jų neišduos, laikysis prisiimtų įsipareigojimų, nesulaužys sudaryto susitarimo. Kitaip tariant, pasitikėjimas teisinius santykius jo šalims daro saugesnius, „patogesnius“, nes šalies, pavyzdžiui, verslo partnerio, elgesys tampa daugmaž nuspėjamas ir prognozuojamas, ypač jei šie santykiai nėra vienkartiniai. Šis iš pasitikėjimo, pagrįsto šalių turimais patikimumo „įrodymais“, kylantis saugumas leidžia „neformalizuoti“ šalių kuriamų teisinių santykių, pavyzdžiui, prisiimti prievolinių teisių ir pareigų vien remiantis žodiniu susitarimu.

Socialinių mokslų studijos pasitikėjimo klausimu atskleidžia, kad pasitikėjimas yra sudėtinga koncepcija, o ne aksiominė duotybė, neturinti vieno šaltinio, formos ar priežasties. Todėl atsakymas, ar konkrečiu atveju

kalbame apie pasitikėjimą, priklauso nuo atitinkamų santykių analizės, ne konstatavimo apie tokio reiškinio buvimą¹⁴. Tai reiškia, kad laidavimo negalima automatiškai priskirti pasitikėjimo santykiams remiantis vien istoriniais ar etimologiniais panašumais. Lygiai taip pat negalima atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą *a priori* laikyti pasitikėjimo santykių išraiška, nes baudžiamajame įstatyme kalbama apie „teismo pasitikėjimo vertą asmenį“ (BK 40 straipsnio 1, 3 dalys).

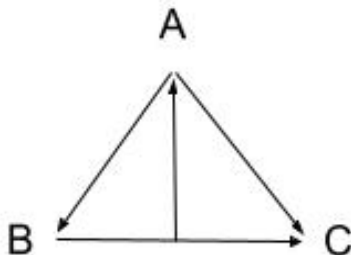
Pasitelkus socialinių mokslų darbuose atskleistus pasitikėjimo santykių apibūdinančius požymius, galima analizuoti, ar laidavimas įvykdo būtinas sąlygas pasitikėjimo santykiams kvalifikuoti.

Analizuojamos temos požiūriu akcentuotina ir tai, kad anglų kalba laidavimui tiek civilinėje, tiek baudžiamajoje teisėje apibūdinti vartojamas tas pats terminas – *surety*. Trečiojo asmens patikimumas kaip jo dalyvavimo baudžiamuosiuose teisiniuose santykiuose prielaida yra randamas ir užsienio šalių teisinėje praktikoje, kur laidavimas yra įsitvirtinęs kaip kardomoji priemonė. Tokio laidavimo esmė paprasta – įtariamajam padarius nusikalstamą veiką vietoj suėmimo skiriama laiduotojo priežiūra, o pats įtariamasis lieka laisvėje, kol bus atliekamas ikiteisminis tyrimas ir nuspręsta dėl jo baudžiamosios atsakomybės. Šiuo laidavimu laiduotojas įsipareigoja, kad įtariamasis netrukdytų procesui ir dalyvaus tyrimo veiksmuose bei nagrinėjant bylą teisme, o už tokios pareigos nevykdymą laiduotojui numatyta finansinė atsakomybė – laidavimas dažniausiai derinamas kartu su užstatu. Tokią priemonę taiko JAV, Kanada, Vokietija, Nyderlandai, Rusija, kitos Pietryčių Europos (Balkanų) ir Centrinės Azijos valstybės, ją taikyti kaip suėmimo alternatyvą yra rekomendavęs ir Europos Tarybos Ministrų komitetas (Recommendation no. R (80) 11..., 1980). Lietuvoje tokia kardomoji priemonė buvo ne tik sovietmečiu (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 1961, 96 straipsnis), bet ir Abiejų Tautų Respublikos laikais¹⁵.

¹⁴ Pavyzdžiui, Willems, tyrinėdamas abipusio pasitikėjimo principą ES bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose atveju, teigia, kad šioje srityje, remiantis socialinių mokslų šaltiniais, nėra aiškus pasitikėjimo santykių pasireiškimo pavyzdys, nes esminis pasitikėjimo momentas – rizikos prisiėmimas – yra apribojamas išankstiniais teisiniais susitarimais (Willems, 2021, p. 52).

¹⁵ Vilniaus universiteto bibliotekos saugomoje skaitmeninėje 1662 m. sausio 6 d. laidavimo rašto kopijoje nurodoma, kad Kėdainių suolininkai Tomas Januškevičius (Thomasz Januskiewicz) ir Jurgis Andersonas (Jerzy Anderson) laiduoja Boguslavui Radvilai už Biržų dvare įkalintą Kėdainių raštininką Vaitiekų Kalinovskį (Woyciech Kalinowski), kad jis bus pristatytas į teismą, kai bus paskirtas bylos nagrinėjimas (Vilniaus universiteto bibliotekos archyvas).

Vadinasi, kalbant apie laidavimo reiškimąsi teisėje, galima skirti laidavimą kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonę, kaip kardomąją priemonę ir kaip analizuojamą būdą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Neatsižvelgiant į santykio pobūdį ar kontekstą, schemiškai laidavimą galima pavaizduoti taip:

Pavaizduotoje schemeje A atitinka sprendimus priimančią subjektą (kreditorių, teisumą), B – asmenį, kurio atžvilgiu priimamas sprendimas (skolininkas, įtariamasis, kaltinamasis), C – laiduotoją. A dėl tam tikrų priežasčių turi priimti sprendimą C atžvilgiu – A ir C yra pagrindiniai atitinkamų teisinių santykių subjektai. C šiuose santykiuose yra „pašalinis“ asmuo, tačiau į šiuos santykius įsitraukia savo valia ir garantuoja už C (asmenį arba išpareigojimų vykdymą). Tokią schemą galima pritaikyti visiems iš laidavimo atsirandantiems teisiniams ar socialiniams santykiams bei sprendimams.

Pasitelkdami socialinių mokslų išgrynintas žinias galime patikrinti, ar laidavimo teisinius santykius galima pripažinti pasitikėjimo santykiais (ar tai atitinka pasitikėjimo santykiui būtinus požymius) ir kas yra pagrindiniai tokių santykių dalyviai. Tik tokiu būdu galima atskleisti giluminę laidavimo (baudžiamosioje teisėje) sampratą.

Pirmiausia analizuojame B ir C santykį, t. y. asmens, kuris laiduoja, ir asmens, už kurį laiduojama. Atsiribodami nuo laidavimo kaip komercinės veiklos ar kitaip atlygintinos paskatos, jau iš anksčiau šioje disertacijoje pateiktos analizės matome, kad asmenys nuo pat šio instituto teisinio susiformavimo paprastai laiduoja ne už bet ką, bet už sau artimą, koku nors socialiniu ryšiu susijusį (giminystės, draugystės ar kt.) asmenį. Štai ir Lietuvos BK nurodoma, kad laiduotojai gali būti kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys (BK 40 straipsnio 3 dalis). Tyrimai rodo, kad Kanadoje, kur laidavimas naudojamas kaip kardomoji priemonė šalia užstato, neįvardijant konkrečių galimų laiduotojų, už padarius nusikalstamas veikas įtariamus asmenis taip pat dažniausiai laiduoja jų šeimos nariai ar artimi giminaičiai (Myers, 2009, p. 134).

Todėl laiduotoją ir laiduojamąjį sieja vadinamasis bendrasis pasitikėjimas, kuris išreiškiamas formule: X pasitiki Y (Putnam, 2000, p. 17) ir reiškiasi daugiausiai socialinėje asmenų bendravimo erdvėje. Laidavimas šiuo atveju nėra pagrįstas kokiu nors aiškiu laiduotojo interesu iš tokio santykio gauti naudos. Atvirkščiai, laidavimas yra asmeninės atsakomybės prisiėmimas už kitą. Vadinasi, laiduotojas iš tokio vienašališko veiksmo ne tik negauna jokios naudos sau (vėlgi, jei tai nėra komercinė veikla), bet ir prisiima riziką, kad tam, už kurį laiduojama neįvykdžius savo įsipareigojimų, jam pačiam gali tekti vienu ar kitu būdu atsakyti (vykdyti prievolę už skolininką, patirti kitų finansinių nuostolių, pavyzdžiui, prarasti sumokėtą užstatą). Dėl to laidavimo už kitą asmenį veiksmą galima pripažinti altruistiniu pasitikėjimu, kurio kvalifikavimas turi išlaikyti du testus: pirma, reikalingas pasitikėjimo laipsnis (tikėjimo ir veiksmo derinys; antra, turi būti paskatintas sąmoningo ar nesąmoningo siekio padėti kitam (Mansbride, cituota Warren, 1999, p. 294).

Antra, galima nedvejojant konstatuoti, kad pasitikėjimo santykių kvalifikavimo testą lengviausiai išlaiko A ir C , t. y. tarp patikėtojo (teismo / kreditoriaus) ir patikėtinio (kaltininko / skolininko) atsirandantys pasitikėjimo santykiai, kai priimamas atitinkamas tokį pasitikėjimą įforminantis sprendimas (sukuriami prievoliniai teisiniai santykiai, asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba laidavimo pagrindu asmeniui ne(be)taikomas suėmimas).

Priimdamas sprendimą pasitikėti ir tokį sprendimą išreikšdamas konkrečiu teisės aktu (veikiama pasitikėjimo pagrindu), patikėtojas visada prisiima riziką, kad patikėtinis išduos parodytą pasitikėjimą ir pažeis jo interesus. Tai ypač aktualu laiduojant baudžiamosios teisės srityje, nes civiliniuose teisiniuose santykiuose (nors ir juose egzistuoja rizikos elementas) laidavimu kreditorius siekia apsaugoti savo interesus nuo skolininko prievolės nevykdymo, t. y. sumažinti galimą neigiamą ir kreditoriaus interesų neatitinkančio elgesio riziką. O baudžiamojoje teisėje asmuo jau būna pripažintas padaręs arba yra įtariamas padaręs pačius šurkščiausius ir labiausiai smerktinus teisės pažeidimus – nusikalstamas veikas. Valstybė, priimdama sprendimą pasitikėti nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu, t. y. labiausiai jos saugomas ir ginamas vertybes pažeidusiu asmeniu, jo atžvilgiu priima švelnesnius ir jam teisiškai palankesnius sprendimus: nutraukia baudžiamąją bylą, atleidžia jį nuo baudžiamosios atsakomybės arba netaiko suėmimo, bet leidžia gyventi laisvėje, kol asmens atžvilgiu vyksta baudžiamasis procesas. Vadinasi, valstybės prisiimama rizika ir šiuo atveju yra ypač didelė – pasitikint nusikalstamą veiką vieną kartą padariusiu asmeniu ir taikant jam teises

nuolaidas, visada išlieka patikėtinio atsitiktinio (oportunistinio) ir patikėtojo interesų neatitinkančio elgesio rizika, t. y. kad sudarytoje pasitikėjimo erdvėje patikėtinis gali vėl pažeisti viešąjį interesą ir padaryti naują nusikalstamą veiką arba trukdyti vykstančiam tyrimui ar nuo jo pasislėpti, jei kalbama apie laidavimą kaip kardomąją priemonę.

Nepaisant didelės interesų pažeidimo ir oportunistinio elgesio rizikos, valstybė (per įgaliotus pareigūnus) priima sprendimą asmeniui taikyti švelnesnes teisines priemones, tikintis, kad tokių priemonių taikymas bus abipusiškai naudinga. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kontekste toks tikėjimas išreiškiamas BK 40 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta sąlyga – „yra pagrindo manyti, kad jis <...> laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų“.

Patikėtojo interesai (kaip būtinas pasitikėjimo santykių elementas) šiuo atveju pagrindžiami tiek pragmatiniais: operatyvesnis procesas, finansinių ir žmogiškųjų išteklių, skiriamų bylų tyrimui ir joms nagrinėti bei bausmei vykdyti, racionalus naudojimas, tiek vertybiniais sumetimais: įgyvendinti asmens socialinę reabilitaciją, kad jo nusikalstamas elgesys nesikartotų, alternatyviomis bausmei diversinėmis priemonėmis arba kad asmuo, įtariamą padaręs nusikalstamą veiką, teismo lauktų laisvėje ir pats procesas netaptų *de facto* bausme.

Patikėtinio arba nusikalstamą veiką padariusio asmens interesas šiuo atveju gana aiškus – palengvinti savo teisinę padėtį pagrįstai įtikinant teismą, kad padaryta nusikalstama veika buvo atsitiktinė, jis jau suvokė savo elgesio pavojingumą ir priešingumą teisei, todėl specialiosios prevencijos bausmės tikslai jau pasiekti ir jo resocializacijos tikslų galima pasiekti be patraukimo baudžiamojon atsakomybėn.

Atsižvelgiant, kad sprendimas nusikalstamą veiką padariusį asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės (veiksmo kategorija) yra tiesiogiai susijęs su abipusiais dviejų šalių interesais ir tokiu sprendimu prisiimama viešojo intereso pažeidimo rizika, A ir C santykius galima laikyti atitinkančiais pasitikėjimo santykių požymius.

Trečia, laidavimo kaip ypatingo pasitikėjimo santykio, atsiradimas galimas tik dalyvaujant trečiajam subjektui – laiduotojui (B). Jis ir sukuria (arba sustiprina) pasitikėjimo ryšį tarp pagrindinių šio santykio dalyvių. Vis dėlto pasitikėjimo santykių kvalifikavimo požiūriu patikėtojo (A) ir laiduotojo (B) santykiai yra sudėtingesni. Laidavimo kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo rūšies samprata šiuolaikinėje teisėje yra mažai pakitusi nuo romėnų teisės laikų (Nekrošius, et al., 2007, p. 226). Laidavimas civilinėje teisėje – vienašalė ir konsensualinė sutartis, sukurianti šalutinę (akcesorinę) prievolę, kuria siekiama apsaugoti kreditoriaus interesus, kurios galiojimas

neatsiejamai susijęs su pagrindinės prievolės galiojimu (Mikelėnas, et al., 2003, p. 118).

Tokia samprata atitinka laiduotojo kaip pasitikėjimą tarp kitų dviejų subjektų kuriančio tarpininko koncepciją. Vis dėlto civilinis laidavimas yra pagrįstas pasyviu laiduotojo modeliu. Tai reiškia, kad laiduotojo vaidmuo ir pareigos tampa aktualios tik tada, kai pagrindinis skolininkas neįvykdo ar netinkamai įvykdo savo prievolę. Iš šios laidavimo sutarties ar įstatymo nekyla laiduotojo pareiga koku nors būdu veikti skolininką, kad jis tinkamai vykdytų savo prievolines pareigas. Todėl šiuo atveju 1) laiduotojas neturi tiesioginio intereso patikėtojo atžvilgiu; 2) patikėtojas interesas laiduotojo atžvilgiu yra tik dalinis – tam, kad sustiprintų savo pagrindinio intereso, kuris susijęs su patikėtinio elgesiu, apsaugą (su laiduotojo pagalba patikėtojas sumažintų savo rizikos, kurią prisiima pasitikėdamas patikėtinu, laipsnį); 3) laiduotojo ir patikėtojo nesieja rizikos elementas. Tai neleidžia patikėtojo (A) ir laiduotojo (B) santykių kvalifikuoti kaip pasitikėjimo santykių, tačiau galima tvirtinti, kad laidavimu yra kuriami pasitikėjimo santykiai tarp kreditoriaus ir skolininko, nes be laidavimo tikėtina neatsirastų pagrindinių sutartinių teisinių santykių.

Baudžiamojoje teisėje esamos laidavimo formos pagrįstos kitokia laiduotojo koncepcija. Užsienio šalyse, kur laidavimas taikomas kaip alternatyvi suėmimui kardomoji priemonė, laidavimas reiškia laiduotojo įsipareigojimą stebėti įtariamąjį, užtikrinti, kad jis, kol teismo lauks laisvėje, nepasislėps nuo vykstančio tyrimo ir nedarys naujų nusikaltimų (Myers, 2009, p. 132). Stebėjimas šiuo atveju suprantamas kaip įtariamojo elgesio stebėjimas ir kontrolė, kad įtariamasis laikytųsi įstatymų, nedarytų nusikaltimų, nepiktnaudžiautų psichiką veikiančiomis medžiagomis, kviečiamas atvyktų pas tyrimą atliekančius pareigūnus ar į teismą, nebėgtų nuo tyrimo. Laiduotojai dažniausiai būna įtariamojo šeimos narys ar artimas giminaitis, tačiau daugiausia dėmesio šiose bylose skiriama laiduotojo galimybei iš esmės nuolat stebėti įtariamąjį (pavyzdžiui, *Jeballah v. Canada Public Safety...*, 2007). Kanadoje atlikti tyrimai parodė, kad teismai neretai palankiau vertina net darbo neturinčius kaltininko giminaičius, ypač pensininkus senelius, vien dėl tos priežasties, kad šie asmenys galėtų nepertraukiamai stebėti įtariamąjį, o pats laiduotojas suprantamas kaip „privatus kalėjimo prižiūrėtojas“ (Schuman, 2018, p. 543–544).

Laidavimo kaip kardomosios priemonės atveju laiduotojas iš esmės pakeičia valstybinę kardomojo kalinimo instituciją. Atsižvelgiant į baudžiamojo proceso stadiją, kurioje priimamas sprendimas įtariamąjį perduoti laiduotojo žinion, taip pat bendruosius kardomųjų priemonių tikslus, susijusius su nusikalstamos veikos atskleidimu ir įtariamojo dalyvavimu

procesu, galima pripažinti, kad laidavimu tokiuose santykiuose ne tik kuriamas pasitikėjimas tarp teismo (A) ir įtariamojo (C), bet tam, kad sprendimas būtų priimtas, taip pat turi būti sukurtas pasitikėjimo ryšys ir tarp teismo (A) bei laiduotojo (B). Perduodant įtariamąjį „laukti teismo“ ne kardomojo kalinimo įstaigoje, bet jam artimo asmens žinioje, prisiimama didelė rizika, kad laiduotojui nevykdant savo pareigų stebėti ir kontroliuoti įtariamąjį, gali būti pažeistas sklandaus ikiteisminio tyrimo vykdymo interesas. Vadinasi, pasirinkus tokį modelį, skirtingai nei esant civiliniams santykiams, laiduotojas tampa ne pasitikėjimo santykio kūrėjas, bet tiesioginis tokio santykio dalyvis, nes sprendimas gali būti priimtas tik tada, kai pasitikima tiek įtariamuoju, tiek laiduotoju. Todėl tokį laiduotojo modelį galima pripažinti esant aktyvų.

Skaitant BK būtų nesunku padaryti išvadą, kad ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra įtvirtintas aktyvaus laiduotojo modelis, pasitikėjimo elementą tiesiogiai susiejant su laiduotoju: „Asmuo, <...> gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą“ (BK 40 straipsnio 1 dalis); „Teismas, priimdamas sprendimą, atsižvelgia į laiduotojo <...> galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui“ (BK 40 straipsnio 3 dalis). Vis dėlto tokiai išvadai disertacinio tyrimo kontekste reikia platesnės analizės, ji pateikiama tolesnėse tyrimo dalyse.

Teisės mokslo literatūroje, kurioje buvo analizuojamas pasitikėjimo reiškinys teisėje, pažymima, kad, kalbant apie pasitikėjimą, dažnai daroma klaida yra pasitikėjimo ir patikimumo kategorijų neatskyrimas (Hardin, cituota Cook, 2001, p. 17). Todėl, kalbant apie pasitikėjimo santykius, svarbu atskirti patikimumą nuo sprendimo pasitikėti, nepaisant to, kad abu šie aspektai yra tam tikru požiūriu susiję – patikimumas dažniausiai veda link pasitikėjimo arba, Hardin žodžiais, „patikimumas gimdo pasitikėjimą“ (Hardin, cituota Cook, 2001, p. 17). Tuo galima patvirtinti pirminę laidavimo kaip pasitikėjimo santykius kuriančios priemonės idėją, kad laidavimas gali sukurti pagrindinius santykius tik tada, kai sprendimus priimančias subjektas mano laiduotoją esant patikimą ir tiki jo išreikšta garantija. Yra daug įvairių pagrindų ar priežasčių, kodėl kuris nors asmuo yra suvokiamas kaip patikimas: ankstesnis jo elgesys, paskatos, asmens būdo savybės ir elgsena. Teisėje, o ypač baudžiamojoje, kur laidavimas yra įtvirtintas kaip konkretus teisės institutas, tam tikri formalieji laiduotojo patikimumo kriterijai eksplicitiškai nurodomi įstatymuose arba juos aiškinančioje teismų praktikoje (pavyzdžiui, amžius, finansinė padėtis, santykiai su asmeniu, už kurį laiduojama, galimybės daryti teigiamą įtaką ar panašiai). Tokie patikimumo

reikalavimai išryškėjo kartu su šio instituto teisinio institucionalizavimo ištakomis.

Todėl laiduotojo reikšmė esant nagrinėjamiems pasitikėjimo santykiams yra išskirtinė – jo patikimumas, įsitraukimas į konkretų atsiradusį ar besiformuojantį teisinį santykį ir asmenine atsakomybe paremta garantija sustiprina arba sukuria pasitikėjimo ryšį tarp pagrindinių šio santykio dalyvių – patikėtojo ir patikėtinio. Galima daryti pagrįstą išvadą, kad laiduotojas veikia kaip tam tikras teisinių santykių tarpininkas, kuris, be tam tikros valios akto, prisiima ir tam tikrus teisinius įsipareigojimus, jei patikėtinis nevykdys priimtų įsipareigojimų. Laiduotojas vaidina savarankišką, svarbų, tačiau antraeilį vaidmenį laidavimo teisiniuose santykiuose. Dėl to ir jo atsakomybė 1) yra šalutinė (akcesorinė); 2) aiškiai apibrėžta – laidavimo baudžiamojoje teisėje atveju laiduotojo atsakomybė gali būti tik viena – finansinė, susijusi su užstato netekimu. Laidavimas reiškia garantavimą, patikinimą, pažadėjimą. Laidavimu kaip teisiniu institutu sprendimus kito asmens atžvilgiu priimantis subjektas yra garantuojamas už to asmens, dėl kurio priimamas sprendimas, elgesį ir prisiimama tam tikra atsakomybė už šio pažado neįvykdymą. Vadinasi, sprendžiant dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, pagrindinis sprendimus priimančio subjekto vertinamasis turėtų būti subjektas, su kuriuo svarstoma sukurti pasitikėjimo santykį ir atsakoma į klausimą „ar galiu juo pasitikėti“?

Apibendrinant galima nurodyti, kad laidavimas – trečiojo asmens valios įsitraukti į konkretų tarp kitų dviejų subjektų atsiradusį ar besiformuojantį teisinį santykį išraiška, kur laiduotojas vienam (sprendimą priimančiam) subjektui garantuoja už kito subjekto (dėl kurio priimamas sprendimas) elgesį ar prisiimamų įsipareigojimų vykdymą, garantuojant asmeninę atsakomybę, jei asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys savo įsipareigojimų. Laidavimas teisėje susiformavo iš tradicijų ir altruistinių paskatų padėti kitam ir palengvinti jo padėtį ir pagrįstas ypatinga socialine vertybe – pasitikėjimu. Laidavimas kaip teisinis ir socialinis institutas atitinka pagrindinius ir iki šiol žinomus pasitikėjimo santykio požymius – atitinkamų patikėtojo interesų patenkinimas suteikiant patikėtiniui laisvę elgtis savo nuožiūra, kartu prisiimant riziką, kad netinkamas patikėtinio elgesys gali pažeisti patikėtojo interesus. Laiduotojo išreikštas asmeninis pasitikėjimas asmeniu, kartu prisiimant asmeninę atsakomybę už jį, sukuria pasitikėjimo santykį tarp sprendimus priimančio subjekto (kreditoriaus, teismo, kito asmens) ir to, dėl kurio šis sprendimas yra priimamas. Be laidavimo tokio pasitikėjimo santykio gali ir neatsirasti, o atsiradus – veikia teisinių santykių dalyvių interesus, leidžiant taikyti tam tikras teises „nuolaidas“, sumažinti priimamu sprendimu galinčią kilti riziką.

1.4. Laidavimo kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės priemonės susiformavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje

Baudžiamosios teisės doktrinoje randama nuomonių, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą – naujojo, nepriklausomos Lietuvos BK naujovė (Prapiestis, Švedas, G., 2011, p. 15). Tačiau toks atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės (nors ir kitokios formos) Lietuvoje buvo pradėtas taikyti Sovietų Sąjungos okupacijos laikotarpiu.

1960 m. spalio 27 d. priėmus Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – RTFSR BK), „išreiškiant tarybinio baudžiamojo humaniškumą“ (Klimka, *et al.*, 1975, p. 363), įtvirtinus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepciją (Kruglikov, *et al.*, 2014, p. 459–470), šalia kitų atleidimo nuo audžiamosios atsakomybės būdų RTFSR BK 52 straipsnyje įtvirtinta galimybė atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės pagal laidavimą.

Pagal 1958 m. TSRS ir sąjunginių respublikų baudžiamųjų įstatymų leidimo aktą (Ob utverzhdenii Osnov ugolovnogo..., 1959) parengus TSRS sudėtyje buvusių respublikų baudžiamuosius įstatymus, *inter alia*, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tapo visų sovietinių respublikų baudžiamosios teisės dalimi (Gumeniuk, 2012). Lietuvoje taikytoje baudžiamojoje teisėje ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis atsirado įsigaliojus 1961 m. BK ir buvo reglamentuota šio kodekso 53 straipsnyje.

Komunistinė politinė santvarka, iškėlusi visuomeninį „darbo liaudies“ ir kolektyvo kultą, reikšmingai veikė ir baudžiamąjį teisinį reguliavimą. Bausme buvo siekiama ne tik nubausti ir izoliuoti nusikaltėlį, bet ir specialiosios prevencijos, resocializavimo tikslų – „pataisyti bei perauklėti nuteistuosius, kad jie sąžiningai dirbtų, tiksliai vykdytų įstatymus, gerbtų socialistinio bendro gyvenimo taisykles“ (1961 m. BK 21 straipsnis). O šio tikslo siekiama pasitelkiant visuomenę, taigi baudžiamąją teisę integruojant į platesnį piliečių kontrolės tinklą (Lietuvos teisė 1918–2018..., 2018, p. 534), kad į visuomenines organizacijas ar darbo žmonių kolektyvus susibūrę asmenys galėtų stebėti nusikaltusius savo bendruomenės narius, juos taisyti bei auklėti (Klimka, *et al.*, 1975, p. 359). Tai rodo tokios anuomet naudotos priemonės kaip lygtinis nuteisimas (1961 m. BK 25¹ straipsnis) ar paleidimas (1961 m. BK 54² straipsnis), atidavimas darbo ar organizacijos kolektyvui perauklėti ir pataisyti lygtinai nuteistą asmenį ar lygtinai prieš terminą atleistą asmenį (1961 m. BK 46 straipsnis), asmens perdavimas draugiškajam teismui (1961 m. BK 52 straipsnis) ir asmens perdavimas pagal laidavimą

(1961 m. BK 53 straipsnis). Toks visuomeninių organizacijų vaidmens išskėlimas netgi laikytas visuomenės teisių išplėtimu, leidusiu ne tik tiesiogiai kovoti su nusikalstamumu, bet ir dalyvauti nusikaltusiojo pataisymo ir perauklėjimo procese (Klimka, *et al.*, 1975, p. 359).

1961 m. BK 53 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad jei pagal bylos aplinkybes asmens padarytas nusikaltimas ir pats šis asmuo nėra labai pavojingi visuomenei ir jeigu tas nusikaltimas nesukėlė sunkių padarinių, o pats kaltininkas nuoširdžiai gailisi, tai visuomeninių organizacijų ar darbo žmonių kolektyvo prašymu šis asmuo gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės ir atiduodamas pagal laidavimą prašančiosioms visuomeninėms organizacijoms ar darbo žmonių kolektyvui, kad šie jį perauklėtų ir pataisytų.

Vien tekstinis atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įtvirtinančių normų palyginimas atskleidžia daug socialistinio ir dabartinio laidavimo reguliavimo panašumų: 1) veikos pobūdis – laidavimas galimas mažiau pavojingų nusikalstamų veikų atvejais. Tiesa, dabartinio BK 40 straipsnio 1 dalyje aiškiai įvardijamos nusikalstamų taikytinų veikų grupės (baudžiamasis nusižengimas, neatsargus, nesunkus ir apysunkis tyčinis nusikaltimas), o 1961 m. BK vartojama abstraktesnė, vertinamoji formuluotė „nėra labai pavojingas“ ir „nesukėlė sunkių pasekmių“; 2) nuoširdaus gailėjimosi reikalavimas; 3) kaltės pripažinimas – 1961 m. BK 53 straipsnio 2 dalyje nustatoma, kad nutraukti baudžiamosios bylos ir kaltininko atleisti pagal laidavimą negalima, jei jis nelaiko savęs kaltu; 4) laiduotojo rašytinis prašymas perduoti kaltininką jo žinion pagal laidavimą, t. y. savanoriško įsitraukimo į baudžiamuosius teisinius santykius išraiškos forma; 5) apribojimas taikyti laidavimą – 1961 m. BK 53 straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas taikyti laidavimą, jei asmuo turi teistumą arba jau buvęs atleistas pagal laidavimą. Pagal BK 40 straipsnio 1 dalį, laidavimas galimas tik pirmą kartą padarius nusikalstamą veiką, tačiau baudžiamasis įstatymas nedraudžia taikyti laidavimo asmeniui; 6) laidavimas taikomas „patikimam asmeniui“, t. y. tokiam, kuris teikia vilties, kad pasitaisys, elgsis pavyzdingai ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų; 7) laidavimo „galiojimo“ laikotarpis – dabartinio BK 40 straipsnio 4 dalyje nustatytas diskrecinis skiriamasis laidavimo laikotarpis nuo vienerių iki trejų metų. 1961 m. BK konkrečių ribų nenustatyta. Apie laidavimo taikymo galiojimą socialistinio instituto reguliavimo srityje galime spręsti iš keleto 1961 m. BK normų: pagal BK 53 straipsnio 4 dalį buvo leidžiama atsisakyti laidavimo per vienerius metus, o remiantis BK 41 straipsnio 12 punktu atsakomybę sunkinanti aplinkybė, jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir nuo tokio sprendimo nėra praėję dveji metai;

8) laiduotojo teisė atsisakyti laidavimo – BK 40 straipsnio 6 dalyje nebuvo numatyta, dėl kokių priežasčių laiduotojas galėtų atsisakyti savo kaip laiduotojo pareigų nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, o 1961 m. BK 53 straipsnio 4 dalyje ši laiduotojo teisė sukonkretinta: „jeigu asmuo <...> nepateisina kolektyvo pasitikėjimo, pažeidžia savo pasižadėjimą įrodyti pavyzdingu elgesiu ir sąžiningu darbu savo pasitaisymą, nesilaiko socialistinio bendro gyvenimo normų arba pasitraukia iš darbo žmonių kolektyvo, turėdamas tikslą vengti visuomeninio poveikio <...>“; 9) laidavimo atsisakymo teisinės pasekmės – abiem atvejais atsisakius laidavimo gali būti sprendžiama dėl asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už padarytą nusikalstamą veiką (BK 40 straipsnio 6 dalis ir 1961 m. BK 53 straipsnio 4 dalis); 10) teisinės pasekmės padarius naują nusikalstamą veiką – atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui padarius naują nusikalstamą veiką atleidimas gali būti panaikintas, jei padaromas naujas baudžiamasis nusižengimas ar neatsargus nusikaltimas (BK 40 straipsnio 7 dalis) ir privalo būti panaikintas, jei padaromas naujas tyčinis nusikaltimas (BK 40 straipsnio 8 dalis). Pagal 1961 m. BK reguliavimą, laidavimo laikotarpiu padarius naują nusikaltimą, asmuo visais atvejais traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už abu nusikalstamus poelgius (Bieliūnas, *et al.*, 1989, p. 118).

Nors sovietinio ir dabartinio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą reguliavimo palyginimas leidžia neabejotinai konstatuoti, kad būtent sovietinis reguliavimas sudėjo pamatus šiandieniam šio instituto modeliui BK, tačiau apie koncepcinį reguliavimo tapatumą kalbėti negalima. Esminis skirtumas – laiduotojas. Pagal 1961 metų BK 53 straipsnį, nusikalstamą veiką padaręs asmuo pagal laidavimą buvo perduodamas ne teismo pasitikėjimo vertam fiziniam asmeniui, bet tam tikriems juridiniams asmenims – visuomeninėms organizacijoms ar darbo žmonių kolektyvui. Dabartiniame Lietuvos BK „juridinio asmens galimybė būti laiduotoju nėra numatyta“ (Prapiestis, 2004, p. 258). Tos visuomeninės organizacijos ar darbuotojų kolektyvai turėjo kaltininką stebėti, prižiūrėti ir auklėti, kad jis laikytųsi nustatytos poveikio tvarkos ir nebedarytų naujų nusižengimų. O kaltininkas savo ruožtu pasižadėdavo pavyzdingai elgtis ir sąžiningai dirbti, laikytis socialistinio bendro gyvenimo normų, nepasitraukti iš darbo kolektyvo, turėdamas tikslą vengti visuomeninio poveikio, tuo pateisindamas jam pareikštą pasitikėjimą (Bieliūnas, *et al.*, 1989, p. 117). Priešingu atveju – laidavimo atsisakoma ir asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Dalyvavimas prauklėjant nusikaltėlį reiškė savanorišką visuomeninių organizacijų ar darbo žmonių kolektyvo įsitraukimą į baudžiamuosius teisinius santykius. Prašymas atiduoti kaltininką visuomeninei organizacijai ar darbo žmonių kolektyvui turėjo išreikšti tikrąją viso kolektyvo narių

nuomonę ir pasiryžimą prisiimti tokią atsakingą pareigą (Klimka, *et al.*, 1975, p. 380) ir būti įformintas specialiu kolektyviu sprendimu (Bieliūnas, *et al.*, 1989, p. 118).

Darytina prielaida, kad būtent tokia laiduotojo koncepcija lėmė, jog buvusiose TSRS respublikose, kuriant jau nepriklausomų valstybių baudžiamuosius įstatymus, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nepritapo ir buvo panaikintas, nes po TSRS griūties pasikeitusi politinė ir ypač socialinė-ekonominė situacija iš esmės nulėmė darbuotojų kolektyvų auklėjamosios įtakos nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui praradimą (Gumeniuk, 2012). Tokią poziciją palaiko ir apklausti baudžiamosios teisės mokslininkai, jų nuomone, sovietinis laidavimo reguliavimas ir pats laiduotojas buvo akivaizdžiai ideologinis, galintis veikti tik totalitarinėse sistemose. Demokratinėje, privačios nuosavybės teise ir teise laisvai vienytis į bendrijas ar asociacijas pagrįstoje santvarkoje jokia visuomeninė organizacija ar juo labiau privataus juridinio asmens darbuotojų kolektyvas negali nei prisiimti, nei būti įpareigotas prisiimti atsakomybę už tam tikro žmogaus elgesį ir turėti dalinę prievartinės priežiūros funkciją. Tokia asmens pataisymo programa įmanoma tik kolektyvizmo sąlygomis, kai tam tikros gyventojų struktūros yra priverstinai buriamos, palaikomos ir tarnauja totalitarinės valdžios išlaikymo tikslui.

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, sovietinis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą baudžiamajame įstatyme dar galiojo beveik penkerius metus: 1961 m. BK 53 straipsnis pripažintas netekusiu galios 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojusiais 1961 m. BK pakeitimais (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“, 1994).

Baudžiamosios teisės doktrinoje nėra atsakymo, kokios priežastys lėmė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įtvirtinimą BK. Analizuojant Seime svarstyto BK projekto *travaux préparatoires*, matoma, kad laidavimo, kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies, nebuvo numatyta pirminiame, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos parengtame BK projekte (BK projektas Nr. P-2143). Šią priemonę į baudžiamąjį įstatymą įrašyti pasiūlė iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Vidaus reikalų ministerijos, Generalinės prokuratūros, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Vilniaus universiteto atstovų sudaryta darbo grupė, parengusi ir Seimui pateikusi alternatyvų BK variantą (BK projektas Nr. P-2143A).

Be platesnės asmenų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sudarymo galimybės, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įtvirtinimu Lietuvos baudžiamojoje teisėje siekta ir pragmatinių

tikslų. Alternatyvaus BK projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad, *inter alia*, tėvų ar kitų pasitikėjimą užsitarnaujančių asmenų laidavimu siekiama plėsti požiūrį į nusikaltimo padarymo padarinius, numatyti daugiau galimybių nutraukti baudžiamąjį persekiojimą, tuo atlaisvinti kriminalinės justicijos pareigūnus nuo smulkių ir neperspektyvių bylų tyrimo bei atpiginti procesą (BK projekto Nr. P-2143A aiškinamasis raštas).

Ekspertinio vertinimo apklausoje dalyvavę baudžiamosios teisės mokslininkai, atsakydami į klausimą, kokios priežastys galėjo nulemti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą įtvirtinimą naujajame BK, iš esmės vieningai nurodė, kad tokiu institutu įstatymų leidėjas siekė kelių pagrindinių tikslų: pirma, išplėsti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą BK ir įtvirtinti didesnę nerepresinių teisinių priemonių sąrašą; antra, sukurti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo, derinant asmens, visuomenės, valstybės interesus, būtų įgyvendinti baudžiamosios represijos ekonomiškumo, proporcingumo, humanizmo, teisingumo ir kiti principai bei sudarytos sąlygos įvairesnėms valstybės reakcijos į asmens padarytą nusikalstamą veiką formoms.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad dabartinis BK 40 straipsnio teisinis reguliavimas yra pagrįstas sovietinėje baudžiamojoje teisėje sukurtu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą modeliu. Šis reguliavimas, nepaisant esamų (gana nereikšmingų) skirtumų, ypač susijusių su laiduotojo forma (šis klausimas plačiau tiriamas kitoje disertacijos dalyje), yra daugmaž tapatus. Vertinant pagal bendrąją laidavimo sampratą, galima teigti, kad tokia asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės priemonė atitinka bendruosius laidavimo kaip teisinio ir socialinio reiškinio požymius: trečiojo asmens išitraukimas į susiklosčiusius teisinius santykius, garantuojant sprendimus priimančiam subjektui už asmenį, dėl kurio yra priimamas sprendimas, kartu prisiimant asmenines pareigas ir atsakomybę. Atliktas tyrimas rodo, kad būtent sovietinė teisinė doktrina sukūrė aktyvaus laiduotojo koncepciją: atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą suteikė galimybę į susiklosčiusius baudžiamuosius santykius ištraukti su padaryta nusikalstama veika nesusijusiam trečiajam asmeniui, kuriam valstybė gali „perduoti“ kaltininką ir patikėti įgyvendinti specialiąją baudžiamosios atsakomybės funkciją – paveikti (perauklėti) kaltininką, kad jis pasitaisytų ir nebedarytų naujų nusikalstamų veikų.

1.5. Pirmosios dalies rezultatų apibendrinimas

Greičiausiai neįmanoma atsakyti į klausimą, kada visuomeniniuose santykiuose atsirado atsakomybės už kitą asmenį prisiėmimo institutas – laidavimas. Aišku tik tai, kad teisinis tokių santykių institucionalizavimas

vyko vystantis teisei minčiai, kurią įkūnijo romėnų teisės sistema. Laidavimas privatiniuose santykiuose įsitvirtino nuo požemiuose grandinėmis surakinto asmens iki plačiai pasauliniuose verslo ir teisiniuose santykiuose naudojamo instituto, kurio, siekiant, apsaugoti kreditoriaus interesus, skolininko prievolė „padalijama“ jam ir trečiajam asmeniui. Vis dėlto civilinė teisė laidavimo monopolizuoti negali, nes tai visų pirma yra socialinis, o ne teisinis reiškinys. Dėl tokios prigimties laidavimas įvairiomis formomis ir skirtingu laikotarpiu vystėsi ir baudžiamosios teisės srityje.

Analizuojant laidavimo teises apraiškas aiškiai matoma, kad šio instituto pagrindas – pasitikėjimo santykiai. Pasitikėjimas kaip reiškinys (vertybė) įvairių socialinių mokslų darbuose plačiau analizuoti pradėtas XX a. pradžioje. Dauguma pasitikėjimą analizavusių mokslininkų buvo linkę supriešinti teisę su pasitikėjimu. Vis dėlto besivystanti teisės doktrina tam tikrose srityse šiuos mitus griauja. Atlikta mokslinė analizė leidžia dar labiau sustiprinti teisės ir pasitikėjimo bendrystės požiūrio pozicijas. Laidavimas (neatsižvelgiant į teisinę ar socialinę sritį, kurioje atsiranda) yra ypatinga pasitikėjimo santykio kūrimo priemonė. Vien sprendimas neatlygintinai laiduoti už kitą asmenį (jo išipareigojimus) ir prisiimti asmeninę atsakomybę kyla iš bendrų žmoniškųjų tarpusavio pasitikėjimo santykių, tačiau svarbiau yra tai, kad toks kartais galbūt ir altruistinis veiksmas sukuria pasitikėjimo santykius tarp dviejų pagrindinių atitinkamo santykio dalyvių – to, kuris priima sprendimą, ir to, dėl kurio toks sprendimas yra priimamas. Laidavimu sukurti pasitikėjimo santykiai atitinka socialinių mokslų darbuose išgrynintus pasitikėjimo santykius kvalifikuojančius požymius, kurių esmė – didesnis galimų priimti sprendimų ratas, leidžiantis taikyti tam tikras teises nuolaidas.

Laidavimo teisiniai santykiai visada yra akcesoriniai – šalutiniai pagrindinio santykio ar prievolės požiūriu. Laidavimas yra neatsiejamas nuo laiduotojo asmeninės atsakomybės, tačiau galima skirti pasyvų ir aktyvų laidavimą, kur skirstymo pagrindas yra laiduotojo ir asmens, už kurį laiduojama, santykiai ir iš laidavimo atsirandančios pareigos. Galima teigti, kad civilinis laidavimas yra pasyvus, o baudžiamojoje teisėje egzistuojantys laidavimo pavyzdžiai patvirtina aktyvaus laidavimo modelio egzistavimą, kur laiduotojas, tapdamas teisinio santykio dalyviu, prisiima tam tikrų papildomų (pavyzdžiui, stebėjimo, priežiūros, poveikio) pareigų. Lietuvoje taikomas aktyvus laidavimas buvo perimtas iš sovietinės baudžiamosios teisės.

2. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS IR ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS SAMPRATOS

Ankstesnėje disertacijos dalyje pateikta analizė parodė, kad laidavimas Lietuvos baudžiamoje teisėje įvairiomis formomis egzistavo iš esmės nuo pat valstybės susiformavimo. Tačiau šiuolaikinėje nepriklausomos Lietuvos baudžiamojoje teisėje laidavimas galiausiai įsitvirtino kaip viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių. Tam, kad būtų galima visapusiškai ištirti tokį atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, reikia įvertinti patį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą, o to neįmanoma padaryti neapibrėžus baudžiamosios atsakomybės sampratą.

Nors šie klausimai baudžiamosios teisės doktrinoje nėra nauji, vis dėlto mokslininkų požiūris į šiuos reiškinius nėra vienodas. Todėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą analizė gali būti atlikta tik nustatius, kas yra atleidimas nuo atsakomybės ir nuo ko apskritai yra atleidžiama.

2.1. Baudžiamosios atsakomybės sampratos problematika laiko ir turinio aspektais

Asmens teisių ir laisvių, visuomenės interesų ir valstybės apsaugai valstybė naudoja įvairias prievartos priemones, iš kurių viena reikšmingiausių yra teisinė atsakomybė (Švedas, G., 2006, p. 16).

Teisės mokslo darbuose unifikauta teisinės atsakomybės samprata neapibrėžiama (dėl skirtingo paradigminio požiūrio į teisę), vis dėlto esminės priešpriešos tarp teisinę atsakomybę kaip teisinę kategoriją analizuojančių autorių dėl šio reiškinio sampratos nėra. Pavyzdžiui, S. Vansevičius teisinę atsakomybę supranta kaip valstybės reakciją į padarytą teisės pažeidimą (Vansevičius, 2000, p. 225), J. Šatas – kaip kalto asmens pasmerkimą ir bausmės (sankcijos) jam taikymą už netinkamą elgesį (Dambrauskienė, *et al.*, 2004, p. 53). Pasak A. Vaišvilos, teisinė atsakomybė – tai teisės subjektų įsipareigojimas ir teisinis jų įpareigojimas naudotis leidimais (teisėmis) vykdant atitinkamas pareigas, kartu nurodymas, kad tokių pareigų nevykdymas virs atitinkamų teisių praradimu ar susiaurinimu (Vaišvila, 2004, p. 441). G. Lastauskienė nurodo, kad teisinė atsakomybė gali būti suprantama kaip ypatingas teisinio santykio subjekto teisinis ryšys su visuomene (valstybe), kai subjekto elgesys atitinka teisėje įtvirtintą modelį, ir numatytas valstybės prievartinių institucijų įsikišimas, jam atlikus (neatlikus) veikas, kurios teisiškai uždraustos (teisinė atsakomybė plačiąja prasme), arba kaip

viena iš teisinės atsakomybės stadijų, pasireiškianti valstybės institucijų pareiga atkurti pažeistą teisingumą pažeidusiam teisę asmeniui pritaikius neigiamas teisės normose nustatytas sankcijas (teisinė atsakomybė siaurąja prasme) (Lastauskienė, 2001, p. 166).

Teisinė atsakomybė yra viena iš socialinės atsakomybės rūšių (Švedas, P., 2011, p. 255), kuri dažniausiai siejama su neigiama (valstybės) reakcija į asmens padarytą teisės pažeidimą ir pasireiškia sankcijos taikymu teisę pažeidusiam asmeniui. Ši atsakomybė pagal teisinių įsipareigojimų įsisąmoninimą gali būti analizuojama (arba skirstoma) perspektyviuoju ir retrospektyviuoju aspektais (Baublys, *et al.*, 2010, p. 342). Teisinę atsakomybę perspektyviuoju aspektu galima įvardyti kaip procesą – įsipareigojimą naudotis subjektinėmis teisėmis įgyvendinant atitinkamas pareigas. Jei asmens elgesys atitinka teisės aktų reikalavimus, tai jam teisinė atsakomybė kilti negali. Retrospektyvinė teisinė atsakomybė atsiranda tada, kai asmuo pažeidžia teisės normų reikalavimus ir dėl to asmeniui atsiranda tam tikrų neigiamų padarinių (Švedas, P. 2011, p. 255). Pagal H. Kelseną, teisinės atsakomybės, arba buvimo atsakingam, sąvoka yra glaudžiai susijusi su teisinės pareigos sąvoka – individas yra teisiškai įpareigotas elgtis tam tikru būdu, jeigu priešingas jo elgesys yra prievartos akto sąlyga. Individas, kuriam skiriama sankcija, atsako arba yra teisiškai atsakingas už deliktą (Kelsen, 2002, p. 124). Taigi H. Kelseno teisinės atsakomybės samprata apima tiek perspektyviają, tiek ir retrospektyviają atsakomybę. Vis dėlto baudžiamoji atsakomybė pagal savo pobūdį paprastai priskiriama būtent retrospektyviajai atsakomybės rūšiai, t. y. kaip atsakomybė už padarytą nusikalstamą veiką (Baranskaitė, 2005, p. 49).

Atsižvelgdama į ginamų interesų svarbą ir elgesio taisyklių pažeidimų pobūdį, valstybė gali diferencijuoti teisinės atsakomybės rūšis (konstitucinę, civilinę, administracinę, baudžiamąją, drausminę ir kitokią atsakomybę). Baudžiamoji teisė gina ne visus žmonių, visuomenės ar valstybės interesus. Šių interesų pasirinkimą lemia tai, kad baudžiamoji atsakomybė yra valstybės reakcija griežčiausiomis valstybės prievartos priemonėmis į elgesio taisyklių pažeidimus. Todėl ši teisinės atsakomybės rūšis taikoma tik už pačius pavojingiausius elgesio taisyklių pažeidimus – nusikalstamas veikas (Švedas, G., 2006, p. 16).

Baudžiamosios teisės teorijoje baudžiamoji atsakomybė dažnai traktuojama kaip klasikinė nusikalstamos veikos padarymo teisinė pasekmė (Piesliakas, 2007, p. 8). Vis dėlto teisės mokslo darbuose, kuriuose vienu ar kitu aspektu analizuojami baudžiamosios atsakomybės už tam tikrų nusikalstamų veikų padarymą, *inter alia*, bausmės taikymo klausimai, dažnai

konstatuojamas baudžiamosios atsakomybės sampratos nevienodumas, lemiantis skirtingą šio reiškinio turinio ir pradžios elementų suvokimą.

Verta pažymėti, kad tokio pobūdžio diskusija apie baudžiamosios atsakomybės suvokimą labiau dominuoja buvusių sovietinių respublikų baudžiamosios teisės mokslo darbuose (Baranskaitė, 2007), o Vakarų šalyse šios sąvokos paprastai plačiau neanalizuojamos baudžiamąją atsakomybę siejant su nusikalstamą veiką padariusio asmens nuteisimu ir sankcijos pritaikymu, kai nustatoma, kad asmens veiksmai turi visus atitinkamo nusikaltimo sudėties požymius (Monaghan, 2020, p. 17). Nors doktrininė diskusija apie baudžiamosios atsakomybės suvokimą Lietuvoje intensyviausiai vyko maždaug nuo XX a. pabaigos iki XXI a. pirmojo dešimtmečio pabaigos, šio disertacinio tyrimo objektas lemia neišvengiamą būtinybę grįžti prie šios diskusijos, nes nuo to, kaip suvokiame baudžiamąją atsakomybę, priklauso ne tik atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata, bet, kaip nurodo R. Drakšas, „patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties ir kitų tiek praktinių, tiek teorinių klausimų sprendimas“ (Drakšas, 2003, p. 28).

Tiriant baudžiamosios atsakomybės sampratą, matoma, kad dauguma autorių ją apibūdina panašiai kaip ir bendrojoje teisės teorijoje apibrėžiama teisinės atsakomybės samprata – teisinėmis pasekmėmis, kurias ji sukelia, t. y. kaip valstybės atsakas į nusikalstamos veikos padarymą, kurio esmė – „valstybės prievartos taikymas asmeniui, padariusiam nusikaltimą, ir kartu asmens padaryto nusikalstamo elgesio pasmerkimas“ (Prapiestis, *et al.*, 2002, p. 123) arba kaip baudžiamosios teisės normų taikymo rezultatas, kurio esmė – padariusio nusikaltimą asmens ir jo padaryto nusikaltimo pasmerkimas valstybės vardu, kurį vykdo įgaliotos institucijos (teismas) ir kuris pasireiškia baudžiamaisiais įstatymais apibrėžtų asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymų kaltininkui nustatymu (Abramavičius, *et al.*, 2001, p. 57). Baudžiamosios teisės vadovėlyje baudžiamosios atsakomybės samprata apibrėžiama panašiai – „tai asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pasmerkimas valstybės vardu taikant baudžiamuosiuose įstatymuose nustatytas poveikio priemones“ (Švedas, G. *et al.*, 2019, p. 67). V. Piesliakas nurodo, kad „baudžiamoji atsakomybė – tai asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pareigos, kilusios dėl padarytos nusikalstamos veikos, būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn, t. y. būti teismo pasmerktam valstybės vardu priimant apkaltinamąjį nuosprendį, atlikti bausmę ir turėti teistumą, įgyvendinimas“ (Piesliakas, 2008, p. 181). Čia baudžiamosios atsakomybės samprata pateikiama suvokiant ją kaip teisinių santykių rezultatą, susiklosčiusį dėl padarytos nusikalstamos veikos, bei nurodant tų santykių sukeltus padarinius. R. Drakšo nuomone, baudžiamoji atsakomybė – tai

valstybės prievartos taikymas asmeniui, padariusiam nusikaltimą, ir kartu šio asmens padaryto nusikalstamo elgesio pasmerkimas. Šio pasmerkimo išraiška – kaltinamajame nuosprendyje numatyti asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymai, taip pat apribojimai, kylantys iš asmens teistumo (Drakšas, 2003, p. 34).

Visuose šiuose baudžiamosios atsakomybės apibrėžimuose baudžiamoji atsakomybė traktuojama kaip nusikalstamą veiką padariusio asmens viešas pasmerkimas už padarytą nusikalstamą veiką ir dėl to šiam asmeniui taikomi teisiniai padariniai, kurie kyla taikant baudžiamąjį įstatymą – sankcijas (bausmes), kitas teisinio (baudžiamojo, auklėjamojo) poveikio priemonės bei kitus (antrinius) asmens pasmerkimo padarinius – teistumą.

Kita baudžiamosios atsakomybės sampratos koncepcija siūloma baudžiamąją atsakomybę suvokti plačiau, t. y. į jos turinį įtraukti ne vien baudžiamųjų, bet ir baudžiamųjų procesinių prievartos priemonių taikymą, kurį asmuo patiria dar ikiteisminio tyrimo metu, nepriėmus apkaltinamojo nuosprendžio (Baranskaitė, 2005, p. 58). A. Baranskaitės nuomone, baudžiamoji atsakomybė turėtų būti suvokiama kaip „valstybės reakcija teisinėmis baudžiamosiomis, baudžiamosiomis procesinėmis prievartos (represinėmis) priemonėmis į nusikalstamą veiką, ribojančiomis šią veiką padariusio asmens teises ir laisves“ (Baranskaitė, 2007, p. 78–79). Autorės teigimu, priešingas aiškinimas gali skatinti supaprastintą požiūrį į tuos padarinius, kuriuos sukelia baudžiamosios bylos iškėlimas, įtarimo pareiškimas ir kiti procesiniai veiksmai. Todėl baudžiamoji atsakomybė turėtų būti suvokiama kaip nusikalstamos veikos ir ją padariusio, nors dar ir nenustatyto, asmens pasmerkimas valstybės vardu, o tokios sampratos turinį sudaro visos teisinės priemonės ir nusikalstamos veikos teisinės pasekmės, atsirandančios dėl nusikaltimo padarymo, taip pat neigiamos pasekmės nusikaltusiam asmeniui, atsiradusios tiriant neteisėtą veiką, skelbiant apkaltinamąjį nuosprendį ir po tokio nuosprendžio paskelbimo (Drakšas, 2008, p. 41).

Tokia baudžiamosios atsakomybės samprata kritikuojama dėl prieštaros vienai iš esminių baudžiamųjų įstatymų nuostatų, kad nusikaltimo sudėtis yra vienintelis baudžiamosios atsakomybės pagrindas (Piesliakas, 2008, p. 179), kuris *expressis verbis* įtvirtintas BK 2 straipsnio 3 ir 4 dalyse. Baudžiamosios teisės teorijoje laikomasi nuomonės, kad tie autoriai, kurie paskelbimą įtariamuoju teigia esant viena iš patraukimo baudžiamojon atsakomybėn formų, neatsižvelgia į galimą asmens, kuris traukiamas baudžiamojon atsakomybės ir kuriam atsiranda baudžiamoji atsakomybė, nesutapimą (Drakšas, 2003, p. 33). Tai reiškia, kad prievartinio pobūdžio veiksmai būtų taikomi asmeniui, kuris iš tiesų nepadarė nusikalstamos veikos

ir teismo nebus pripažintas kaltas, o kalbėti apie baudžiamosios atsakomybės atsiradimą nekaltam asmeniui negalima. Kaip teigia V. Piesliakas, vien tik asmens patraukimas kaltinamuoju dar nėra baudžiamoji atsakomybė, nes tas asmuo vėliau gali būti išteisintas ar byla nutraukta, nesant jo veikoje nusikaltimo sudėties (Piesliakas, 1979, p. 8).

Su baudžiamosios atsakomybės sampratos ir turinio apimties aiškinimo problematika susiduria ne tik baudžiamosios teisės doktrina. LAT plenarinė sesija dar 1999 m. išaiškino, kad terminas – „patraukimas baudžiamojon atsakomybėn“ – turi būti suprantamas ir aiškinamas kaip baudžiamojo įstatymo terminas. Baudžiamojoje teisėje teisiškai reikšmingi yra du momentai – nusikaltimo padarymas ir sankcijos pritaikymas. Todėl terminas – „patraukimas baudžiamojon atsakomybėn“ – negali būti nei tapatinamas, nei siejamas su tarpinėmis baudžiamojo proceso įstatymuose nustatytomis baudžiamosios bylos stadijomis. LAT plenarinė sesija, atsižvelgdama, *inter alia*, į Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nekaltumo prezumpcijos imperatyvą, išaiškino, kad „baudžiamoji atsakomybė siejama su asmens pripažinimu kaltu ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu (LAT 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi LAT plenarinė sesija konstatavo, baudžiamoji atsakomybė apima tas teisinės priemones, kurios nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui yra pritaikomos tik pagal baudžiamąjį įstatymą, kai atitinkamu teismo procesiniu sprendimu – apkaltinamuoju nuosprendžiu – konstatuojama asmens kaltė, o kitos teisinės priemonės, asmeniui taikomos iki šio momento, negali būti pripažįstamos jo baudžiamąja atsakomybe.

Kiek kitokį baudžiamosios atsakomybės modelį 2001 m. pateikė LAT senatas, išaiškinęs, kad „Baudžiamoji atsakomybė yra baudžiamųjų teisiųjų priemonių visuma, kurią valstybė taiko nusikaltimą padariusiam asmeniui. Kaltininkui padarius nusikaltimą, valstybei atsiranda teisė taikyti jam baudžiamąsias teisinės priemones – tiek įspėjamąsias, prevencines (kardomoji priemonė, turto areštas (šiuo metu laikinas nuosavybės teisės apribojimas (BPK 151 straipsnis) – *aut. past.*) ir kt.), tiek sudarančias baudžiamosios atsakomybės turinį (nuosprendžio paskelbimas Lietuvos Respublikos vardu, bausmės paskyrimas, bausmės atlikimas, teistumas)“ (Teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės...). Šiuo atveju LAT procesines prievartos priemones, viena vertus, priskyrė baudžiamajai atsakomybei, tačiau jų neįtraukė į tradicinę baudžiamosios atsakomybės turinį sudarančių elementų visumą. Vis dėlto LAT senatas šiuo atveju gana aiškiai nurodė, kad priemonės, kurias valstybė taiko dar nenuteistam asmeniui tirdama ir nagrinėdama jo galimai padarytą nusikalstamą veiką (procesinės prievartos priemonės), laikytinos baudžiamosios atsakomybės taikymu.

Skirtingas baudžiamosios atsakomybės turinio traktavimas neišvengiamai lemia ir nevienodai nustatomą šios atsakomybės pradžią arba jos atsiradimo laiką. Vieni autoriai mano, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda padarius nusikalstamą veiką (Abramavičius, *et al.*, 1998, p. 56), kiti, jog laikantis nuostatos, kad baudžiamoji atsakomybė apima procesines prievartos priemones, šios atsakomybės taikymas siejamas su tam tikro procesinio statuso (įtariamojo, kaltinamojo) suteikimu arba privalomųjų kardomųjų ar procesinių prievartos priemonių asmeniui pritaikymu, treči baudžiamąją atsakomybę sieja su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu (Piesliakas, 2008, p. 176). Paskutiniu metu doktrinoje nusistovėjo požiūris baudžiamosios atsakomybės taikymo pradžią sieti ne su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimu, bet su jo įsiteisėjimu, kadangi asmuo galutinai kaltu pripažįstamas tik įsiteisėjus apkaltinamajam nuosprendžiui (Drakšas, 2003, p. 31; Nevera, 2006, p. 84–85). Šiuo aspektu verta pažymėti, kad Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje iki XX a. pabaigos baudžiamoji atsakomybė buvo siejama ne su teismo nuosprendžio priėmimu, bet būtent su baudžiamuoju procesiniu asmens, įtariamo padarius nusikalstamą, patraukimu kaltinamuoju iki priimant apkaltinamąjį nuosprendį ir kardomųjų procesinio poveikio priemonių taikymu tiriant bylą iki teismo.

Baudžiamoji atsakomybė yra vienas iš labiausiai paplitusių baudžiamosios teisės (tiek teorijoje, tiek praktikoje) terminų. Vis dėlto rasti visiems priimtina baudžiamosios atsakomybės sampratą nėra lengva. Dažnai šios atsakomybės sampratos formulavimo atskaitos tašku tampa sąvokų „atsakyti“ ir „atsakomybė“ prasmės aiškinimas arba teisinių priemonių, kurios pritaikomos asmeniui dėl tiriamos ar nustatytos nusikalstamos veikos, pobūdžio ir prasmės asmens atsakomybės turinio apimčiai. Reikia pažymėti, kad baudžiamosios atsakomybės visuminio teisinio suvokimo tam tikros priešpriešos svarbūs veiksniai tampa baudžiamosios (materialinės) ir baudžiamąjo proceso teisės šakos, jų principai ir institutai, kurių traktavimas nulemia ir mokslinių pozicijų ir išvadų suformulavimą. Štai ir 2019 m. išleistame baudžiamosios teisės vadovėlyje, aptariant baudžiamųjų teisinių santykių ypatybes, akcentuojami šių santykių pradžios ir pabaigos momentai. Šių santykių atsiradimas siejamas su apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimu, o pabaiga – su bausmės, bausmės vykdymo atidėjimo, baudžiamąjo ar auklėjamojo poveikio priemonių, priverčiamųjų medicinos priemonių atlikimu, taip pat atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. O nusikalstamos veikos padarymas priskiriamas baudžiamąjo proceso teisinių santykių atsiradimo juridiniam faktui, nuo kuriuo valstybė įpareigojama pradėti ikiteisminį tyrimą, nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir įgyvendinti teisingumą (Švedas, *et al.*, 2019, p. 16).

Baudžiamosios atsakomybės taikymą nusikalstamas veikas padariusiems asmenims galima teigti esant baudžiamųjų teisinių santykių esme. Nevienodas baudžiamosios atsakomybės, jos turinio, pradžios ir pabaigos momentų suvokimas lemia ir skirtingą baudžiamųjų teisinių santykių visumos aiškinimą. Tiriant konkrečią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, atsakyti į klausimą, kas yra atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, yra neįmanoma neatsakius, kas yra baudžiamoji atsakomybė, o kartu ir tai, kas yra baudžiamieji teisiniai santykiai. Disertacinio tyrimo autorius nesiekia pateikti kardinaliai kitokios baudžiamosios atsakomybės sampratos, tačiau, naudodamas socialinių mokslų tyrimų metodus, patikrinti teisės moksle nusistovėjusias žinias apie baudžiamuosius teisinius santykius kaip baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo prielaidą bei nustatyti koncepcinį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atspirties tašką. Šiuo atveju vadovaujama V. Piesliako pasiūlytu doktrininio baudžiamosios atsakomybės sampratos ir apimties probleminiu sprendiniu laikyti baudžiamuosius teisinius santykius, kuriuos aiškinant, galima paaiškinti ir pačią baudžiamąją atsakomybę (Piesliakas, 2007, p. 9).

2.2., „Erdviniai“ baudžiamieji teisiniai santykiai: traukti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn

Teisės teorijoje teigiama, kad teisiniai santykiai – tai realioje tikrovėje pasireiškiantys tarpasmeniniai ryšiai, kurie atsiranda šių santykių dalyviams turint tam tikrą teisinę savybę – teisinį subjektiškumą – teisės principų ar normų pagrindu dėl tam tikrų objektyvių gėrių ar interesų. Šių santykių dalyviai turi subjektnes teises ir teises pareigas, kurios, esant būtinybei, gali būti užtikrinamos valstybės prievartos priemonėmis (Baublys, *et al.*, 2012, p. 429). Baudžiamieji teisiniai santykiai čia laikomi teisingumą įgyvendinančiais santykiais bei priskiriami valstybės (teisinės) prievartos taikymo santykių grupei (Vaišvila, 2004, p. 426), kurie atsiranda pažeidus pozityviosios teisės normų reikalavimus – baudžiamąjį įstatymą, t. y. padarius nusikalstamą veiką. Baudžiamosios teisės doktrinoje pripažįstama, kad baudžiamosios teisės normų sureguliuoti teisiniai santykiai apibrėžia baudžiamosios teisės dalyką – dėl padarytos nusikalstamos veikos tarp valstybės ir asmens atsiradę teisiniai santykiai, įgyvendinant baudžiamąją atsakomybę (Švedas. G., *et al.*, 2019, p. 15).

Konstitucijos preambulėje įtvirtinamas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje nurodė, kad šis siekis suponuoja kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių. Užtikrinti tokį saugumą

yra viena iš valstybės priedermių ir vienas iš prioritetinių uždavinių. Tai būtina, nes nusikalstamumas pažeidžia svarbiausias asmens teises ir laisves, saugias gyvenimo sąlygas, neigiamai veikia visuomenės gerovę, valstybės ekonominio, kultūrinio, politinio gyvenimo pagrindus (Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas).

Pažymėtina ir tai, kad Konstitucijoje yra įtvirtinta tokia demokratinės teisinės valstybės samprata, jog valstybė ne tik siekia saugoti ir ginti asmenį ir visuomenę nuo nusikaltimų ir kitų pavojingų teisės pažeidimų, bet ir sugeba tai daryti veiksmingai (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje yra akcentavęs, kad nusikaltimai – tai teisės pažeidimai, kuriais itin šiurkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės, daromas neigiamas poveikis gyvenimo sąlygoms, žmonių gyvenimo lygiui, kėsiamasi į valstybės ir visuomenės gyvenimo pagrindus (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstituciją valstybė – visos visuomenės organizacija, privalanti garantuoti viešąjį interesą, užtikrinti žmogaus teises ir laisves, jos priedermė imtis įvairių teisėtų priemonių, užkertančių kelią nusikaltimams, ribojančių ir mažinančių nusikalstamumą, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinių. Jeigu valstybė nesiimtų deramų veiksmų, kuriais siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, būtų griaunamas pasitikėjimas valstybės valdžia, įstatymais, didėtų nepagarba teisei tvarkai, įvairiems socialiniams institutams (Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas).

Nusikalstamumo ribojimo ir mažinimo represinių priemonių įtvirtinimas reiškia tai, kad įstatymuose apibrėžiama, kokios veikos yra nusikalstamos, ir nustatomos bausmės už jų padarymą. Šiomis (represinėmis) priemonėmis ne tik siekiama nustatyti asmenų, kaltų padarius nusikaltimą, nubaudimo teisinius pagrindus, bet grasinant bausmėmis ir nustatant nusikaltusių asmenų nubaudimo teisinius pagrindus – įgyvendinti valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos, paskirtį – užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą, kad kiekvienas asmuo, visa visuomenė, valstybė yra saugomi nuo nusikalstamų kėsinių (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas).

Vadinasi, konstituciniai teisinės valstybės imperatyvai kelia privalomą reikalavimą valstybei, kaip visuomeninei politinei organizacijai, teisinėmis priemonėmis apsaugoti valstybę ir visuomenę *in corpore* nuo pačių pavojingų ir didžiausią žalą ar grėsmę visuomeniniams, valstybiniais ar asmeniniams interesams keliančių veikų. Todėl, vykdydama savo funkcijas ir veikdama

visos visuomenės interesais, valstybė privalo užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių, kitų Konstitucijos saugomų ir ginamų vertybių, kiekvieno asmens ir visos visuomenės veiksmingą apsaugą. Viena iš žmogaus teisių ir laisvių, kitų konstitucinių vertybių apsaugos ir gynimo priemonių yra baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamas veikas.

Įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas nustatymu, turi plačią diskreciją. Jis, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, gali įtvirtinti diferencijuotą teisinį reguliavimą ir nustatyti skirtingą baudžiamąją atsakomybę už atitinkamas nusikalstamas veikas (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas, 2017 m. kovo 15 d. nutarimas). Taigi, įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į tam tikra veika keliamą grėsmę saugotiniams konstituciniams ar visuomeniniams vertybėms, veiką įvertina kaip pavojingą nusikalstamą veiką ir pasirenka teisinio poveikio priemonę už tokios veikos padarymą – baudžiamąją atsakomybę, uždrausdamas ją BK.

Vadinasi, valstybei iš Konstitucijos tiesiogiai kyla pareiga: 1) saugoti visuomenę, žmogaus teises, laisves, valstybės ir visuomenės interesus; 2) teisinėmis priemonėmis reaguoti į veikas, kuriomis pasikėsinama į šiuos visuomeninius interesus arba jie yra pažeidžiami. Žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, visuomenės ir valstybės interesų gynyba – baudžiamosios teisės aksioma, įtvirtinta BK 1 straipsnio 1 dalyje.

Veikos kriminalizavimas (pripažinimas nusikalstama veika) rodo valstybės požiūrį į tam tikrus negatyvius visuomeninius socialinius reiškinius, deklaruojant, kad tokių veiksmų padarymas yra smerktinas ir baustinas, todėl visuomenės nariai turi elgtis taip, kad šių reikalavimų nepažeistų (perspektyvinė atsakomybė). Vis dėlto veikos įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme savaime neužtikrina, kad valstybė ir visuomenė nuo tokių kėsinimūsi yra saugi. Aiškindamas valstybės apsauginės funkcijos įgyvendinimo reikalavimus, Konstitucinis Teismas nurodė, kad iš Konstitucijos kylanti valstybės priedermė užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinimūsi lemia ne tik įstatymų leidėjo teisę ir pareigą įstatymais apibrėžti nusikalstamas veikas bei nustatyti baudžiamąją atsakomybę už jas, bet ir jo teisę bei pareigą reglamentuoti su nusikalstamų veikų atskleidimu bei tyrimu ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimu susijusius santykius – baudžiamojo proceso santykius: „baudžiamojo proceso santykiai įstatymu turi būti reguliuojami taip, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, teisingai nubausti nusikalstamas veikas padariusius asmenis (ar kitaip pagal įstatymą išspręsti jų baudžiamosios atsakomybės klausimą), taip pat teisinės prielaidos užtikrinti,

kad niekas nekaltas nebūtų nuteistas. <...> Baudžiamojo proceso teisinis reglamentavimas neturi sudaryti prielaidų vilkinti nusikalstamų veikų tyrimo ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo <...>. Kitaip pasunkėtų valstybės konstitucinės priedermės teisėtomis priemonėmis užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą, konstitucinėmis vertybėmis grindžiamą teisinę tvarką įgyvendinimas“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

Baudžiamuoju įstatymu uždrausta nusikalstama veika (nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas) neabejotinai yra centrinė baudžiamųjų teisinių santykių ir baudžiamosios atsakomybės ašis, nes tai yra materialusis baudžiamųjų teisinių santykių pradai – be jo baudžiamieji teisiniai santykiai negali prasidėti. BK Specialiosios dalies normos dispozicijos realizavimas sukelia¹⁶ valstybės reakciją, kurios rezultatas – sankcijos už pažeistą dispoziciją pritaikymas.

Kita svarbi baudžiamųjų teisinių santykių ypatybė (plačiau apie tai: Švedas, G., *et al.*, 2019, p. 15–17) yra šio teisinio santykio šalys – valstybė ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo. Kalbant apie baudžiamųjų teisinių santykių dalyvius, verta atkreipti dėmesį, kad V. Piesliakas, analizuodamas baudžiamąją atsakomybę per baudžiamuosius teisinius santykius nurodo, kad dėl nusikalstamos veikos darymo atsirandantis baudžiamasis teisinis santykis yra dvejopas: pirminis teisinis santykis darant nusikalstamą veiką susiklosto tarp šią veiką padariusio asmens ir asmens, prieš kurį ši veika padaryta, antrinis – tarp nusikalstamą veiką padariusio asmens ir valstybės (Piesliakas, 2009, p. 316). Nepaneigiant to, kad, padarant tam tikras nusikalstamas veikas yra kėsiniama (ar yra pažeidžiama) į konkretaus asmens (nukentėjusiojo) teises ar teisėtus interesus, tolesnė baudžiamųjų teisinių santykių analizė aprėps tik valstybės (jos institucijų) ir nusikalstamą veiką padariusio asmens santykį. Tokia pozicija pasirenkama iš esmės dėl to, kad: 1) ne visos nusikalstamos veikos turi tiesioginį ir konkretų nukentėjusįjį; 2) visi teisiniai gėriai, kurių apsauga įtvirtinta BK, yra konstitucinės valstybės priedermės (apsauginės) įgyvendinimo ir reguliavimo dalykas; 3) į padarytą nusikalstamą veiką teisinėmis priemonėmis visada reaguoja ir baudžiamąją atsakomybę ją padariusiam asmeniui taiko tik valstybė¹⁷.

¹⁶ Kaip nurodė Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją valstybė persekioja nusikaltimus padariusius asmenis, jų kaltumas yra įrodinėjamas įstatymo nustatyta tvarka, o už padarytus nusikaltimus jiems yra skiriamos įstatymo numatytos bausmės (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas).

¹⁷ Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Seimas 2017 m. liepos 11 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 22, 57, 58, 167, 256, 293, 312, 317, 320, 322, 324 straipsnių pakeitimo ir 34 straipsnio ir XXX skyriaus

Baudžiamuosius teisinius santykius, atsiradusius dėl padarytos nusikalstamos veikos (materialinis pagrindas), tarp šią veiką padariusio asmens ir valstybės (santykio dalyviai) kaip baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo prielaidą galima atskleisti remiantis Konstitucijoje, BK, BPK, teismų praktikoje bei mokslo doktrinoje įprastu ir plačiai nusistovėjusiu terminu „traukti baudžiamojon atsakomybėn“¹⁸ bei lingvistinėmis šio termino formomis. Šio termino (žodžių junginio) lingvistinės reikšmės analizė, pasitelkiant lingvistikoje taikomas reikšmių aiškinimo teorijas, padės atskleisti tiek baudžiamųjų teisinių santykių, tiek baudžiamosios atsakomybės taikymo koncepcinius dėmenis, be kurių savarankiškas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės supratimas būtų fragmentinis ir nebaigtas, todėl netikslus formuluojant patikimas tyrimo išvadas.

Veiksmažodis „traukti“ lingvistine prasme gali turėti daug reikšmių. Vadinasi, kalbėdami apie asmens patraukimą baudžiamojon atsakomybėn, turime nustatyti, į ką šiuo žodžiu referuojama. Kitaip tariant, nustatyti šio termino koncepcinius pradmenis, t. y. taikydami teisinį reguliavimą ir šį reguliavimą aiškinančius šaltinius suvokti skirtumus tarp patraukimo baudžiamojon atsakomybėn kaip veiksmo ir būklės kategorijų. Teisiniu požiūriu verta pabrėžti, kad baudžiamuosiuose įstatymuose termino „(pa)traukti baudžiamojon atsakomybėn“ samprata nėra atskleidžiama, o teisės literatūroje ji taip pat nėra plačiau analizuojama. Atsakomybėn traukiamo asmens sąvoka yra įtvirtinta BK giminingo ANK 577 straipsnio

pripažinimo netekusiais galios įstatymą Nr. XIII-626 (TAR, 2017-07-24, Nr. 12575), kuriuo buvo panaikintas privataus kaltinimo procesas. Vis dėlto reikia pažymėti, kad dėl tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas yra pradamas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą, ar prokuroro reikalavimą (BPK 167 straipsnis).

¹⁸ Pavyzdžiui, Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn“, 86 straipsnio 1 dalyje, įtvirtinant Respublikos Prezidento imunitetą sakoma, kad „kol eina savo pareigas, jis negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn“. Panašios konstitucinės nuostatos nustatytos ir Ministro Pirmininko, ministrų (Konstitucijos 100 straipsnis) bei teisėjų (114 straipsnio 2 dalis) asmens (sąlyginiam) neliečiamumui. BK 95 straipsnyje reglamentuojama apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, kuri, kaip išaiškino Konstitucinis Teismas, yra „baudžiamojon įstatymo nustatytas terminas, kuriam suėjus nusikalstamą veiką padaręs asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn“ (Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas). BPK reglamentuoja baudžiamojon proceso ypatumus asmeniui, kuris pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn (3² straipsnis), taip pat kitus atvejus, kai konkretus asmuo gali arba negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir kokiomis sąlygomis (pvz., BPK 70 straipsnio 1 dalis, 71¹ straipsnio 5 dalis, 159 straipsnio 4 dalis ir kt.).

1 dalyje, kur nurodoma, kad administracinė atsakomybė traukiamu asmeniu laikomas asmuo, kuris įtariamas administracinio nusižengimo padarymu ir kuriam administracinio nusižengimo tyrimą atliekantis pareigūnas surašė ar turi surašyti administracinio nusižengimo protokolą.

Lietuvių kalbos žodyne pateikiamos *inter alia* šios žodžio „traukti“ reikšmės: suėmus ar paėmus už ko jėga stengtis artinti savęs link, versti pajudėti savęs link, tempti; jėga keisti daikto padėtį erdvėje; jėga vesti, versti eiti, tempti paskui save; reikalauti kur atvykti, kviesti, šaukti; paduoti (į teismą) (Lietuvių kalbos žodynas). Dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad terminas „traukti“ gali reikšti turėti artinamąją jėgą, o kartu su žodžiui „atsakomybė“ reiškia reikalauti atsakomybės, iškelti bylą teisme (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas). Taigi šiuo požiūriu žodis „traukti“ dažniausiai suprantamas kaip trunkamas prievartinio (nenatūralaus, nesavaiminio) judėjimo (veiksmo) konceptas. Žodžių junginyje „traukti baudžiamojon atsakomybė“ šis žodis nusako kryptį arba tikslą, link kurio yra judama. Vadinasi, šio žodžio konceptai visada susiję su tam tikru kūnu (subjektu) judėjimu (procesu).

H. H. Clarkas pateikė idėją, kad laiko konceptai ir raiška priklauso nuo erdvinių metaforų kalboje, teigė, kad daugybė anglų k. laiko raiškos pavyzdžių istoriškai susiformavo pagal fizinę–erdvinę opoziciją „priekis–galas“ (Tenbrink, 2007, p. 1). Ir ši metafora gali paaiškinti daugelį kitų anglų k. laiko metaforų. H. H. Clarko teorija pateikė taikytinus praktinius metaforų modelius, vienas iš tokių – judančio ego modelis (angl. *moving ego model*), apibūdinantis laiko koncepto judėjimą iš praeities į ateitį (Tenbrink, 2007, p. 1). Pagal šiuos judėjimo konceptus, anot H. H. Clarko, gali būti apibendrinama laiko raiška įvairiose kalbose. Taigi čia fizinė erdvė dažniausiai pasirenkama kaip atskaitos taškas. Kaip teigia M. Haspelmathas, tai ne tik populiaru, bet visuotinai paplitusi teorija, kad laiko raiška remiasi į fizinę – ieškoma laiko raiškos kalboje ir fizinės erdvės sąsajų, manant, kad fizinės erdvės ypatybės galėjo suformuoti tam tikrus konceptus, kurie nurodo erdvės įtaką laikui, ir laiko raiška yra tam tikras fizinės erdvės atspindys (Haspelmath, 1997, p. 6–8).

Pasitelkime šią erdvės ir laiko koncepciją kaip pagrindą analizuoti ir paaiškinti baudžiamųjų teisinių santykių kaip baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo prielaidą.

Tarkime, kad X ir Y yra erdviniai pradžios ir pabaigos atskaitos taškai. X yra momentas, kada padaroma, o tam tikras atvejais rengiamasi ar kėsinamasi padaryti nusikalstamą veiką (BK 21 ir 22 straipsniai), t. y. realizuojama konkretaus BK straipsnio dispozicija. Y šiuo atveju yra teisinės sankcijos metaforinė erdvė, kuri vadinama „baudžiamąja atsakomybe“.

Subjektas A – valstybė (jos institucijos) turi konstitucinę prievolę saugoti valstybę ir visuomenę nuo nusikalstamų kėsinių bei į juos reaguoti (legalumo principas). Atsiradus sąlygai X, Y „aktyvuojasi“, t. y. privalo imtis veiksmų, kad išsiaiškintų X padarymo aplinkybes, padariusį asmenį (B) ir „nuvesti“ jį iki Y (*inter alia*, BPK 2 straipsnis). Kai A turi duomenų, kad X galėjo padaryti B, ji (valstybė) jam pareiškia teisinės pretenzijas – pareiškia įtarimus X padarymu (BPK 21 straipsnis). Įtariamojo statuso B suteikimas žymi A ir B judėjimo metaforinėje erdvėje (teisiniame santykiyje) pradžią, kuri tiek teisiniu, tiek lingvistiniu požiūriu apibūdinama terminu „traukimas baudžiamojon atsakomybėn“. Šioje erdvėje A atlieka traukiančiojo vaidmenį, o B – traukiamojo. Kito teisinio būdo B atsidurti erdvėje Y nėra.

Kelias nuo X link Y, kuriuo A traukia B, yra apibrėžtas laike – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminu (BK 95 straipsnis) ir pagrįstas „teisinių jėgų“ – teisės principų (teisinės valstybės, teisingumo, atsakomybės diferencijavimo, nekaltumo prezumpcijos ir kt.) bei teisės normų, kurios kiekvienam iš subjektų suteikia tam tikras teises ir pareigas, nustato kitus reikalavimus ir sąlygas, nuo kurių priklauso subjektų sąveika bei rezultato pasiekiamumas (pavyzdžiui, amžius nuo kurio kyla baudžiamoji atsakomybė, pakaltinamumas, aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, įrodymai ir pan.), veikimu.

Vadovaujantis viena iš baudžiamąją atsakomybę apibrėžiančių teorijų, aiškinančia, kad baudžiamoji atsakomybė pradedama įgyvendinti nuo įtarimų padarius nusikalstamą veiką pareiškimo momento, t. y. nuo traukimo pradžios, išeitų, kad subjektas B į erdvę Y yra įtraukiamas iškart A pradėjus jį traukti. Vis dėlto tokia išvada negali būti pripažįstama pagrįsta, ne tik dėl su nekaltumo prezumpcijos principu susijusių pažeidimų.

Lingvistikoje terminu *veikslas* apibūdinama veiksmožodžio reikšmės ypatybė, kuri nustatoma pagal tai, ar kalbėtojas veiksmą suvokia kaip baigtinę visumą, ar kaip trunkantį procesą. Kaip nurodoma Visuotinėje lietuvių kalbos enciklopedijoje, lietuvių kalboje paprastai skiriama eigos ir įvykio veikslo veiksmožodžiai (Visuotinė lietuvių kalbos enciklopedija). A. Smetonos teigimu, bene tipiškiausias veikslo raiškos būdas yra priešdėlinės / nepriešdėlinės opozicijos. Veikslo priešpriešos reikšmė labai priklauso nuo veiksmožodžio reikšmės pobūdžio, todėl veiksmožodžių semantinė klasifikacija leidžia veiksmožodžius, priklausomai nuo konteksto, grupuoti į būklės, veiklos, vyksmo ir atsitikimo veiksmožodžius. Tipiškas veikslo priešpriešas sudaro vyksmo veiksmožodžiai. Jų įvykio veikslas paprastai turi ir rezultatinės būklės reikšmę (pavyzdžiui, eiti / nueiti, skaityti / perskaityti, temti / sutemti) (Smetona, 2021).

Taigi opozicija procesas–rezultatas yra pagrįsta priešdėlio buvimu arba

nebuvimu, t. y. jeigu veiksmožodis „traukti“ žymi trunkantį procesą, tai priešdėlis „pa“ kartu su šiuo veiksmožodžiu reiškia rezultatinę būklę arba galutinį įvedimą į tikslą, kurio link judama. Vadinasi, subjektas B yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, kai yra įvedamas į metaforinę erdvę Y, t. y. peržengia baudžiamosios atsakomybės „slenkstį“.

Šiuo aspektu verta pažymėti, kad teisės literatūroje ar teismų praktikoje galima rasti nemažai pavyzdžių, kai termino „patrauktas baudžiamojon atsakomybėn“ vartojimas pateikiamas ne rezultato, bet proceso reikšmei apibūdinti, t. y. nusakyti, kad asmens atžvilgiu buvo pradėtas baudžiamasis procesas. Tokia priešdėlinė sąvoka proceso kategorijai pažymėti netgi vartojama ir Konstitucijoje, kurioje kalbama apie tam tikrų pareigūnų imunitetą: „Respublikos Prezidento <...> kol eina savo pareigas <...> negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn“ (Konstitucijos 86 straipsnio 1 dalis); „Ministras Pirmininkas ir ministrai negali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn <...> be išankstinio <...> sutikimo <...>.“ (Konstitucijos 100 straipsnis); „Teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn <...> be <...> sutikimo.“ (Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalis). Vis dėlto Konstitucijoje, kalbant apie Seimo nario imunitetą, teigiama, kad „Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn <...>.“ (Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalis). Konstitucinio Teismo įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje, nustatant Konstitucinio Teismo teisėjų imunitetą nuo baudžiamojo persekiojimo, taip pat teigiama, kad Konstitucinio Teismo teisėjas be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn <...>. Klausimas dėl sutikimo patraukti Konstitucinio Teismo teisėją baudžiamojon atsakomybėn svarstomas pagal generalinio prokuroro teikimą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas, 1993).

Vertinant vien lingvistiškai, Konstitucijoje ir įstatymuose vartojamos skirtingos veiksmožodžio reikšmės gali sudaryti įspūdį, kad nuo įtraukimo į baudžiamąjį procesą, t. y. nuo įtarimo nusikalstamos veikos padarymu statuso įgijimo¹⁹, imunitetą pagal Konstituciją ir įstatymus turi tik Seimo nariai ir Konstitucinio Teismo teisėjai. O Prezidentas, Ministras pirmininkas ir

¹⁹ Šiame kontekste paminėtina, kad pagal BPK 21 straipsnį įtariamasis yra ikiteisminio tyrimo dalyvis (1 dalis); įtariamuoju laikomas asmuo, sulaukytas įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką, arba asmuo, apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis įtariamasis, arba į apklausą šaukiamas asmuo, kuriam yra surašytas BPK 187 straipsnyje numatytas pranešimas apie įtarimą (2 dalis); kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma, įtariamuoju jis pripažįstamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarimi, o neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu (3 dalis).

ministrui bei teisėjai be kompetentingo subjekto sutikimo gali būti traukiami atsakomybėn, bet iki galo nepatraukti, t. y. jų atžvilgiu negali būti priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis. Vis dėlto BPK 3² straipsnio „Baudžiamojo proceso ypatumai asmeniui, kuris pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn“ (2011 m. birželio 21 d. redakcija) 1 dalyje, *inter alia*, nustatyta, kad nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, kuris baudžiamojon atsakomybėn gali būti patrauktas tik kompetentingos institucijos leidimu, baudžiamasis procesas pradedamas, tačiau jam negali būti surašytas pranešimas apie įtarimą, jis negali būti apklausiamas kaip įtariamasis ar pripažįstamas įtariamuoju, negali būti suimamas ar kitaip suvaržoma jo laisvė; kitos procesinės prievartos priemonės šiam asmeniui taikomos tiek, kiek tai nedraudžiama pagal Lietuvos Respublikos įstatymus. Pagal minėto straipsnio 2 dalį, jeigu atlikus visus nedraudžiamus proceso veiksmus nėra kompetentingos institucijos leidimo asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas.

Konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo tiriamas Teismų įstatymo 47 straipsnyje įtvirtintos teisėjo imuniteto apimties konstitucingumas, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad: „nuostata „Konstitucinio Teismo teisėjui yra iškelta baudžiamoji byla“ aiškintina kaip reiškianti, kad yra pradėtas ikiteisminis tyrimas ir jame Konstitucinio Teismo teisėjas yra įtariamasis. <...> teisėjas gali būti įtariamuoju tik gavus Seimo sutikimą“; „<...> toks Seimo ar Respublikos Prezidento sutikimas gali būti duodamas tik tais atvejais, kai įstatymų nustatyta tvarka yra surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių įtarti teisėją padarius nusikalstamą veiką“; „<...> Seimo ar Respublikos Prezidento sutikimas gali būti duodamas tik dėl tokio teisėjo fizinės laisvės suvaržymo, kuriuo siekiama sudaryti prielaidas patraukti teisėją baudžiamojon ar kiton teisinėn atsakomybėn už nusikalstamas veikas ar kitus teisės pažeidimus“ (Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutarimas).

Minėta, kad leksemos reikšmė priklauso nuo konceptualizacijos. Statutinėje teisėje vartojamos priešdėlinės opozicijos traukti / patraukti dažnai vartojamos kaip sinonimai ir žodžių junginyje „patraukti baudžiamojon atsakomybėn“ paprastai apibūdina asmens patraukimą į baudžiamąjį procesą įtariamojo statusu. Kitaip tariant, rezultatinė reikšmė naudojama eigos pradžiai nusakyti. Kita vertus, atsižvelgiant į imuniteto nuo baudžiamojo persekiojimo teisinį reguliavimą ir šį reguliavimą aiškinančią konstitucinę doktriną, tokią vartoseną būtų galima paaiškinti teiginiu, kad kompetentingas subjektas, duodamas sutikimą patraukti imunitetą nuo baudžiamojo persekiojimo turintį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, metaforinėje

baudžiamųjų santykių erdvėje atveria kelią (sudaro teisinis prielaidas) galutiniam sprendimui priimti. Kol šis kelias neatvertas ir yra formalių kliūčių pasiekti rezultatą, asmens atžvilgiu nėra galimi ir pirminiai veiksmai, todėl jis atsakomybėn net nėra pradedamas traukti. Vis dėlto, autoriaus nuomone, teisinė kalba turėtų būti vartojama korektiškai ir aiškiais reikšmėmis bei nesukurti prieštarų su bendrine lietuvių kalba, ypač tada, kai tam tikriems vienaarūšiams teisiniams reiškiniams apibūdinti vartojamos skirtingos žodžių reikšmės, reiškiančios iš esmės skirtingus dalykus. Pagal dabar plačiai nusistovėjusią žodžių junginio „patraukti baudžiamojon atsakomybėn“ lingvistinę sampratą, patraukimas šios rūšies atsakomybėn gali reikšti tiek baudžiamojo proceso asmens atžvilgiu pradžia, tiek baudžiamosios atsakomybės taikymą.

Imuniteto nuo baudžiamojo persekiojimo visuminis teisinis reglamentavimas atliekamam tyrimui yra reikšmingas, nes jis iš esmės pagrindžia šio tyrimo autoriaus pasirinktą baudžiamųjų teisinių santykių modelio konceptą, patvirtinant, kad subjekto A (valstybės) reakcija prasideda atsiradus sąlygai X, tačiau santykis su B (judėjimas metaforinėje baudžiamųjų santykių erdvėje) pradedamas tik tada, kai A pradeda „fiziškai“ (teisiškai) traukti B iki tam tikro rezultato, t. y. baudžiamosios atsakomybės.

Vis dėlto lieka neatsakytas klausimas, kada asmuo laikomas patrauktu baudžiamojon atsakomybėn, t. y. kada jis įvedamas į Y erdvę. Minėta, kad šiuo aspektu yra du požūriai: 1) nuo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo momento; 2) nuo šio nuosprendžio įsiteisėjimo.

Oficialioji konstitucinė doktrina asmens patraukimą, *inter alia*, baudžiamojon atsakomybėn sieja su sankcijos už teisės pažeidimą pritaikymu arba „kitaip pagal įstatymą išspręstu baudžiamosios atsakomybės klausimu“ (Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas) ir tai atitinka klasikinę teisinės atsakomybės kaip sankcijos už realizuotą normos dispoziciją sampratą. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje įtvirtinto *non bis in idem* principo turinį nurodė, kad: „<...> principas *non bis in idem* negali būti aiškinamas taip, esą jis neleidžia asmens persekioti ir nubausti už teisės pažeidimą, dėl kurio šio asmens atžvilgiu buvo pradėtas teisinis persekiojimas, tačiau tas persekiojimas buvo nutrauktas tokiais pagrindais, kurie įstatymuose nustatyta tvarka vėliau buvo pripažinti nepagrįstais ir (arba) neteisėtais, ir asmuo nebuvo patrauktas teisine atsakomybėn – jam nebuvo pritaikyta sankcija (paskirta bausmė arba nuobauda)“ (Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d., 2017 m. kovo 15 d. nutarimai).

Kita šiuo požūriu svarbi teisinė kategorija įtvirtinta BK 95 straipsnyje – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, kuri dar visai

neseniai tiek doktrinoje, tiek įstatymuose buvo vadinama „patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senatis“. LAT savo praktikoje yra išaiškinęs, kad BK 95 straipsnis nustato asmens baudžiamąjį persekiojimo ir baustinumo laiko ribas. Tokia nuostata įstatyme įtvirtinta, atsižvelgiant į bausmės paskirtį, nes, praėjus ilgesniam laikui nuo nusikaltimo padarymo, paskirta bausmė nepasiektų įstatyme nurodytų tikslų (LAT 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamajame bylose). Konstitucinis Teismas, vertindamas tam tikrų baudžiamąjį proceso įstatymo nuostatų, susijusių su bylos nutraukimu suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui atitikti Konstitucijai, pažymėjo, kad BK 95 straipsnyje įtvirtinta apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis yra imperatyvus baudžiamąjį įstatymo nustatytas terminas, kuriam suėjus „nusikalstamą veiką padaręs asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn“, „asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis“, t. y. „asmeniui negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė“ (Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas).

Vadinasi, patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ir baudžiamosios atsakomybės taikymo kategorijos vartojamos sinonimiškai. Iš paminėtų jurisprudencijos pavyzdžių, aiškinančių baudžiamąjį įstatymo nuostatas, išeina, kad patraukimas baudžiamojon atsakomybėn kaip rezultatinė baudžiamąjį teisinio santykio reikšmė, t. y. traukiamo atsakomybėn asmens galutinis įtraukimas į metaforinę erdvę Y (baudžiamąją atsakomybę), siejamas su momentu, kai asmens atžvilgiu yra priimamas apkaltinamasis teismo nuosprendis. Mokslinėje literatūroje yra teigiama, kad teismo nuosprendis – pagrindinis baudžiamąjį proceso dokumentas (Randakevičienė, 2009). Šiuo dokumentu yra išsprendžiami svarbiausi baudžiamosios bylos klausimai, reikšmingiausiai įtakojantys proceso dalyvių teisinę padėtį – dėl nusikalstamos veikos buvimo ar nebuvimo, kaltinamojo kaltumo ar nekaltumo, baudžiamąjį įstatymo pritaikymo, bausmės paskyrimo, atleidimo nuo bausmės, bylos nutraukimo ir kt. (Goda, *et al.*, 2011 p. 455–456).

Bene esminė baudžiamosios atsakomybės taikymo nuostata – padaryta veika privalo atitikti baudžiamajame įstatyme aprašytą nusikalstamos veikos sudėtį (lot. *corpus delicti*) – tiesiogiai įtvirtintą baudžiamajame įstatyme – „pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamąjį įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimo sudėtį“²⁰ (BK 2 straipsnio 4 dalyje). Kvalifikuojant veiką kaip

²⁰ Nusikalstamos veikos sudėtis, priešingai nei nusikalstama veika, nėra materialaus gyvenimo reiškiny, o dirbtinis konstruktas – abstrakcijos rezultatas (Veršekys, 2013, p. 25). G. Lastauskienė nurodo, kad „nusikaltimo sudėtis yra pavyzdys

nusikalstamą ir traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn, būtina inkriminuoti ne vieną ar dalį konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymių, o jai būdingų požymių visumą (Veršekys, 2013, p. 25). Nenustačius bent vieno nusikalstamos veikos sudėties požymio, asmuo yra išteisinamas, nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių (BPK 303 straipsnio 5 dalies 1 punktas). Todėl įrodyti ir nustatyti visi traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens padarytos nusikalstamos veikos požymiai patvirtina valstybės materialinį teisinį reikalavimą į šią veiką padariusį asmenį, t. y. sudaro galimybę taikyti jam baudžiamąją atsakomybę – priimti apkaltinamąjį teismo nuosprendį. Kaip yra pažymėjęs LAT, baudžiamoji atsakomybė yra individuali, o tai reiškia, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį ir tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio (BK 2 straipsnio 3 ir 4 dalys). Iš to išeina, kad asmeniui bausmė ir kitos baudžiamajame įstatyme nustatytos valstybės prievartos priemonės (pvz.: auklėjamojo ar baudžiamojo poveikio priemonės) yra taikomos individualiai, t. y. konkrečiam asmeniui, kuris teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu pripažįstamas kaltu padaręs nusikalstamą veiką (LAT 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Baudžiamoji atsakomybė, panašiai kaip ir jos taikymo pagrindas – nusikalstamos veikos sudėtis, yra teisinis ir socialinis konstruktas, savyje turintis daugiau nei įstatyme nustatytą sankciją. Prevenciniai kriminalizavimo tikslai gali būti siejami su atpildo už nusikaltimą tikslais. Tačiau, kaip pažymi Semester, „nusikaltimų prevencijos siekiam ir moralės balsu (ang. *moral voice*)“ (Semester, 2021, p. 4). Deliktinė ar sutartinė teisė tam tikrais atvejais taip pat numato baudžiamųjų sankcijų taikymo galimybes, tačiau baudžiamojoje teisėje tai – esminė sąlyga. Kitos teisės šakos taip pat gali nustatyti elgesio draudimus, tačiau baudžiamoji teisė jas nusveria su pasmerkimo išraiška „nedaryk to, tai – blogai“. Veikos uždraudimas yra požiūris į tam tikrus reiškinius nustatymas, o teismo sprendimas susikoncentruoja į moralinį konkretaus elgesio pasmerkimą. Semester akcentuoja, kad oficialus kaltininko pasmerkimas nepriklauso vien nuo formalaus bausmės pritaikymo. Pasmerkimas formuojasi virš sankcijos –

idealizuojančiojo abstrahavimo, kai tam tikrų požymių pagrindu modeliuojami objektai, neegzistuojantys objektyvioje tikrovėje“ (Lastauskienė, 2009, p. 43); nusikalstamos veikos sudėtis yra pavojingos veikos priešingumo baudžiamajai teisei juridinė išraiška bei teisinis baudžiamosios atsakomybės taikymo pagrindas (Piesliakas, 1996, p. 32).

nuteisimas, o ne bausmė pažymi asmenį nusikaltėliu. Nuosprendžiu padaromas viešas kaltinamasis pareiškimas atsakomybėn patrauktam asmeniui, jis tiesiogiai įvardijamas esąs kaltas. Jokiu kitu teisiniu sprendimu už jokią kitą teisės pažeidimą asmeniui nesuteikiamas, pavyzdžiui, „prievolės pažeidėjo“ statusas, o nuosprendis uždeda „nusikaltėlio gėdos“ etiketę, kuri sutrikdo asmens ir visuomenės santykį. Daugumai „nuteistų nusikaltėlių“ didžiausia žala yra ne bauda ar įkalinimas, bet paženklinimas nusikaltėliu su visomis iš to išplaukiančiomis antrinėmis pasekmėmis, kurios gali būti tam tikrų teisių, visuomeninių interesų, leidimų, įsidarbinimo galimybių netekimas (Simester, 2021, p. 4–5).

Kasacinis teismas taip pat yra nedviprasmiškai nurodęs, kad baudžiamoji atsakomybė realizuojama nuo asmens pripažinimo kaltu momento (LAT 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis). Pripažindamas kaltu teismas išreiškia asmens pasmerkimą valstybės vardu dėl baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos padarymo. Asmens pripažinimas kaltu reiškia asmens baudžiamąją atsakomybę (LAT 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Todėl riba, kurią peržengus laikoma, kad asmuo buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, laikytinas asmens nuteisimo momentas, t. y. kai jis teismo baigiamuoju sprendimu yra pripažįstamas kaltas. R. Drakšas, asmens patraukimą baudžiamojon atsakomybėn siūlo sieti ne su apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, bet įsiteisėjimo momentu, įvertinant apeliacinio proceso galimybes priimti kitokią nei pirmosios instancijos teismo sprendimą dėl nusikalstamos veikos padarymo ar nepadarymo (Drakšas, 2003, p. 31). Atkreiptinas dėmesys, kad, apskundus nuosprendį apeliacine tvarka, gali būti padaromi pakeitimai arba nuosprendis panaikinamas, tačiau nuosprendis gali būti panaikinamas ir apskundus kasacine tvarka ar įstatyme numatytais pagrindais dėl proceso atnaujinimo. Kaip yra nurodęs LAT, nuosprendžio priėmimas yra aktas, kai asmuo retrospektyviai pripažįstamas kaltu už tam tikrų nusikalstamų veikų padarymą arba išteisinamas. Nuosprendžio įsiteisėjimas yra baudžiamajo proceso stadija, kai teismo priimtas baigiamasis aktas po pirmosios instancijos teismo proceso ar, jį apskundus, po apeliacinės instancijos teismo proceso perduodamas vykdyti, todėl ši stadija niekaip nesietina su teismo nuosprendžiu nustatytų faktų juridiniu nepripažinimu, o asmens nekaltumo prezumpcijos klausimas yra nusikaltusio asmens santykio su valstybe konstatavimas, o ne byloje nustatytos aplinkybės dėl padarytų nusikalstamų (LAT skyriaus 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Asmens atžvilgiu priėmus apkaltinamąjį nuosprendį 1) nutrūksta apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties skaičiavimas (BK

95 straipsnio 1 dalis); 2) asmuo viešai pasmerkiamas pripažįstant jį kaltu; 3) pasikeičia asmens teisinis statusas – jis tampa nuteistuoju (BPK 22 straipsnio 4 dalis, 312 straipsnio 1 dalis). Tą patvirtina ir Konstitucinio Teismo doktrina: „<...> pirmosios instancijos teismo baigiamojo akto apskundimo instituto paskirtis yra ne tik teisinė atsakomybėn patraukto asmens (nuteistojo) <...>.“ (Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas) Vadinasi, asmens patraukimas baudžiamajon atsakomybėn yra momentas, kai asmuo viešai ir oficialiai pasmerkiamas, pripažįstamas kaltu padaręs nusikalstamą veiką.

Tokia visuminė baudžiamųjų teisinių santykių koncepcija baudžiamuosius teisinius santykius atskleidžia kaip logišką ir darnią, konstituciniu teisinės valstybės principu pagrįstą sistemą. Jos skaidymas į skirtingus materialinės ir proceso teisės santykius sukuria dirbtinius pleištus. Baudžiamieji procesiniai santykiai negali atsirasti savaime, t. y. be padarytos ir baudžiamajame įstatyme apibrėžtos nusikalstamos veikos. O atsakomybės taikymas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui be procesinių santykių taip pat neįmanomas. Todėl, autoriaus vertinimu, toks baudžiamųjų teisinių santykių suvokimas – pagrįstas erdvės modelio priekis–galas arba dispozicija–sankcija (atsakomybė) modeliu ir valstybės bei atsakomybės traukiamo asmens santykiu, leidžia suprasti šių santykių dalyką, jo skirtumus nuo kitų teisinių santykių bei šio santykio dalyvių teisių ir pareigų pobūdį ir apimtį.

Tai lemia, kad šio tyrimo autorius pritaria ir toliau disertaciniame tyrime remsis baudžiamosios atsakomybės turinio koncepcija, kuri suprantama kaip nusikalstamą veiką padariusio asmens viešas pasmerkimas valstybės vardu asmenį apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu pripažinus kaltu, bausmės (ir (ar) kitų pagal įstatymą skiriamų prievartinių poveikio priemonių) tokiam asmeniui paskyrimą (jų atlikimą, atleidimą nuo bausmės arba bausmės vykdymo atidėjimą) ir asmens teistumą (kai teistumas yra taikomas). Autorius taip pat pritaria požiūriui (kaip įvardija V. Piesliakas, ilgo teorijos ir praktikos raidos rezultatui), kad baudžiamoji atsakomybė pradedama įgyvendinti nuo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo momento (Piesliakas, 2007, p. 10), nes, priėmus apkaltinamąjį nuosprendį, atsakomybės trauktas asmuo B yra pasmerkiamas valstybės vardu, nes jo veikoje buvo nustatyta konkretaus nusikaltimo ar baudžiamajo nusizengimo sudėtis kaip būtinas ir pakankamas pagrindas atsakomybei taikyti. Nepaisant to, kad tik priėmus apkaltinamąjį nuosprendį asmuo iki nuosprendžio įsiteisėjimo yra tam tikroje laikinumo būklėje, kurią nustato nekaltumo prezumpcijos principo reikalavimai, vis dėlto tiek lingvistiniu, tiek teisiniu požiūriu nuteisimo momentas reiškia baudžiamosios atsakomybės taikymą ir tam tikrą ją sudarančių komponentų

įgyvendinimą (viešą pasmerkimą, bausmės ir (ar) kitų poveikio priemonių skyrimą), o pats asmuo jau tampa nuteistuoju.

Baudžiamosios atsakomybės apimties ir taikymo nustatymas yra problemiškas doktrininis diskursas. Negalima nesutikti su požiūriu, kad „kelias“, kuriuo valstybė, reaguodama į padarytą nusikalstamą veiką, traukia asmenį baudžiamojon atsakomybėn, yra tokio represyvaus intensyvumo masto, kad dar iki patraukimo baudžiamojon atsakomybėn (baudžiamosios atsakomybės taikymo) traukiamas asmuo patiria stiprius neigiamus socialinio ir teisinio pobūdžio šio proceso padarinius. Šiame kontekste paminėtina, jog LAT praktikoje yra aiškinama, kad kaltinimo pareiškimas asmeniui nėra vien formalus prokuroro veiksmas, nustatantis teismo nagrinėjimo ribas nurodant, kokie duomenys yra pagrindas kaltinti asmenį padarius nusikalstamą veiką; asmeniui pareiškus kaltinimus, yra išreiškiama prokurorų, kaip valstybės pareigūnų, veikiančių valstybės vardu, oficiali pozicija, kad baudžiamojoje byloje yra surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių nusikalstamos veikos padarymą; tokios pozicijos išreiškimas suponuoja ir tai, kad yra rimtas pagrindas abejoti nepriekaištinga asmens, kuriam pareiškta kaltinimas, reputacija; dėl kaltinimo pareiškimo suabejojama asmens garbe, paliečiamas jo orumas, asmens ir jo šeimos geras vardas bei reputacija (LAT 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vien asmens baudžiamojo persekiojimo faktas (traukimo atsakomybėn pradžia) gali sudaryti teisinių kliūčių užsiimti tam tikra veikla²¹, o skirtingais baudžiamojo proceso etapais asmeniui taikomos kardomosios priemonės, vėliau šį asmenį pripažinus kaltą įskaitomos į bausmę (BK 66 straipsnis).

Vis dėlto, nors asmens traukimas baudžiamojon atsakomybėn sukelia jam neigiamų socialinių, asmeninių ar turtinių apribojimų, o procesinės prievartos priemonės faktiniu (tam tikrais atvejais ir teisiniu) požiūriu taip priartėja prie baudžiamajame įstatyme numatytų poveikio priemonių (taikomų įgyvendinant baudžiamąją atsakomybę) pobūdžio, kad jas atskirti tampa sunkiai įmanoma (pavyzdžiui, suėmimas – laisvės atėmimo bausmė; bauda – įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; specialiosios teisės sustabdymas – draudimas naudotis specialia teise ir pan.), suniveluoti visus

²¹ Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punktą investuotojas kelia riziką nacionalinio saugumo interesams arba neatitinka nacionalinio saugumo interesų, jeigu dėl labai sunkaus, sunkaus ar apysunkio nusikaltimo padarymo vykdomas šio asmens baudžiamasis persekiojimas; Pagal Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 23 straipsnio 2 dalį advokatas Lietuvos advokatūros sprendimu gali būti laikinai išbrauktas iš Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašo, jei jis yra įtariamasis ar kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką ir kt.

teisinius ir socialinius suvaržymus, kuriuos asmeniui tenka patirti, nes jo atžvilgiu atliekamas baudžiamasis procesas, į baudžiamąją atsakomybę, autoriaus įsitikimu, būtų netikslu.

Baudžiamosios atsakomybės pagrindas – nusikalstamos veikos sudėties požymių nustatymas asmens padarytoje veikoje (BK 2 straipsnio 4 dalis). Konkrečius nusikalstamos veikos sudėties požymius asmens veikoje teismas gali konstatuoti tik juos pagrindęs abejonių nekeliančių, patikimų, tiesiogiai teisiama jame posėdyje ištirtų ir, remiantis įstatymo reikalavimais, įvertintų įrodymų visuma (LAT 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Nesumenkinant neigiamų teisinių, socialinių ar asmeninių suvaržymų, kuriuos patiria traukiamas baudžiamojon atsakomybėn asmuo, reikšmės, šio tyrimo autorius vis dėlto yra tos nuomonės, kad šie suvaržymai ar išgyvenimai išeina iš baudžiamosios atsakomybės kaip teisinės kategorijos ribų. Pripažinus baudžiamosios atsakomybės sudedamąją dalimi ir tas priemones, kurios asmeniui taikomos iki jo nuteisimo, baudžiamosios atsakomybės samprata teisiniu požiūriu taptų pernelyg plati ir, kaip pažymi R. Drakšas, susidarytų nepaaiškinama ir nesuprantama situacija, sukelianti koncepcinių baudžiamojo įstatymo ir baudžiamojo proceso įstatymo prieštarų, kurių sprendimas reikalautų kardinalaus baudžiamosios teisės, įskaitant Konstitucijos 31 straipsnį, pakeitimo (Drakšas 2003, p. 33). Šiuo požiūriu ir Konstitucinis Teismas nuosekliai plėtojamoje oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje yra pakankamai nuoseklus ir daro aiškia takoskyrą tarp asmens teisių ir laisvių suvaržymų iki teismo nuosprendžio pagal esminį kriterijų – teisingumo vykdymą ir asmens kaltės klausimo padarius nusikalstamą veiką išsprendimą (Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 4 d. nutarimas).

Suvaržymus ar neigiamus išgyvenimus, kuriuos greičiausiai patiria kiekvienas, kuris yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tenka pripažinti neišvengiamu valstybės reakcijos į padarytą nusikalstamą veiką palydovu. Nuo teisinės valstybės (pagarbos asmens teisėms) visuomeninio ir institucinio sąmoningumo lygio daugiausia priklauso, koku mastu traukiamas, bet nuteistas asmuo jausis, kad jis iš tiesų dar nėra nuteistas ir nubaustas. Vis dėlto iš to paties teisinės valstybės principo, kurio vienas iš esminių elementų yra tikslus teisės taikymas (Raz, 1994), išplaukia, kad asmens baudžiamoji atsakomybė be kaltės nėra įmanoma („nekaltas asmuo negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteistas“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas)), o tą gali konstatuoti vienintelis subjektas – teismas, vykdydamas savo konstitucinę priedermę – teisingumą. Vis dėlto teisiniai suvaržymai, kurių patiria baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, gali turėti reikšmės priimant sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

2.3. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės susiformavimą paskatinusios priežastys

Baudžiamoji atsakomybė yra griežčiausia deliktinė teisinė atsakomybė, kuri taikoma už pačius pavojingiausius teisės pažeidimus. Nuo seniausių laikų baudžiamosios teisės konstanta buvo pripažįstamas šios atsakomybės neišvengiamumas. Jau Č. Bekarija teigė, kad pagrindinį vaidmenį užkertant kelią nusikaltimams turi ne bausmių žiaurumas, bet jų būtinumas (Bekarija, 1992, p. 74). Pagal atsakomybės neišvengiamumo principą reikalaujama, kad kiekvienas teisės pažeidimas būtų valstybės pastebėtas ir atskleistas, taptų visuomenei žinomas ir kad teisės pažeidėjui būtų taikomos teisinio poveikio priemonės (Vaišvila, 2009, p. 471). Tad kyla klausimas, ką reiškia „atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės“? Ar baudžiamoji teisė apskritai gali būti gailestinga? A. Vaišvilos teigimu, „Teisė, kiek ji yra leidimų ir paliepiimų vienovė, yra tik teisinga, bet negailestinga, nes gailestingumas – tai atsisakymas vykdyti teisingumą kaltajam“ (Vaišvila, 2009, p. 263).

Visuomeninis ir globalus vystymasis keičia visuomenės ir valstybės požiūrį į tam tikrus socialinius, ekonominius, kultūrinius ir visuomeninius reiškinius. Vystantis visuomenei, (baudžiamosios) teisės mokslui, keičiasi paradigmatis suvokimas tikslų, kurių siekiama teisinėmis taisyklėmis reguliuojant atitinkamus visuomeninius santykius.

XX a. Vakarų Europos valstybėse įsigalėjusioje liberaliojoje baudžiamosios teisės koncepcijoje²² daugiausia dėmesio pradėta skirti alternatyvioms bausmėms. Daugelyje šalių buvo nustatytas santykinis bausmės nuosaikumas (numatyti nesunkūs nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai), didėjo teismo diskrecinis vaidmuo, susijęs su bausmės individualizavimu, siekiant pataisyti nusikaltimą padariusį asmenį (Drakšas, 2008, p. 87). Taigi, pradėjo populiarėti idėjos, atsisakančios baudimo ideologijos, imta teigti, kad pagrindinis bausmės tikslas turi būti ne nubausti nusikaltimą padariusį asmenį, o padėti jam atsisakyti polinkio daryti nusikalstamas veikas ir sėkmingai įsilieti į visuomenę, t. y. resocializuotis.

Dėl naujų atsiradusių ir greitai išpopuliarėjusių socialinės ir kriminologinės teorijų, suformavusių kritinį požiūrį į valstybės prievartą, laisvės atėmimo bausmės vaidmens ir jos poveikio kaltininkui suvokimas ėmė mažėti, taip atsirado erdvės alternatyvių poveikio priemonių formavimuisi

²² Pagal J. Pradel, baudžiamąjį liberalizmą galima apibrėžti kaip individo, turinčio savo garbę ir orumą, pripažinimą valstybės aparato atžvilgiu autonomiška vertybe. Liberalizmas taip pat suponuoja rūpinimąsi jo socialine reintegracija (Pradel, 2001, p. 138).

(Sakalauskas, 2000). Pavyzdžiui, nuo XX amžiaus vidurio Vakarų valstybėse baudos bausmė sudaro didesnę dalį paskirtų bausmių nei laisvės atėmimas (Šulija, 2001, p. 74). Šiuolaikinės Vakarų Europos šalių baudžiamoji politika pradėjo orientuotis į socialinės taikos, kaip didesnės siekiamybės nei kaltininko nubaudimas, atkūrimą (atkuriamojo teisingumo koncepcija) (plačiau apie tai: Kietytė, *et al.*, 2006; Michailovič, *et al.*, 2014), kuris teisiniu požiūriu įtvirtinamas įvairiomis formomis, pavyzdžiui, susitaikymo institutas, žalos atlyginimas, socialinio ugdymo kursai, įvairios baudžiamosio proceso nutraukimo galimybės, probacija, bendruomeninės bausmės, viešieji darbai, namų areštas, laisvės atėmimo vykdymo supaprastinimas / sąlygų švelninimas, įvairios socialiniams gebėjimams skatinti skirtos programos ir pan. (Sakalauskas, *et al.*, 2012, p. 25).

Perėjimas nuo klasikinės „nusikaltimas – bausmė“ baudžiamosios teisės koncepcijos prie alternatyvių asmens atsakomybės klausimo sprendimo galimybių siejamas su humanizmo principo baudžiamojoje teisėje pripažinimu ir įsitvirtinimu. Humanizmas – tai moralinė visuomenės nuostata, kuri iškelia žmogaus vertę ir orumą, jo asmenybės individualumo, interesų pripažinimą, skatinanti siekti žmoniškumo idealų (Drakšas, 2008, p. 58). Baudžiamosios teisės kontekste humanizmo principas siejamas su tuo, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, ne visada turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Atsižvelgiant į aplinkybių visumą, kaltininkui gali būti taikomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir tokiu būdu palengvinama jo padėtis. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad „vien besąlyginis nusikalstamas veikas padariusių asmenų baudimas savaime neužtikrina maksimalaus baudžiamosios teisės apsauginės ir kitų funkcijų efektyvumo“ (Baranskaitė, 2009, p. 179) ir kad „bausmės ne visada yra veiksminga priemonė kontroliuojant bei mažinant nusikalstamumą“ (Baranskaitė, Prapiestis, 2006, p. 33). A. Baranskaitės teigimu, „<...> baudžiamosios teisės represinės funkcijos dominavimas, savaime neužtikrina maksimalaus baudžiamosios teisės apsauginės ir kitų funkcijų efektyvumo. <...> Šiuolaikinė baudžiamoji teisė represinio poveikio priemonės vis dažniau derina su humanišku, ekonomišku bei teisingu poveikiu. Tai pasireiškia atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, atleidimo nuo bausmės institutais“ (Baranskaitė, 2009, p. 180). Vis dėlto humaniškumo principo reikalavimai turi būti derinami ir su teisingumo principu, pagal kurį, kaltininko nubaudimas ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės negali paneigti baudžiamosios teisės esmės ir paskirties, formuoti nebaudžiamumo nuotaikų, nepagarbos baudžiamajam įstatymui ir pan. (LAT 2008 m. vasario 15 d. Teismų praktikos taikant bausmės...).

Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad šiuolaikinėje Europos šalių baudžiamojoje teisėje matoma akivaizdi tendencija: kriminalinė bausmė už nusikalstamų veikų padarymą turėtų derinti bausmę su žmoniškumo, pagarbos žmogui, jo orumui išsaugojimu, o bausmės tikslas būtų atkurti nusikalstama veika pažeistą tvarką ir užtikrinti žmonių saugumą. Svarbu yra nusikalstamą veiką padariusio asmens resocializacija, jo pagarbos įstatymams ugdyimas per bausmės atlikimo laiką. Reikšmingas baudžiamųjų įstatymų principas yra tas, jog juose įtvirtintos bausmės neturi būti griežtesnės negu reikia, kad padaręs nusikaltimą asmuo pasitaisyti, t. y. ateityje nebenusikalstų (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas).

Doktrinoje teigiama, kad priėmus nepriklausomos Lietuvos BK kartu buvo nubrėžta nauja Lietuvos baudžiamosios politikos kryptis, sutvirtinusi ir humaniškuosius baudžiamosios teisės pradus – baudžiamojo įstatymo buvo nustatytos ne tik nusikalstamos veikos ir bausmės už jų padarymą, bet ir išplėtos kaltininko padėtį lengvinančios priemonės: galimybė švelninti baudžiamąją atsakomybę ar bausmę bei atleidimas nuo jų (Prapiestis, Švedas, G., 2011, p. 14–15). Tą galima pagrįsti ir tuo, kad pačiame pirmajame BK straipsnyje yra įtvirtinama nuostata, kad šis baudžiamasis įstatymas yra skirtas ne tik baudžiamajai atsakomybei, bet ir atleidimui nuo jos bei bausmės nustatyti. Humaniškosios baudžiamosios teisės prigimties realizavimas egzistuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutui, kartu įgyvendina ir kitą žinomą baudžiamosios teisės principą – šanso principą. Šio principo esmė yra ta, kad pirmą kartą padariusiam nesunkų nusikaltimą asmeniui gali būti suteikta galimybė pasitaisyti ir baudžiamoji atsakomybė jo atžvilgiu neįgyvendinama (Piesliakas, 1998, p. 47), t. y. jis nuo jos atleidžiamas. Šiuo principu daromas skirtumas tarp asmenų, pirmą kartą padariusių (mažesnio pavojingumo) nusikalstamas veikas, ir recidyvistų (Piesliakas, 2008, 108). Šis principas, be kita ko, atsispindi ir BK 55 straipsnyje, reguliuojančiame bausmės skyrimo taisyklę pirmą kartą teisiamam asmeniui.

Žiūrint istoriniu ir lyginamuoju požiūriu toks teisinis reiškinykas kaip „atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės“ (materialiosios teisės institutas) buvo išplėtotas sovietinėje baudžiamojoje teisėje (Gladkikh, Kurchejev, 2015, p. 11), todėl ir Lietuvoje buvo įtvirtintas tuo metu taikytoje teisėje. Įvairiais 1961 metų BK galiojimo laikotarpiais buvo numatytos šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys: patraukimo baudžiamajon atsakomybėn senatis; atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui ar nusikalstamai veikai praradus pavojingumą; pagal laidavimą; perduodant bylą draugiškajam teismui; vietoj baudžiamosios atsakomybės taikant administracinę atsakomybę; taikant nepilnamečiui priverčiamąsias

auklėjamojo poveikio priemonės. Kaip pažymi V. Piesliakas, po 1990 metų, pasikeitus aplinkybėms (dažnai dėl teisėsaugos institucijų piktnaudžiavimo), kai kurios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšys tapo netaikytinos, tačiau šiam institutui taikyti ir vystyti pagreitį suteikė 2000 metais priimtas BK, jame atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės teisiškai reglamentuojamas specialiaje BK VI skyriuje „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės“ (Piesliakas, 2008, p. 343). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas randamas daugelio Rytų Europos šalių bei buvusių sovietinių respublikų baudžiamuosiuose įstatymuose. O Vakarų Europos šalyse dominuoja įvairios procesinės diversijos formos, kuriomis baudžiamasis procesas dėl nusikalstamų veikų nutraukiamas iki teismo, taikant baudžiamajai atsakomybei alternatyvias priemones (plačiau apie tai: Tak, 2008; Ažubalytė, 2006; Ažubalytė, 2008; Jovanović, Stanisavljević, 2013).

Imtis tobulinti baudžiamuosius įstatymus, siekiant paprastinti ir paspartinti baudžiamąjį persekiojimą, kuris pripažįstamas iš esmės sudėtingiausiu, sunkiausiu ir ekonomiškai brangiausiu teisiniu procesu²³, ir jame didžiausia darbo ir ekonominė našta tenka būtent valstybei, paragino ir supranacionalinės regioninės organizacijos. Įtvirtinti diskrecinio baudžiamojo persekiojimo principą ar išplėsti jo taikymą, kaip vieną iš priemonių supaprastinti baudžiamąjį procesą, nurodė Europos Tarybos Ministrų Komitetas savo rekomendacijose „Dėl baudžiamosios justicijos sistemos supaprastinimo“, be kita ko, pažymėdamas, kad valstybės narės, nustatydamos diskrecinį baudžiamąjį persekiojimą, turi atsizvelgti į savo istorinę raidą ir konstitucijas (Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1987 rekomendacija...). Būtent poreikis mažinti institucijų darbo krūvį lemia, kad šalia bendro (pilno) proceso valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose atsiranda galimybė greičiau ir paprasčiau spręsti baudžiamąsias bylas (Jovanović, Stanisavljević, 2013, p. 5). Lietuvoje tokio supaprastinimo priemonės yra pagreitintas procesas, teismo baudžiamojo įsakymo priėmimas, sutrumpintas įrodymų tyrimas teisme ir bylos nutraukimas atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės (Goda, 2012a, p. 448).

²³ Kaip teigia O. Fedosiuk, „Į jo kainą įeiną ne tik ekonominės išlaidos kriminalinės justicijos tarnyboms, penitencinėms įstaigoms, atlikusių bausmę asmenų rehabilitacijai ir kt., bet ir visuomenės moralinis nuostolis <...>“ (Fedosiuk, 2012, p. 716).

2.4. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės: tarp proceso ir materialinės baudžiamosios teisės

Lietuvos baudžiamojoje teisėje įsitvirtinusi diskrecinė baudžiamojo proceso užbaigimo forma – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės remiasi koncepciniu pagrindu, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nereiškia asmens išteisinimo, t. y. jam nėra tiesiog dovanojama ar jis yra reabilituojamas. LAT yra išaiškinęs, kad nuosprendis, kuriuo nutraukiama baudžiamoji byla, atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, nėra apkaltinamasis nuosprendis, tačiau priimant tokį nuosprendį turi būti nustatyta, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką. Nuosprendis, kuriuo nutraukiama baudžiamoji byla, skiriasi nuo išteisinamojo nuosprendžio, nes tik išteisinamasis nuosprendis reiškia, kad asmuo yra nekaltas, t. y. arba nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, arba neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką (LAT 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra viena iš kompromiso tarp valstybės, atstovaujamos kompetentingų institucijų (teismo, prokuratūros), ir asmens, padariusio baudžiamajame įstatyme numatytą nusikalstamą veiką, apraiškų (Sverchkov, 2008, p. 8), kai esant konkrečioms įstatymo numatytoms sąlygoms, nusikalstamą veiką padaręs asmuo atleidžiamas nuo to, kas sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį, t. y. nuo jo pasmerkimo valstybės vardu pripažįstant kaltu padarius nusikalstamą veiką ir priimant apkaltinamąjį nuosprendį, nuo bausmės skyrimo ir teistumo (Piesliakas, 2008, p. 345).

Vis dėlto ši iš pirmo žvilgsnio aiški ir logiška atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata susiduria su esminėmis tarpšakinėmis baudžiamosios materialinės ir proceso teisės prieštaromis, ilgą laiką keliančiomis ginčus teisės mokslininkų darbuose. Tokios prieštaros pagrindas – ikiteisminio tyrimo nutraukimas „nereabilituojančiais“ pagrindais ir baudžiamajame įstatyme įtvirtinta sąlyga, aprašanti kiekvieną atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį – „nusikalstamą veiką padaręs asmuo“. Kaip nurodo Ažubalytė, ginčas dėl procesinių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formų ir nekaltumo prezumpcijos principo yra senas, iki šiol neišspręstas, apie kurį tam tikru metu tiesiog nustota diskutuoti (Ažubalytė, 2006, p. 17).

Šio disertacinio tyrimo tikslas nėra išspręsti šį doktrininį ir teisinį ginčą. Iš tiesų šis ginčas dėl savo platumo ir galimų analizės taškų galėtų būti atskiro (-ų) disertacinio (-ų) tyrimo (-ų) objektas. Kita vertus, disertacinio tyrimo tema reikalauja pateikti tyrimo autoriaus požiūrį į institutą, kurio sudedamoji

dalį yra laidavimas, be kita ko, įvertinant šio instituto taikymo baudžiamajam procesui supaprastinti pagrįstumą.

Lietuvos baudžiamosios teisės mokslo doktrinoje kone aksiologiniu tapo aiškinimas, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formų (Švedas, G., *et al.*, 2019, p. 71). Vienu autorių teigimu, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra plačiosios baudžiamosios atsakomybės sampratos sudedamoji dalis (Višinskis, 2015, p. 243). A. Baranskaitė, analizavusi BK 38 straipsnyje įtvirtintą atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui susitaikius su nuketėjusiuoju, nurodė, kad šio ir kitų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutų pavadinimas nėra tikslus ir jis turėtų būti tikslinamas, nurodant, kad šis BK institutas turėtų būti vadinamas atleidimas nuo bausmės (Baranskaitė, 2007, p. 80–81). Tiesa, verta atkreipti dėmesį, kad, kaip minėta ankstesnėje dalyje, šios autorės manymu, baudžiamoji atsakomybė asmeniui kyla anksčiau nei teismas jo atžvilgiu priima apkaltinamąjį teismo nuosprendį. O baudžiamosios teisės vadovėlyje nurodoma, kad: „Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės esmę sudaro tai, kad konstatavęs, jog asmuo padarė nusikalstamą veiką, teismas, įvertinęs aplinkybių, susijusių su padaryta veika ir kaltininko asmenybe, visumą, padaro išvadą, kad kaltininkui nėra būtina skirti bausmę. Pabrėžtina, kad ir šiuo atveju yra įgyvendinamas vienas iš svarbiausių baudžiamosios atsakomybės elementų – tai kaltininko ir jo padarytos nusikalstamos veikos pasmerkimas valstybės vardu“ (Švedas, G., *et al.*, 2019, p. 71).

Baranskaitės nuomone, Konstitucijoje nėra numatyti neteisminio kaltės nustatymo atvejai, o atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaip materialinės teisės instituto naudojimas siekiant pragmatinių proceso tikslų, nesuderinamas su konstituciniais teisės į teisingą teismą, lygiateisiškumo, viešumo, įrodymų tyrimo teisme išsamumo ir objektyvumo principais (Baranskaitė, 2008, p. 69). Kitaip tariant, kiekvienu atveju, kai asmuo apkaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, teismas turi šį klausimą išspręsti iš esmės.

Toks atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės aiškinimas suponuoja išvadą, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra tapatus kitam baudžiamosios teisės institutui – atleidimui nuo bausmės.

Disertacinio tyrimo autorius nėra linkęs pritarti tokiai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratai. Siekiant pernelyg neišplėsti tyrimo apimties, toliau bus pateikiami esminiai tokią autoriaus poziciją pagrindžiantys argumentai.

Pirmiausia analizuotina sąvokos „asmuo, padaręs nusikalstamą veiką“ problematika. Grįžkime prie šio disertacinio tyrimo ašimi pasirinktų erdvinių

patraukimo baudžiamojon atsakomybėn santykių. Nusikalstamą veiką padaręs asmuo B, paaiškėjęs nusikalstamos veikos padarymo faktui, subjekto A (prokuratūra, ikiteisminio tyrimo įstaigos) pradedamas „traukti“ link metaforinės uždaros erdvės – baudžiamosios atsakomybės. Slenkstis, kurį peržengus B yra galutinai įvedamas į metaforinę baudžiamosios atsakomybės erdvę, t. y. patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, yra apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo momentas ir asmens pasmerkimas valstybės vardu apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu *expressis verbis* jį pripažįstant kaltu padarius nusikalstamą veiką. Neperžengus šio slenksčio, teisiniu požiūriu išvada, kad asmuo buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, nėra galima.

Vienų mokslininkų manymu, teisine prasme žodžių junginys „padaręs nusikaltimą“ reiškia asmens kaltės konstatavimą (pavyzdžiui, Vitkutė-Zvezdinienė, 2009, p. 237), kitų teigimu, formuluotė „asmuo, padaręs nusikalstamą veiką“ yra netapati ir nelygiareikšmė sąvokai „kaltas“ (pavyzdžiui, Baranskaitė, 2008, p. 69).

Atkreiptinas dėmesys, kad analogiška sąvoka vartojama ir BK 41 straipsnio 1 dalyje, kurioje pateikiama bausmės samprata. Todėl galima manyti, kad „padaręs nusikalstamą veiką“ reiškia baudžiamojon atsakomybėn jau patrauktą asmenį, tai atitiktų nusistovėjusį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo aiškinimą. Tačiau apie asmenį, „padariusį nusikalstamą veiką“, kalbama ir BK 93 straipsnyje, numatančiame apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties taikymą.

Tiek senaties, tiek atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju baudžiamoj byla asmens atžvilgiu nutraukiama (BPK 212, 235, 254, 303, 326, 327 straipsniai). Tai reiškia, kad sprendimas pripažinti jį kaltu nepriimamas.

Nors Konstitucinis Teismas nėra tiesiogiai tyręs nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės konstitucingumo, tačiau savo sprendime dėl apkaltinamojo nuosprendžio senaties taikymo Konstitucinis Teismas, pažymėdamas šio instituto giminingumą su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės, nurodė, jog: „konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamąjį proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, suderinti konstitucines vertybes – nekaltumo prezumpciją ir asmens teisę į tinkamą teismo procesą. Įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas užtikrinti, kad teismo sprendimu, priimamu pasibaigus terminams, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, būtų išspręsta, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, kad tuo atveju, jeigu teismo sprendimu būtų nepripažintas

asmens kaltumas padarius nusikalstamą veiką, kaltinimas būtų panaikintas“ (Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas).

Šiame kontekste aktuali ir EŽTT formuojama praktika. Aiškindamas EŽTK 6 straipsnio 2 dalies nuostatas ir pasisakydamas dėl baudžiamojo persekiojimo senaties taikymo, EŽTT pažymėjo, kad inkriminuojamų veikų kvalifikavimas yra būtinas baudžiamojo persekiojimo senačiai taikyti. Tačiau nustatant ir nurodant veikai kvalifikuoti svarbias aplinkybes, nebūtina ir negalima konstatuoti, kad jos tikrai buvo, turi būti apsiribojama įtarimu (*Peltreau-Villeneuve prieš Šveicariją*). Byloje *Constantin Florea prieš Rumuniją* EŽTT pažymėjo, kad EŽTK savaime nedraudžia tokio baudžiamojo proceso, kuriame apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis taikoma ir byla nutraukiama teismo sprendimu, priimtu išnagrinėjus bylą iš esmės ir užtikrinus kaltinamojo gynybos teises, pripažinus, kad kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, nepaisant to, kad senaties terminas suėjo prieš priimant šį sprendimą (*Constantin Florea prieš Rumuniją*). EŽTT nurodo, kad privalu daryti esminį skirtumą tarp teismo paskelbimo, nesant galutinio nuosprendžio, kad asmuo padarė atitinkamą nusikalstamą veiką, ir teiginio, kad kažkas yra tiesiog įtariamas padaręs nusikalstamą veiką („įtarimo būklės aprašymas“).

Taigi, remiantis EŽTT praktika, nusikalstamos veikos sudėties požymių konstatavimas teismo sprendime neturėtų būti savaime vertinamas kaip nekaltumo prezumpcijos reikalavimo pažeidimas, jei tame sprendime išvengiama tiesioginių kaltinamųjų formuluočių. Pakanka, kad (net nesant jokių formalių išvadų) būtų tam tikrų samprotavimų, leidžiančių manyti, jog teismas mano kaltinamąjį esant kaltą (*Allen prieš Jungtinę Karalystę*). Kartu tai reiškia, kad vien nusikalstamos veikos sudėties požymių nurodymas, įvertinant asmeniui pareikšto kaltinimo pagrįstumą, *a priori* nelemia asmens patraukimo baudžiamajon atsakomybėn, įskaitant jo pasmerkimą ir pripažinimą kaltu.

LAT savo praktikoje taip pat yra nurodęs, kad nuosprendžiu nutraukti bylą, atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, įrodomas asmens kaltumas, tačiau tokio nuosprendžio rezoliucine dalimi nėra skelbiamas asmens pripažinimas kaltu, bet baudžiamoji byla nutraukiama (LAT 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje), būtent todėl surašant tokį nuosprendį turi būti apsiribojama įtarimu, kad kažkas padarė nusikalstamą veiką. LAT šiuo aspektu taip pat nurodė, kad „reikia skirti nusikalstamos veikos požymių konstatavimą nuo asmens pripažinimo kaltu nusikalstamos veikos padarymu“ (LAT 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Panašius išaiškinimus LAT pateikė ir dėl baudžiamojo proceso nutraukimo mirus įtariamajam. LAT nurodė, kad baudžiamojo proceso tęsimas, siekiant nustatyti pareikštų kaltinimų

asmeniui, kuris yra miręs, pagrįstumą, savaime nereiškia nekaltumo prezumpcijos principo pažeidimo, nes asmuo negali būti pripažintas kaltu padaręs nusikalstamą veiką. Baudžiamojo proceso tęsimas, tikrinant pareikštų kaltinimų mirusiam asmeniui pagrįstumą, sudaro teisingas prielaidas įgyvendinti teisingumą baudžiamojoje byloje (LAT 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Rezoliucinėje nuosprendžio dalyje išdėstomas sprendimas asmenį pripažinti kaltu reiškia šio asmens pasmerkimą valstybės vardu (LAT 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, sprendimas pripažinti jį kaltu nepriimamas, t. y. rezoliucinėje dalyje nevartojama formuluotės „pripažinti kaltu“²⁴, bet ir motyvuojamojoje nuosprendžio nutraukti bylą dalyje apie nusikalstamos veikos padarymą kalbama iš esmės kaip apie įtarimą. Tai reiškia ne tik tai, kad asmuo išvengia oficialaus pasmerkimo ir „nusikaltėlio“ etiketės (vienas iš elementų, nuo kurio atleidžiama), bet ir tai, kad asmuo neperžengia baudžiamosios atsakomybės „slenksčio“, t. y. nėra įtraukiamas į baudžiamosios atsakomybės erdvę, dėl ko negali būti laikomas „patrauktu baudžiamojon atsakomybėn“.

Būtent šis požymis atskiria atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir atleidimo nuo bausmės institutus. Pastaruoju atveju asmeniui apkaltinamuoju nuosprendžiu yra paskiriama bausmė, o tik paskui jis atleidžiamas nuo visos ar dalies bausmės paskyrimo (Prapiestis, *et al.*, 2002, p. 123). Taigi, prieš atleidžiant asmenį nuo bausmės, jis pripažįstamas kaltu padaręs atitinkamą nusikalstamą veiką, jam paskiriama bausmė ir tik tada, esant tam tikriems įstatyme numatytiems pagrindams, jis nuo visos ar dalies

²⁴ Reikia pažymėti, kad teismų nuosprendžiuose, kuriuose byla nutraukiama atleidžiant kaltintą asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, kartais pasitaiko atveju, kai teismas rezoliucinėje dalyje pasmerkia kaltininką pripažindamas jį kaltu: pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. balandžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-892-827/2019; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2066-827/2018; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1874-827/2018; Kelmės rajono apylinkės teismo 2010 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-177-471/2010. Tačiau LAT yra pažymėjęs, kad „jeigu pasitaiko, kad pirmosios instancijos teismas nuosprendžio rezoliucinėje dalyje padaro klaidą ir pripažįsta asmenį kaltu padarius atitinkamą nusikalstamą veiką, apeliacinės instancijos teismas atskiro specialaus sprendimo vien dėl asmens pripažinimo kaltu panaikinimo nepriima. Nuosprendis pakeičiamas, panaikinant visą atitinkamą rezoliucinės dalies pastraipą ir ją išdėstant taip, kaip nustato BPK 307 straipsnio 5 dalis, BK 40 straipsnio 1 dalis ir kiti taikomi įstatymai“ LAT skyriaus 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

bausmės yra atleidžiamas (BPK 29 straipsnio 1 dalis, 303 straipsnio 3 dalis). Asmuo, kuris teismo nuosprendžiu buvo atleistas nuo bausmės, taip pat turi ir kitą baudžiamosios atsakomybės turinį sudarantį elementą – teistumą (BK 97 straipsnio 3 dalies 3 punktas). Tai, kad atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo nėra nuteisiamas, viešai pasmerkiamas valstybės vardu pripažįstant jį kaltu, duoda pagrindą nesutikti su baudžiamosios teisės doktrinoje vyraujančiomis nuomonėmis, kad, atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, atsakomybė vis dėlto yra taikoma, nes asmuo yra pasmerkiamas, taip pat neleidžia sutikti su vertinimu, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės faktiškai yra atleidimas nuo bausmės.

Vadinasi, sąvoka „nusikalstamą veiką padaręs asmuo“ bylos nutraukimo atvejais turi kitokią reikšmę nei apkaltinamojo nuosprendžio ir bausmės skyrimo atveju. Šiuo atveju galima kalbėti tik apie įsitikinimą asmeniui pareikštų kaltinimų pagrįstumu arba, kitaip tariant, *a priori* įvertinama asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn teisinė perspektyva. Dėl šių priežasčių, autoriaus įsitikinimu, teisinio vertinimo požiūriu nėra pagrindo bylos nutraukimo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju išskirti iš kitų bylos nutraukimo pagrindų ir konstatuoti, kad tokiu atveju yra realizuojama baudžiamoji atsakomybė. Vis dėlto čia yra viena problema – baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo klausimas. Šių priemonių taikymas plačiau analizuojamas vėlesniame disertacinio tyrimo etape, šiame kontekste tik paminėtina, kad 1) šių priemonių skyrimas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju nėra privalomas (BK 67 straipsnio 2 dalis); 2) jos gali būti skiriamos tik BK Bendrojoje dalyje numatytais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejais. Todėl išvada, kad asmenį atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės buvo taikyta baudžiamoji atsakomybė, priklausytų iš esmės nuo teismo valios skirti ar neskirti tam tikras priemones nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui.

Verta atkreipti dėmesį, kad atleidimo nuo atsakomybės institutas yra ne tik baudžiamojoje teisėje. CK 6.253 straipsnyje apibrėžiami atvejai, kada civilinė atsakomybė yra netaikoma arba asmuo gali būti atleistas nuo civilinės atsakomybės. Šiuo atveju civilinės atsakomybės netaikymas siejamas su atsakomybės neatsiradimu, kai asmens veiksmuose nėra būtinų sąlygų civilinei atsakomybei kilti (pavyzdžiui, kaltės ar priežastinio ryšio). O atleidimas nuo civilinės atsakomybės reiškia, kad atitinkamos civilinės atsakomybės sąlygos egzistuoja, tačiau atsakovas įrodo esant vieną iš pagrindų, dėl kurių jis gali būti visiškai ar iš dalies atleistas nuo civilinės atsakomybės (Mikelėnas, *et al.*, 2003, p. 350; LAT 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje), todėl jam nekyla įprastų civilinės atsakomybės padarinių (LAT 2006 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje). Tai

reiškia, kad teisiniu požiūriu atleidimas nuo baudžiamosios ir civilinės atsakomybės nesiskiria, o atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės suvoktinas kaip baudžiamosios atsakomybės (tų padarinių, kuriuos sukelia baudžiamoji atsakomybė) netaikymas.

Be to, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės traktuojamas kaip atsakomybės netaikymas, galima vertinti pagal šio instituto raidos tendencijas ir aktualią teisminę jurisprudenciją. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas nėra statinis. Todėl, vertinant šio instituto teisinę paskirtį ir prasmę, būtina atsižvelgti į tikslus, kurie skatina įstatymų leidėją papildyti BK naujomis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimis. Naujausias BK VI skyriaus papildymas BK 32² straipsniu „pranešėjo atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės“ įsigaliojo 2019 m. sausio 1 d. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39-2 straipsniu..., 2018), kurį priimti paskatino anksčiau priimtas Pranešėjų apsaugos įstatymas. BK papildymo 32² straipsniu projekto autoriai, grįsdami poreikį pildyti BK nauja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimi, nurodė, kad „galiojantis teisinis reglamentavimas nenumato pakankamai veiksmingų priemonių, kurios leistų įvertinti realų asmens indėlį atskleidžiant pavojingesnes nei jo paties padarytos korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir pasiūlyti tokiam asmeniui tiek viešąjį interesą, tiek ir jo paties interesus atitinkančias nuolaidas. <...> asmuo, apsisprendęs pranešti apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, su kuriomis jis yra susijęs, ir bendradarbiauti jas atskleidžiant, nuo tokio viešąjį interesą atitinkančio sprendimo nebebus atgrasomas jam pačiam gresiančios atsakomybės“ (Įstatymo projekto Nr. XIIIIP-2821 aiškinamasis raštas). Šiuo atveju BK 39² straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies sąlyga „aktyviai padėjo atskleisti“ yra perimta iš galiojančio BK 39¹ straipsnio. LAT, aiškindamas šios normos taikymo sąlygas ir formuodamas kriterijus, kuriais remiantis turėtų būti sprendžiama, ar asmuo laikytinas aktyviai padėjęs atskleisti nusikalstamą veiką, vartoja baudžiamosios atsakomybės išvengimo sąvoką. Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT nurodė: „Kadangi U. V. vienintelė galimybė išvengti baudžiamosios atsakomybės dėl 309 248,22 g kanapių dervos disponavimo buvo tik atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 39¹ straipsnio pagrindu, kaip asmeniui, aktyviai padėjusiam išaiškinti organizuotos grupės padarytas nusikalstamas veikas, pareigūnams buvo būtina surasti „kandidatą“ į organizuotą grupę“ (LAT 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tai reiškia, kad atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės LAT traktuoja kaip baudžiamosios atsakomybės išvengimą, t. y. jos netaikymą. Šis netaikymas, kaip, autoriaus nuomone, prasmingai nurodyta BK papildymo 32²

straipsniu projekto aiškinamajame rašte, yra suprantamas kaip asmeniui teikiamos teisinės nuolaidos, kurios dėl tam tikrų savybių atitinka tiek viešąjį, tiek privatų interesą.

Vis dėlto lieka neatsakytas klausimas, ar toks bylos nutraukimo modelis kartu su formuluote „padaręs nusikalstamą veiką“ ir kaltinimo pagrįstumo nustatymu yra pateisinamas, kai kalbame apie bylos nutraukimą ne nuosprendžiu išnagrinėjus baudžiamąją bylą iš esmės, bet kituose baudžiamojo proceso etapuose – ikiteisminiame tyrime ir parengimo nagrinėti bylą teisme metu (BPK 212 ir 235 straipsniai), t. y. be „klasikinio“ teismo bylos nagrinėjimo.

Teigiama, kad baudžiamoji teisė yra nuolat besikeičianti ir evoliucionuojanti teisės šaka, priklausanti nuo pačios visuomenės raidos (Drakšas, 2020, p. 472).

Kintamas paradigmintis požiūris į baudžiamųjų teisinių konfliktų sprendimą pagrįstas baudžiamojo proceso tikslingumo principo idėja (plačiau apie tikslingumo principą: Goda, 1999; Ažubalytė, 2001; Grinevičiūtė, Vitkutė-Zvezdinienė, 2020), reiškiančia, kad, kintant visuomeniniams santykiams, o kartu keičiantis ir nusikalstamų veikų pobūdžiui, atsakas tokias veikas padariusiems asmenims turi būti efektyvus ir suderintas. Tai tam tikra priešara baudžiamojo proceso legalumo principui, pagal kurį reikalaujama kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos padarymo faktas, į jį reaguoti didžiausiomis pastangomis. Paprastesnis, greitesnis ir pigesnis baudžiamasis procesas nėra įmanomas su viena procesine forma, todėl Europoje pradėjo vystytis įvairios tradiciniam teismui nagrinėjimui alternatyvios supaprastinto baudžiamojo proceso procedūros, besiremiančios atkuriamojo teisingumo ir konfliktų sprendimo formomis. 2013 m. Europos saugumo ir plėtros organizacijos atliktas tyrimas parodė, kad Europoje vis labiau pasikliaujama alternatyviomis ir įvairiomis supaprastintomis procedūromis: tam tikrų proceso etapų atsisakymu, supaprastintu įrodymų tyrimu teisme, nuosprendžio priėmimu be ikiteisminio tyrimo etapo, pagreintu procesu, baudžiamojo įsakymo išdavimu ir kt. (Jovanovič, Stanisavlejič, 2013).

Įsivyravęs požiūris, kad tradicinės bausmių vykdymo institucijos dažniausiai nepasiekia joms keliamų tikslų naudodamos vien baudimo, atpildo, įsakymų ir kontrolės priemones, suteikė pagrindą permąstyti valstybės atsako į nusikalstamas veikas priemones ir pirmenybę teikti sutarimu pagrįstų sprendimų paieškoms. Bendrosios teisės tradicijos šalyse susiformavusi „teisių atsisakymo“ (angl. *waiver rights*) doktrina tapo neatsiejama Europoje dominuojančios kontinentinės baudžiamosios teisės sudedamąja dalimi, modifikuojanti inkvizicinę baudžiamojo proceso kaip

materialiosios tiesos kiekvienoje byloje nustatymo paradigimą (Garbatavičiūtė, 2020, p. 91).

Teisės į teismą atsisakymo doktriną yra pripažinęs ir EŽTT. Byloje *Deweer prieš Belgiją* pabrėždamas teisės į bylos nagrinėjimą teisme reikšmę, EŽTT konstatavo, jog teisė į teismą baudžiamosiose bylose nėra absoliuti, tam tikrais atvejais kaltinamojo teisės į sąžiningą bylos išnagrinėjimą teisme atsisakymas pats savaime nėra laikomas Konvencijos pažeidimu, jei tai yra nenuginčijamai naudinga tiek pačiam kaltinamajam, tiek teisingumui vykdyti (*Deweer prieš Belgiją*, 1980). Tiek šioje byloje, tiek vėlesnėje praktikoje EŽTT suformavo privalomus teisės į teismą atsisakymo kriterijus: teismas gali priimti atsisakymą, jei jis yra aiškus ir nedviprasmiškas, pagrįstas laisvu asmens apsisprendimu, asmeniui aiškiai suvokiant tokio sprendimo teisinius padarinius ir neprieštarauja viešajam interesui (*Sejdovic prieš Italiją*, 2006).

Baudžiamojo proceso formų diferenciaciją kaip teisėtą ir pagrįstą priemonę yra pripažinęs Konstitucinis Teismas, pažymėjęs, kad „įstatymų leidėjas įstatymu gali nustatyti skirtingas baudžiamojo proceso rūšis, kartu ir baudžiamojo proceso ypatumus tiriant tam tikras nusikalstamas veikas ir (arba) nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas, *inter alia*, skirtingas tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo taisykles, baudžiamojo proceso dalyvių teisinio statuso ypatumus ir kt.“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

Europos teisinėje sistemoje galima rasti įvairių baudžiamojo proceso diferenciacijos pavyzdžių, pagrįstų „teismo atsisakymu“. Vienas iš išsamesnių tokio reiškinių tyrimų buvo pateiktas 2017 m. nevyriausybinės organizacijos „Sąžiningi Teismai“ (angl. *Fair Trials*), kurio metu analizuotos 66 šalių įtvirtintos teisės į teismą atsisakymo procedūros. Šiame tyrime teismo atsisakymas sistemos suvokiamas kaip „teise neuždrausta procedūra, kuria nusikaltimo padarymu kaltinamas asmuo sutinka pripažinti kaltę ir / arba bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis mainais į tam tikras teises nuolaidas iš valstybės, dažniausiai susijusias su kaltinimų arba baudmės sumažinimu“ (Fair Trials, 2017, p. 8).

Atsižvelgiant į tai, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra nusikalstamos veikos padarymu kaltinamam asmeniui išimtinai naudinga priemonė, o dažnai (ir laidavimo atveju) ją taikyti yra galima asmeniui tik pripažįstant kaltę (laidavimo atveju – visiškai) nusikalstamos veikos padarymu ir paprastai taikomas kaltininko iniciatyva, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, remiantis EŽTT praktika atskleistus kriterijus, gali būti pripažįstamas kaip Lietuvoje taikomos teisės į teismą atsisakymo doktrinos sudedamoji dalis. Tai leidžia teigti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nutraukiant baudžiamąją bylą ikiteisminio

tyrimo ar parengimo bylos nagrinėjimo teisme metu pats savaimė nėra nesuderinamas su Konstitucijos ir EŽTK garantuojamais teisėmis į teisingą teismą, nekaltumo prezumpcijos principais.

Šie ir anksčiau minėti argumentai dėl sąvokos „padaręs nusikalstamą veiką“ traktavimo ne kaip galutinio asmens nuteisimo, bet kaip *prima facie* kaltinimo pagrįstumo įvertinimo leidžia pripažinti, kad materialinio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto procesinis realizavimas *per se* neprieštaruoja konstituciniams baudžiamosios teisės principams. Tokiai išvadai pritarė ir dauguma ekspertinio vertimo metu atsakymus pateikusių respondentų, nurodę, kad prieštaros nėra dėl paties kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kaltės pripažinimo sąlygos, korektiškų procesinių sprendimų formuluočių vartojimo ir teismo dalyvavimo priimant galutinį sprendimą.

2.5. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir nepriekaištingos asmens reputacijos santykis

Nors atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju prieštaros nekaltumo prezumpcijai galima išvengti korektiškai formuluojant teismo sprendimus, problematika išryškėja kitoje – antrinių teisinių padarinių srityje, susijusioje su asmens reputacijos vertinimu.

Viešo asmens pasmerkimo pripažįstant jį kaltu padarius nusikalstamą veiką elementas svarbus kalbant apie to asmens reputaciją, padėtį visuomenėje, susijusią su tam tikromis žmogaus teisėmis bei laisvėmis ir jo vertinimu. Nors vienaprasmiškai reputacijos sąvoka nėra apibrėžiama, tačiau daugiausiai reputacija apibūdinama kaip kitų žmonių ar visuomenės suvokimas apie asmenį ir numanomą jo elgesį ateityje (plačiau: Solove, 2007, p. 33–34). Taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, asmuo oficialaus ir viešojo pasmerkimo pripažįstant jį kaltu išvengia. Asmens reputacijos klausimas baudžiamuoju teisiniu ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės požiūriu yra aktualus keliais aspektais: 1) poveikis asmens reputacijai pradėjus jį traukti baudžiamojon atsakomybėn; 2) teisiniai padariniai asmens reputacijai, pripažinus, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, bet atleidus jį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Pradėjus asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn, valstybė iškart įgyja teisę atsakomybėn traukiam asmeniui taikyti priemones (procesinės prievartos priemones), kurios savo pobūdžiu yra tokio griežtumo, kad ne tik faktiniu, bet ir teisiniu požiūriu atitinka baudžiamosios atsakomybės realizavimo priemones – bausmes ir kitas BK numatytas poveikio priemones, taikytinas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui.

Vis dėlto labiau nei teisinius suvaržymus asmuo, kurį pradeda traukti baudžiamojon atsakomybėn, pajunta pokyčius savo visuomeniniam socialiniam statusui. Nors saugomas nekaltumo prezumpcijos garantijų ir, kol nebus įsiteisėjęs teismo apkaltinamasis nuosprendis, šis asmuo nebus oficialiai laikomas kaltas padaręs nusikalstamą veiką, jis neišvengia visuomeninio ostrakizmo, pasireiškiančio išankstiniu asmens nuteisimu visuomenės akyse.

XX amžiaus pabaigoje ir XXI amžiuje pradėjo formuotis globali informacinė erdvė, informacija tapo ypatinga vertybe, nes būtent ji yra priimamų politinių, ekonominių, socialinių, karinių ir visų kitų sprendimų pagrindas, ir jos turinys, trūkumas ar perteklius lemia šių sprendimų pobūdį, jų efektyvumą (Petrošius, 2002). Kaip pabrėžia virtualizmo koncepcijos atstovai, „informacija tampa pačiu svarbiausiu visuomenę konstruojančiu reiškiniu, ir būtent dėl informacijos yra paskirstoma galia visuomenėje“ (Justickis, 2001, p. 72). Šiandien visuomenės socialinis gyvenimas yra persikėlęs į socialinės medijos erdvę. Atsiranda net tokių profesijų, kaip antai „nuomonės formuotojas“. Tokie reiškiniai kaip informacinis karas ar propaganda kelia ne tik daug iššūkių, bet kartu perkelia ir su žmonija „einančius“ socialinius reiškinius (Petrošius, 2002). Senovės Graikijoje egzistavęs valstybei pavojingų piliečių ištrėmimas slaptu balsavimu šiandieną vadinamas „atšaukimo kultūra“ (angl. *cancel culture*) (Merriam-Webster). Asmens reputacija visais laikais turėjo didesnę ar mažesnę įtaką asmens padėčiai visuomenėje. Šiandien asmens reputacija gali būti sužlugdoma akimirksniu, tai geriausiai atsiskleidžia tais atvejais, kai padarę nusikalstamą veiką yra įtariami visuomenėje gerai žinomi ar vieši, tam tikras pareigas einantys asmenys, kur vien įtarimų pareiškimas reiškia pasitikėjimo konkrečiu asmeniu netekimą, lemiantį ir asmens darbo praradimą²⁵.

Traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens patiriami neigiami išgyvenimai dėl tokio proceso gali būti papildomas argumentas teismui nutraukti baudžiamuosius teisinius santykius atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas pažymėjo: „<...> matyti, kad tai aktyviai dalyvaujantis profesinėje bei visuomeninėje veikloje žmogus. <...> pats baudžiamasis procesas kaltinamajai E. M. turėjo pakankamą auklėjamąjį poveikį, leido jai kritiškai įvertinti savo veiksmus ir paskatino ateityje atsakingiau rinktis elgesio modelį, laikytis įstatymų ir nedaryti naujų nusikaltimų, teismas sprendžia, kad kaltinamoji E. M. atleistina nuo

²⁵ Pavyzdžiui, visuomenėje plačiai nuskambėję atvejai, kai iš pareigų buvo atleisti korupcija įtariami teisėjai, Banko asociacijos, Pagalbos onkologiniams ligoniams asociacijos vadovų pasitraukimas po pareikštų įtarimų ir kt.

baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnio pagrindu pagal laidavimą“ (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. sausio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje taip pat nurodoma: „Teismo vertinimu, šiuo atveju laidavimas be užstato, atsižvelgiant į kaltinamojo patirtus išgyvenimus dėl sukkelto įvykio ir baudžiamojo proceso pradėjimo jo atžvilgiu, į jo nuoširdžią atgailą, be kita ko, pasireiškusią ir visokeriopos pagalbos nukentėjusiajai suteikimu bei žalos atlyginimu, bus pakankama priemonė, skatinanti kaltinamąjį ateityje būti atidesniam ir nepažeisti įstatymų <...>.“ (Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2021 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Minėta, kad, nutraukiant baudžiamuosius teisinius santykius atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės, įrodomas asmens kaltumas, tačiau tokio nuosprendžio rezoliucine dalimi nėra skelbiamas asmens pripažinimas kaltu. Aplinkybė, kad asmuo buvo teistas ar pripažintas kaltas padaręs atitinkamą nusikalstamą veiką, labiausiai susijusi atitikties nepriekaištingos reputacijos kriterijumi, kuris būtinas užsiimti tam tikra profesine veikla, t. y. su Konstitucijoje garantuojamomis teisėmis lygiomis sąlygomis stoti į valstybės tarnybą (33 straipsnio 1 dalis), laisvai pasirinkti darbą (48 straipsnio 1 dalis).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad pagal Konstituciją, *inter alia*, jos 33 straipsnio 1 dalį, 48 straipsnio 1 dalį, įstatymų leidėjas, reguliuodamas valstybės tarnybos santykius ir siekdamas konstituciškai pagrįsto tikslo užtikrinti einančių pareigas valstybės tarnyboje asmenų patikimumą, privalo nustatyti, *inter alia*, su šių asmenų reputacija susijusius stojimo į valstybės tarnybą reikalavimus, be kita ko, reikalavimą nebūti teistiems už tam tikrus nusikaltimus; nustatant šį stojimo į valstybės tarnybą reikalavimą turi būti atsižvelgiama į nusikaltimų pavojingumą (Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas taip pat nurodė, kad valstybės tarnybos sistemos vientisumas nepaneigia galimybės tam tikrus valstybės tarnybos santykius reguliuoti diferencijuotai, atsižvelgiant į valstybės funkcijų, įgyvendinamų atitinkamų institucijų, įvairovę (Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas); diferencijuotas valstybės tarnybos santykių teisinis reguliavimas grindžiamas valstybės (savivaldybių) institucijų ir jų vykdomų funkcijų ypatumais, šių institucijų vieta visų institucijų, per kurias vykdomos valstybės funkcijos, sistemoje, joms nustatytais įgaliojimais, atitinkamiems valstybės tarnautojams būtinomis profesinėmis savybėmis, kitais svarbiais veiksniais (Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas). Reikia pažymėti, kad Konstitucinis Teismas, tyręs nuostatą „asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu jis pripažintas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo nesvarbu, ar teistumas išnyko, ar yra panaikintas“, konstatavo, kad su

Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalimi, 48 straipsnio 1 dalimi, konstituciniu teisinės valstybės principu, nesuderinamos situacijos, kai toks asmens teisė į darbą ribojantis reikalavimas nustatomas už nuteisimą dėl bet kokių nusikalstamų veikų padarymo, neatsižvelgiant į jų pobūdį ir pavojingumą (Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas).

Nesiekiant atskleisti nepriekaištingos reputacijos sampratos, tikslų ar socialinės (visuomeninės) reikšmės, analizuojamo klausimo požiūriu tikslinga įvertinti Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintus nepriekaištingos reputacijos netekimo atvejus, kurie susiję su padaryta nusikalstama veika. Pagal Teismų įstatymo 52 straipsnį asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos ir skiriamas teisėju, jeigu jis įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintas padaręs nusikalstamą veiką (1 punktą) (Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 1994). Tokį apibrėžimą atitiktų situacijos, jei asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės būtų atleistas nuosprendžiu nutraukti byla, tačiau Teismų įstatymo formuluotės neapimtų atveju, kai atleidimas būtų įformintas prokuroro nutarimu, kurį patvirtina ikiteisminio tyrimo teisėjas (BPK 214 straipsnio 1 dalis). Pagal Prokuratūros įstatymo 25 straipsnio 3 dalies 1 punktą, asmuo yra nepriekaištingos reputacijos, jeigu jis nėra įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pripažintas kaltu dėl nusikalstamos veikos padarymo (Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas, 1994); Bankų įstatymo 34 straipsnio 13 dalies 1 punkte nurodoma, kad asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu „jis yra pripažintas kaltu padaręs Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytą <...> ar juos atitinkančias nusikalstamas veikas pagal kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus, nepaisant to, ar teistumas yra išnykęs arba panaikintas“ (Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, 2004). Sąlyga „pripažintas kaltu“ kaip nepriekaištingą asmens reputaciją šalinantis veiksnys įtvirtintas ir kituose įstatymuose (pavyzdžiui, Draudimo įstatymo 11 straipsnio 2 dalies 1–2 punktai (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas, 2003); Aviacijos įstatymo 41 straipsnio 7 dalies 1–2 punktai (Lietuvos Respublikos aviacijos įstatymas, 2000) bei Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 120 straipsnio 1 dalies 1 punktą, jame kalbama apie asmens nuteisimą už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą (Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas, 2019)).

Nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas asmuo yra pripažintas padaręs nusikalstamą veiką, tačiau nėra nei (nu)teistas, nei pripažintas kaltu (kaip pasmerkimo elementas), todėl nepriekaištingos reputacijos požiūriu jo teisinis statusas yra kitoks.

Atleistą nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį laikyti priekaištingos reputacijos būtų galima tada, kai tai eksplicitiškai būtų numatyta

atitinkamame specialiajame įstatyme arba vartojant formuluotę „pripažintas padaręs nusikalstamą veiką“. Pavyzdžiui, tokios nuostatos yra įtvirtintos Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme, kurio 18 straipsnio 2 dalies 7 punkte nurodoma: „dėl šios dalies 1–5 punktuose nurodytų nusikaltimų arba dėl padaryto tyčinio nusikaltimo panaudojant fizinį smurtą ar grasinimus, už kuriuos Baudžiamajame kodekse numatyta didžiausia bausmė neviršija 3 metų laisvės atėmimo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės Baudžiamajame kodekse nustatytais pagrindais ir nuo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dienos nepraejo 3 metai“ (Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, 2002).

Vis dėlto, analizuojant teisėkūros, susijusios su nepriekaištingos reputacijos kriterijų įtvirtinimu tam tikroms profesinėms veikloms, matoma su baudžiamuoju teisiniu reguliavimu nesuderinama tendencija, kai teigiama, kad asmuo nėra laikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu jis „buvo teistas“ už atitinkamos kategorijos nusikalstamų veikų padarymą arba buvo pripažintas kaltas padaręs nusikalstamą veiką, bet nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas ir nuo tokio sprendimo praėjo tam tikras laikotarpis (tokia nuostata įtvirtinta Notariato įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 3 punkte (Lietuvos Respublikos notariato įstatymas, 1992, 2016-01-01 redakcija); Advokatūros įstatymo 8 straipsnio 3 punkte (Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, 2004, 2018-01-01 redakcija); Antstolių įstatymo²⁶ 5 straipsnio 1 dalies 3 punktas (Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas, 2002, 2020-08-01 redakcija); Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 120 straipsnio 1 dalies 2 punktas (Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas, 2019)).

Situacija, kai asmuo ir yra teistas arba pripažintas kaltu nusikalstamos veikos padarymu ir atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, yra teisiškai neįmanoma. Tokia situacija susiklostytų nebent pirmosios instancijos teismas nuosprendyje padarytų tokią rezoliucinės dalies formulavimo klaidą ir toks sprendimas liktų nepakeistas aukštesnės instancijos teismo sprendimu. Vertinant įstatymus keitusių projektų *travaux preparatoires*, paaiškinimo, kuo grindžiama tokia siūlomo įstatymo formuluotė, nerandama. Vis dėlto, autoriaus nuomone, tokią teisėkūros tendenciją galėjo lemti Specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) atlikta nepriekaištingos reputacijos ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės antikorupcinio tyrimo išvada, kurioje STT konstatavo, kad „asmenys, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, negali būti laikomi nepriekaištingos reputacijos, nes tokiu nuosprendžiu pripažįstama, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, taigi, buvo

²⁶ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042.

įrodyti visi padarytos nusikalstamos veikos požymiai“. Kartu STT rekomendavo atitinkamoms ministerijoms imtis priemonių ir toki nepriekaištingos reputacijos kriterijų šalinantį požymį įtvirtinti antstolio padėjėjams, antstolio atstovams, biudžetinių įstaigų vadovams, sveikatos priežiūros įstaigų vadovaujantiems darbuotojams, nacionalinio, valstybinio ar savivaldybės teatro ar koncertinės įstaigos vadovams, taip pat pretenduojantiems į šias pareigas, valstybės ir savivaldybių kultūros centrų vadovams, taip pat pretenduojantiems šias pareigas eiti asmenims (Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos 2018 m. rugsėjo 10 d. antikorpucinio vertinimo išvada).

Minimoje STT išvadoje kaip gerasis nepriekaištingos reputacijos pavyzdys buvo paminėtas nuo 2019 m. sausio 1 d. galiojančio naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatymo²⁷ (toliau – VTĮ) 4 straipsnio reguliavimas, apibrėžiantis valstybės tarnautojo nepriekaištingą reputaciją (pažymėtina, kad būtent į šią normą dažnai nustatomos blanketinės normos kituose įstatymuose, todėl jo taikymas yra platesnis nei vien valstybės tarnautojams). Šio straipsnio 2 dalyje teigiama, kad valstybės tarnautojas arba asmuo, pretenduojantis tapti valstybės tarnautoju, nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, jeigu jis: „įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba nepasibaigusį laidavimo terminą“ (1 punktas); „įstatymų nustatyta tvarka pripažintas kaltu dėl nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimo <...> turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba nepasibaigusį laidavimo terminą“ (2 punktas); „<...> pripažintas kaltu dėl nusikaltimo, kuriuo padaryta turtinė žala valstybei, ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba nepasibaigusį laidavimo terminą“ (3 punktas); „<...> pripažintas kaltu dėl baudžiamojo nusižengimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams ar korupcinio pobūdžio baudžiamojo nusižengimo <...> padarymo ir nuo apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos nepraėjo 3 metai arba yra nepasibaigęs laidavimo terminas“ (4 punktas) (Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2018). Nors STT ataskaitoje kritikuojiama, kad šiame įstatyme įtvirtinta tik viena atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių – laidavimas.

Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, toks reguliavimas yra ne tik neaiškus, bet ir ydingas. Viena vertus, apie tai, kad asmuo nelaikomas nepriekaištingos reputacijos, kai yra atleidžiamas nuo baudžiamosios

²⁷ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymas. TAR, 2018, Nr. 12037.

atsakomybės pagal laidavimą, galima suprasti tik iš to, kad normoje vartojama „nesibaigęs laidavimo terminas“, nesant nuostatos apie tokio asmens atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. Antra, nėra paaiškinama, kodėl asmuo laikomas priekaištingos reputacijos tik tokiu atveju, kai nuo baudžiamosios atsakomybės yra atleistas tik vienu iš pagrindų – pagal laidavimą. Trečia, normų konstrukcija implikuoja, kad įstatymų leidėjas sugretina teistumo terminą su laidavimo, t. y. asmens atleidimo nuo atsakomybės, laikotarpiu, taip paneigiant principines atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nuostatas.

Konstitucinis teisinės valstybės principas kelia įvairius reikalavimus teisėkūros subjektams, *inter alia*, tai, kad įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimai); teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygiateisiškumo principas lemia pareigą įstatymų leidėjui nustatyti vienodą (nediferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikroms asmenų kategorijoms, esančioms vienodoje padėtyje, kai tarp tų asmenų kategorijų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas jų traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 2015 m. vasario 6 d., 2019 m. rugsėjo 19 d. nutarimai).

Ar nusikalstamą veiką padariusį, bet nuo baudžiamosios atsakomybės atleistą asmenį laikyti nepriekaištingos reputacijos, yra valstybės politikos požiūrio reikalas. Viena vertus, teismui atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, su šiuo asmeniu sudaroma savotiška taikos sutartis, pripažįstant, kad tas asmuo dėl tam tikrų asmeninių savybių ar padarytos veikos pobūdžio nėra tiek pavojingas, kad turėtų būti viešai pasmerkiamas ir nuteisiamas, jam skiriama bausmė, taikomas teistumo laikotarpis. Kita vertus, tai negali suponuoti absoliučios išvados dėl asmenybės „nepriekaištingumo“ (nusikalstama veika vis dėlto padaryta, asmuo pats prisipažino ją padaręs, pripažinęs kaltę, prisiėmęs moralinę atsakomybę už veikos padarymą). Nepaisant to, Lietuvos teisėje įsivyravusi nepriekaištingą reputaciją šalinančių aplinkybių įtvirtinimo tendencija 1) paneigia nuostatą, kad asmens viešas pasmerkimas dėl padarytos nusikalstamos veikos atliekamas pripažįstant jį kaltu, implikuojant, kad asmens pasmerkimas galimas vien nustačius nusikalstamos veikos požymius, o taip yra tiesiogiai pažeidžiama nekaltumo prezumpcija; 2) yra prieštaringa, nes teisiškai situacijos, kai asmuo ir pripažįstamas kaltu (arba nuteisiamas) ir atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, yra neįmanomos; 3) nepasiekia tų įstatymų leidėjo tikslų, kurių

siekama nustatant ar keičiant teisinį reguliavimą. Be to, svarbu atkreipti dėmesį, kad iš esmės visuose nepriekaištingos reputacijos reikalavimuose, susijusiuose su nusikalstamos veikos padarymu, yra ne tik kalbama apie jo pripažinimą kaltu, bet ir esamą atitinkamą teisinį dokumentą – nuosprendį. Jei įstatymų leidėjo tikslas yra atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenų galimybių apribojimas verstis tam tikra veikla (toks tikslas niekur viešai nedeklaruojamas, todėl darytina tik prielaida), tai su BK ir BPK vartojamais terminais („padaręs nusikalstamą veiką“) nesuderintas specialiųjų įstatymų reguliavimas nustato diferencijuotą požiūrį į asmenis, kurie nuo baudžiamosios atsakomybės buvo atleisti priimančiam nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą, ir tuos, kurie buvo atleisti ikiteisminio tyrimo metu, kai prokuroro nutarimą dėl įtariamojo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės patvirtina ikiteisminio tyrimo teisėjas (BPK 214 straipsnis) arba bylos parengimo nagrinėti teisme metu bylą nagrinėjančio teismo nutartimi (BPK 235 straipsnio 1 dalis).

Apibendrinant reikia pasakyti, kad disertacinio tyrimo autorius laikosi nuostatos, kad asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės antrinių teisinių padarinių, susijusių su šio asmens nepriekaištinga reputacija, jam gali sukelti tik tada, kai tai tiesiogiai nustatyta teisės normų. Reguluojant teisinius santykius, susijusius su asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės, galimybėmis dirbti tam tikrą darbą ar verstis tam tikra veikla, privalu įvertinti konstitucinius lygiateisiškumo, proporcingumo principus, taip pat konstitucinės doktrinos nuostatomis, kad viešasis interesas, kaip bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas, turi būti derinamas su individo autonominiiais interesais, užtikrinant teisingą šių interesų pusiausvyrą. Galima manyti, kad teisinis reguliavimas, kuriuo nuo baudžiamosios atsakomybės atleistiems asmenims būtų nustatytas absoliutus nepriekaištingos reputacijos neatitikimas, *inter alia*, neatsižvelgiant į padarytų nusikalstamų veikų pobūdį bei jų pavojingumą, galėtų prieštarauti minėtiems konstituciniams principams, nepagrįstai ribotų asmens teisę lygiomis teisėmis stoti į Lietuvos Respublikos valstybės tarnybą ar laisvai pasirinkti darbą.

2.6. Antrosios dalies rezultatų apibendrinimas

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratos formavimas neišvengiamai susijęs su tuo, kaip suvokiama pati baudžiamoji atsakomybė.

Baudžiamosios atsakomybės sampratos formavimas yra uždavinys, kurio doktrina neišsprendžia pateikdama tik vieną ir visuotinai pripažįstamą atsakymą. Vis dėlto vienus atsakymo variantus įprasta laikyti labiau teisingus arba mažiau teisingus, t. y. nuo konkrečios sampratos dominavimo /

pripažinimo praktiniu lygmeniu priklauso, kaip yra sprendžiami su asmeniu susiję klausimai, neapsiribojant vien baudžiamosios atsakomybės taikymu. Dažniausiai baudžiamosios atsakomybės samprata kuriama iš keturių elementų: teisinių priemonių pobūdžio, jų taikymo laiko, subjektų (jų statuso) ir nekaltumo prezumpcijos reikalavimų. Sampratos formulės pagrindas yra baudžiamieji teisiniai santykiai. Vis dėlto doktrinoje pradėjo įsitvirtinti požiūris, kad baudžiamosios atsakomybės samprata apima ir atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, o pats atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės reiškia atsakomybės realizavimą.

Disertacinio tyrimo metu, pritaikius sisteminių ir lingvistinių metodus, remiantis lingvistikoje pripažįstamomis teorijomis, baudžiamosios atsakomybės taikymas laiko požiūriu nustatomas erdvinių baudžiamųjų teisinių santykių metafora, baudžiamąją atsakomybę suvokiant kaip erdvę, link kurios juda pagrindiniai baudžiamojo santykio subjektai – valstybė ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo. Slenkstis, kurį peržengus, nusikalstamą veiką padaręs asmuo laikomas „patrauktu baudžiamojon atsakomybėn“, t. y. įtrauktas į baudžiamosios atsakomybės ir jos taikymo erdvę, yra šio asmens viešas pasmerkimas valstybės vardu, išreiškiamas žodžiais „pripažinti kaltu“.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra baudžiamojo teisinio santykio (baudžiamosios bylos) nutraukimas, kol asmuo nėra patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Toks modelis atitinka Vakarų šalių praktikoje plačiai taikomus diskrecinius baudžiamojo proceso nutraukimo būdus. Užsienio šalyse tokie diversijos būdai dažniausiai yra procesinės prigimties. Lietuva, receptavusi sovietmečiu suformuotą ir taikytą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą, jį išlaikė materialinės baudžiamosios teisės sudėtyje. Dėl šios priežasties doktrinoje diskutuojama apie galimybę tokį materialinės teisės institutą, taikytiną tik asmeniui, „padariusiam“ nusikalstamą veiką, taikyti iki bylos išnagrinėjimo iš esmės momento. Besikeičianti nusistovėjusi baudžiamųjų teisinių santykių ir baudžiamųjų konfliktų sprendimo teisinė paradigma pateisina įvairias valstybės atsako į nusikaltimų padarymą priemones, kurios neišvengiamai susijusios su klasikinio tiriamojo baudžiamojo proceso ir materialiosios tiesos nustatymo diversifikavimu. EŽTK nedraudžia asmeniui atsisakyti savo teisių į teisminį bylos nagrinėjimą, o baudžiamuosius klausimus spręsti supaprastintai. Galimos prieštaros nekaltumo prezumpcijai taip pat šalinamos korektiškais formuluočiais teisės taikymo aktuose. EŽTK taip pat nedraudžia *prima facie* įvertinti asmeniui pareikštų kaltinimų pagrįstumą ir nusikalstamos veikos sudėties požymių kvalifikavimą, nepriimant galutinio sprendimo dėl asmens nuteisimo. Dėl to su nekaltumo prezumpcijos reikalavimais labiau nesuderinamas ne pats atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, bet

doktrininis ir į teisėkūrą persikėlęs aiškinimas, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, nes juo konstatuojami visi inkriminuotos nusikalstamos veikos požymiai, reiškia asmens pasmerkimą ir baudžiamosios atsakomybės jam taikymą.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra dviejų pagrindinių baudžiamųjų teisinių santykių dalyvių – valstybės ir asmens, įtariamo padarius nusikalstamą veiką, sandoris dėl šių santykių pabaigos. Valstybė yra stipresnioji šių santykių šalis – ji nustato, kada ir kokiomis sąlygomis šie santykiai prasideda, o įvykus teisiniam faktui – paaiškėjus, kad padaryta nusikalstama veika – privalo kitą santykio šalį – asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Valstybė, reguliuodama, baudžiamuosius teisinius santykius *in corpore* (tiek materialinius, tiek proceso), pasako ir kokiomis sąlygomis kita santykio šalis, kuri potencialiai būtų patraukta baudžiamojon atsakomybėn, gali jos išvengti, t. y. atsakomybės klausimą išspręsti kitu, tai šaliai mažesnius teisinius padarinius sukeliančiu būdu. Taigi atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti suvokiamas kaip atsisakymas kaltą asmenį teisti ir skirti jam bausmę. Taikydamas šį institutą ir nutraukdamas baudžiamąją bylą kaltininkui teismas tiki, kad teisingumas konkrečioje byloje ir prevencinis baudžiamosios teisės tikslas bus pasiekti nepasmerkiant nusikalstamą veiką padariusio asmens, neskiriant jam bausmės ir nesukeliant teistumo.

Valstybės ir asmens sandoris dėl baudžiamųjų teisinių santykių pabaigos atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės reiškia, kad 1) valstybė turi pakankamai duomenų, jog tą asmenį nuteistų; 2) toks sprendimas yra naudingas tiek pačiai valstybei (laiko ir kaštų prasme), tiek asmeniui (švelnesni teisiniai padariniai); 3) baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo išvengia visų baudžiamosios atsakomybės turinį sudarančių elementų: viešo pasmerkimo pripažįstant jį kaltu, bausmės skyrimo (sankcijos taikymo), jos atlikimo ir teistumo. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali reikšti visišką atsakomybės netaikymą arba asmeniui gali būti taikomos alternatyvios sankcijos ar įpareigojimai, tačiau šis klausimas paliekamas spręsti kiekvienu individualiu atveju.

3. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGAL LAIDAVIMĄ SĄLYGOS IR PAGRINDAI

Pagal baudžiamosios teisės doktrinoje pripažįstamą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių klasifikaciją atleidimas yra sąlyginis ir besąlyginis. Besąlyginis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra tada, kai, atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal konkrečią atleidimo rūšį, „baudžiamieji teisiniai santykiai tarp kaltininko ir valstybės, kaltininko ir nukentėjusiojo, nukentėjusiojo ir valstybės dėl padarytos nusikalstamos veikos baigiasi“ (Baranskaitė, 2007, p. 83). Tokiu atveju kaltininkas nuo baudžiamosios atsakomybės yra atleidžiamas galutinai ir negrįžtamai, atleidimas nuo atsakomybės nėra panaikinamas ir asmuo nėra teisiamas už ankstesnę nusikalstamą veiką, net jei jis padaro naują nusikalstamą veiką.

Sąlyginis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra tada, kai asmeniui, atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės nustatomi įstatyme nurodyti draudimai, įpareigojimai ar kiti reikalavimai arba ribojimai. Tokie ribojimai yra skiriami konkrečiam teismo nustatytam terminui ir yra taikomi nuo teismo sprendimo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės įsiteisėjimo dienos. Baudžiamieji teisiniai santykiai nutrūksta ir asmuo už šią veiką atsakomybėn netraukiamas, jeigu per nustatytą konkretų laikotarpį nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas asmuo vykdo jam paskirtus įpareigojimus, laikosi draudimų, nepadarо naujos nusikalstamos veikos. Tačiau jeigu asmuo per skirtą bandomąjį laikotarpį pažeidžia nustatytus draudimus ar ribojimus ir (ar) padaro naują nusikalstamą veiką, sąlyginis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali arba privalo būti panaikintas, ir, jį panaikinus, asmuo patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už tą nusikalstamą veiką, nuo kurios buvo atleistas. Taigi toks atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra pagrįstas laikino sprendimo koncepcija.

Laikino sprendimo koncepcija yra pagrįstas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnio 4, 6, 7, 8 dalys).

Baudžiamoji byla atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindais gali būti nutraukiama ne kiekvienam asmeniui. Įstatymų leidėjas kiekvienam BK tiek Bendrojoje, tiek Specialiojoje dalyje numatytam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejui yra nustatęs privalomus (konkrečiai apibrėžtus ar vertinamuosius) ir minimalius objektyviusius ir subjektyviusius kriterijus, kuriuos turi atitikti nusikalstamą veiką padaręs asmuo, kad teismas galėtų vertinti galimybę jo bylą, o kartu ir baudžiamuosius teisinius santykius nutraukti.

Doktrinoje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos siejamos su BK numatytais reikalavimais, suteikiančiais teisę teikti prašymą teismui dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, o pagrindai – su galimybe pasiekti bausmės tikslų netaikant baudžiamosios atsakomybės ir teismo įsitikinimu, kad asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų (Piesliakas, 2008, p. 347).

Ne išimtis yra ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kur nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galima atleisti tik esant BK 40 straipsnio 1–3 dalyse nustatytų sąlygų ir pagrindų visumai. Vis dėlto atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kaip neprivaloma taikyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis gali būti taikoma arba ne priklausomai tik nuo bylą nagrinėjančio teismo valios.

Kasacinis teismas yra pripažinęs, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pagrindai yra ne tik formalieji, bet ir turiningieji, atskleidžiantys teismo vertinimo, ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bus pakankamas užtikrinant, kad asmuo laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, taip pat ar laiduotojas yra vertas teismo pasitikėjimo, ar darys teigiamą įtaką kaltininkui, svarbą. Tik deramas tokių pagrindų įvertinimas ir atskleidimas sudaro galimybę priimti sprendimą, kuris atitiktų konstitucinį teisingumo principą (LAT 2011 m. balandžio 18 d. Teismų praktikos skiriant bausmes...).

Iš BK 40 straipsnio reguliavimo išplaukia tokios privalomos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos: 1) asmuo nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą; 2) padaryta veika yra baudžiamasis nusižengimas, neatsargus arba nesunkus ar apysunkis tyčinis nusikaltimas; 3) asmuo visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką; 4) asmuo bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta; 5) yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybėn pagal laidavimą. Pagal Piesliaką, šios atleidimo nuo baudžiamosios rūšies pagrindas įstatyme yra formuojamas taip: teismas turi pagrindo manyti, kad asmuo visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų (Piesliakas, 2008, p. 374–375).

Atsižvelgiant į atliekamo disertacinio tyrimo objektą, reikia aptarti kiekvieną BK 40 straipsnio taikymo reikalavimą, vis dėlto būtina pažymėti, kad BK 40 straipsnio taikymo sąlygos tiek turiningąja savo apimtimi, tiek mokslinė problematika nėra lygiavertės. Todėl ir toliau pateikiama jų analizė bus išsami tiek, kiek to reikalauja mokslinio ištyrimo lygis.

3.1. Įstatyme numatytos nusikalstamos veikos padarymas pirmą kartą

Atsižvelgiant į tai, kad sąvokos „padaręs nusikalstamą veiką“ analizė buvo pateikta kitose šio tyrimo dalyse, šiame skyriuje analizuojant formaliąją atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo sąlygą, susijusią su padaryta nusikalstama veika, iš esmės bus kalbama apie dviejose atskirose BK 40 straipsnio struktūrinėse dalyje išskirtas sąlygas, t. y. 1 dalyje nustatytų nusikalstamų veikų kategorijų aibę ir 2 dalies 1 punkte numatytą sąlygą dėl veikos padarymo pirmą kartą, atsižvelgiant į tai, kad iš esmės tai – viena nuo kitos neatsiejamoms sąlygoms, kurių išskyrimas į atskiras struktūrines dalis laikytinas labiau juridinės technikos dalyku.

Asmuo negali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jei jo padarytas tyčinis nusikaltimas yra sunkus ar labai sunkus (BK 11 straipsnio 5 ir 6 dalys, 40 straipsnio 1 dalis). Tai reiškia, kad laidavimas kaip baudžiamosios bylos nutraukimo pagrindas gali būti taikomas net 90 proc. visų BK aprašytų nusikalstamų veikų sudėčių realizavimo atvejais (Baranskaitė, 2007, p. 90). Vadinasi, nusikalstamų veikų, už kurių padarymą bent teoriškai nebūtų galima taikyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, yra santykinai nedaug. Palyginti, sovietmečiu taikytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nebuvo apibrėžtas konkrečių nusikalstamų veikų kategorijomis, bet vertinamaisiais kriterijais, t. y. atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo pagrindu galėjo būti taikomas, jei pagal bylos aplinkybes padarytas nusikaltimas ir pats šis asmuo nėra labai pavojingi visuomenei ir jeigu tas nusikaltimas nesukėlė sunkių pasekmių (1961 m. BK 53 straipsnio 1 dalis). Kaip nurodo A. Klimka, nelabai pavojingi nusikaltimai užėmė tarpinę vietą tarp mažareikšmių nusikaltimų, numatytų 1961 m. BK 52 straipsnyje, ir sunkių nusikaltimų, kurie buvo nurodyti 1961 m. BK 25 straipsnyje (Klimka, Apanavičius, 1972, p. 379).

Įstatymų leidėjas, kurdamas nepriklausomos Lietuvos BK, eliminavo teismo diskreciją pačiam vertinti, už kokių nusikalstamų veikų padarymą gali būti taikomas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, pripažinęs, kad už sunkius ar labai sunkius nusikaltimus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas neturi net teorinės galimybės. Šiuo atveju reikia sutikti su A. Baranskaitės pozicija, kad, nustatant kitokį reguliavimą, būtų paneigiama ne tik nusikalstamų veikų klasifikavimo pagal pavojingumą prasmė, bet ir iškraipomas humanizmo, atsakomybės neišvengiamumo, diferencijavimo, proporcingumo, teisingumo ir kitų konstitucinių principų egzistavimas baudžiamojoje teisėje, jos taikymo praktikoje bei baudžiamojoje politikoje (Baranskaitė, 2007, p. 90).

Nors įstatymų leidėjas formalųjį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kriterijų sieja su įstatyme aiškiai įtvirtintomis nusikalstamų veikų pavojingumo kategorijomis (BK 11 straipsnis), vis dėlto Lietuvos teismų formuojama praktika nevengia savarankiško nusikalstamos veikos (už kurios padarymą formalus BK 40 straipsnio taikymas yra galimas) vertinimo kaip paneigiančio galimybę atleisti šią veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Pavyzdžiui, LAT 2009 m. kovo 24 d. „Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (BK 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalgos“ išvadų 23 punkte teigiama, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės paprastai netaikomas tais atvejais, kai asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, sukelia eismo įvykį, dėl kurio žūsta žmonių ar būna sunkiai sutrikdyta kitų asmenų sveikata, kadangi tokios veikos padarymas „nesudaro pagrindo išvadai, kad bausmės paskirtis tokiais atvejais bus pasiekta be realaus bausmės atlikimo“ (LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto...). Šioje išvadoje LAT, įvertinęs nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį, konstatavo, kad nors tokio pobūdžio nusikaltimas dažniausiai padaromas neatsargia kaltės forma, tačiau nusikaltimo pobūdis ir atsiradę sunkūs padariniai lemia, kad už šią veiką neturėtų būti taikomos teisinės nuolaidos. Dar kategoriškesnė nuostata pateikiama Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendyje, kuriame teismas nurodė, kad atvejai, kai neblaivus transporto priemonę valdantis asmuo sukelia eismo įvykį, per kurį miršta ar yra sunkiai sužalojamas asmuo, šalina net ir formalias galimybes asmeniui būti atleistam nuo atsakomybės: „<...> J. R. nusikalto pirmą kartą, yra tik teigiamai charakterizuojamas asmuo, jis dirba, siekia būti naudingas ne tik socialine, bet ir savo visuomenine veikla, yra vedęs, šeimoje augina penkis nepilnamečius vaikus, keturi kurių yra mažamečiai. Tokios aplinkybės atitinka įstatymo numatytas sąlygas ir yra formalūs pagrindai, leidžiantis J. R. atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Kita vertus <...> J. R. nusikalstamą veiką padarė šiurkščiai pažeisdamas Kelių eismo taisyklių reikalavimus, <...>, automobilį vairavo apsvaigęs nuo alkoholio, būdamas sunkaus girtumo laipsnio, buvo neatidus ir neatsižvelgė į kitus eismo dalyvius, visuomenėje toleruojamas vertybes, sąžiningos ir doros moralės principus, ne tik kėlė pavojų, bet ir realiai padarė sunkiausio pobūdžio bei neatstatomus padarinius – žmogaus mirtį. Šios aplinkybės ir <...> teismo įsitikinimu šalina bet kokias, net ir formalias galimybes asmeniui būti atleistam nuo atsakomybės, nes tokiu būdu kaltininkui išvengiant bausmės pasekmių, pareigos atsakyti prieš įstatymus ir visuomenę, neabejotinai būtų pažeisti ne tik teisingumo principas, bet ir

teisinės valstybės bei visuomenės interesus nubausti asmenį, padariusį ne švelniausio pobūdžio nusikalstamą veiką. Neteisingas ir formalus kaltininko atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės akivaizdžiai neleistų įgyvendinti baudžiamosios politikos prevencinių tikslų, kuriais siekiama atgrasinti ne tik nusikalstamą veiką padariusį, bet ir kitus asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo, taip pat užtikrinti, kad šie asmenys vykdytų įstatymų ir kitų teisės normų reikalavimus. Įstatymas aukščiau iškelia visuomenės interesą per pažeidėjo nubaudimą ir prevencinių priemonių taikymą, užtikrinant saugų eismą, visuomenės saugumą, o ne asmens, įvykdžiusio teisės pažeidimą, asmeninį interesą išvengti neigiamų pasekmių. Galimybės suteikimas asmeniui būti atleistam nuo atsakomybės už šurkščius ir visuomenėje smerkiamus pažeidimus, sukeltas itin sunkias ir neatstatomas pasekmes skatintų visuomenės teisinį nihilizmą, nepasitikėjimą teisėsauga, lygybės prieš įstatymą principus“ (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Šis teismų praktikos pavyzdys rodo situaciją, kai baudžiamojoje byloje, esant įvykdytoms visoms 40 straipsnio taikymo sąlygoms (nusikalstama veika padaryta pirmą kartą, asmuo pripažįsta kaltę ir nuoširdžiai gailisi, atlygino padarytą žalą, yra tinkamas asmuo būti laiduotoju), teismas pasinaudoja savo diskrecijos teise neatleisti kaltininko nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą būtent dėl jo padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio.

Autoriaus nuomone, tai, kad *a priori* implikuojama, jog tam tikriems nusikaltimams negalima taikyti diskrecinių baudžiamojo proceso užbaigimo formų ir konkrečiai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, yra gana problemiška. Viena vertus, reikia sutikti, kad nusikalstamos veikos, kurios priklauso veikų grupei, už kurias įstatymas leidžia taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, skiriasi pagal savo pavojingumo laipsnį, todėl ir jų teisinis vertinimas bei atsakomybė už juos gali ir turi būti skirtinga. Kita vertus, toks teismo diskrecijos naudojimas gali lemti tokios diskrecijos ribų bei konstitucinių valdžios kompetencijų peržengimą, pasireiškiantį teismo savavališkai atliekamu teisės kūrimu – nustatant kitokias nei teisės akte išreikšta įstatymų leidėjo valia taisykles. Tai neabejotinai neatitiktų teismo kaip teisingumą (pagal galiojančią teisę) vykdančios institucijos kompetencijos ir prieštarautų Konstitucijos 5 straipsnyje įtvirtintam valstybės valdžių padalijimo principui. Be to, tokios situacijos galėtų taip pat kelti klausimą dėl konstitucinio lygiateisiškumo principo pažeidimo, nes iš esmės sudarytų formalias prielaidas teisiniu ir faktiniu požiūriu panašias situacijas traktuoti skirtingai. Cituotame teismų praktikos pavyzdyje pateikiami motyvai, kad kaltininko atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą už „ne

švelniausio pobūdžio nusikaltimą“ galėtų formuoti visuomenės teisinį nihilizmą, taip pat kitaip pažeisti visuomeninį interesą, kuris, kaip teigiama, kaltininko nubaudimo ir prevencinių priemonių taikymo prioritetą kelia aukščiau kaltininko asmeninių interesų išvengti neigiamų padarinių. Reikia pažymėti, kad tokia motyvacija galėtų būti taikoma dėl kiekvienos padarytos nusikalstamos veikos, nes visos veikos, kurios uždraustos BK, jau pačios savaime pripažįstamos pačiomis pavojingiausiomis, darančiomis didžiausią žalą valstybės ir asmens teisėms bei interesams. Teiginys, kad visuomeninis interesas nubausti kaltininką yra aukščiau kaltininko interesų, gali apskritai paneigti pačią humanizmo, asmens socialinės reabilitacijos principų idėją, kurią išreiškia, be kita ko, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas.

Autoriaus nuomone, argumentai, kad tam tikrų nusikalstamų veikų padarymas pats savaime nesudaro pagrindo išvadai, „kad bausmės paskirtis tokiais atvejais bus pasiekta be realaus bausmės atlikimo“, todėl ir atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą negali būti taikomas, stokoja teisinio pagrindimo. Šiuo atveju verta pabrėžti ne tik tai, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslai aiškinami remiantis bausmės tikslais (kas savaime yra prieštaringa), bet ir iš esmės konstatuojama, kad tam tikras nusikalstamas veikas padarę asmenys negali resocializuotis alternatyviomis nei bausmė priemonėmis.

Ši jurisprudencija atspindi pozicijas, vyravusias Lietuvos teismų praktikoje iki 2017 m. sausio 1 d., t. y. iki tada, kai Lietuvoje buvo kriminalizuotas transporto priemonės vairavimas arba praktinio vairavimo mokymas esant apsvaigus nuo alkoholio, kai kraujyje yra daugiau nei 1,5 promilės etilo alkoholio. Iki 2017 m. sausio 1 d. baudžiamoji atsakomybė asmenims kildavo už Kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisyklių pažeidimus, kurie lemdavo BK aprašytų padarinių atsiradimą – asmens sveikatos sutrikdymą ar žūtį (BK 281 straipsnio 1, 3 ir 5 dalys), o veikos padarymas apsvaigus nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų buvo (ir yra) šios nusikalstamos veikos sudėtį kvalifikuojantis požymis, lemiantis ir griežtesnę baudžiamąją atsakomybę (BK 281 straipsnio 2, 4 ir 6 dalys). Asmens padaryta veika pagal šį BK straipsnį kvalifikuotina tik jei padaryta dėl neatsargumo. Dėl to ir asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą formaliai yra įmanomas.

BK pakeitimo projekto, kuriuo, be kita ko, siūlyta kriminalizuoti transporto priemonės vairavimą esant vidutiniam (1,5 promilės) girtumo laipsniui arba alkoholio vartojimą po eismo įvykio, aiškinamajame rašte tokios veikos kriminalizavimo tikslas buvo grindžiamas siekiu suderinti

baudžiamojo įstatymo nuostatas su naujo rengiamo ANK projekto nuostatomis, siekiant tinkamai atskirti baudžiamąją atsakomybę už tam tikrų nusikalstamų veikų padarymą nuo tų teisės pažeidimų, kuriuos padarius asmeniui kyla administracinė atsakomybė, taip užtikrinti efektyvų baudžiamojo įstatymo ir ANK taikymą praktikoje, išvengti jų dubliavimosi ar kitokio diskutuotino atskyrimo interpretavimo, taip pat įteisinti baudžiamąją atsakomybę už kai kurias nusikalstamas veikas (kurios prieš tai užtraukdavo administracinę atsakomybę), įvertinant tokių veikų pavojingumo pobūdį ir laipsnį, jų paplitimo mastą, kartu sugriežtinant teisinę atsakomybę. Kaip vienas iš projekto rengėjų teigiamų numatomų rezultatų nurodomas prevencinis poveikis asmenims, linkusiems daryti tokio pobūdžio pažeidimus (Baudžiamojo kodekso 47, 272, 273, 281, 284 straipsnių..., 2018).

Praėjus ketveriems metams po šios veikos uždraudimo baudžiamajame įstatyme, galima konstatuoti, kad prevencinių tikslų transporto priemonės vairavimas esant vidutiniam girtumo laipsniui kriminalizavimas nepasiekė. Statistika²⁸ rodo, kad šio nusikaltimo padarymo dinamika ne tik nemažėja, bet yra linkusi ir šiek tiek didėti. Palyginti, 2015 m. pagal BK 281 straipsnį Lietuvos teismuose išnagrinėtos 492 baudžiamosios bylos, 2016 m. – 460 bylų. 2017 m. tokių bylų teismai jau gavo 3 771, iš kurių net 3 328, t. y. 88 proc., buvo nagrinėtos dėl transporto priemonių vairavimo apsvaigus nuo alkoholio esant daugiau nei 1,5 promilės etilo alkoholio; 2018 m. – 4 596, iš jų 4 253, t. y. 92,53 proc., dėl vairavimo neblaiviam; 2019 m. – 4 494, iš jų 3 927, t. y. 87,38 proc., dėl vairavimo neblaiviam; 2020 m. – 4 486, iš jų 4 063, t. y. 90,57 proc., dėl vairavimo neblaiviam; 2021 m. – 4 998, iš jų 4 268, t. y. 85,39 proc., dėl vairavimo neblaiviam. Dėl šios veikos kriminalizavimo nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui tapo antra Lietuvos teismuose nagrinėjamų bylų grupė (pirmoje vietoje lieka nusikaltimai žmogaus sveikatai (2020 m. Lietuvos teismų veiklos rezultatai)).

NVŽR duomenimis, didžioji dalis (apie 68 proc.) baudžiamųjų bylų dėl BK 281¹ straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos teismui perduodamos supaprastintojo baudžiamojo proceso pagrindais – prokuroro pareiškimu dėl teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo (BPK 418 straipsnis) ir pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka (BPK 426 straipsnis). Bendra tvarka (BPK 220 straipsnis) vidutiniškai perduodama apie 20 proc. šios kategorijos bylų, o vidutiniškai apie 10 proc. atvejų ikiteisminis tyrimas dėl BK 281¹ straipsnyje numatyto nusikaltimo nutraukiamas įtariamąjį atleidžiant

²⁸ Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) ir Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenys (NVŽR) viešai prieinami duomenys.

nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BPK 212 straipsnio 6 punktas). LITEKO duomenimis, vidutiniškai 38 proc. asmenų, kaltinamų padarius BK 281¹ straipsnyje numatytą nusikaltimą, nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiami teismo bylos nagrinėjimo metu. Išanalizavus gautus IBPS ir LITEKO sistemų duomenis nustatyta, kad kiekvienais (nuo 2017 m. iki 2021 m. imtinai) metais apytikriai 17,5 proc. BK 281¹ straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką padariusių asmenų nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiami pagal laidavimą.

BK 281¹ straipsnio (nuo 2017-01-01 iki 2019-04-01 BK 281 straipsnio 7 dalis) taikymo rodikliai ir dažnas BK 40 straipsnio taikymas gali kelti tokios veikos kriminalizavimo tikslingumo ir pagrįstumo klausimus.

Šiame kontekste reikia pažymėti, kad asmens vairavimo esant apsvaigus nuo alkoholio kriminalizavimo klausimas po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo spręstas ne kartą. 1993 m. liepos 2 d. buvo panaikintas 1969 m. kovo 1 d. įsigaliojęs 1961 m. BK 246¹ straipsnis, numatęs, kad neblaivus asmens, iš kurio už vairavimą esant neblaiviam buvo atimta teisė vairuoti transporto priemones, vairavimas automototransporto ar miesto elektrotransporto priemonių, traktoriaus ar kitokios savaeigės mašinos buvo laikomas nusikaltimu (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso..., 1993). 2000 m. balandžio 12 d. pakeitimais ši veika buvo pakartotinai kriminalizuota ir galiojo iki BK įsigaliojimo (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 246, 315 straipsnių papildymo..., 2000). Baudžiamoji atsakomybė už vairavimą neblaiviam buvo numatyta ir priimtame BK, nes, reaguodamas į eismo įvykius, sukeltus neblaivių transporto priemonių vairuotojų, kurių metu žuvo ar buvo sužaloti žmonės, įstatymų leidejas siekė šiuos veiksmus pripažinti nusikalstamais. BK 281 straipsnio 6 dalyje buvo numatyta, kad tas, kas vairavo kelių transporto priemonę būdamas apsvaigęs nuo alkoholio esant 0,4 promilės ir daugiau etilo alkoholio, nors ir nepažeidė kitų taisyklių ir nesukėlė jokių žalingų padarinių, padarė baudžiamąjį nusižengimą. Vis dėlto 2003 m. balandžio 10 d., iki įsigaliojant BK, buvo priimtas naujojo BK keitimo įstatymas, kuriuo ši norma iš BK pašalinta (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu..., 2003). Šių pakeitimų autoriai teigė, kad sprendimą dekriminalizuoti vairavimą neblaiviam lemia tai, jog ši veika yra „akivaizdžiai nenusikalstama“ (Aiškinamasis raštas Nr. IXP-2321).

BK komentare nurodoma, kad, kriminalizuojant vairavimą apsvaigus nuo alkoholio, siekiama bendrosios prevencijos tikslų, t. y. sulaukyti visuomenę nuo atlikimo veiksmų, keliančių grėsmę kelių eismo dalyvių sveikatai, gyvybei ir saugumui. Teisės norma šiuo atveju yra kaip kitų asmenų įspėjimo, informavimo priemonė. Taikant baudžiamosios teisės

reguliuojamas poveikio priemonės mėginama atimti ar apriboti nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, t. y. pakartotinai vairuoti transporto priemonės, esant apsvaigus nuo alkoholio. Galiausiai, taikant baudžiamąją atsakomybę už vairavimą apsvaigus nuo alkoholio, mėginama paveikti nusikalstamus veiksmus atlikusį asmenį, kad jis laikytųsi kelių eismo taisyklių nuostatų ir vėl nenusikalstų (Prapiestis, *et al.*, 2004, p. 265). Vis dėlto teisės mokslininkai kritikuoja Baudžiamojo kodekso griežtinimą. Kita vertus, vairavimo esant apsvaigus nuo alkoholio kriminalizavimas sulaukia teisės mokslininkų kritikos. I. Daukšaitės nuomone, kovojant su neblaivių vairuotojų dalyvavimu kelių eisme ir siekiant ne trumpalaikių, bet ilgalaikių rezultatų, turėtų būti orientuojamasi ne į baudžiamosios atsakomybės taikymą, o į aktyvų ir kompleksinį kitų priemonių, ypač prevencinių bei nukreiptų į galimybės vairuoti apsvaigus apribojimą, taikymą (Daukšaitė, 2004, p. 61). Be to, teisės mokslininkai pabrėžia, kad atgrasymo idėjos nereikėtų tapatinti su bendrąja prevencija. O Fedosiuk teigimu, klausantis siūlymų įtvirtinti atgrasančias, kadangi bendrosios prevencijos prasmė yra visai kitokia – užkardyti nusikaltimus ir atitolinti nuo jų nekaltus piliečius, bausmė turi turėti didžiausią poveikį taikant minimalų skausmo kiekį. Todėl demokratinė valstybė, skelbdama tam tikrą elgesį nusikalstamu ir nustatydamą bausmę negali užsibrėžti tikslo bauginti piliečius (Fedosiuk, 2014, p. 28).

Tai, kad praėjus ketveriems metams po to, kai buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už transporto priemonių vairavimą neblaiviam, nepavyko sumažinti šios veikos paplitimo, leidžia konstatuoti, kad numatomo rezultato baudžiamosios teisės priemonėmis atgrasyti asmenis nuo tokių poelgių darymo pasiekti nepavyko. Tokių bylų nagrinėjimo tendencijos rodo ir teisėsaugos institucijų bei teismų požiūrį, kad tokia veika nėra tiek pavojinga, kad ją padaręs asmuo atsakytų visu griežtumu. Akivaizdu, kad su gerokai išaugusiu tokių baudžiamųjų bylų kiekiu teisėsaugos institucijos „kovoja“ alternatyviomis baudžiamojo proceso priemonėmis, kurios neišvengiamai susijusios su atsakomybės traukiamo asmens padėties palengvinimu – neskaitant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, baudžiamąją bylą užbaigiant teismo baudžiamuoju įsakymu ar pagreitinto proceso tvarka, bausmė nuteistajam mažinama vienu trečdaliu (BK 64¹ straipsnio 1 dalis).

Atsitiktinių 200 bylų, kurios teismui buvo perduotos pagal prokuroro pareiškimą dėl baudžiamojo įsakymo išdavimo dėl BK 281¹ straipsnyje numatyto nusikaltimo padarymo, analizė parodė, kad beveik 42 proc. atvejų teoriškai galėjo būti taikomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutas, nes nusikalstama veika buvo padaryta pirmą kartą,

tačiau atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimas nebuvo keltas, negavus laidavimo prašymo. Vis dėlto, autoriaus požiūriu, vien 17,5 proc. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo atvejų tik už vieną nusikalstamą veiką yra gana daug. Šio instituto taikymas yra pagrįstas individualumo (išskirtinumo) ir į kaltininko asmenybę nukreiptų kriterijų nustatymą, t. y. jo taikymas negali būti „mechiniškas“. Kyla pagrįsta abejonė, ar neblaivūs vairuotojai kaip teisės pažeidėjai yra tokia išskirtinė iš kitas nusikalstamas veikas darančių asmenų grupė, kuri tokiu mastu ir taip dažnai gali sukurti pasitikėjimo santykius su jų atsakomybės klausimą sprendžiu teismu. Viena aišku, kad, padaugėjęs tokio pobūdžio bylų, teismai, spręsdami dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir vertindami BK 40 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies 1 punkte nustatytą sąlygą absoliučia dauguma atvejų apsiriboja konstatavimu „kaltinamasis pirmą kartą padarė nesunkų nusikaltimą, anksčiau neteistas, neturi galiojančių nuobaudų“. Kitaip tariant, formaliai konstatuojamas sąlygos egzistavimas, nevertinant veikos socialinio pavojingumo kriterijaus. Prisimenant anksčiau analizuoto Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendžio motyvus, atkreiptinas dėmesys, kad vairavimas neblaiviam kaip šiurkštus kelių eismo taisyklių pažeidimas ir tyčinė veika visada kelia potencialią riziką, kad gali atsirasti nenumatytų padarinių – sužalojama asmens sveikata arba asmens žūtis (mišrios kaltės situacija), o tokie padariniai galimai neatsiranda ir dėl to, kad asmenys būna sulaikomi iki padarinių galimo atsiradimo (eismo įvykio sukėlimo). Tai patvirtina, kad mėginimas teismų praktika nustatyti kitokius teisinių taisyklių taikymo pagrindus, nei nustatė įstatymų leidėjas, gali turėti neigiamą poveikį pačios teisės taikymo praktikai ir kelti koncepcinių teisinių nesutarimų.

Autoriaus vertinimu, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlyga, susijusi su įstatymo nustatytos veikos padarymu pirmą kartą, iš tiesų yra formali, o sprendimas įgyvendinti teismui suteiktą diskreciją netaikyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teismas gali savo vidinį įsitikinimą suformuoti vadovaudamasis kitais kriterijais, nukreiptais į paties instituto esmę ir juo siekiamų tikslų įgyvendinimą. Svarbu tai, kad sprendžiant, taikyti baudžiamąją atsakomybę ar netaikyti, padaryta nusikalstama veika (sudėties kvalifikavimas, padarymo aplinkybės ir kt.) vertinama retrospektyviai. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas visada turi būti nukreiptas į ateitį.

Nepaisant to, kad Lietuvoje su socialiai žalingu ir pavojingu reiškiniu – transporto priemonių vairavimu esant neblaiviam kovojama vien taikant baudžiamąją atsakomybę už tokius poelgius, tačiau net ir šioje srityje nesukuriama efektyvių priemonių, leidžiančių diferencijuoti atsakomybę ir

taikyti konkrečiai tokioms veikoms pritaikytas diversijos formas. Atsižvelgiant į tai, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą plačiai taikomas neblaiviems vairuotojams, formuojasi išvada, kad Lietuvoje nėra pakankamai kitų teisinių priemonių spręsti tokios atsakomybės problemas be asmens nuteisimo, šanso suteikimo ir siekio jį resocializuoti kitomis nei bausmė priemonėmis.

Bendras ir dominuojantis požiūris į pirmo karto pažeidėjus yra tas, kad jie nelaikomi problemiškais alkoholio vartotojais, paprastai laikosi įstatymų, todėl poveikis jiems daugiausiai grindžiamas edukacijos priemonėmis (Kramer, 1991, cituota Rauch *et al.*, 2010). Jungtinėse Amerikos Valstijose mažiausiai 22 valstijos turi įvairias diversijos programas, kurios leidžia neblaiviems vairuotojams visiškai išvengti baudžiamosios atsakomybės taikymo, įskaitant nuteisimą. Tokia diversija susijusi su dalyvavimu alkoholio edukacijos, gydymo ar kitose panašiose programose (Combating Hardcore Drunk Driving, 1997). Šias programas sėkmingai baigusiems asmenims leidžiama panaikinti kaltinimus, taip pat išvengti įrašo apie įvykį viešuosiuose registruose. Pavyzdžiui, Merilende, remiantis sėkmingai baigta alkoholio edukacijos programa leidžiama įrašą apie įvykį ir kaltininkui skirtą edukacinę programą laikyti atskiruose registruose, kurie neatsispindi bendroje asmens vairavimo istorijoje ir nėra prieinami kitiems asmenims, pavyzdžiui, draudimo kompanijoms (Rauch, *et al.*, 2010).

Lietuvoje iš esmės vienintelė tokia priemonė, leidžianti spręsti asmens atsakomybės klausimą be nuteisimo, yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas. Būtent šiame kontekste ir atsiskleidžia tokio instituto, kaip antai atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, egzistavimo baudžiamojoje teisėje reikalingumas – jo veikimas gali būti kaip tam tikra atsvara polinkiui „politizuoti“ ir perkrauti baudžiamąją politiką, kai su tam tikromis socialinėmis problemomis mėginama kovoti šias problemas pripažįstant nusikalstama veika. Tą patvirtina ir antras pagal dažnumą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo straipsnis – neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (BK 259 straipsnis), kuris sudaro apie 21 proc. visų laidavimo taikymo atvejų. Šią nusikalstamą veiką, atsižvelgiant į platų jos taikymo spektrą (pavyzdžiui, baudžiamoji atsakomybė kyla ir už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų laikymą – BK 259 straipsnio 2 dalis), ne kartą buvo siekiama išbraukti iš baudžiamojo įstatymo, t. y. dekriminalizuoti, vis dėlto iki šiol visi bandymai buvo nesėkmingi. Disponavimo lengvaisiais narkotikais dekriminalizavimo šalinininkai savo poziciją grindžia tarptautinių institucijų rekomendacijomis, kuriomis

raginama peržiūrėti ir panaikinti baudžiamuosius įstatymus, kurie sukelia neigiamas pasekmes sveikatai, ir kurie prieštarauja tvirtiems visuomenės sveikatos mokslo įrodymams. Tai yra įstatymai, kurie kriminalizuoja ar kitaip draudžia narkotinių medžiagų vartojimą ar turėjimą be tikslo platinti (pavyzdžiui, Bendrasis Jungtinių Tautų pareiškimas „Dėl diskriminacijos panaikinimo sveikatos apsaugos sektoriuje“). Taip pat mokslu grįstomis žiniomis, kad efektyviausia ir valstybei mažiausiai kainuojanti intervencija – tai priklausomybe sergančio ar žalingai psichiką veikiančias medžiagas vartojančio asmens siuntimas dalyvauti tikslinėse aprobuotose elgesį keičiančiose ir (ar) į gydymui skirtose intervencinėse programose, taip pat baudžiamosios atsakomybės kaip *ultima ratio* pobūdį bei proporcingumo principą. Vis dėlto, nors atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali padėti išvengti antrinių nuteisimo teisinių padarinių, šiame kontekste reikia pažymėti, kad tokia diversija nusikalstamas veikas, susijusias su alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimu padariusiems asmenimis, nėra susijusi su tikslu šviesti ar kitaip edukuoti asmenį. Taikant tokią diversiją Lietuvoje nėra galimybės skirti įpareigojimų, susijusių su dalyvavimu alkoholizmo ir (ar) narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos ar resocializacijos programose (kursuose), nes tokių priemonių nėra BK 67 straipsnyje pateiktame baudžiamojo poveikio priemonių sąrašė. Vienintelė galimybė asmeniui taikyti tokias priemones yra tik jį nuteisus, paskyrus jam bausmę ir ją atidėjus BK 75 straipsnyje nustatyta tvarka ir skiriant šiame straipsnyje numatytą įpareigojimą (gydytis priklausomybės ligas, kai nuteistasis sutinka; dalyvauti elgesio pataisos programoje arba nevartoti psichiką veikiančių medžiagų), tačiau tokia priemonė su diversijos ir atsakomybės netaikymo koncepcija nesiderina. Alkoholio ar narkotikų edukacijos priemonės yra numatytos ir taikant administracinę atsakomybę (ANK 30 straipsnis), bet vėlgi, tik paskyrus administracinę nuobaudą, ne kaip sąlygą išvengti nubaudimo.

Tačiau šie argumentai nepaneigia pragmatinio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslo – sušvelninti neigiamus padarinius, kurių gali patirti asmuo, padaręs nusikalstamą veiką. Kitaip tariant, šis institutas bent iš dalies veikia kaip saugiklis, kad pirmą kartą nusikalstamą veiką, kuri nėra sunki ar labai sunki, padaręs asmuo nepatirtų baudžiamosios teisės represinio poveikio visu griežtumu, bet išsaugotų bent teorinę galimybę pasitaisyti bei nepatirti tų padarinių, kurie neabejotinai atsiliepia jo asmenybės bei reputacijos socialiniam ir teisiniam vertinimui, taip pat sumažintų neigiamą poveikį tolesniam jo gyvenimui – galimybėmis dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla. Įstatymų leidėjo pasirinktas modelis atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės taikyti tik iki apysunkių

nusikaltimų kategorijos vertintinas kaip subalansuotas, užtikrinantis humanizmo, teisingumo principų suderinamumą su baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principais.

Kalbant apie nusikalstamos veikos padarymą pirmą kartą, verta pažymėti, kad didesnės mokslinės problematikos šiuo klausimu nėra. Tiek baudžiamosios teisės mokslo doktrina, tiek nuosekliai suformuota kasacinės instancijos teismo teisės aiškinimo ir taikymo praktika yra pateikusi aiškius sąvokos „pirmą kartą“ atsakymus. Nusikalstama veika pirmą kartą gali būti padaroma faktiškai ir teisiškai (Piesliakas, 2008, p. 257). Kaip nurodo G. Švedas, „teisiškai pirmą kartą teisiamu asmeniu pripažįstamas ir toks asmuo, kuris faktiškai gali būti teisiamas ir nebe pirmą kartą, tačiau jau išnykus prieš tai buvusių teistumų teisiniais padariniams“ (Švedas, G., 2014, p. 13). Analogiškai, LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija išaiškino, kad asmuo laikomas pirmą kartą padariusiu nusikalstamą veiką ir tada, „kai dėl ankstesnės nusikalstamos veikos kilęs baudžiamasis teisinis santykis jau yra visiškai pasibaigęs <...>“ (LAT 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galimas esant pavieniui nusikalstamai veikai. Teismų praktikoje nurodoma, kad įstatymas nedraudžia atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės, jei padaryta nusikalstama veika buvo tęstinė. Kasacinio teismo nutartyse ne kartą pasisakyta, kad „tęstine nusikalstama veika laikoma tokia veika, kuri susideda iš dviejų ar daugiau tapačių ar vienarūšių veiksmų, iš kurių kiekvienas, vertinant atskirai, atitinka to paties BK specialiosios dalies straipsnyje numatyto nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo objektyviusius požymius, tačiau jie visi yra jungiami vieno sumanymo, t. y. bendros tyčios“ (LAT 2007 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT taip pat yra išaiškinęs, kad tęstinės veikos samprata neprieštarauja ir tokie atvejai, kai pasikartojantys veiksmai nėra visiškai tapatūs ar vienarūšiai, tačiau jais įgyvendinamas tas pats veikos požymis (LAT 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje) arba alternatyvūs veikos požymiai (LAT 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vis dėlto, formuojant teisinę praktiką, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kontekste pavienės tęstinės veikos pripažinimas BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatytos sąlygos įvykdymu nebuvo suabsoliutintas. LAT Baudžiamųjų bylų plenarinė sesija konstatavo, kai „jei kvalifikavimo požiūriu padaryta tęstinė veika vertinama kaip vienas nusikaltimas ir tuo pagrindu laikoma, kad asmuo nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą, tai tokia teisinė išvada neturėtų užgožti šios veikos ypatybių svarbos. Ypač šios sąlygos nederėtų suabsoliutinti sprendžiant atleidimo nuo

baudžiamosios atsakomybės klausimą. Net ir vienas tyčinis apysunkis ar net lengvesnis nusikaltimas, jeigu jis buvo daromas ilgą ar labai ilgą laiką (keletą metų ir pan.) sistemingais, versliškais, intensyviai kartojamais veiksmais, naudojant tam tikrus pavojingus įrankius ar priemones ir pan., pagal savo teisinę reikšmę atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės neturėtų būti prilyginamas vienkartiniam nusikalstamam poelgiui, neturinčiam ypatingo užmojo, didelio įžūlumo bruožų, tačiau kvalifikuotam pritaikius tą patį baudžiamąjį įstatymą“ (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju kasacinis teismas BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatytos sąlygos kontekste iš dalies susiaurino tęstinės nusikalstamos veikos sampratą ir taikymo apimtį, atkreipdamas dėmesį, kad nors padaryta nusikalstama veika ar tam tikri jos epizodai byloje gali būti kvalifikuojami kaip pavienė tęstinė nusikalstama veika, tačiau tokia išvada atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo atveju negali tęstinės, sistemiškos ir tyčinės veikos sutapatinti su mažesnio pavojingumo pavienėmis veikomis. Pažymėtina, kad tokia LAT suformuota tęstinės nusikalstamos veikos samprata BK 40 straipsnio kontekste yra nepakitusi iki šiol. Dėl to, teismai, sprenddami kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimą, kiekvienu atveju turi pareigą padarytą tęstinę nusikalstamą veiką vertinti ypač nuodugniai ir individualizuotai. Tik tokiu būdu nustačius, kad tęstinė nusikalstama veika vertintina kaip padaryta pirmą kartą, galimas ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos konstatavimas.

BK 40 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies 1 punkte nurodoma nusikalstamos veikos padarymo formuluotė yra apibrėžiama vienaskaitos forma, tačiau tam tikrais atvejais asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti atleistas ir už kelių nusikalstamų veikų padarymą. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, atsižvelgdama į susiklosčiusią teismų praktiką, išanalizavusi sąvoką „pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką“, padarė išvadą, kad asmuo laikomas pirmą kartą padaręs nusikalstamą veiką, jeigu pripažįstama, kad jis, nebūdamas anksčiau nusikaltęs, yra padaręs tik vieną nusikalstamą veiką arba kelias nusikalstamas veikas, kurios viena kitos atžvilgiu nėra pakartotinės ir sudaro idealiąją sutaptį (LAT 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia praktika vadovaujama ir vėlesnėse LAT nutartyse (pavyzdžiui, LAT 2011 m. kovo 15 d., 2015 m. sausio 6 d. nutartys baudžiamosiose bylose).

BK 40 straipsnio taikyti už dvi ar daugiau nusikalstamas veikas, sudarančias realią nusikalstamų veikų sutaptį, negalima, nes kiekviena iš nusikalstamų veikų yra savarankiška viena kitos atžvilgiu. Esant realiai nusikalstamų veikų sutapčiai, antrą ir visus kitas nusikalstamas veikas asmuo

atlieka pakartotinai pirmosios atžvilgiu, todėl jis negali būti laikomas nusikalstama veika padaręs pirmą kartą. Ideali nusikalstamų veikų sutaptis paprastai konstatuojama tada, kai asmuo viena veika padaro du ar daugiau nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų, numatytų skirtingose BK specialiosios dalies straipsniuose. LAT yra išaiškinęs, kad nusikalstamų veikų sutaptis yra ideali ir tuo atveju, jei padarytos kelios veikos, viena po kitos, per trumpą laiko tarpą, įgyvendinant vieningą sumanymą (LAT 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju kelios nusikalstamos veikos padaromos vienu poelgiu, įgyvendinant vieną nusikalstamą sumanymą. Dėl to pagrįsta manyti, kad esant šiai sutapčiai asmuo laikomas nusikalstama veika padaręs pirmą kartą ir gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

Paminėtina ir tai, kad visada sprendžiant, ar taikyti BK 40 straipsnį, konstatuojant idealią nusikalstamų veikų sutaptį, teismų sprendimai turi būti pagrįsti nustatytomis ir įvertintomis konkrečiomis bylos aplinkybėmis, turi būti nurodyti motyvai, kuriais remiantis pripažįstama ne reali, o ideali nusikalstamų veikų sutaptis (LAT 2011 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Be to, autoriaus nuomone, kaip ir pavienės tęstinės nusikalstamos veikos, sprendžiant dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nusikalstamų veikų, sudarančių idealią nusikaltimų sudėtį, vertinimas neturėtų būti formalus, bet pagrįstas platesne jų padarymo ir pavojaus analize.

2017 m. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros mokslininkų išleistoje monografijoje, remiantis atliktos teisės praktikų bei mokslininkų apklausos duomenimis, formuluojama išvada, kad BK 40 straipsnio sąlygos „asmuo pirmą kartą padarė nusikalstamą veika“ reikėtų atsisakyti (Švedas, G. *et al.*, 2017, 165). Su tokia išvada šios disertacijos autorius būtų linkęs sutikti tik tokiu atveju, jeigu sąvoka „pirmą kartą padarė nusikalstamą veika“ apimtų tik faktiškai pirmą kartą padarytą nusikalstamą veika. Teisinis šios sąvokos traktavimas jau ir šiuo metu leidžia „pirmą kartą“ pripažinti ne pirmu kartu. Tai reiškia, kad, įsiteisėjus sprendimui, pavyzdžiui, atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės bet kuriuo BK specialiojoje dalyje numatytu pagrindu ir jam, net ir praėjus trumpam laikui po tokio sprendimo, pakartotinai padarius naują nusikalstamą veika, kuri nėra sunkus ar labai sunkus nusikaltimas, yra teisinių prielaidų baudžiamuosius teisinius santykius nutraukti laidavimu. Šiame disertaciniame tyrime atskleista ir išgryninta laidavimo samprata atskleidžia, kad laidavimas – ypatinga pasitikėjimo santykio kūrimo priemonė. Pasitikėjimo, leidžiančio konstatuoti, kad asmuo be baudžiamosios atsakomybės realaus taikymo nedarys naujų nusikalstamų veikų, o ir padaryta nusikalstama veika buvo

labiau atsitiktinė, nederanti su kaltininko asmenybe. Todėl abejotina, kad tokius pasitikėjimo santykius galima kurti su asmeniu, kuris baudžiamojon atsakomybėn traukiamas jau nebe pirmą kartą. Tokia pozicija atsispindi ir LAT išaiškinime, kad ir pavienė tęstinė nusikalstama veika neturėtų būti formaliai pritaikoma kaip BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punktą įvykdanti sąlyga, nes atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą esmė ir koncepcija reikalauja kitokio požiūrio, tiek į kaltininką, tiek į jo padarytą nusikalstamą veiką, net jei sprendžiant kitus teisinius klausimus, išvados būtų kitokios.

3.2. Kaltės pripažinimas ir gailėjimasis dėl padarytos nusikalstamos veikos

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės yra neįmanomas, jeigu asmuo nepripažįsta savo kaltės ir neišreiškia gailėjimosi dėl savo nusikalstamos veikos. Tokia kompleksinė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlyga įtvirtinta BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte.

Baudžiamojoje teisėje asmens išreiškiamas savo kaltės pripažinimas nebėra laikomas „įrodymų karaliene“ (*regina probationem*), o įsitikinimas ir teisinė išvada, kad nusikaltimą padaręs kaltinamas asmuo iš tikrųjų padarė nusikalstamą veiką, turi būti pagrįstas kitais įrodymais. Nepaisant to, net ir skirtingose teisinėse sistemose asmens kaltės pripažinimo aktas vertinamas kaip kaltininko atsakomybės švelninimo, spartesnio baudžiamojo proceso ir įvairių diversijos formų taikymo prielaida. Ryškiausias to pavyzdys – JAV plačiai paplitęs susitarimo dėl kaltės (angl. *plea bargaining*) institutas, kurio taikymas ir derybų dėl susitarimo tarp kaltinimo ir gynybos pusių nėra įmanomas, jei kaltininkas nepripažįsta savęs kaltu (Federal Rules of Criminal Procedure, 2014). JAV, vertinant susitarimo dėl kaltės sudarymo galimybes, be kitų kriterijų, taip pat turi būti vertinamas ir kaltinamojo gailėjimasis ir jo / jos noras prisiimti atsakomybę už savo elgesį (U.S. Attorney's Manual, 1999; Justice Manual, 2018). Nors kontinentinės teisės tradicijai priskiriamose Europos valstybėse esami kaltinimo ir gynybos susitarimai nėra laikomi visiškai analogišku JAV taikomo instituto atitikmeniui (Janušaitytė, 2016 p. 91), tačiau siekiant paprastinti, efektyvinti bei greitinti baudžiamąjį procesą, tam tikros Europos šalys į savo teisinės sistemas įdiegė baudžiamojo teisinio santykio dalyvių susitarimus, kuriais gali būti mažinamos bausmės ar parenkamos kitos poveikio priemonės nusikalstamas veikas padariusiems asmenims. Italijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje taikomi susitarimų dėl kaltės institutai kaip pagrindą tokiems sutarimams kelia kaltės pripažinimo sąlygą. Romos statute taip pat nustatyta, kad, kaltinamajam pripažinus savo kaltę, suvokiant prisipažinimo kaltu esmę ir padarinius, kaltę pripažinus savo valia,

pakankamai pasikonsultavus su gynėju, kaltės prisipažinimą pagrindžiant bylos medžiaga, teismas prisipažinimą kaltu ir kitus pateiktus įrodymus laiko atskleidžiančiais visus esminius faktus, reikalingus, kad būtų įrodytas nusikaltimas, kurį kaltinamasis prisipažino padaręs, ir gali kaltinamąjį nuteisti už tą nusikaltimą (65 straipsnis) (Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, 2003).

Asmens kaltės pripažinimas svarbus ne tik bendravimu su teisėsaugos institucijoms padedant atskleisti nusikalstamą veiką. Nuoširdus kaltės pripažinimas rodo, kad asmuo suvokia savo elgesio pavojingumą ir prieštaravimą teisei ir asmens pasirengimą priimti teisinę atsakomybę (Guidelines for Agreements Regarding Admission of Guilt, 2020; Jovanović, Stanisavljević, 2013, p. 79). Būtent dėl to tai yra viena kertinių kiekvieno kaltininko teisinę padėtį lengvinančio teisinio akto ar sandorio sąlygų.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką ir išreikštas gailėjimasis be galimybės būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės kartu yra ir kaltininko baudžiamąją atsakomybę lengvinanti aplinkybė (BK 59 straipsnio 1 dalies 2 punktas), į kurią turi atsižvelgti teismas kaltininkui skirdamas bausmę (BK 54 straipsnio 2 dalies 7 punktas). Kaltės pripažinimas ir nuoširdus gailėjimasis taip pat gali turėti įtakos teismui sprendžiant dėl švelnesnės, negu įstatymo numatyta, bausmės skyrimo (BK 62 straipsnis). Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemoje, be atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, panaši sąlyga yra keliami atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas susitaiko su nukentėjusiu asmeniu (BK 38 straipsnio 1 dalies 1 punktas), asmens, aktyviai padėjusio atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas, atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 39¹ straipsnio 1 dalis), taip pat pranešėjo atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 39² straipsnio 1 dalies 2 punktas). Tačiau, skirtingai nei laidavimo atveju, pagal kitas atleidimo rūšis nereikalaujama, kad kaltininkas, prisipažinęs padaręs nusikalstamą veiką, dėl jos dar ir gailėtųsi. Taip pat nė viename kitame BK straipsnyje nerandama reikalavimo pripažinti kaltę – kaltininkas turi prisipažinti „padaręs nusikalstamą veiką“. Maža to, BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto norma iš kaltininko, siekiančio būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, reikalauja „visiško“ kaltės pripažinimo. LAT yra pažymėjęs, kad tokios kategoriškos kaltės pripažinimo sąlygos nėra jokiose kitose BK straipsniuose esančiose normose, reglamentuojančiose prisipažinimą padarius nusikaltimą (LAT 2010 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atsakymo, kodėl būtent atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju įstatymų leidėjas pasirinko tokį griežtą visišką kaltės

pripažinimo irigailėjimosi reikalavimą ir kuo toks reikalavimas grindžiamas, neįmanoma rasti nė baudžiamosios teisės doktrinoje, kuri bent kiek analizavo šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, nei teismų praktikoje, nei BK 40 straipsnio *travaux préparatoires*.

Autoriaus nuomone, vienintelė priežastis, kodėl būtent BK 40 straipsnyje buvo suformuota būtent tokia kaltės pripažinimo konstrukcija, kurios nėra kituose nei BK, nei BPK straipsniuose, yra ankstesnės, t. y. sovietinės, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą normos adaptacija.

Net iki 1995 m. sausio 1 d. galiojęs 1961 m. BK 53 straipsnis atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kėlė identišką sąlygą²⁹ – 1 dalyje nustatyta, kad asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jeigu, be kitų sąlygų, „kaltininkas nuoširdžiai gailisi“, o 2 dalyje išimtis – jei „asmuo, kurį prašoma atiduoti pagal laidavimą, nelaiko savęs kaltu, nutraukti baudžiamąją bylą neleidžiama“.

Atsižvelgiant į itin greitą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą normos projekto parengimą ir pakankamai neišsamų jos išdiskutavimą BK projekto svarstymo ir priėmimo stadijose, darytina prielaida, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto formuluočių nesuderintumo bent jau su kitomis panašiomis BK normomis buvo tiesiog nepastebėta. Vis dėlto iš esmės tik pačioje naujausioje LAT praktikoje buvo pasakyta, kad sisteminė baudžiamųjų įstatymų normų analizė neleidžia įžvelgti principinių skirtumų tarp BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatytos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos ir BK 59 straipsnio 1 dalies 2 punkte nurodytos atsakomybę lengvinančios aplinkybės (LAT 2021 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl LAT ydingais traktavo atvejus, kai teismas pripažįsta atsakomybę lengvinančią aplinkybę, t. y. kad kaltininkas prisipažino padaręs baudžiamojo įstatymo nustatytą veiką ir nuoširdžiai gailisi, tačiau, vadovaudamasis tomis pačiomis byloje nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis, atsisako pripažinti analogišką atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygą.

Analizuojant visų instancijų teismų sprendimus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bylose, spręstina, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sąlyga kelia daugiausiai taikymo problemų. Ši

²⁹ Tokių sąlygų egzistavimas anuomet buvo aiškinamas tuo, kad tokie kaltininko veiksmai rodo, jog asmuo stengiasi pasitaisyti bei supranta, kad jam būtina pakeisti savo elgesį, pašalinti nusikaltimo pasekmes, o jeigu kaltininkas nelaiko savęs kaltu, aišku, kad kaltininkas nesupranta savo elgesio nusikalstamo pobūdžio, nenori paklusti bendro elgesio taisyklėms, todėl perauklėti jį reikia valstybinėmis prievartos priemonėmis (Klimka, Apanavičius, 1972, p. 380).

ypač subjektyvi ir dažniausiai vien nuo kaltininko išreiškiamos pozicijos priklausanti sąlyga kiekvienu atveju verčia bylą nagrinėjantį teismą motyvuotai nustatyti, ar asmens prisipažinimas ir gailėjimasis yra nuoširdūs. Objektyviai tą padaryti gana sudėtinga. Vertinant aukštesnės instancijos teismų sprendimus, nustatyta, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto (ne)taikymas ir atitinkamas sprendimas dėl atleidimo nuo atsakomybės pagal laidavimą yra dažniausias tiek kaltinimo (taikymo atveju), tiek gynybos (netaikymo atveju) pusės apeliacijos arba kasacijos dalykas. Dėl to BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto aiškinimo ir taikymo praktika yra itin plačiai išplėtota.

LAT, vertindamas BPK 273 straipsnyje įtvirtintos sutrumpinto įrodymų tyrimo sąlygos – jeigu kaltinamasis „teismui pareiškė, kad prisipažįsta esąs kaltas“ santykį su BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punktu, pasisakė, kad BPK 273 straipsnyje ir BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtintos sąlygos nėra tapataus turinio (LAT 2018 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau toks šių sąlygų netapatumas grindžiamas tuo, kad baudžiamojo proceso įstatymas numato prisipažinimą kaltu, o BK – prisipažinimą kaltu ir gailėjimąsi padarius nusikalstamą veiką. Šiuo atveju BPK 273 straipsnio taikymas nėra siejamas su nusikalstamos veikos padarymu kaltinamo asmens kritišku savo veiksmų vertinimu bei nuoširdžiu gailėjimusi. Nepaisant to, LAT šioje byloje netiesiogiai pasisakė, kad kaltės pripažinimas ir pripažinimas padarius nusikalstamą veiką yra tapačios teisinės kategorijos: „<...> BPK 273 straipsnyje įtvirtinta sąlyga siejama tik su prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, o BK 40 straipsnyje įtvirtinta sąlyga kelia didesnius reikalavimus, <...> BK 40 straipsnis be prisipažinimo padarius nusikalstamą veiką reikalauja nustatyti ir gailėjimąsi dėl padarytos nusikalstamos veikos <...>“ (LAT 2018 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Reikia pabrėžti, kad ir doktrinoje laikoma, kad kaltės prisipažinimas reiškia prisipažinimą padarius nusikalstamą veiką (Jovanović, Stanisavljević, 2013, p. 139). Vadinasi, šios skirtingais terminais apibrėžtos sąvokos jokio koncepcinio skirtumo neturi, ir šiuo požiūriu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlyga nėra kažkuo išskirtinė kitų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių keliamoms sąlygoms (BK 38 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 39¹ straipsnio 1 dalis, 39² straipsnio 1 dalies 2 punktas).

Kaltės pripažinimo turinį tiek baudžiamosios teisės doktrina, tiek teismų jurisprudencija aiškina iš esmės vienodai – kaltės pripažinimas paprastai konstatuojamas, kai asmuo apie padarytą veiką duoda teisingus parodymus, kuriais patvirtinamas jo padarytos veikos faktas, teisingai nusakomi svarbiausi šios veikos bruožai, ypatybės ir padarymo aplinkybės,

taip pat besąlygiškai pripažįsta nustatytus esminius faktus. Visiškas kaltės pripažinimas paprastai suvokiamas kaip asmens paaiškinimai, duodami ikiteisminio tyrimo pareigūnams ar teismui, kuriais patvirtinamas jo padarytos veikos faktas, teisingai nusakomi šios veikos svarbiausi bruožai, ypatybės ir padarymo aplinkybės (LAT 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaltininko prisipažinimas padarius nusikaltimą yra esminių bylos aplinkybių pripažinimas duodant tyrimo ir teisingumo vykdymo institucijoms teisingus parodymus savo noru, o ne dėl surinktų įrodymų (LAT 2007 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Toks aiškinimas plačiai aptinkamas baudžiamosios teisės doktrinoje (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 239; Piesliakas, 2008, p. 277; Baranskaitė, 2007, p. 102–103). Baranskaitės teigimu, tik iš asmens, suvokusio savo kaltumą iš esmės savo valia, o ne atsidūrus situacijoje be kitokios išeities, galima tikėtis, kad jis tikrai savanoriškai įvykdys ir kitas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas (Baranskaitė, 2007, p. 104).

BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte esanti sąlyga iš kaltininko reikalauja „visiško“ kaltės pripažinimo, kas bent jau lingvistiniu požiūriu sudaro įspūdį, kad reikalaujama absoliutaus ir besąlygiško kaltininko pripažinimo, apimančio sutikimą su visomis byloje nustatytomis bei kaltinimo nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis, surinktais įrodymais, padarytos nusikalstamos veikos teisiniu kvalifikavimu. Vis dėlto teismų praktika šį reikalavimą yra susiaurinusi ir nustačiusi, kad faktiniam prisipažinimui tokie griežti reikalavimai nėra keliami. LAT praktikoje pasisakyta, kad visiškas savo kaltės pripažinimas neapima kokių nors asmens priedermių pačiam duoti teisinį savo veikos vertinimą, visiškai sutikti su ikiteisminio tyrimo ar bylos procesiniuose dokumentuose pateikiama padarytos veikos kvalifikacija, teisiniu atsakomybę sunkinančių ar lengvinančių aplinkybių fiksavimu ir kt. (LAT 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Visiškas kaltės pripažinimas konstatuojamas ir tada, kai asmuo sutinka su esminėmis ir svarbiausiomis bylos faktinėmis aplinkybėmis (LAT 2018 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vis dėlto kaltės prisipažinimo kaip savęs pasmerkimo akto ir reikšmingumo taikant asmeniui teises nuolaidas kontekste abejotina, ar LAT, aiškindamas „visiško kaltės pripažinimo“ turinį, šios sąlygos įvykdymo kartelę tam tikrais atvejais nuleido per žemai. Pavyzdžiui, vienoje byloje kasacinės instancijos teismas nurodė: „<...> nors nuteistasis R. Č. nepripažino padaręs nusikalstamą veiką, tačiau esmines bylos aplinkybes pripažino, davė apie jas išsamius parodymus, tik savo veiksmų nevertino kaip nusikalstamų. Taigi apeliacinės instancijos teismo išvada, kad R. Č.

neprisipažino padaręs jam inkriminuotą nusikalstamą veiką, nepagrįsta“ (LAT 2010 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kyla klausimas, jei asmuo nelaiko savęs kaltu ar tikrai galima pripažinti, kad jis savo kaltę pripažino vien todėl, jog sutiko su nustatytais faktinėmis įvykio aplinkybėmis. Kaltės pripažinimas reiškia savo paties atliekamą pasmerkimą bei pasirengimą priimti atsakomybę ir visus iš to kylančius neigiamus padarinius. Todėl tam, kad asmuo suvoktų savo atsakomybę, pirmiausia jis turi suvokti savo poelgio (-ų) prasmę, jo pavojingumą ir prieštaringumą teisei. Jei asmuo nevertina savo veiksmų kaip nusikalstamų, reiškia jam jo veiksmai neatrodo pavojingi ar prieštaringi teisei, todėl nesmerktini. Asmuo, nelaikydamas savo elgesio nusikalstamu, nelaiko savęs kaltu – jo įsitikinimu, jo elgesys yra pateisinamas arba normalus. Autoriaus nuomone, pripažinti kaltę reiškia pačiam pasmerkti save ir savo poelgius, tačiau tai įmanoma tik suvokiant savo veiksmų ar neveikimo socialinį žalingumą ir pavojingumą. Antraip, kaip tokiu atveju įmanoma įvykdyti ir kitą kumuliatyvią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygą – gailėtis dėl padarytos nusikalstamos veikos.

Vertinant šią privalomą BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtintą sąlygą, reikia pabrėžti, kad praktikoje nekyla didesnių nesutarimų vertinant nuoširdaus gailėjimosi sampratą ir jos turinį, laikoma, kad gailėjimasis dėl padarytos nusikalstamos veikos atskleidžia kaltininko kritišką požiūrį į savo neteisėtus veiksmus ir apgailestavimą. Gailėjimasis gali išreikšti asmens savikritiškas požiūris į buvusį elgesį, krintimasis dėl padarytos veikos, jos neigiamas vertinimas, taip pat poelgiai, kuriais kaltininkas stengiasi pašalinti ar sušvelninti savo veikos žalingus padarinius, pagelbėti nukentėjusiesiems, dėti pastangas atlyginti žalą, jeigu tokia yra padaryta, padeda justicijos institucijoms aiškintis ikiteisminiam tyrimui ar bylai svarbias aplinkybes ir kt. (LAT 2010 m. kovo 18 d., 2012 m. gruodžio 21 d., 2015 m. sausio 6 d. nutartys baudžiamosiose bylose).

Teismai pripažįsta, kad asmens gailėjimasis turi būti išreiškiamas ne vien apgailestavimo pareiškimais ar deklaratyviais atsiprašymais. Vis dėlto, kaltininko gailėsčio nuoširdumo vertinimas yra labai subjektyvus, o ir pats gailėstis gali būti formalus ar net manipuliatyvus, todėl bylą nagrinėjantys teismai kiekvienu konkrečiu atveju privalo tinkamai ir visapusiškai vertinti, ar kaltininko išreikštas gailėstis iš tikrųjų yra nuoširdus, bet ne formalus siekis palengvinti savo teisinę padėtį. LAT savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad šios sąlygos konstatavimą gali pagrįsti ne tik bylos aplinkybių visuma, bet pirmiausia paties kaltininko parodymai ir jo pozicijos tyrimo metu ir teisme, jų nuoseklumas (LAT 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nuoširdus gailėjimasis nustatomas ne vien pagal bendrus formalus

pareiškimus dėl kaltės pripažinimo – jis turi būti objektyviai įvertinamas pagal bylos aplinkybių visumą (duotus parodymus, jų nuoseklumą kaltininko elgesį po įvykio ir vėliau ir pan.) (LAT 2016 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Bylą nagrinėjantis teismas negalės konstatuoti esant įvykdytos BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte nurodytos sąlygos, jeigu vidinio įsitikinimo pagrindu negali tikėti, kad kaltininko gailėjimasis iš tikrųjų yra nuoširdus.

Vienas iš svarbesnių kriterijų, pagal kurį teismai vertina, ar kaltininko gailėjimasis nuoširdus, yra pačioje teismų praktikoje suformuotas prisipažinimo ir gailėjimosi savanoriškumo elementas.

LAT yra akcentavęs, kad prisipažinimas turi būti kaltinamojo asmeninės valios aktas, o ne išskaičiavimas, kai kaltė yra aiškiai įrodyta kitais bylos duomenimis (LAT 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Toks reikalavimas yra keliamas ir dėl to, kad tokie kaltininko (kaltinamojo) veiksmai kartu padeda justicijos institucijoms aiškintis ikiteisminiam tyrimui ar bylai svarbias aplinkybes. Besigailintis asmuo rodo norą taisyti ir nebeusikalsti (LAT 2021 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtintai nuoširdaus gailėjimosi įvykdymo sąlygai teismų praktikoje yra keliami aukšti reikalavimai: vertinant, ar prisipažinimas ir gailėjimasis yra iš tikrųjų nuoširdūs ir savanoriški, pagal susiformavusią teismų praktiką daugiausia dėmesio yra skiriama paties kaltininko parodymams vertinti, jų nuoseklumui tiek ikiteisminio tyrimo, tiek ir bylos nagrinėjimo teisme metu, jo subjektyviam suvokimui apie savo nusikalstamą elgesį. Dėl šios priežasties susiduriama su kaltės pripažinimo ir nuoširdaus gailėjimosi išreiškimo laiko problema.

Baudžiamosios teisės teorijoje vyrauja nuomonė, kad kaltininkas kaltę turi pripažinti ikiteisminio tyrimo ar teismo bylos nagrinėjimo metu, o išreikšti nuoširdų gailėtį – iki apkaltinamojo nuosprendžio (Piesliakas, 2008, p. 277–278) (šiuo atveju ir nuosprendžio nutraukti bylą) priėmimo. Tokia pozicija palaikoma ir suformuota kasacinio teismo praktika – „kaltininkas gali pripažinti savo kaltę bylos parengtinio tyrimo metu ir nagrinėjant bylą teisme, todėl kaltės neprisipažinimas ikiteisminio tyrimo metu neeliminuoja teisės tai padaryti baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu“ (LAT 2010 m. vasario 1 d., 2015 m. lapkričio 24 d. nutartys baudžiamosiose bylose).

Tačiau teismų praktikoje galima rasti ir kitokių prisipažinimo momento aiškinimo pavyzdžių, kai teismai iš kaltininko reikalauja kaltę pripažinti tiek ikiteisminio, tiek teismo bylos nagrinėjimo metu (Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2011 m. vasario 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Pagal tokią praktiką, nepripažinus kaltės ikiteisminio tyrimo metu nėra

įvykdoma BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sąlyga byloje, o tai užkerta kelią atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės.

Vienoje byloje ir LAT, kuris anksčiau buvo pripažinęs galimybę kaltininkui pripažinti kaltę iki bylos nagrinėjimo pabaigos, aplinkybę, jog kaltininkas savo kaltę pripažino tik paskutinio žodžio metu, t. y. iki nuosprendžio priėmimo, bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, vertino kaip neįvykdančią BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto reikalavimų. LAT šiuo atveju kaltininko prisipažinimą ir galėjimąsi laikė formaliu ir nenuoširdžiu, nes egzistavo pagrindas konstatuoti, jog šis pareiškimas buvo paremtas siekiu išvengti baudžiamosios atsakomybės – teismas pažymėjo, kad kaltininkas „niekaip neprisidėjo prie teisingo sprendimo byloje priėmimo, nes tik dėka pareigūnų, tyrusių šią bylą, ir teismo, ją nagrinėjusio, buvo išsiaiškintos ir nustatytos nusikalstamos veikos aplinkybės“ (LAT 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys į kelis aspektus. Viena vertus, kaip minėta, kaltės pripažinimas nebėra laikomas „įrodymų karaliene“. Iš Konstitucijos kylantis savęs nekaltinimo (lot. *nemo tenetur se ipsum accusare*) principas (plačiau apie šį principą: Merkevičius, 2008, p. 559–560) nedraudžia baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui duoti neteisingus parodymus ar jų apskritai neduoti, o toks kaltinamojo (įtariamąjo) elgesys negali būti sankcionuojamas ne tik materialiosiomis (baudžiamosiomis), bet ir procesinėmis priemonėmis. Kaltinimo pagrįstumą įrodyti yra valstybės, o ne atsakomybėn traukiamo asmens pareiga, ir nors kaltės pripažinimas šį procesą iš dalies palengvina, tai nereiškia, kad asmens prisipažinimo nuoširdumas gali būti konstatuotas, jei jis išreikštas pirminiuose tyrimo, t. y. baudžiamojo teisinio santykio, etapuose. Kita vertus, šiuo atveju kalbama ne apie asmens patraukimą atsakomybėn, bet priešingai – galimybę nepatraukti asmens baudžiamojon atsakomybėn, su juo sudarant savotišką taikos sutartį. Įstatymas reikalauja, kad tokia sutartis būtų sudaroma tik su savo veiksmus pasmerkusiais ir atgailaujančiais asmenimis. Suprantama, kad praktikoje galimos tokios situacijos, kai kaltininkas galbūt dėl subjektyvių priežasčių gali kitaip suvokti savo elgesį, kilusius padarinius ar jų baudžiamumą, todėl ikiteisminio tyrimo metu gali duoti skirtingus parodymus nei bylą nagrinėjant teisme. Todėl ir asmeninės atsakomybės prisiėmimas baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui gali susiformuoti ir vėliau. Vis dėlto tokios situacijos, galima manyti, gana retos ir nesunkiai nustatomos tiriant įrodymus teisme. Autoriaus vertinimu, asmens nuoširdumas (kaip pagrįstai nustatyta) negali priklausyti nuo baudžiamojo proceso stadijos ir nuo surinktų jo kaltės įrodymų, kai kaltės prisipažinimas tampa vienintele galimybe, lengvinančia atsakomybėn traukiamo asmens padėtį. Dėl šios

priežasties autorius palaiko praktiką, reikalaujančią parodymų dėl kaltės pripažinimo ir nuoširdaus gailėjimosi nuo pat traukimo baudžiamojon atsakomybės pradžios momento kaip BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtintos sąlygos įvykdymo. Kaltininko parodymų nuoseklumas ir kaltės pripažinimas jau pačioje baudžiamojo proceso pradžioje leidžia suformuoti aiškų bylą nagrinėjančio teismo vidinį įsitikinimą tokių kaltininko pareiškimų teisingumu, patikimumu, nuoširdumu.

BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sąlygą galima pripažinti nusikalstamą veiką padariusio asmens valios ir sąžinės reikalu. Tai – emocinė, neapčiuopiama ir nepamatuojama būseną. Todėl ją įvykdyti gali tik tas, kuris turi sąmonę, emocijas ir jausmus, t. y. žmogus, arba teisiniais terminais kalbant, fizinis asmuo. Būtent ši sąlyga eliminuoja bet kokią galimybę nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atleisti juridinį asmenį. Šios esminės sąlygos visiškai nevertino LAT išplėstinė septynių teisėjų kolega viename naujausių savo sprendimų, pakeitusių ligšiolinį suvokimą, kad nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atleisti galima tik fizinį asmenį (LAT 2021 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vertinant kasacinio teismo nutartyje pateiktus kaltės pripažinimo ir nuoširdaus gailėjimosi motyvus, reikia pažymėti, kad išplėstinė teisėjų kolegija nepaprieštaravo žemesnės instancijos teismų priimtam sprendimui taikyti BK 40 straipsnį juridiniam asmeniui, nes už jį neva prisipažino procese jam paskirtas atstovas. LAT grąžino bylą žemesnės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, nes teismai nepakankamai atskleidė ir motyvavo BK 40 straipsnio 1–3 dalyse numatytų sąlygų įvykdymo vertinimą, tačiau iš esmės nematė problemos, kad už asmenį, kurį įprasta laikyti tiesiog teisine fikcija, prisipažįsta jo atstovas. Tokiu atveju formuojamas pavojingas precedentas, kad ir už kaltinamąjį gali prisipažinti jo gynėjas.

Šio tyrimo pradžioje atskleista laidavimo samprata reiškia, kad šiuo veiksmu yra kuriami ypatingi pasitikėjimo tarp valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio ir besigailinčio asmens santykiai. Šioje vietoje galima tik pacituoti pasitikėjimo reiškinių tyrusių filosofų teiginius, kad neįmanoma pasitikėti mašina. Galima pasikliauti mašinomis, bet pasitikėti galima tik tuo, kas turi valią (Jones, 1996, p. 14).

Apibendrinant nurodytina, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nėra įmanomas, jeigu kaltininkas visiškai nepripažino savo kaltės ir neišreiškė nuoširdaus gailėjimosi dėl padarytos nusikalstamos veikos. Prisipažinimas turi prasmę tada, kai jis yra savanoriškas ir grindžiamas pozityviais motyvais – nuoširdžia atgaila dėl savo nusikalstamos veikos. Nuoširdus gailėjimasis pripažįstamas tada, kai kaltininkas laisva valia pripažįsta padaręs nusikalstamą veiką, kritiškai vertina

savo elgesį, išgyvena dėl padaryto nusikaltimo ir stengiasi pašalinti ar sušvelninti jo padarinius. Tokie kaltininko sąžinės nuostatų bei valios išraiškos elementai yra vertinamieji – nustatomi atsižvelgiant ir į kaltininko parodymų, atskleidžiančių jo nusikalstamos veikos aplinkybes, nuoseklumą, kaltės pripažinimo momentą, aplinkybes, kurioms esant kaltė pripažinta, teisėsaugos institucijoms suteiktą pagalbą, kaltininko pastangas sušvelninti nusikalstamos veikos padarinius bei požiūrį į padarytą veiką. Atlikta teismų praktikos analizė rodo, kad teismai iš esmės yra atsakę į pagrindinius BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto taikymo ir aiškino klausimus, o atsakymas, ar ši sąlyga yra, priklauso nuo kiekvienos konkrečios bylos faktinių aplinkybių.

Vis dėlto, moksliniu požiūriu, neįmanoma atsakyti, kuo būtent atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju pagrįstas toks griežtas kaltės pripažinimo nustatymas. Be tų argumentų, kad tai greičiausiai iš sovietmečiu galiojusio reguliavimo beveik pažodžiui perkelta normos konstrukcija, reikia pažymėti, kad laidavimas visoje atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemoje yra labiausiai „apkrautas“ įvairiomis sąlygomis ir reikalavimais: taikyti galima tik už pirmą kartą padarytą nusikaltimą; nustatomas minimaliai vienerių metų laidavimo terminas; atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo šį laiką dar yra trečiojo asmens priežiūroje; laidavimas gali būti užtikrinamas užstatu; sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikintas, jei laiduotojas atsisako laidavimo. Tai leidžia daryti išvadą, kad atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikyti didelės įtakos neturėtų BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sisteminis suvienodinimas su kitais BK straipsniais, nustatančiais kaltės pripažinimo reikalavimą. Tuo tarpu gailėstis dėl nusikalstamos veikos gali būti atskirtas nuo kaltės prisipažinimo sąlygos.

3.3. Žalos atlyginimas ar pašalinimas arba įsipareigojimas atlyginti padarytą žalą

Kaltininko gailėjimasis dėl padarytos nusikalstamos veikos turi atsispindėti ir jo pastangomis pašalinti nusikalstamais veiksmais padarytą žalą. Tai – vadinamoji aktyvi kaltininko atgaila. Užsienio šalių praktikoje galima rasti pavyzdžių, kai kaltininko aktyvi atgaila, pasireiškianti ne tik gailėsčiu dėl padarytos nusikalstamos veikos, bet ir proaktyviomis pastangomis atlyginti nusikaltimu padarytą žalą, laikoma atskira atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimi (pavyzdžiui, Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 75 straipsnis). Austrijoje aktyvi atgaila, pasireiškiant visos atsiradusios žalos eliminavimu ar susitarimu dėl žalos atlyginimo, pašalina galimybę taikyti baudžiamąją atsakomybę už tam tikrus nusikaltimus nuosavybei ir asmens

turtinėms teisėms, pavyzdžiui, sukčiavimą, turto grobstymą, turto išvaistymą ir kt. (Austrijos Respublikos baudžiamojo kodekso 167 straipsnis).

Atgaila dėl nusikalstamos veikos reiškia aktyvius veiksmus, kuriais kaltininkas, vadovaudamasis bet kokiais vidiniais impulsais, užkerta kelią, pašalina arba sumažina pavojingos veikos padarinius arba teikia pagalbą teisėsaugos institucijoms atskleidžiant ir tiriant šį bei kitus nusikaltimus (Glavan, 2020, p. 40–51). Savkino teigimu, aktyvią atgailą apibūdina gilūs vidiniai jausmai, gailėjimasis dėl padaryto poelgio, visiškas ir teisingas savo kaltės pripažinimas, socialinio pavojaus suvokimas. Tai gali sukelti tokie jausmai kaip gėda, sąžinė, atsakomybės už nusikaltimą suvokimas, pilietinė pareiga, kritiškas savo elgesio vertinimas, socialinių elgesio, moralės ir teisės normų laikymasis (Savkin, 1997, cituota Glavan 2020, p. 42). Tokios atgailos esmė ne tik tai, kad asmuo žodžiu gailisi padaręs nusikaltimą, bet tokį gailėstį įrodo konkrečiais darbais.

Galima tvirtinti, kad BK 40 straipsnio numatytos sąlygos įtvirtina aktyvios kaltininko atgailos koncepciją, tačiau atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju tokia aktyvi kaltininko atgaila yra išskaidyta atskirose BK 40 straipsnio struktūrinėse dalyse – analizuotame BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkte („nuoširdžiai gailisi padaręs nusikalstamą veiką“) ir 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte, nustatančiame, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galimas tik tada, kai kaltininkas bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta.

Teisiniu reguliavimu nustatyta, kad aptariama sąlyga vertinama ne kiekvienu atveju, kai svarstoma, ar atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, o tik tada, kad nusikalstama veika buvo padaryta konkreti žala. Be to, ši sąlyga gali būti įvykdoma alternatyviai – (bent iš dalies) atlyginant ar pašalinant žalą arba įsipareigojant ją atlyginti vėliau. Reikia pabrėžti, kad nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas kaip sąlyga yra keliami ir atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui susitaikius su nukentėjusiuoju (BK 38 straipsnio 1 dalies 2 punktas), tai taip pat yra ir kaltininko atsakomybę lengvinanti aplinkybė (BK 59 straipsnio 1 dalies 3 punktas).

Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad Konstitucijoje valstybė įpareigojama gerbti žmogaus teises ir laisves, teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis užtikrinti jų gynimą nuo neteisėto kėsimosi ar ribojimo (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas), o „būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

Nusikalstamos veikos padarymas kaltininkui sukelia antrinę civilinę teisinę santykį – žalos atlyginimo prievolę (Paužaitė, 2008).

Žala pagal BK 40 straipsnį yra tik tokie nusikalstama veika padaryti nuostoliai, kuriuos įmanoma išreikšti piniginiu ekvivalentu:

„Skundžiamuose nuosprendžiuose konstatuota, kad didelę žalą patyrė valstybė. Tai vienas iš piktnaudžiavimo kvalifikuotos sudėties, nurodytos BK 228 straipsnio 2 dalyje, požymių, kuris ir buvo inkriminuotas. Žala kilo dėl to, kad padaryta veika buvo iškreiptos antstoliams, kaip valstybės tarnautojams prilygintiems asmenims, suteiktos funkcijos, jų veiklos bendrieji principai, diskredituotas antstolio vardas, sumenkintas antstolių institucijos autoritetas, prestižas bei pasitikėjimas ja. Tokiu atveju, kaip matyti, yra konstatuota, kad padaryta tam tikros formos žala, sunkiai pasiduodanti tiksliam piniginiam vertinimui. <...>

Šioje byloje didelė žala valstybei buvo traktuojama tik kaip veikai kvalifikuoti reikšmingas požymis. Nei kaltinime, nei nuosprendžiuose valstybei padaryta žala nebuvo fiksuota kaip turtinė, išreikšta pinigais, o žalos valstybei dydis nebuvo apibrėžtas kaip bendra V. S. neteisėtai gautų palūkanų suma. Nukentėjusiųjų fizinių ar juridinių asmenų byloje nėra, tai patvirtina ir kasatorius. Tokiomis aplinkybėmis nėra pagrindo teigti, kad valstybei padaryta didelė žala šiuo konkrečiu atveju sukūrė tokią teisinę situaciją, kurioje V. S. galėjo įgyvendinti BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto <...>“ (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą pirmiausiai įtvirtina ir įgyvendinimo būdus nustato baudžiamojo proceso įstatymas. Pagal BPK kiekvienas asmuo, pripažintas nukentėjusiuoju, turi teisę reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą (BPK 44 straipsnio 10 dalis). Vis dėlto nei BK, nei BPK savarankiška nusikalstama veika padarytos žalos sampratos nėra apibrėžiama. BPK 28 straipsnio 1 dalyje abstrakčiai nurodoma, kad nukentėjusiajam gali būti padaroma fizinė, turtinė ar neturtinė žala. LAT nusikalstama veika padarytą žalą apibrėžė kaip baudžiamojo įstatymo saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimą arba pakenkimą, sukėlusį neigiamų pasekmių, kurias galima įvertinti turtine išraiška (LAT 2008 m. rugsėjo 21 d. teismų praktikos apžvalga).

Baudžiamajame procese esminę reikšmę turi žalos skirstymas į turtinę ir neturtinę žalą, nes pagal BPK 109 straipsnį civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje dalykas yra turtinė ir (ar) neturtinė žala.

Pagal CK 6.249 straipsnio 1 dalį, turtinė žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų

veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Vadinasi, CK turtinę žalą sieja su turto netekimu arba jo sumažėjimu. CK 6.250 straipsnio 1 dalyje neturtinė žala apibrėžiama kaip asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasiniai sukrėtimai, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita žala, teismo įvertintą pinigais.

Baudžiamojo proceso teorijoje aiškinama, kad turtinės žalos sąvoka apima: a) nusikalstama veika padarytą tiesioginę turtinę žalą; b) materialinius nuostolius, kuriuos patyrė nukentėjęs dėl padarytos nusikalstamos veikos; c) išlaidas, kurios patirtos pašalinant nusikalstamos veikos padarinius (Goda, *et al.*, 2011, p. 136). G. Višinskio pastebėjimu, turtinė žala yra siejama su pinigine išraiška turinčiais turtiniais praradimais ar negauta nauda, o žala, padaryta turtui, neturinčiam ekonominės vertės, neturėtų būti laikoma turtine (Višinskis, 2015, p. 148). P. Veršekys taip pat atkreipia dėmesį, kad neturtinė žala yra platesnė sąvoka nei moralinė žala – ji apima ne tik moralinę, bet ir fizinę ar kitokią neturtinio pobūdžio žalą (Veršekys, 2013, p. 205). Taigi nusikalstama veika padaryta žala, kurią kaltininkas turi atlyginti, suprantama ne tik kaip tiesiogiai padaryta ir pinigine išraiška nustatyta turtinė žala, bet taip pat ir su jos pašalinimu susiję nuostoliai, taip pat kitos išlaidos ir pinigine išraiška įvertinti patirti nepatogumai, dvasiniai, fiziniai išgyvenimai, praradimai, kita moralinė skriauda.

A. Baranskaitė, analizuodama iš esmės analogišką atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas susitaiko su nukentėjusiuoju sąlyga, nurodo, kad žala gali būti atlyginama piniginiu nusikalstama veika padarytos žalos kompensavimu ar jos atlyginimu natūra, o žalos pašalinimas – padarytos žalos neutralizavimas, pavyzdžiui, turtinės žalos pašalinimas darbu ir pan. (Baranskaitė, 2005, p. 82). Pažymėtina, kad dėl nusikalstamos veikos žalą gali patirti ne tik nukentėjęs, bet ir kiti asmenys, sutartiniais ar įstatymų nustatytais pagrindais kompensavę nukentėjusiajam jo patirtą turtinę ar neturtinę žalą³⁰. Nesvarbu, koku pagrindu kitas asmuo, įstaiga ar organizacija patyrė savarankišką turtinę žalą

³⁰ Pavyzdžiui, sveikatos priežiūros išlaidos apmokamos iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, o šio biudžeto pajamas, be kitų įplaukų, sudaro ir iš fizinių bei juridinių asmenų išieškotos lėšos už žalą, padarytą apdrausitojo sveikatai (Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 6 punkto c papunktis). Socialinio draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos įgyja regreso teisę į žalą padariusį asmenį (CK 6.290 straipsnio 3 dalis). Nukentėjusiajam žala taip pat gali būti atlyginama ir Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka.

dėl padarytos nusikalstamos veikos (šalindamas veikos padarinius, atlygindamas visą ar dalį žalos), visi šie asmenys turi regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisę į žalą padariusį asmenį (CK 6.280 straipsnis), t. y. kaltininką. Kaltininkui tenka pareiga atsiskaityti su visais teisėtą reikalavimo teisę, atsiradusią dėl padarytos nusikalstamos veikos, į ją turinčiais asmenimis. Nepaisant to, tam, kad konkrečiu atveju būtų galima atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte, skirtingai nei kitose panašios žalos atlyginimą nustatančiose BK normose (38 straipsnio 1 dalies 2 punktas ir BK 59 straipsnio 1 dalies 3 punktas) nekeliama reikalavimo, kad kaltininkas: 1) žalą atlygintų savo noru; 2) atlygintų visą padarytą žalą.

Trečioji atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga – tam, kad asmuo galėtų būti atleistas nuo atsakomybės, reikalauja bent dalinio žalos atlyginimo fakto arba jo išvis nereikia – pakanka kaltininko įsipareigojimo atlyginti žalą bei teismo vidinio įsitikinimo, kad jis tokią žalą atlygins ateityje (BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Kita vertus, teismų BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto taikymo ir aiškinimo praktika asmenims, siekiantiems būti atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, nėra tokia palanki ir kelia papildomų reikalavimų kaltinamiesiems, nei nustatyta įstatymu.

Visų pirma, teismų praktikoje reikalaujama nusikalstama veika padarytą žalą pašalinti ar bent iš dalies atlyginti ją padariusio asmens noru (valia), o ne priverstinai, vykdant teismo įpareigojimus ar verčiant kitokioms aplinkybėms (aktyvios atgailos koncepcija). LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija dar 2010 metais išaiškino, kad nusikalstama veika padaryta žala „privalo būti pašalinta ar iš dalies atlyginta ją padariusio asmens savo noru ir valia, o ne priverstinai, vykdant teismo įpareigojimus ar verčiant kitokioms aplinkybėms“. (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT taip pat nurodė, kad žalos atlyginimas nelaikomas savanorišku, jeigu jis daromas vykdant teismo įpareigojimus, ir nustatė tokio savanoriško žalos atlyginimo momentą – iki nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą priėmimo (LAT 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi, pagal LAT, kaltininkas jau iki bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme pabaigos turi būti įvykdęs BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto keliamą sąlygą, t. y. būti atlyginęs bent kurią nors dalį žalos ar pašalinęs savo nusikalstama veika padarytą žalą, o jei kaltininkas žalos neatlygina savo noru (valia), BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatyta sąlyga nekonstatuojama: „<...> nukentėjusiajai teismo priteistą 2000 Lt (579,24 Eur) žalą E. M. atlygino po apeliacinio skundo padavimo pasiūsdamas nukentėjusiajai pašto perlaidą. <...> apeliacinės instancijos

teismas teisingai konstatavo, kad toks žalos atlyginimas nelaikytinas atliktu savo noru ir valia. Taigi, pagrįstai nenustatyta ir BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodyta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlyga“ (LAT 2011 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vis dėlto tiek žemesnės instancijos teismų, tiek LAT sprendimų analizė rodo, kad LAT plenarinės sesijos išaiškinimai nėra tapę aiškia taisykle, o teismų praktika šioje srityje tebėra nevienoda. Pavyzdžiui, vienoje byloje Šiaulių apygardos teismas nurodė: „Kartu su apeliaciniu skundu teismui buvo pateikti įrodymai apie Joniškio rajono apylinkės teismo 2013 m. sausio 23 d. nuosprendžiu priteistos 807,58 Lt žalos atlyginimą. Todėl kolegija konstatuoja, kad ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlyga įvykdyta“ (Šiaulių apygardos teismo 2013 m. balandžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Taigi teismas pripažino BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodytą sąlygą įvykdytą, nors toks įvykdymas gali būti traktuojamas kaip priverstinis, nes vykdytas jau po teismo nuosprendžio priėmimo. Kitoje byloje tas pats Šiaulių apygardos teismas su tokiu žalos atlyginimo būdu nesutiko: „<...> nuteistasis A. L. tik po apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir prieš apeliacinio skundo padavimą atlygino teismo priteistą 500 litų neturtinę žalą, t. y. neturinę žalą jis atlygino ne savo noru, o priverstinai, vykdant teismo įpareigojimus“ (Šiaulių apygardos teismo 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Bylą peržiūrint kasacinės instancijos teisme, LAT nesutiko su tokiu žemesnės instancijos teismo vertinimu, nors ji ir atitiko LAT anksčiau formuotą praktiką: „<...> apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai pripažino, jog nėra BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatytos sąlygos. Kaip matyti iš bylos duomenų, žalos atlyginimo klausimai byloje išspręsti, nuteistasis žalą atlygino apkaltinamajam nuosprendžiui neįsiteisėjęs“ (LAT 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju LAT priverstinio žalos atlyginimo požymį susiejo su nuosprendžio įsiteisėjimu ir vykdymu, nors teismų praktikos formuojama savanoriško žalos atlyginimo koncepcija remiasi žalos pašalinimu ar bent daliniu atlyginimu iki baudžiamosios bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme pabaigos, t. y. dar iki nuosprendžio priėmimo momento. Tokios praktikos pavyzdžių, kai teismai pripažįsta įvykdytą BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto sąlygą, kaltininkui žalą atlyginus jau po nuosprendžio priėmimo, yra ir daugiau (pavyzdžiui, LAT 2015 m. vasario 24 d., 2012 m. gruodžio 11 d. nutartys baudžiamosiose bylose; Panevėžio apygardos teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje ir kt.).

Yra ir visiškai priešingos teismų praktikos, kai teismų netenkina ir tokia situacija, kai kaltininkas dalį žalos atlygina dar iki bylos perdavimo nagrinėti

teisme: „nuteistosios veika buvo padaryta 2013-11-20, tuo tarpu 6 000 Lt ir 3 000 Lt pavedimus nukentėjusiesiems S. P. padarė tik 2014-06-03 – 2014-06-05, t. y. kaltinamojo akto surašymo ir baudžiamosios bylos perdavimo teismui dienomis, praėjus beveik 7 mėnesiams po eismo įvykio, nagrinėjamu atveju nėra įvykdyta BK 40 str. 2 d. 3 p. nustatyta atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą būtina sąlyga“ (Vilniaus apygardos teismo 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi, teismų praktika, pati iškėlusį įstatyme nenumatytą savanoriško žalos atlyginimo sąlygą, negali vienodai atsakyti, kada toks žalos pašalinimas ar atlyginimas turi įvykti, kad būtų galima pripažinti, jog kaltininkas atitinka BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto keliamą sąlygą, būtiną jam atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

Savanoriško žalos pašalinimo ar atlyginimo dažna problema – atvejai, kai kaltininkas nesutinka su nukentėjusiojo prašomu atlyginti žalos dydžiu. Teismų praktikos analizė rodo, kad tai – vienas iš dažniausių kaltininko ir nukentėjusiojo nesutarimo objektų, dėl kurių nukentėjusieji nesutinka su kaltininko atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės. LAT vienoje byloje buvo pasakęs, jog neturtinės žalos dydžio kvestionavimas apeliacine ar kasacine tvarka taip pat yra kliūtis atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės (LAT 2010 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau tokia praktika netapo dominuojančia. Šiuo atveju verta pažymėti, kad pagal CK nustatytą teisinį reguliavimą neturtinės žalos dydžio nustatymas yra bylą nagrinėjančio teismo diskrecijoje (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). Dėl BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto aiškinimo ir taikymo praktikoje taip pat pasakyta, kad ši sąlyga nereiškia, jog asmuo privalo besąlygiškai priimti nukentėjusiojo sąlygas dėl žalos atlyginimo (Vilniaus apygardos teismo 2014 m. balandžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Nusikalstama veika negali tapti priežastimi nukentėjusiajam pasipelninti kaltininko sąskaita, todėl nusikalstamą veiką padaręs asmuo turi teisę kvestionuoti reikalaujamos žalos atlyginimo dydį ir tokios žalos nukentėjusiajam neatlyginti, kol konkretų žalos dydį nustatys teismas, spręsdamas dėl civilinio ieškinio.

Tačiau čia susiduriama su dar viena problema – situacija, kai kaltininkas nukentėjusiajam nėra atlyginęs nė dalies žalos, kol teismas galutinai nenustatys atlygintinos žalos dydžio. Kaip pavyzdį galima nurodyti Trakų rajono apylinkės teismo 2014 m. sausio 8 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-424/2014, kuriuo M. S. buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą už nusikaltimo, numatyto BK 281 straipsnio 1 dalyje, padarymą. Dėl M. S. padaryto nusikaltimo nukentėjusiajai L. G. buvo padaryta 932,85 Lt (270,17 Eur) turtinės žalos, o nukentėjusioji iš kaltininko reikalavo 10 000 Lt (2896,20 Eur) neturtinės žalos. Šioje byloje

visą turčinę nukentėjusiosios žalą ir dalį neturtinės žalos padengti buvo įsipareigojęs M. S. civilinės atsakomybės draudikas, o kaltinamasis M. S. savo ruožtu įsipareigojo atlyginti žalos dalį, kurios nepadengia draudimo išmoka, tačiau nesutiko su reikalaujamos neturtinės žalos dydžiu. Su nukentėjusiaja dėl abiem pusėms priimtino žalos dydžio susitarti nepavyko. Pirmosios instancijos teismas nematė pagrindo netaikyti BK 40 straipsnio nuostatų ir M. S. nuo baudžiamosios atsakomybės atleido pagal laidavimą. Bylą apeliacine tvarka išnagrinėjęs Vilniaus apygardos teismas su tokia bylos baigtimi nesutiko ir nurodė, kad „byloje nėra įrodymų, patvirtinančių, jog M. S. dėjo pastangas susitarti su nukentėjusiaja. Tos aplinkybės, kad kaltininkas vieną kartą bandė kalbėtis su ja dėl patirtos žalos atlyginimo ir jiems nepavyko susitarti, nepakanka siekiant atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. <...> Tai, kad draudimo bendrovė nukentėjusiai turi atlyginti dalį arba visą jos patirtą žalą, negali būti pagrindu išvadai, jog BK 40 str. 2 d. 3 p. numatytą sąlygą įvykdė M. S. Akcentuotina, jog tam, kad būtų galima pripažinti pastarosios sąlygos buvimą, būtina, kad byloje būtų nustatyta, jog kaltininkas savo aktyviais veiksmais nuoširdžiai ketino sušvelninti nusikaltimo pasekmes. Tokia yra šio reikalavimo prasmė kalbant apie asmens atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą“ (Vilniaus apygardos teismo 2014 m. balandžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Praktikoje nerandama vieno atsakymo, kokią dalį žalos kaltininkui reikia atlyginti, kad byloje būtų konstatuota BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto sąlyga. Vieniems teismams pakanka, kad kaltininkas būtų atlyginęs bent menką dalį žalos, o likusią dalį įsipareigotų atlyginti po atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (pavyzdžiui, 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Panevėžio apygardos teismo 2014 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje), kas atitinka ir įstatyme nustatytą sąlygą „bent iš dalies“. Kiti teismai laikosi griežtesnės pozicijos. Pasitaiko atvejų, kai teismams ne tik neužtenka, kad byloje dalis žalos jau yra atlyginta, bet net ir to, kad kaltininkas yra sumokėjęs ir nukentėjusiojo gydymo išlaidas (Kauno apygardos teismo 2012 m. rugsėjo 19 d. nuosprendis, 2014 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamosiose bylose).

Taigi, remiantis teismų praktika BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punktas aiškinamas kaip aktyvios atgailos institutas, daugiausia dėmesio skiriama kaltininko veiksams po nusikalstamos veikos padarymo – pagalbą nukentėjusiajam, objektyvias galimybes padengti nukentėjusiojo patirtą žalą, laiką nuo nusikalstamos veikos padarymo iki faktinio dalinio žalos atlyginimo, duomenis, leidžiančius spręsti, kad kaltininkas žalą iš dalies atlygino ir pašalino niekieno neverčiamas, savo noru ir valia. Negana to,

teismai yra linę BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto įvykdymą griežtinti nustatydami papildomų sąlygų. Viena iš tokių – kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimas dėl žalos atlyginimo. Nors ankstesnėje LAT praktikoje buvo nustatyta, kad susitarimas su nukentėjusiais dėl jiems priimtino atlygintinos žalos dydžio bei būdo yra tik vienas iš BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatyto išipareigojimo atlyginti žalą būdų (LAT 2007 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje), tačiau vėlesnėje praktikoje kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimui suteikiama didesnė reikšmė. LAT, aiškindamas BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punktą yra nurodęs, kad: „jau iki nuosprendžio nutraukti baudžiamąją bylą priėmimo turi būti išspręstas nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo klausimas arba pasiektas kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimas dėl tokio atlyginimo dydžio ir būdo ateityje. Nagrinėjamoje byloje teismai, atsižvelgę į tai, kad nuteistojo atlygintos žalos dalis nėra didelė, su nukentėjusiuoju dėl žalos atlyginimo G. K. nesusitarė, teisingai sprendė, kad neįvykdyta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlyga, numatyta BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte“ (LAT 2010 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Tačiau vėlgi teismų praktika šiuo požiūriu taip pat nėra nuosekli – vieni teismai aplinkybę, kad kaltininkas nesusitarė su nukentėjusiuoju, mano esant priežastimi neatleisti jo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2012 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Vilniaus apygardos teismo 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje), kiti teismai yra tos nuomonės, kad aplinkybė, jog nėra kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimo dėl žalos atlyginimo, neužkerta kelio konstatuoti, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatyta sąlyga įvykdyta. Šiai sąlygai įvykdyti kartais pakanka ir kaltininko išipareigojimo, užfiksuoto teismo posėdžio protokole (pavyzdžiui, LAT 2013 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atlikta teismų sprendimų, susijusių su BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto taikymu, analizė patvirtina, kad šios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos aiškinimas bei taikymas kelia daug neaiškumų ir prieštarų teismų praktikoje. Iš atliktos analizės negalima daryti patikimų išvadų, kiek, kada ir kaip turi būti atlyginta žala, kad nuo baudžiamosios atsakomybės siekiantis būti atleistas asmuo turėtų pagrįstą lūkestį, kad teismas laikys šią privalomą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygą įvykdytą.

Taigi, iš teismų sprendimų analizės galima daryti tokias išvadas:

1. Įstatymas ir teismų praktika BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto sąlygą traktuoja iš esmės skirtingai. Įstatymas šią sąlygą leidžia įvykdyti

alternatyviai: bent iš dalies atlyginti žalą arba įsipareigoti tokią žalą atlyginti vėliau. Teismų praktika erdvės įvykdyti alternatyvią sąlygą – įsipareigojimą atlyginti žalą beveik nepalieka, nes paprastai reikalaujama bent dalinio žalos atlyginimo iki bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme pabaigos.

2. Teismai BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte vartojamą jungtuką „arba“, reiškiantį, kad sąlyga gali būti įvykdoma tiek vienu, tiek kitu būdu, dažniausiai traktuoja kaip jungtuką „ir“ ir sąlygos įvykdymą susieja su bent daliniu žalos atlyginimu ir įsipareigojimu likusią neatlygintą žalos dalį padengti ateityje (pavyzdžiui, LAT 2019 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

3. Nėra iki galo aišku, kokiais motyvais remiantis buvo suformuota praktika dėl žalos atlyginimo „savo noru“. Tai, kartu su praktikoje aptinkamu reikalavimu dėl kaltininko ir nukentėjusiojo susitarimo dėl žalos atlyginimo visiškai atitinka kitos atleidimo rūšies – susitaikymo – sąlygą „savo noru atlygino ar pašalino fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo“ (BK 38 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Tačiau BK 38 straipsnio 1 dalies 2 punkto ir BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto normos panašios tik tuo, kad kalbama apie padarytos žalos pašalinimą arba atlyginimą, tačiau įgyvendinimo būdai yra visiškai skirtingi.

Dėl šių priežasčių kyla pagrįsta abejonė, ar LAT, formuodamas BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto taikymo ir aiškinimo praktiką, neišėjo iš teismo kaip teisingumą pagal galiojančią teisę vykdančio subjekto funkcijų ir nesiėmė teisinio realizmo paradigmai būdingo teisės kūrėjo vaidmens.

Autoriaus vertinimu, suformuota griežtesnė nei reikalaujama pagal įstatymą BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto praktika šių problemų nekeltų, jeigu šia teisės norma būtų įtvirtintas gailėjimosi reikalavimas, kuris nustatytas prie kaltės pripažinimo sąlygos. Gailėtis dėl nusikalstamos veikos neatsiejamai susijęs ir su kaltininko pastangomis pašalinti dėl nusikalstamos veikos atsiradusius padarinius, kas savaime galėtų būti (o kaip kur ir yra) savarankiškas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Paradoksalu, tačiau teismų praktikos analizė rodo, kad dažnai teismai konstatuoja, jog kaltininkas gailisi dėl savo nusikalstamos veikos, todėl atitinka BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto sąlygą, tačiau nėra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą dėl praktikoje nesant nustatytų papildomų BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto sąlygų.

Siekiant išvengti tokių esminių netikslumų turėtų būti arba keičiama ir vienodinama Lietuvos teismų praktika, arba tikslinamas BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punktas, perkeliant gailėjimosi sąlygą iš BK 40 straipsnio 2 dalies 2 punkto į 3 punktą. Tada būtų galima konstatuoti, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra susietas su aktyviu

kaltininko gailėsčiu, pasireiškiančiu siekiu pašalinti nusikalstama veika padarytą žalą. Kita vertus, autoriaus vertinimu, LAT, kaip vienodą teismų praktiką formuojantis teismas (Teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalis), jau dabar turėtų vertinti ir kitas Lietuvos teismams kylančias problemas dėl BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto aiškinimo, susijusias su šio punkto vykdymo būdu ir laiku. Reikia pabrėžti, kad 2019 m. spalio 24 d. LAT išleistoje teismų praktikos taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) apžvalgoje į šias problemas nebuvo atsižvelgta.

3.4. Pagrindas manyti, kad kaltininkas visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų

Esminis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą instituto pagrindas nustatytas BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte – teismo įsitikinimas, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą bei laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų.

Tai – vertybinis ir vertinamasis kriterijus, apibūdinantis viso instituto taikymo esmę – valstybė kuria pasitikėjimo santykį su kaltinamuoju, sudarydama taikos sutartį, nutraukia dėl nusikalstamos veikos kilusį baudžiamąjį teisinį santykį, asmens nenuteisia, bet išreiškia tikėjimą, kad kaltininkas laikysis prisiimtų įsipareigojimų atlyginti žalą, taip pat bendrosios pareigos nepažeisti įstatymų ir nebedaryti naujų nusikalstamų veikų. Remiantis šioje disertacijoje atskleista pasitikėjimo santykio analize, pasitikėjimas visada pagrįstas rizika, kad patikėtinis, būdamas pakankamai laisvas, gali elgtis oportunistiškai, dėl to jo elgesys gali pažeisti patikėtojo interesus. Siekiant sumažinti tokią riziką ir priimti konstituciškai pagrįstą sprendimą nutraukti kaltininko baudžiamąją bylą laidavimu, baudžiamasis įstatymas tokį sprendimą leidžia priimti tik kai tam „yra pagrindo“, kitaip tariant, kai yra įrodymų, jog kaltininkas, nenubaustas už padarytą nusikalstamą veiką, nebusikals ir galutinai pašalins nusikalstama veika sukeltus neigiamus padarinius. Dėl to, nors pats sąlygos konstatavimas priklauso nuo bylą nagrinėjančio teismo vidinio įsitikinimo, toks įsitikimas turi atsirasti dėl objektyvių ir subjektyvių aplinkybių, daugiausia priklausančių nuo kaltininko asmenybės, jo elgesio iki padarant nusikalstamą veiką ir po jos.

Baudžiamasis įstatymas nereguliuoja (ir turbūt negalėtų reguliuoti), kokios aplinkybės galėtų sudaryti pagrindą BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatytai sąlygai, kad kaltininkas visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų, įvykdyti. Šis klausimas sprendžiamas kiekvienoje baudžiamojoje byloje individualiai.

BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas, kaip ir prieš tai buvusios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atleidimo pagal laidavimą sąlygos dėl kaltės pripažinimo ir žalos atlyginimo, teisinio reguliavimo požiūriu aprašytas dviem požymiais – įsitikinimu dėl visiško žalos atlyginimo ir įsitikinimu dėl kaltininko būsimo tinkamo (nenusikalstamo) elgesio. Kitaip nei BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkte, šios sąlygos nėra alternatyvios, bet kumuliatyvios, todėl tam, kad teismas taikytų atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jis turi nustatyti esant abi sąlygas.

Visų pirma, BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte pratęsiama to paties straipsnio 3 punkto sąlyga, kuria reikalaujama bent dalinio žalos pašalinimo ar atlyginimo arba išipareigojimo atlyginti žalą. Todėl pirmiausia reikalaujama įsitikinti kaltininko galimybėmis visiškai pašalinti padaryta nusikalstama veika sukeltus neigiamus padarinius, kuriuos objektyviai įmanoma įvertinti pinigine išraiška. Pirmenybės šiam reikalavimui suteikimas gali būti paaiškinamas prioritetine nukentėjusiojo pažeistų interesų gynyba ir atkūrimu (Baranskaitė, 2005, p. 82). Iki atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, įstatymas iš kaltininko reikalauja bent dalinio padarytos žalos atlyginimo ar pašalinimo arba išipareigojimo šią žalą likviduoti ateityje, o taikant atleidimą – objektyvaus pagrindo, kad kaltininkas pašalins visus dėl nusikalstamos veikos kilusius padarinius jau būdamas atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Tokiu atveju svarbiomis aplinkybėmis tampa kaltininko gaunamos pajamos, turimo darbo pobūdis, pastovumas ir kiti reikšmingi veiksniai (pavyzdžiui, civilinės atsakomybės draudimas). Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT konstatavo, kad kasatorius pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką, visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi, taip pat bent iš dalies atlygino padarytą žalą (1000 Lt (289,62 Eur) iš 26 348 Lt (7618,99 Eur)), tačiau teismas buvo tos nuomonės, jog nėra pakankamo pagrindo manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, nes „<...> vien tik asmens įsidarbinimas neužtikrina, jog yra pagrindas manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, ir nėra pakankamo pagrindo taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą“ (LAT 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kita vertus, vėlesnėje praktikoje LAT gana panašiomis aplinkybėmis asmens socialinės padėties nelaikė kliūtimi konstatuoti, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas įvykdytas: „Vien tai, kad, kaip teigia kasatorius, L. R. galimybės dėl šiuo metu jo esamo socialinio statuso ir turtinės padėties iš karto atlyginti visą nukentėjusiajam priteistą neturtinę žalą yra menkos (jis yra studentas, neturi savo pajamų ir išlaikomas tėvų, kurių pajamos taip pat nėra didelės), nėra kliūtis teismui pripažinti BK 40 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punkte nurodytą

atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų buvimą“ (LAT 2019 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šiuo atveju teismas daugiausia dėmesio, vertindamas tokią sąlygą, skyrė tam, ar kaltininkas aktyviais veiksmais po nusikalstamos veikos padarymo siekė atlyginti padarytą žalą, ar pagrindas manyti, kad kaltininkas visiškai atlygins ar pašalins žalą, gali būti ir tai, jog kaltininkas jau yra savanoriškai atlyginęs jos dalį. Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT, nesutikdamas su apeliacinės instancijos teismo išvada, nematė kliūčių pripažinti BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto egzistavimą, konstatuodamas, kad: „teisiamajame posėdyje S. R. nurodė nesutinkantis atlyginti nukentėjusiajam neturtinę žalą, taip pat nukentėjusiojo gydymo plane nurodytą turtinę žalą. <...> iš bylos duomenų matyti, kad S. R. dirba, 2013 m. liepos 19 d. iš dalies atlygino nukentėjusiajam padarytą žalą (1000 Lt (289,62 Eur) ir teisiamajame posėdyje įsipareigojo atlyginti teismo nustatytą galutinį tiek turtinės, tiek neturtinės žalos dydį (S. R. nesutiko su civiliniu ieškiniu, kuriuo nukentėjusysis prašė priteisti jam 6400 Lt (1853,57 Eur) turtinei ir 10 000 Lt (2896,20 Eur) neturtinei žalai atlyginti). Kad S. R. atlygina nukentėjusiajam priteistą turtinę ir neturtinę žalą, turėtas išlaidas advokato pagalbai apmokėti, patvirtina ir kasacinės instancijos teismo posėdyje S. R. pateikti duomenys <...>, iš kurių matyti, kad nukentėjusiajam periodiškai pervedamos atitinkamos pinigų sumos“ (LAT 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinasi, teismų praktikoje tam tikrais atvejais pateisinamos situacijos, kai kaltininkas iš pradžių nesutinkantis su žalos nukentėjusiajam atlyginimu, vėliau pradeda po truputį atsiskaitinėti su nukentėjusiuoju, nors jau analizuotos BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto kontekste tai galėtų būti traktuojama kaip nenuoširdus kaltininko gailestis ar nesavanoriškas žalos atlyginimas. Šiuo atveju gana paradoksaliai atrodo situacija, kai kasacinis teismas pagrindą manyti, jog kaltininkas visiškai atlygins padarytą žalą mano esant paties kasacinio teismo suformuotą taisyklę, kad BK 40 straipsnio 2 dalies 3 punkto reikalavimą galima įvykdyti tik savanorišku daliniu žalos atlyginimu iki bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme pabaigos, nors tai nebūtinai gali reikšti objektyvias kaltininko galimybes atsiskaityti su nukentėjusiuoju ar kitu žalą patyrusiu asmeniu.

Baudžiamajame įstatyme nenustatyta, per kiek laiko atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo privalo visiškai atlyginti ar pašalinti padarytą žalą. BK komentare nurodoma, kad teismas, tvirtindamas kaltininko įsipareigojimą visiškai atlyginti žalą, privalo nustatyti ne ilgesnį nei trejų metų laikotarpį (maksimalų laidavimo terminą) tokiam įsipareigojimui įvykdyti (Abramavičius, *et al.*, 2003, p. 256). Atkreiptinas dėmesys, kad teismas,

priimdamas sprendimą atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, paprastai nenustato įpareigojimo atlyginti žalą per kokį nors laikotarpį. Be to, žalos nukentėjusiajam neatlyginimas nėra laidavimo panaikinimo pagrindas (BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalys). Autoriaus nuomone, įsipareigojimo atlyginti žalą įvykdymo terminas turėtų sutapti su faktiniu laidavimo terminu, kad, galutinai pasibaigus baudžiamiesiems teisiniams santykiams, būtų pašalinti nusikalstama veika sukelti neigiami padariniai.

BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto konstatavimą gali lemti kaltininko negatyvus požiūris į savo nusikalstamą veiką ir kontaktas su nukentėjusiuoju. Teismai atsižvelgia į tai, ar kaltininkas pats savo iniciatyva ieško būdų sumažinti savo veikos sukeltus padarinius – deda pastangas sumažinti nukentėjusiojo patiriamus nepatogumus, ieško būdų susitaikyti su nukentėjusiuoju, jo deramai atsiprašyti ir išreikšti atgailą (LAT 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nors atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nukentėjusiojo sutikimas nėra reikalingas, vis dėlto neretai nukentėjusiojo interesai ir kaltininko menkavertis požiūris į juos tampa aplinkybe, užkertančia kelią taikyti šią normą. Todėl teismų praktikoje kaltininko kontaktas su nukentėjusiuoju būna pripažįstamas kaip realus ir akivaizdus pagrindas tikėti, kad kaltininkas atlygins ar pašalins visą padarytą žalą (jeigu to dar nėra padaręs) bei nebusikals.

BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatyta sąlyga skirta galinčioms atsirasti aplinkybėms vertinti. Tačiau teismo vidinis įsitikimas dėl to, ar ateityje kaltininko elgesys bus pozityvus, dažniausiai suformuojamas retrospektyviai vertinant informaciją apie kaltininką. Tai ypač svarbu vertinant privalomą laidavimo taikymo pagrindą – kodėl manytina, kad asmuo laikysis įstatymų ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų.

Pagal kasacinės instancijos teismo formuojamą praktiką, sprendimui, ar kaltininkas laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikaltimų, be kita ko, gali turėti įtakos ankstesni (išnykę) kaltininko teistumai ir veiku, už kurias jis anksčiau buvo nuteistas, pobūdis: „<...> nors G. K. padarė nesunkų nusikaltimą, visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi, niekam žalos nepadarė, darbdavio charakterizuojamas teigiamai, tačiau jis padarė itin šiurkštų Kelių eismo taisyklių pažeidimą ir tik dėl palankiai susiklosčiusių aplinkybių buvo išvengta sunkių padarinių, ir nors teistumai išnykę, jis anksčiau yra teistas už eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimą, sukėlusį vieno ar daugiau asmenų mirtį, bei viešosios tvarkos pažeidimą, baustas administracine tvarka. <...> teismai, formuodami vidinį įsitikinimą ir siekdami padaryti išvadą dėl to, ar yra pakankamas pagrindas manyti, kad G. K. laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, pagrįstai rėmėsi tyrimo metu surinktais duomenimis ir vertino turimą informaciją apie G. K.

ankstesnius teistumus, be kita ko, atsižvelgė į veikų, už kurias jis praeityje buvo nuteistas, pobūdį.“ (LAT 2018 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Įtakos sprendimui pasitikėti kaltininko būsimu elgesiu gali turėti ir konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumas, dėl kurios asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn: „<...> J. S. padarytas teisės pažeidimas yra itin šiurkštus, kėlęs realią grėsmę kitų asmenų sveikatai, gyvybei ir turtui, nes jis vairavo automobilį stipriai apsvaigęs nuo alkoholio, kai nustatytas alkoholio kiekis kraujyje – 3,25 promilės – beveik aštuonis kartus viršijo leistiną ir daugiau nei du kartus viršijo minimalią BK 281 straipsnio 7 dalyje nustatytą ribą, nuo kurios kyla baudžiamoji atsakomybė, sukėlė eismo įvykį, atsitrenkė į kitą automobilį ir iš eismo įvykio vietos pasišalino, po to, nesuvaldęs vairuojamo automobilio, nuvažiavo nuo kelio bei atsitrenkė į drenažo vamzdžio betonuotą kraštą ir tik atsitiktinai buvo išvengta sunkesnių nusikalstamos veikos padarinių. <...> J. S. iš pradžių neigė vairavęs automobilį, ir nors anksčiau nebuvo sulaikytas vairuojantis neblaivus, tačiau toks poelgis nelaikytinas atsitiktiniu, nes jis anksčiau 12 kartų baustas administracine tvarka, taip pat už teisės pažeidimus, kuriuos padarė būdamas stipriai apsvaigęs nuo alkoholio, ir kad padarytų pažeidimų gausa bei pobūdis rodo nuteistojo polinkį nesilaikyti visuomenėje priimtų elgesio taisyklių ir įstatymų reikalavimų, daryti teisės pažeidimus“ (LAT 2019 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Su tuo susijusios ir situacijos, kai padaryta nusikalstama veika laikoma paviene tęstine veika, formaliai atitinkanti BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkto keliamą sąlygą, tačiau jos padarymo individualus vertinimas neleidžia pripažinti, kad veika buvo padaryta atsitiktinai, neturint sisteminių ir ilgai trukusių nusikalstamų kėsinių, kas užkerta kelią kaltininką atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (pavyzdžiui, LAT 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Išvadą, kad nėra pagrindo manyti, jog kaltininkas laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikaltimų, gali pagrįsti ne tik asmens ankstesnis teistumas už nusikalstamas veikas, bet ir byloje nustatyti administracinių nusižengimų padarymo atvejai: „Apeliacinės instancijos teismas anksčiau minėtais formaliais pagrindais konstatavo esant BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte nustatytą sąlygą, kad yra pagrindas manyti, jog E. M. laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, tačiau visiškai nevertino jo padarytų ATPK nustatytų šiurkščių Kelių eismo taisyklių pažeidimų, vairuojant apsvaigus nuo alkoholio. Šios aplinkybės yra reikšmingos vertinant E. M. asmenybę ir darant išvadą, ar yra pagrindo manyti, jog jis laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų“ (LAT 2017 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat vertinamas ir anksčiau skirtų administracinių nuobaudų

efektyvumas kaltinamajam: „<...>J. C. praeityje baustas administracine tvarka ne tik dėl analogiško teisės pažeidimo padarymo (vairavimo neblaiviam), bet ir dėl kitų nevienkartinių Kelių eismo taisyklių pažeidimų, iš kurių už paskutinį pažeidimą (riboto greičio viršijimas) jam buvo skirta piniginė bauda su teisės vairuoti transporto priemones atėmimu <...>. Nors nusikalstamos veikos padarymo metu administracinė nuobauda už analogišką teisės pažeidimą (vairavimą neblaiviam) jau nebegaliojo, tačiau minėtų duomenų visuma, neigiamai apibūdinanti nuteistojo asmenybę, neabejotinai leidžia teigti, kad J. C. linkęs nesilaikyti įstatymų, kad jis nepadarė tinkamų išvadų dėl savo anksčiau padarytų Kelių eismo taisyklių pažeidimų, o skirtos nuobaudos nebuvo efektyvios bei nepasiekė joms keliamų tikslų. Kartu tai leidžia teigti, kad nagrinėjamoje byloje nuteistojo padaryta veika nėra atsitiktinio pobūdžio <...>“ LAT (2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje); „<...> I. U. trylika kartų buvo baustas administracine tvarka už KET pažeidimus, nusikaltimo padarymo metu turėjo tris galiojančias administracines nuobaudas, po nusikaltimo padarymo dar du kartus baustas už KET nesilaikymą, būdamas jauno amžiaus ir turėdamas trumpą vairavimo stažą, padarė šurkščius KET pažeidimus. Šie duomenys sudarė pagrindą teismo išvadai, kad I. U. padarytas nusikaltimas nebuvo atsitiktinis“ (LAT 2017 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi, BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto konstatavimas galimas tada, kai bylos medžiaga rodo, jog kaltininko padaryta nusikalstama veika yra labiau atsitiktinė, nederinanti su kaltininko vertybėmis, jo mąstymu, elgesiu ar asmenybe. Tokia išvada paprastai turi būti formuojama tinkamai įvertinus padarytos nusikalstamos veikos pobūdį ir pavojingumą, sukeltus padarinius, nusikalstamų veikų turinį, nustatytas atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, kaltininko asmenybę, reikšmingas aplinkybes iki ir po nusikalstamos veikos. Šiuos duomenis papildo ir teismo nuomonę dėl BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto reikalavimų buvimo padeda suformuoti ir kitų BK 40 straipsnio 2 dalyje numatytų sąlygų įvykdymas: kaltininko prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką, išsamūs ir teisingi parodymai apie padarytą nusikalstamą veiką, pagalba teisėsaugos institucijoms ją tiriant bei nagrinėjant teisme, nuoširdi atgaila dėl priešingo teisei ir nusikalstamo poelgio, realios pastangos pašalinti nusikalstama veika sukeltus padarinius, atlyginti ar pašalinti padarytą žalą.

Teismo išvada šiuo klausimu turi būti pagrįsta objektyviais duomenimis. Tai gali būti duomenys, liudijantys asmens nusikalstamo elgesio atsitiktinumą, ar, atvirkščiai, – polinkį nusikalsti ar kitaip pažeisti įstatymus, taip pat aplinkybės, apibūdinančios veikos pobūdį, kaltės formą, kaltininko asmenybę, jo požiūris į padarytą veiką, elgesys praeityje. Jeigu, atsižvelgiant

į bylos aplinkybes, teismui kyla pagrįstų abejonų, ar asmuo nedarys naujų nusikaltimų, ar jis nėra linkęs nusikalsti, tai paprastai reiškia, kad nėra vienos iš sąlygų, leidžiančių teismui daryti atitinkamas išvadas, vadinasi, ir taikyti BK 40 straipsnio nuostatas. Kaip pažymėjo LAT, „sprendžiant šį klausimą neturi likti neaiškumų ar abejonų dėl to, ar iš tiesų visos aplinkybės yra tokios aiškios, kad galima būtų daryti išvadą, jog yra pagrindas atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės“ (LAT 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Dėl to BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto reikalavimus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju galima laikyti vienus svarbiausių – tik visiškai įsitikinus, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo iš tikrųjų laikysis įstatymų ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų, bus pasiektas šio instituto tikslas, kartu įgyvendintas konstitucinis teisingumo principas. Tai ir socialinės taikos tarp valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio asmens sudarymo pagrindas, leidžiantis atleisti asmeniui už jo padarytą pavojingą ir priešingą teisei veiklą, jo neteisti ir nebausti. Konstatuojant BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto taikymą perspektyviniu požiūriu analizuojamos ateities perspektyvos, susijusios su valstybės tikėjimu, jog vien baudžiamasis procesas dėl padarytos nusikalstamos veikos buvo pakankama prevencinė priemonė, kad asmuo ateityje elgtųsi nepažeisdamas visuomenės ir valstybės interesų. Svarbu tai, kad šis tikėjimas yra siejamas tik su pačiu kaltininku (kaip pasitikėjimo santykio dalyviu), t. y. pasitikima jo elgesio savarankiškumu. BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto sąlyga nėra susijusi su jos įvykdymu kaltininkui būnant laiduotojo priežiūroje.

3.5. Laiduotojas

Nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, net ir egzistuojant visoms įstatymo keliamoms ir aptartoms sąlygoms bei pagrindams, nėra įmanomas, jeigu niekas už kaltininką nelaiduoja. Tai – šio instituto esmė.

Be laiduotojo apskritai neegzistuoja joks laidavimo teisinis ar socialinis santykis, nes tik laiduotojas gali tokį santykį sukurti. Laidavimo, kaip ypatingo pasitikėjimo santykių, peraugančių į atitinkamus teisinius santykius, kūrimo, prisiimant savarankiškus teisinius išpareigojimus, esmė atskleista ankstesnėje šio darbo dalyje. Šiame skyriuje laiduotojas analizuojamas kaip atskira baudžiamųjų teisinių santykių figūra, jo teisės, pareigos ir jam keliami reikalavimai. Vis dėlto, analizuojant laiduotoją visuomet būtina laikytis pačios laidavimo sampratos. Iki šiol jokia panaši analizė teisės mokslo darbuose nebuvo atlikta, nes tokia teisinių santykių figūra Lietuvos

baudžiamojoje teisėje yra tik atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institute.

Pradėdami analizuoti laiduotoją, grįžkime prie pradžioje pasirinkto erdvinės baudžiamųjų teisinių santykių metaforos. Pradėjusi baudžiamąjį procesą asmens atžvilgiu, valstybė per savo įgaliotus pareigūnus pradeda „traukti“ asmenį link konkrečios ribos – baudžiamosios atsakomybės. Nors šiame procese faktiškai dalyvauja daugiau asmenų, pagrindiniai „judantys kūnai“ (baudžiamojo teisinio santykio subjektai) yra valstybė ir nusikalstamos veikos padarymu įtariamas asmuo. Pasitelkus šią metaforą laiduotojas būtų pašalinis, su padaryta nusikalstama veika niekaip nesusijęs „kūnas“, kuris (savanoriškai) įsitraukia į padarytos nusikalstamos veikos teisinių santykių sferą. Iki tol, kol valstybė galutinai patrauks asmenį per baudžiamosios atsakomybės slenkstį (asmenį nuteis), laiduotojas gali kaltininką „ištraukti“ iš baudžiamosios atsakomybės taikymo kelio „pritraukdamas“ jį prie savęs. Ši metaforinė situacija baudžiamojo įstatymo terminais aprašoma taip: „teismo gali būti atleistas“ ir „jeigu yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą“ (BK 40 straipsnio 1 dalis).

Atliekant šį disertacinį tyrimą reikia atsakyti į šiuos klausimus: 1) kas gali būti laiduotoju; 2) kada laiduotojas gali „išlaisvinti“ asmenį nuo patraukimo baudžiamajon atsakomybėn; ir 3) koks ryšys atsiranda tarp laiduotojo ir asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės.

3.5.1. Laiduotojo forma

Visų pirma analizuojame, kas pagal įstatymą gali būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoju.

BK nustatyta, kad už nusikalstamą veiką padariusį asmenį gali laiduoti kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar bet kuris kitas teismo pasitikėjimo vertas asmuo (BK 40 straipsnio 3 dalis). Taigi, baudžiamasis įstatymas nenustato baigtinio asmenų, galinčių laiduoti už nusikalstamą veiką padariusį asmenį, sąrašo, taip pat tiesiogiai nepasako, ar laiduotoju gali būti tik fizinis ar ir juridinis asmuo. BK komentare nurodoma, kad laiduotoju gali būti tik fizinis asmuo, o BK juridinio asmens galimybė būti laiduotoju nėra numatyta (Prapiestis, *et al.*, 2004, p. 258). Tokią išvadą patvirtina ir Seime svarstyto BK projekto, kuriuo buvo siūloma kartu su naujuoju BK įtvirtinti laidavimą kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį *travaux préparatoires*. Svarstant BK projektą Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete ir diskutuojant dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą reglamentavimo, buvo keliamas klausimas, ar už kaltininką negalėtų laiduoti

jo darbovietė (užsienio autoriai juridinį asmenį kaip kaltininko laiduotoją pateisina dėl geresnių galimybių stebėti atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens elgesį ir daryti teigiamą auklėjamąją įtaką, nes tą daro ne vienas, bet grupė žmonių (Gumeniuk, 2012, p. 167)). Vis dėlto nuspręsta, kad juridinis asmuo šiuo atveju negalėtų prisiimti tokių pareigų, nes tai galimai prieštarautų jų veiklą reguliuojantiems teisės aktams ir juridinių asmenų veiklos tikslams, taip pat problemų kiltų tais atvejais, kai laidavimas buvo taikytas su užstatu, o kaltininkui per laidavimo laikotarpį padarius naują nusikalstamą veiką, užstatas nebūtų gražinamas laiduotojui. Teisės ir teisėtvarkos komiteto klausymuose alternatyvaus BK projekto autoriai paaiškino, kad atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pirmiausia būtų galima taikyti nepilnamečiams³¹. Nors Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete galiausiai buvo nuspręsta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nesieti su kaltininko amžiumi, tačiau BK projekto rengėjų sumanymas šį institutą orientuoti į jaunos teisės pažeidėjus, tikėtina, nulėmė, kad BK 40 straipsnio 3 dalyje pateiktas laiduotojo apibrėžimas iš bendro „teismo pasitikėjimo verto asmens“ rato išskiria kaltininko tėvus. Panašios nuomonės buvo ir keli ekspertinio vertinimo apklausoje dalyvavę respondentai, nurodę, kad tokią laiduotojo formą galėjo nulemti siekis baudžiamajame įstatyme numatyti jaunų asmenų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galimybę bei tarpukariu Lietuvoje galiojusio Lygtinio nuteisimo įstatymo reguliavimo adaptavimas šiuolaikinėje baudžiamosioje teisėje.

Šiame kontekste verta atkreipti dėmesį, kad 1928 m. rugsėjo 24 d. priimto Lygtinio nuteisimo įstatymo (toliau – LNĮ) 1 straipsnyje buvo teigiama, kad piniginė bauda, areštas, atidavimas į drausmės auklėjamąją įstaigą ir paprastasis kalėjimas gali būti teismo sprendimu lygtinai atleisti tiems iš nuteistųjų, kurie dėl savo asmens ir būdo savybių arba dėl paties nusikalstamo darbo rūšies ir jo motyvų bei aplinkybių duoda vilties, kad ateityje dorai gyvens ir nebusikals (Lygtinio nuteisimo įstatymas, 1928). Ieškant paralelių su dabartiniu BK, pagal reguliavimo dalyką ir tikslus, minėta teisės norma, manytina, teisiškai yra artimesnė ne atleidimo nuo baudžiamosios pagal laidavimą institutui, bet BK 75 straipsnyje įtvirtintam bausmės vykdymo atidėjimui. Nepaisant to, LNĮ randama tokių reguliavimo

³¹ Tiesa, čia omenyje turima ne tik apie pilnametystės (18 metų) nesulaukusius asmenis, bet ir apie „jaunos suaugusiuosius“ arba „jaunos pilnamečius“ (angl. – *young adult*), nes diskutuota dėl galimos amžiaus ribos atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikyti – 21, 23 metai (plačiau apie jaunų suaugusiųjų baudžiamosios atsakomybės ypatumus: Ūselė, 2010; Ūselė, Dobrynina, 2012).

normų, kurios kone žodis žodin atitinka dabartinio BK 40 straipsnį. Viena iš tokių – aplinkybės, leidžiančios manyti, kad asmuo ateityje dorai gyvens ir nebusikals (LNĮ 1 straipsnis), kas atitinka BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto sąlygą. Šio tyrimo požiūriu aktualiausia LNĮ reguliavimo nuostata buvo įtvirtinta 3 straipsnyje: „nuteistam asmeniui per visą bandomąjį laikotarpį galėjo būti „uždėta“ globa“. Šio įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad lygtinai nuteistųjų globos priežiūrą vykdo vietos taikos teisėjas per tam tikrus skirtus globėjus – atskirus asmenis ar įstaigas. O to paties straipsnio 2 dalyje detalizuojama, kad globėjai vadovaujasi taikos teisėjo nurodymais ir išleista jų darbo instrukcija. 1928 m. spalio 7 d. teisingumo ministro patvirtinta Lygtinio nuteisimo įstatymui vykdyti instrukcija nustatoma, kad globėjais parenkami asmenys, kurie *turi gerą vardą ir visuomenės pasitikėjimą* (Lygtinio nuteisimo įstatymui vykdyti instrukcija, 1928, 13 punktas).

Nors nėra patikimų duomenų, kad būtent tarpukariu Lietuvoje galiojęs LNĮ turėjo įtakos, kad BK 40 straipsnyje būtų įtvirtinta fizinio asmens kaip laiduotojo forma, tačiau tokia prielaida neatmestina, ypač atsižvelgiant į iš esmės tapačias LNĮ ir BK 40 straipsnio formuluotes, susijusias su laiduotojo apibūdinimu. Svarbu ir tai, kad jau tarpukariu Lietuvoje egzistavo humaniškos ir šanso principą įgyvendinančios nuostatos, suteikiančios galimybę išvengti represinio priemonių taikymo tiems, kurių asmeninės savybės ar padarytos nusikalstamos veikos sunkumas rodo nedidelį šių asmenų pavojingumą visuomenei bei galimybę šiuos asmenis veikti teigiamai (resocializuoti) be valstybės prievartos priemonių taikymo, bet su trečiųjų asmenų pagalba.

BK pasirinkta laiduotojo forma iš esmės skiria šį nepriklausomos Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintą institutą nuo pirminės sovietmečiu suformuotos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą koncepcijos, pirmiausia įtvirtintos 1960 metų Rusijos TFSR baudžiamojo kodekso 52 straipsnyje bei 1961 m Lietuvos BK 53 straipsnyje. Pastaruoju atveju laiduoti galėjo tik juridinis asmuo – visuomeninės organizacijos arba darbo žmonių kolektyvas, t. y. laiduotoju negalėjo būti pavienis asmuo ar asmenų grupė – laiduotojais negalėjo būti net organizacijos išrinkti organai (profsąjungos vietos komitetas, komjaunimo komitetas, biuras) ar atskiros darbo žmonių grupės (Klimka, Apanavičius, 1972, p. 380). Mokslininkų teigimu, būtent tokia laiduotojo samprata lėmė, kad beveik visos posovietinės valstybės, kurdamos savo nepriklausomus baudžiamuosius įstatymus, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atsisakė, nes, pasikeitus politinei, ekonominei bei socialinei santvarkai, darbo žmonių kolektyvai ir visuomeninės organizacijos prarado savo prasmę (Gumeniuk, 2012, p. 168).

Minėta, kad, be Lietuvos, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra numatytas ir Ukrainos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnyje. Ukrainoje, kitaip nei Lietuvoje, nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotojas gali būti tik juridinis asmuo. Ukrainoje laiduotojas gali būti įmonės, įstaigos ar organizacijos darbuotojų ar narių kolektyvai, prašantys perduoti nusikalstamą veiką padariusį asmenį pagal laidavimą jų žinion. Ukrainoje asmuo pagal laidavimą negali būti perduodamas vienam fiziniam asmeniui (pavyzdžiui, kolektyvinės įmonės, įstaigos ar organizacijos darbuotojui) (Gumeniuk, 2012, p. 166). Atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmuo per vienerius metus turi pateisinti jam pareikštą kolektyvo narių pasitikėjimą, nevengti auklėjimo pobūdžio priemonių, nepažeisti visuomeninės tvarkos ir įstatymų. Kaltininko laiduotoju negali būti tas įmonių, įstaigų ar organizacijų kolektyvas, kuriame yra žema darbo kultūra ir disciplina, nesilaikoma darbo drausmės, nevykdomas joks auklėjamasis darbas ar ugdomoji veikla, jei toje įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje vyksta kiti negatyvūs reiškiniai. Tokio laiduotojo įtvirtinimas Ukrainos baudžiamajame įstatyme iš esmės grindžiamas platesnėmis galimybėmis stebėti ir kontroliuoti atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens elgesį bei teigiamos auklėjamojo pobūdžio įtakos darymu (Gumeniuk, 2012, p. 167).

Ukrainos teisinis reguliavimas ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą supratimas yra artimesnis pirminei – sovietinei šio instituto ideologijai. Lietuvos įstatymų leidėjo įsitikinimu, šio instituto teisinių ir socialinių tikslų – prevenciškai paveikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kad jo nusikalstamas elgesys nepasikartotų, neskiriant šiam asmeniui bausmės ir neturint teistumo, galima pasiekti laiduotoju skiriant jam socialiai artimą ir autoritetą turintį žmogų. Tą patvirtina ir lingvistinė BK 40 straipsnio 3 dalies konstrukcija, kuri parodo, kad nors kaltininko laiduotoju gali būti iš esmės kiekvienas teismo pasitikėjimo vertas asmuo, tačiau pirmenybė laiduoti yra teikiama nusikalstamą veiką padariusio asmens tėvams ar artimiems giminaičiams³².

³² Pagal CK 3.130 straipsnio 3 dalį, tėvams (kraujo) yra prilyginami ir įtėviai. CK 3.135 straipsnyje nurodoma, kad artimieji giminaičiai yra tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai (tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai) ir šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai (broliai ir seserys). BK Bendrojoje dalyje tėvų ar artimų giminaičių samprata nėra pateikiama. Tačiau analogiška CK reglamentavimui artimųjų giminaičių sąvoka randama BK 248 straipsnio 1 dalyje. Negana to, to paties straipsnio 2 dalyje pateikiamas ir platesnis nusikalstamą veiką padariusio asmens šeimos narių apibrėžimas – nusikaltimą padariusio asmens šeimos nariai yra kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba

Be Lietuvos, tokia laiduotojo koncepcija yra ir Kanadoje, kur laidavimas taikomas kaip suėmimui alternatyvi kardomoji priemonė. Laiduotojai Kanadoje taip pat gali būti tik privatūs ir kaltinamajam artimi asmenys – pagal praktiką tai dažniausiai būna tėvai, kiti artimi giminaičiai ar įtariamojo draugai (Schumann, 2018, p. 540). Šiuo atveju aiškinant privačių ir kaltinamajam artimų asmenų tinkamumą būti laiduotojais daroma visiškai priešinga išvada nei Ukrainoje – būtent artimieji turi geresnes sąlygas stebėti asmenį, nes, kaip teigiama, gali geriau nei valstybės įgalioti pareigūnai stebėti ir kontroliuoti asmens elgesį asmeninėje erdvėje (pavyzdžiui, ar asmuo nepiktnaudžiauja narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, nedaro kitų teisės pažeidimų) (Schumann, 2018, p. 543).

Net 12 iš 13 ekspertinio vertinimo apklausoje atsakymus pateikusių respondentų nurodė, kad pasirinkta laiduotojo fizinio asmens koncepcija yra kur kas pranašesnė už bet kokios formos juridinį asmenį, vien dėl artimo kaltininko ir laiduotojo santykio. Absoliuti dauguma ekspertų nurodė, kad būtent toks laiduotojas, koks įtvirtintas šiandieninėje Lietuvos baudžiamojoje teisėje, gali geriausiai įgyvendinti šiuo institutu siekiamų tikslų.

Vertinant dvi iš esmės skirtingas laiduotojo formas, autorius požiūriu, išskirtinos šios esminės aplinkybės:

1. Juridinio asmens kaip nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotojo idėja grindžiama geresnėmis šio asmens galimybėmis stebėti ir kontroliuoti atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens elgesį iš esmės todėl, nes tą darytų ne vienas, bet daugiau asmenų. Pagal CK juridiniai asmenys yra viešieji ir privatieji (CK 2.34 straipsnio 1 dalis). Vadinasi, už nusikalstamą veiką padariusį asmenį galėtų laiduoti tiek privačios įmonės, greičiausiai – kaltininko darbovietės, tiek įvairios kitos pelno nesiekiančios viešosios įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, bendrijos, draugijos, asociacijos ir kt. Faktiniai laiduotojai būtų šių juridinių asmenų valdymo organai, dalyviai, nariai ar darbuotojai, t. y. fiziniai asmenys. Nors atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo būtų „prižiūrimas“ daugiau asmenų, tačiau tokia priežiūra būtų labiau epizodinė – tik darbo arba dalyvavimo viešojo juridinio asmens veikloje metu. Kitu laiku, skirtingai nei kaltininkui artimas fizinis asmuo, laiduotojas (-ai) faktiškai neturėtų jokių galimybių nei stebėti kaltininko veiksmų, nei daryti jiems kokią įtaką. Kita vertus, ir dabartinis reguliavimas neužkerta kelio laiduoti ne vienam, o keliems asmenims. Juk ir BK 40 straipsnio 3 dalyje laiduotojai įvardijami daugiskaitos forma (tėvai, giminaičiai, asmenys).

asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai.

2. Juridinis asmuo teisėje pripažįstamas fikcija. Todėl baudžiamajame įstatyme laiduotoju įtvirtinus juridinį asmenį, baudžiamąją bylą nagrinėjančiam teismui sprendžiant dėl galimybės taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, reikėtų vertinti būtent juridinį asmenį (pavyzdžiui, jo veiklos pobūdį, organizacinę struktūrą, vykdomus projektus, skatinimo sistemą ir kt.). Šiuo atveju nebūtų vertinamas tų asmenų, kurie iš tikrųjų turės daryti kaltininkui teigiamą įtaką, stebėti jo veiksmus ir kitais būdais stengtis, jog nusikalstamas elgesys nepasikartotų, tinkamumas ir patikimumas. O esamu teisiniu reguliavimu nustatomi tam tikri laiduotojo požymiai bei reikalavimai, kas leidžia laiduotoją individualizuoti, o kartu ir parinkti laiduotoją, geriausiai gebantį įgyvendinti šiuo institutu siekiamus tikslus.

3. Fizinį asmenų pranašumu prieš juridinius asmenis galima pripažinti jų socialinį, emocinį ryšį su kaltininku. BK 40 straipsnio konstrukcija, apibūdinanti laiduotoją, patvirtina, kad laiduotojas – artimas kaltininkui asmuo, su kaltininku susijęs giminystės ar kitais artimais ryšiais. Kitaip tariant, laiduotojas yra žmogus iš kaltininko aplinkos. Vadinasi, laidavimo laikotarpiu kaltininkas yra jam pažįstamo ir artimo asmens įtakoje. Tai, autoriaus nuomone, svarbu dėl keleto priežasčių: 1) taip kaltininkui gali būti paprasčiau bendrauti su laiduotoju, kalbėtis apie savo nusikalstamą veiką ir ją paskatinusias priežastis, dalytis savo mintimis ar idėjomis, prašyti laiduotojo pagalbos ar patarimo; 2) laiduotojas yra suinteresuotas, kad jam artimas asmuo nepadarytų naujos nusikalstamos veikos, dėl kurios būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, todėl laiduotojas yra rūpestingesnis kaltininkui; 3) laiduotojas turi geresnes galimybes stebėti kaltininko aplinką, jį supančius asmenis, jo laisvalaikį ir tokiu būdu reikalauti iš kaltininko atitinkamo elgesio; 4) laiduotojas kaltininkui yra didesnis autoritetas. Paminėtina ir tai, kad toks asmuo teigiamą įtaką kaltininkui gali daryti jau po nusikalstamos veikos padarymo, dar net nepaskyrus laidavimo: padėti suvokti ir pasmerkti neteisėtą elgesį, kartu šalinti nusikalstamos veikos padarinius, siekti susitaikymo su nukentėjusiuoju ir pan. Nepaisant to, emocinis laiduoto ir kaltininko artumas gali būti vienas iš esminių tokios laiduotojo koncepcijos trūkumų. Toks laiduotojas, tikėtina, bus tolerantiškesnis netinkamam ir neteisėtam kaltininko elgesiui, kuris pats savaime neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, bei, nenorėdamas pakenkti kaltininkui, nesikreips į teismą dėl laidavimo panaikinimo.

4. Juridinio asmens įtvirtinimas kaip galimo laiduotojo šią priemonę pernelyg institucionalizuotą, iš esmės ją sutapatintą su asmens elgesio korekcijos programomis, kurios taikomos nuteistųjų probacijai (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo, 2012, 7 straipsnis). Taikant laidavimą,

nusikalstamą veiką padaręs asmuo yra atleidžiamas nuo visų baudžiamosios atsakomybės turinį sudarančių elementų, įsitikinus, kad asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn nėra nei tikslinga, nei teisinga. BK 40 straipsnyje nustatytos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos (pirmą kartą padaryta nusikalstama veika, nuoširdus gailėstis ir kaltės pripažinimas, pagrindas manyti, kad asmuo laikysis įstatymų ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų) rodo, kad institutas taikomas, kai įsitikinama, jog kaltininko padaryta nusikalstama veika yra labiau atsitiktinė, iš esmės nesiderinanti su kaltininko vertybėmis, jo mąstymu, elgesiu ar asmenybe. Galima sakyti, kad laidavimu asmeniui suteikiamas šansas pasimokyti iš savo klaidų ir įrodyti, kad jis nekelia grėsmės nei visuomenei, nei teisės saugomoms vertybėms. O laiduotojas, tarytum valstybės patikėtinis, stebės, koordinuos ir savo autoritetinga įtaka padės užtikrinti šių siekių įgyvendinimą. Jeigu nėra pagrindo tikėti kaltininko savimone, saviugda, motyvacija, nėra pagrindo kalbėti ir apie atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės.

Šios priežastys leidžia manyti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas naujai reguliuodamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutą, pagrįstai nustatė fizinį, bet ne juridinį asmenį kaip galimą laiduotoją už nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Nustatyta naujoji laiduotojo koncepcija, autoriaus įsitikinimu, sukuria geresnes ir efektyvesnes prielaidas šio instituto tikslams įgyvendinti, pernelyg neapsunkina ir neformalizuoja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą vykdymo.

BK 40 straipsnio kontekste laiduotojas gali būti suvokiamas kaip pilnametis, kaltininkui artimas fizinis asmuo, savanoriškai įsitraukiantis į dėl nusikalstamos veikos padarymo atsiradusį baudžiamąjį teisinį santykį ir prašantis netaikyti nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui teisinių padarinių, sudarančių baudžiamosios atsakomybės turinį, įsipareigojantis perimti kaltininką savo žinion ir atsakomybei ir daryti jam teigiamą įtaką bei užtikrinti, kad jis suvoks ir pasmerks savo neteisėtus veiksmus, visiškai atlygins ar pašalins nusikalstama veika padarytą žalą ir nebedarys naujų nusikalstamų veikų.

3.5.2. Asmens tinkamumo būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoju kriterijai

Šiame disertaciniame tyrime atlikta laidavimo baudžiamojoje teisėje susiformavimo genezė parodė, kad nuo pat šio instituto ištakų laiduoti už nusikalstamą asmenį galėjo ne bet kas. Dar romėnų laikais asmuo, kad sukurtų pasitikėjimą kitu asmeniu, pats turėjo pasižymėti aukštais socialiais ir

moraliniais bruožais (*auctoritas* ir *dignitas* standartas). Panašūs reikalavimai keliami ir šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje.

Baudžiamasis įstatymas nenumato baigtinio galimų kaltininko laiduotojų sąrašo, nustatydamas abstraktų asmens tinkamumo būti laiduotoju vertinimo kriterijų – „vertas teismo pasitikėjimo“ (BK 40 straipsnio 1 dalis) ir tam tikras vertinamąsias šio požymio kryptis – „teismas, priimdamas sprendimą, atsižvelgia į laiduotojo asmenines savybes ar veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui“ (BK 40 straipsnio 3 dalis). LAT savo praktikoje yra nurodęs, kad laiduotojo asmenybė, kitų BK 40 straipsnio keliamų sąlygų kontekste, turi savarankišką reikšmę, todėl konstatuojant ją būtinas išsamus šios sąlygos motyvavimas (LAT 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Dėl šios priežasties BK 40 straipsnio taikymo praktika yra pakankamai išsamiai išplėtojusi kriterijus, keliamus asmeniui, siekiančiam įsitraukti į dėl padarytos nusikalstamos veikos kilusius baudžiamuosius teisinius santykius tarp nusikalstamą veiką padariusio asmens ir valstybės, prašydamas kaltininkui netaikyti bausmės, atleidžiant jį nuo baudžiamosios atsakomybės.

Suformuota Lietuvos teismų praktika baudžiamosiose bylose, kuriose buvo sprendžiamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimas, rodo, kad laiduotojui keliami dideli reikalavimai. Dažnai nusikalstamą veiką padaręs asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės nebūna atleistas būtent dėl netinkamos laiduotojo kandidatūros, nors kitos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos yra visiškai įvykdytos. Išanalizavus teismų praktiką, galima išskirti kelis pagrindinius vertinamuosius reikalavimus, kuriuos turi atitikti asmuo, siekiantis būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotojas.

Laiduotojo asmenybė. Apie asmens tinkamumą būti laiduotoju sprendžiama iš jį kaip asmenį charakterizuojančių duomenų. Toks reikalavimas kyla tiesiogiai iš baudžiamojo įstatymo (BK 40 straipsnio 3 dalis). Nors tokia sąlyga BK keliami alternatyviai, t. y. teismas atsižvelgia į laiduotojo asmenines savybes ar veiklos pobūdį, tačiau teismų praktikoje laiduotojo veiklos pobūdis paprastai savarankiškos reikšmės neturi ir yra vertinamas tik kaip laiduotojo asmenybės charakteristiką papildantis veiksnys.

Vertinant laiduotojo asmenybę visų pirma atsižvelgiama, ar pats laiduotojas nėra teistas už nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymą, ar neturi galiojančių nuobaudų už administracinius nusižengimus, ar nenustatyta ankstesnių laiduotojo nuteisimo ar patraukimo administracinėn atsakomybėn atvejų, ar nėra pradėtas jo baudžiamasis persekiojimas bei pareikšti įtarimai padarius nusikalstamų veikų (pavyzdžiui, Šiaulių apygardos

teismo 2012 m. spalio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kita vertus, taikydami atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, teismai neužkerta kelio būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoju, jeigu pastarasis turi galiojančių nuobaudų už administracinius nusižengimus (administracinius teisės pažeidimus), kai padarytas pažeidimas yra nešiuurkštus, nesukėlė jokių sunkių ar kitų reikšmingesnių padarinių (pavyzdžiui, LAT 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Kauno apygardos teismo 2011 m. birželio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Šie duomenys gali patvirtinti, kad laiduotojas yra atsakingas, gerbiantis įstatymus bei galiojančius elgesio ir geros moralės standartus asmuo, galintis tinkamai suvokti ir pasmerkti kaltininko padarytą nusikalstamą veiką ir, būdamas asmeniniu pavyzdžiu, užtikrinti, kad toks priešingas teisei elgesys ateityje nebesikartotų.

Baudžiamosiose bylose, kuriose yra sprendžiama atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galimybė, laiduotojo teigiamos asmeninės savybės paprastai vertinamos pagal bylos medžiagoje pateiktą laiduotojo charakteristiką (pavyzdžiui, iš darbovietės administracijos ar visuomeninės organizacijos, asociacijos, kurios narys jis yra) ar kitą informaciją, apibūdinančią laiduotoją kaip asmenį. Tokia informacija paprastai yra susijusi su laiduotojo profesine veikla, išsilavinimu, šeimine padėtimi, socialine padėtimi, pomėgiais ir pan.³³

Laiduotojo asmenybei charakterizuoti turi įtakos ir BK 40 straipsnio 3 dalyje numatytas laiduotojo veiklos pobūdis, kuris, kaip minėta, paprastai tik papildo laiduotojo asmenybės portretą. Kartais laiduotojo profesinė veikla savaime patvirtina asmens patikimumą būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoju. Pavyzdžiui, vienoje byloje apygardos teismas pažymėjo, kad advokatų profesinę veiklą reglamentuojantis Advokatūros įstatymas advokatams kelia nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, o tai reiškia, jog advokato profesijai iš esmės keliami didesni, reiklesni elgesio standartai. Taigi tik nepriekaištingo profesinio lygio, gero elgesio žmogui gali būti patikėta dalyvauti vykdant teisingumą. Todėl baudžiamąją bylą nagrinėjusiai teisėju

³³ Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje K. M. buvo pripažintas tinkamu laiduotoju, remiantis iš esmės tuo, jog praeityje nebuvo teistas, šiuo metu yra pensininkas, anksčiau dirbo Vilniaus Gedimino technikos universitete dėstytoju, yra humanitarinių mokslų daktaras (Vilniaus apygardos teismo 2011 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje teismas laikė V. S. verta teismo pasitikėjimo, nes laiduotoja yra pedagogė, puikiai sutaria su mokiniais ir kolegomis, geba priimti tinkamus sprendimus konfliktinėse situacijose, pasitikinti savimi, tolerantiška ir kt. Domisi psichologija, filosofija, muzika, su vyru lanko šokių pamokas (Panevėžio apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

kolegijai nekilo jokių abejonių dėl nepriekaištingos advokatės R. G. B. reputacijos, o kartu dėl to, ar ji verta teismo pasitikėjimo būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoja (Kauno apygardos teismo 2011 m. sausio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Taigi, laiduotojo asmenybės ir jo asmeninių savybių vertinimas yra pirminis veiksmas, kurį atlieka teismas, sprenddamas, ar asmuo tinka būti nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotojas. Įstatymo ir teismų praktikos keliama reikalavimai dėl laiduotojo asmenybės yra susiję su išoriniu laiduotojo vertinimu, t. y. kaip laiduotoją galima vertinti visuomeniniame ir socialiniame kontekste, kokį įspūdį apie save sukuria kaip asmenybę. Tokiu būdu valstybė įvertina, ar prašymą dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pateikęs asmuo gali būti laikomas patikimu, kad valstybė sutiktų atsisakyti taikyti prievartines baudžiamąsias poveikio priemones nusikalstamą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui ir šį asmenį perduotų laiduotojo atsakomybei.

Laiduotojo ir kaltininko santykiai. Baudžiamojoje teisėje asmuo laiduotoju niekada nebūna pašalinis ir jokio santykio su kaltininku neturintis asmuo. Laiduotojo ir kaltininko asmeninis ryšys – BK 40 straipsnyje įtvirtinto atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą instituto pagrindas, nes tik kokį nors artimą santykį su kaltininku turintis asmuo gali ryžtis savanoriškai įsitraukti į kilusius baudžiamuosius teisinis santykius.

Laiduotojas turi būti asmuo, kurį kaltininkas gerbia, kuris jam yra autoritetas, gebantis kontroliuoti kaltininko veiksmus, jam padėti, patarti priimant vienokius ar kitokius sprendimus. Silpnas, nepakankamai autoritetingas kaltininko ir laiduotojo asmeninis santykis gali užkirsti kelią kaltininką atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, perduoti jį laiduotojo žinion. Nustatant kaltininko ir laiduotojo tarpusavio santykius, dažnai vertinimas laiduotojo vaidmuo kaltininko gyvenime: „įvertinus tai, kad kasatorius nusikalstamą veiką padarė gyvendamas kartu su motina, akivaizdu, jog ji nesugebėjo užkardyti sūnaus nusikalstamo elgesio. Be to, byloje nustatyta, kad kasatorius yra išvykęs į užsienį, kas kelia dar didesnių abejonių dėl R. A. galimybės daryti kasatoriui teigiamą įtaką“ (LAT 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokiais atvejais teismų vertinami laiduotojo ir kaltininko santykiai nusikalstamos veikos padarymo metu ir jų santykiai bylos nagrinėjimo metu, sprendžiant dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir laiduotojo įtakos kaltininkui, atsižvelgiant į tai, kad tokie patys santykiai, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas, laiduotoją ir kaltininką siejo ir nusikalstamos veikos padarymo metu, bet nepadėjo išvengti padaryti nusikalstamą veiką. Autoriaus nuomone, tokių atvejų suabsoliutinti nereikėtų, nes, kaip minėta, turėtų būti svarbios laidavimo taikymo ateities perspektyvos.

Kita vertus, vien tai, jog asmuo nusikalstamą veiką padarė gyvendamas kartu su laiduotoju, negali *a priori* paneigti laiduotojo galimybės daryti kaltininkui teigiamą įtaką ateityje. Juk gali būti, jog laiduotojas negalėjo pasinaudoti savo autoritetu kaltininkui nusikalstamos veikos padarymo metu dėl to, kad jis objektyviai nežinojo apie nusikalstamą asmens elgesį ir tokio elgesio negalėjo iš jo tikėtis. Šiuo atveju reikia įvertinti, kad asmuo savanoriškai įsitraukia į baudžiamuosius teisinius santykius, prisiimdamas ir asmeninę atsakomybę už kaltininko tinkamą elgesį ateityje.

Vertinant laiduotojo tinkamumą didelę reikšmę turi kaltininko ir laiduotojo santykių pobūdis (pvz., giminystė, santuoka, draugystė): „K. M. bei G. N. nėra tie asmenys, kurie galėtų daryti teigiamą įtaką G. K., nes nėra jokių duomenų apie kokius nors laiduotojų ir kaltininko asmeninius ryšius, be to, nusikaltimai, už kuriuos G. K. teisiamas, niekaip nesusijęs su jo darbine veikla, o K. M. gerai net nežino, už kokią veiką teisiamas G. K., G. N. nedaug žino apie G. K. laisvalaikį ar draugus, gyvenimo sąlygas“ (Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kaltininko ir laiduotojo santykiams vertinti svarbus ir laiduotojo autoritetas kaltininkui. Šis požymis reiškia kelis dalykus. Pirma, laiduotojas turi būti pavyzdys kaltininkui, kad vien jo moralinės ir gyvenimo nuostatos, gebėjimas laikytis visuomenėje pripažintų elgesio standartų savaime darytų poveikį ir kaltininko pasirinkimams. Antra, tai rodo laiduotojo ir kaltininko statuso ir santykių „hierarchiją“. Teismų praktikoje laiduotojas nepripažįstamas tinkamu, jeigu byloje nustatytos aplinkybės rodo, kad ne kaltininkas, bet laiduotojas yra materialiai ar kitaip priklausomas nuo kaltininko. Pavyzdžiui, apygardos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį nutraukti baudžiamąją bylą, perduodant kaltininką laiduotojo atsakomybei, nes žemesnės instancijos teismas neatsižvelgė į tai, jog nuo kaltininkės, kaip įmonės vadovės, sutartiniu pagrindu iš dalies priklauso laiduotojos vadovaujamos įmonės veiklos stabilumas, finansinė padėtis. Tokiu atveju laiduotojas negalėtų būti visiškai objektyvus vertindamas kaltininko veiksmus, atitinkamai daryti jam teigiamą įtaką (Panevėžio apygardos teismo 2013 m. balandžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Tokios praktikos dažnai laikomasi bylose, kai už kaltininką mėgina laiduoti jo sutuoktinis. Pavyzdžiui, „<...> G. B. nors ir nurodė, jog jos asmeninės savybės ir artimi bei šilti santykiai su sutuoktiniu padės užtikrinti, kad A. B. ateityje nebedarytų naujų nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų, vis tik ji pripažino, kad jos įtaka yra ribota. Todėl apeliacinės instancijos teismas turėjo pagrindą suabejoti laiduotojo tinkamumu“ (LAT 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitoje byloje kasacinis teismas taip pat nurodė, kad „kasatoriaus žmona nedirba ir yra materialiai

priklausoma nuo jo <...> ir didelės įtakos jam neturi“ (LAT 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT nepripažino sutuoktinės tinkama laiduotoja, atsižvelgęs į praeityje nustatytus smurto prieš ją atvejus: „K. V. <...> nėra kasatoriui autoritetą turintis asmuo (anksčiau jau buvo nukentėjusi nuo sutuoktinio smurtinio elgesio ir dėl to net buvo pradėtas baudžiamasis procesas; nagrinėjamo įvykio metu buvo susipykusi su savo sutuoktiniu, dėl jo elgesio nenorėjo jo matyti ir bijojo būti savo namuose, kuriuose nebuvo 3–4 paras), ir neleidžia spręsti apie jos tinkamumą būti laiduotoja <...>“ (LAT 2017 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Autoriteto reikalavimas grindžiamas įtakos kaltinamajam (jo elgesiui) egzistavimu. Tai – pagrindinė laiduotojo tinkamumo vertinimo kategorija, nes ji neišvengiamai susijusi su kitu laiduotojui keliamu reikalavimu – daryti teigiamą įtaką kaltininkui.

Galimybė daryti teigiamą įtaką kaltininkui – įstatyminė nuostata, nusakanti galimybę teismui laikyti laiduotoją patikimu ir jo žinion perduoti nusikalstamą veiką padariusį asmenį (BK 40 straipsnio 3 dalis). Prašymą dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pateikęs asmens asmenybės, asmeninių ir socialinių savybių vertinimas atskleidžia jo kaip potencialaus laiduotojo patikimumą. Tačiau vien nepriekaištinga asmenybė savaime nereiškia ir negarantuoja, kad šis asmuo bus paskirtas nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoju, o pats kaltininkas – atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. LAT praktikoje ne kartą pažymėta, kad, be kitų laiduotojui keliamų reikalavimų, svarbu nustatyti realias laiduotojo galimybes daryti teigiamą įtaką nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, kad šis ateityje laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, o laiduotojas gali būti tik toks asmuo, kurio galimybė daryti teigiamą įtaką kaltininkui yra akivaizdi (LAT 2010 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vis dėlto teismų praktikoje nėra nustatyta aiškių laiduotojo galimos teigiamos įtakos kaltininkui realumo ir akivaizdumo standartų. Šis požymis kiekvienoje byloje vertinamas skirtingai, pagal įvairių bylos aplinkybių visumą.

Visų pirma pagrįsti būsimos teigiamos įtakos pobūdį reikalaujama iš paties laiduotojo. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija yra nustačiusi, kad laiduotojui, be kita ko, keliami reikalavimai atskleisti savo požiūrį į kaltininko padarytą veiką, įvertinti veikos pavojingumą, nurodyti savo būsimos teigiamos įtakos pobūdį atleidžiamam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Laiduotojui neatskleidus savo būsimos įtakos kaltinamajam, gali būti užkertamas kelias nutraukti baudžiamąją bylą BK 40 straipsnio pagrindais: „kasatorius yra pateikęs tik 2013 m. lapkričio 7 d. prašymą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kuriame teiginys, kad S. B. yra verta teismo pasitikėjimo ir gali daryti teigiamą įtaką L. B., grindžiamas tik

tuo, kad ji yra nepriekaištingos reputacijos ir daugiau kaip 13 metų dirba valstybės tarnyboje, kitų duomenų byloje nėra pateikta. Atsižvelgiant į tai, teisėjų kolegija konstatuoja, kad byloje nenustatyta duomenų, kurie paneigtų teismų padarytas išvadas dėl duomenų apie laiduotoją ir jo galimybes daryti teigiamą įtaką kaltininkui nebuvimo <...>“ (LAT 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje); „byloje yra tik L. S. laidavimo raštelis, kurį įteikė teismo gynėja, tačiau byloje nėra jokių duomenų, ar ji tikrai yra M. S. motina (protokole neužfiksuota, kad ji būtų posėdyje dalyvavusi), ar pagal asmenines ir kitas savybes gali būti laiduotoja, ar turi galimybę ir gali daryti teigiamą įtaką kaltininkui“ (LAT 2008 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kasacinis teismas reikalavimą pagrįsti būsimą realią įtaką ir auklėjamąjį poveikį kaltininkui kelia ne tik laiduotojui, bet ir bylas nagrinėjantiems ir sprendimus dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą priimantiems teismams.

Sprendamas dėl kaltininko atleidimo nuo atsakomybės ir perdavimo konkretaus laiduotojo priežiūrai, bylą nagrinėjantis teismas neturi apsiriboti vien laiduotojo prašyme nurodytomis aplinkybėmis. Šias aplinkybes, kaip ir laiduotojo tinkamumą, teismai turi vertinti tiesiogiai. Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT pripažino netinkamu žemesnės instancijos teismo pateiktą asmens galimybės būti laiduotoju argumentavimą, kuriame iš esmės buvo akcentuojamas teigiamas laiduotojo charakteris, bendro šeiminio gyvenimo su kaltininku ir jų tarpusavio supratimo aplinkybės. Nors esant tik tokiems motyvams liko neaišku, kokį auklėjamąjį poveikį gali padaryti ilgametė sutuoktinė, kad advokatu dirbantis asmuo laikytųsi įstatymų ir nedarytų nusikalstamų veikų, kaip ji kontroliuos advokato profesinę veiklą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas šios laiduotojos teismo posėdyje net neapklausė, o BK 40 straipsnio 3 dalyje numatytų aplinkybių nuosekliai nesiaiškino ir nuosprendyje jas išdėstė formaliai (LAT 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tiesiogiai įsitikinus laiduotojos galimybėmis, ji buvo pripažinta tinkama, o nusikalstamą veiką padaręs asmuo – atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės jos žinion (LAT 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šiuo atveju remiantis teismų praktika, siekiant išvengti formalus nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, formuojama nuostata, kuria laiduotojo asmenybė atskiriama nuo jo realių galimybių įgyvendinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tikslus. Priekaištų nekelianti laiduotojo asmenybė *a priori* negali pagrįsti šio asmens galimybių laidavimo laikotarpiu kontroliuoti kaltininko elgesį ir veiksmus, kad nusikalstamas elgesys

nepasikartotų. Dėl to teismai, gavę asmens prašymą atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, privalo įsitikinti, jog tas asmuo faktiškai supranta pateikto prašymo prasmę ir prisiimamų įsipareigojimų turinį. Todėl ir teikiamas prašymas atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą neturi apsiriboti vien šį prašymą pateikusio asmens asmeninių savybių apibūdinimu, o atskleisti galimo laiduotojo požiūrį į kaltininko nusikalstamą elgesį, paaiškinti, kaip ir kokiomis priemonėmis konkretus laiduotojas galės daryti įtaką kaltininko elgesio kaitai, užtikrinančiai įstatymų laikymąsi.

Kita vertus, vien prašyme dėstomi motyvai apie abejonių nekeliančią laiduotojo asmenybę ir jo galimybes daryti poveikį nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, kad šis laikytųsi įstatymų ir nebedarytų naujų nusikalstamų veikų, neįrodo, kad tokių priemonių bus iš tikrųjų imtasi atleidus kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Todėl teismai, spręsdami dėl laidavimo galimybės, neturi būti pasyvūs stebėtojai, o patys betarpiškai ir tiesiogiai įsitikinti laiduotojo kandidatūra.

Remiantis atlikta teismų praktikos analize gana sudėtinga išskirti dominuojančius požymius, pagal kuriuos teismai nustato, kad laiduotojas nebus pajėgus kaltininkui daryti teigiamą įtaką. Paprastai tai susiję su atvejais, kai laiduotojai patys neatskleidžia savo būsimo teigiamos įtakos pobūdžio, kai laiduoja vaikai už tėvus arba materialiai silpnesnėje padėtyje esantys sutuoktiniai, taip pat giminystės ryšiais susiję asmenys, kurie negyvena kartu. Vis dėlto kiekvienam šiam atvejui galima rasti ir priešingos teismų praktikos, kai tokiomis situacijomis laiduotojai būna pripažinti tinkamais. Tai leidžia teigti, kad laiduotojo tinkamumą teismas nustato vertindamas bylos įrodymus pagal savo vidinį įsitikinimą ir, padaręs išvadą, kad yra galimybė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, priima atitinkamą sprendimą atsižvelgdamas į visumą BK 40 straipsnyje nurodytų sąlygų ir galimybę pasiekti įstatyme nustatytus tikslus, o vieno visus atvejus apimančio atsakymo nėra.

Nepaisant to, iš teismų praktikos analizės galime pateikti tokį teismo pasitikėjimo verto laiduotojo portretą:

1. Laiduotojo asmenybė turi pasižymėti aukšta socialine branda, kultūra bei savimone, geru ir pavyzdiniu elgesiu, atsakomybės jausmo turėjimu, pagarba įstatymams ir nepriekaištingumu. Pozityvi laiduotojo asmenybė turi rodyti teigiamą ir sektiną pavyzdį kaltininkui – laiduotojas turi turėti autoritetą kaltininko akyse.

2. Laiduotoją ir kaltininką turi sieti stiprūs asmeniniai ryšiai, pagrįsti tarpusavio pasitikėjimu. Laiduotojas turi pažinoti kaltininko aplinką, asmenis, su kuriais kaltininkas palaiko ryšius, jo pomėgius, veiklą. Laiduotojo ir

kaltininko santykiai neturi būti formalūs. Juo labiau kad laiduotojas negali būti niekaip pavaldus ar priklausomas nuo kaltininko.

3. Laiduotoju gali būti tik toks asmuo, kuris turės realias galimybes panaudoti savo asmenines savybes ir autoritetą kaltininkui daryti tik teigiamą įtaką, tokiu būdu siekti, kad šis asmuo elgtųsi atidžiau, atsakingiau ir laikytųsi įstatymų bei nedarytų naujų nusikalstamų veikų. Šiuo atveju reikšmės neturi net ir tai, kad laiduotoją ir kaltininką sieja giminystės ar santuokos ryšiai, kad laiduotojo asmenybė yra nepriekaištinga ir nekelianti abejonių, jeigu teismas negalės konstatuoti, kad būtent šis žmogus gebės iš tikrųjų kaltininkui daryti realią teigiamą įtaką, kad jis laikytųsi įstatymų ir nebedarytų naujų nusikalstamų veikų – laiduotojo kandidatūra bus atmesta, o kaltininkas nebus atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės.

3.5.3. Laiduotojo teisinis subjektiškumas laidavimo sampratos kontekste

Pagal tai, kokie reikalavimai keliami pasitikėjimo vertam asmeniui, kurio žinion perduodamas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, galima analizuoti vieną iš svarbiausių šio tyrimo dalių – laiduotojo ir kaltininko teisinį santykį po sprendimo atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės, kuris trunka apibrėžtą, teismo nustatytą terminą nuo vienerių iki trejų metų (BK 40 straipsnio 4 dalis). Ši analizė svarbi atskleidžiant ir teismų suformuotą požiūrį į visą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą.

Teismui patvirtinus asmens pateiktą laidavimo prašymą, laiduotojas oficialiai tampa dėl nusikalstamos veikos atsiradusio teisinio santykio dalyviu, taip pat sukuria kitą (išvestinį) laidavimo teisinį santykį. Laidavimo (kaltininko atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnio pagrindu) ir laiduotojo tinkamumo patvirtinimas reiškia teismo nustatytą teisinio subjektiškumo – teismo ir veiksnio – koegzistavimą. Teisinio santykio turinį ir šio santykio dalyvį apibūdina teisių ir pareigų, kurias asmuo įgyja tapdamas teisiniu santykių dalyviu, visuma.

BK eksplicitiškai įtvirtina tik vieną laiduotojo teisę – atsisakyti laidavimo (BK 40 straipsnio 6 dalis). Vis dėlto, atsižvelgiant tiek į šios teisės realizavimo galimybę, tiek į BK 40 straipsnio 1 dalyje vartojamą formuluotę „perduoti kaltininką jo atsakomybei“, taip pat pareigą „daryti teigiamo pobūdžio įtaką“ bei galimą laiduotojo atsakomybę, galima kalbėti apie kitą įstatyme tiesiogiai neįtvirtintą, bet implicitiškai išvedamą laiduotojo teisę – reikalauti iš kaltininko tam tikro elgesio arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų (pavyzdžiui, nebendrauti su tam tikrais asmenimis, nesilankyti tam tikrose vietose, nevartoti alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų, elgtis tam tikru būdu ir kt.). Teisiniu požiūriu tokios teisės įgijimas (suteikimas)

pateisinamas asmeninių (socialinių) kaltininko ir laiduotojo santykių materializavimu, kuris pagrindžiamas laiduotojo autoriteto kaltininkui įgalinimu. Kitaip tariant, sukūrus laidavimo teisinius santykius, kasdieniai, teisiškai neįpareigojantys asmenų santykiai, įgyja kitokią, teisiškai reikšmingesnę prasmę. Apie tokią santykių teisinę transformaciją galima kalbėti, kai šie santykiai yra tarp dviejų fizinių asmenų.

Autoriaus vertinimu, šis laiduotojo teisinio subjektiškumo elementas teisiniu požiūriu šiuo metu nesudaro jokių galimybių BK 40 straipsnio pagrindais nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti juridinį asmenį. Juridinis asmuo yra savarankiškas teisinių santykių subjektas, turintis teisinį veiksnumą ir teisnumą, savarankišką pavadinimą, organizacinį vientisumą, jo turtas yra atskirtas nuo jo dalyvių turto. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad teisė kontroliuoti juridinio asmens veiklą yra susijusi su juridinio asmens vidaus kontrolės sistema, kuria siekiama užtikrinti juridinio asmens veiklos teisėtumą, rezultatyvumą, veiksmingumą, strateginių tikslų įgyvendinimą, efektyvų ir teisėtą finansinių išteklių naudojimą ir apskaitą, išipareigojimų tretiesiems asmenims laikymąsi bei su visu tuo susijusių rizikos veiksmių valdymą. Taigi vadovaujančias pareigas einančio asmens vykdoma kontrolė, *inter alia* reiškia teisę prižiūrėti, ar tinkamai yra vykdoma juridinio asmens veikla, taip pat teisę imtis tam tikrų priemonių, kad veikla būtų vykdoma tinkamai ir būtų pasiekti maksimalūs veiklos rezultatai. Ši teisė apima ne tik organizacijos veiklos rezultatų ir finansinių išteklių valdymo kontrolę – ji gali apimti ir, pavyzdžiui, saugos reikalavimų laikymosi įmonėje kontrolę ir pan. (Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas).

Atleidus juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, laiduotojas turėtų būti koku nors būdu integruotas į juridinio asmens valdymo organų struktūrą, tam, kad galėtų „daryti teigiamo pobūdžio įtaką“ juridiniam asmeniui kaip savarankiškam subjektui. Tačiau juridinio asmens organai yra sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Tuo grindžiama Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens ūkinės veiklos laisvė, kuri gali būti apribota tik įstatymu, ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 1994 m. kovo 31 d. nutarimas). Kita vertus, net ir pripažinus nusikalstamą veiką padariusio juridinio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galimybę, akivaizdu, kad BK 40 straipsnyje įtvirtinti vertinamieji asmens tinkamumo būti laiduotoju kriterijai yra skirti fizinių asmenų laiduotojams. Šie kriterijai nėra skirti

juridiniams asmenims, t. y. nereikalaujama juridinio asmens valdymo išmanymo ar suvokimo, be ko ir bet kokia laiduotojo įtaka juridiniam asmeniui yra sunkiai įsivaizduojama ir būtų visiškai formali.

Laiduotojo įtaka kaltininkui – pagrindinė laiduotojo pareiga, kurios vykdymo tikimasi iš laiduotojo atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

Minėta, kad laidavimo kaip ypatingo pasitikėjimo santykio atsiradimas galimas tik dalyvaujant trečiajam subjektui – laiduotojui. Jis ir sukuria (arba sustiprina) pasitikėjimo ryšį tarp pagrindinių šio santykio dalyvių. Laidavimo kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo rūšies samprata šiuolaikinėje teisėje yra mažai pakitusi nuo romėnų teisės laikų (Nekrošius, *et al.*, 2007, p. 226). Laidavimas civilinėje teisėje – vienašalė ir konsensualinė sutartis, sukurianti šalutinę (akcesorinę) prievolę, kuria siekiama apsaugoti kreditoriaus interesus ir kurios galiojimas neatsiejamai susijęs su pagrindinės prievolės galiojimu (Mikelėnas, *et al.*, 2003, p. 118). Civilinis laidavimas yra pagrįstas pasyviu laiduotojo modeliu. Tai reiškia, kad laiduotojo vaidmuo ir pareigos tampa aktualios tik tada, kai pagrindinis skolininkas neįvykdo ar netinkamai įvykdo savo prievolę. Iš šios laidavimo sutarties ar įstatymo nekyla laiduotojo pareiga koku nors būdu veikti skolininką, kad jis tinkamai vykdytų savo prievolines pareigas. Todėl šiuo atveju 1) laiduotojas neturi tiesioginio intereso patikėtojo atžvilgiu; 2) patikėtojas interesus laiduotojo atžvilgiu yra tik dalinis – tam, kad sustiprintų savo pagrindinio intereso, kuris susijęs su patikėtinio elgesiu, apsaugą (su laiduotojo pagalba patikėtojas sumažintų savo rizikos, kurią prisiima pasitikėdamas patikėtinu, laipsnį); 3) laiduotojo ir patikėtojo nesieja rizikos elementas. Tai neleidžia patikėtojo (A) ir laiduotojo (B) santykių kvalifikuoti kaip pasitikėjimo santykių, tačiau leidžia patvirtinti, kad laidavimu yra kuriami pasitikėjimo santykiai tarp kreditoriaus ir skolininko, nes, be laidavimo, tikėtina, neatsirastų pagrindinių sutartinių teisinių santykių.

Baudžiamojoje teisėje esamos laidavimo formos pagrįstos kitokia laiduotojo koncepcija. Kaip minėta, užsienio šalyse, kur laidavimas taikomas kaip alternatyvi suėmimui kardomoji priemonė, laidavimas reiškia laiduotojo įsipareigojimą stebėti įtariamąjį, užtikrinti, kad jis, kol teismo lauks laisvėje, nepasislėps nuo vykstančio tyrimo ir nedarys naujų nusikaltimų (Myers, 2009, p. 132). Stebėjimas šiuo atveju suprantamas kaip įtariamo asmens elgesio stebėjimas ir kontrolė, kad įtariamasis laikytųsi įstatymų, nedarytų nusikaltimų, nepiktnaudžiautų psichiką veikiančiomis medžiagomis, kviečiamas atvyktų pas tyrimą atliekančius pareigūnus ar į teismą, nebėgtų nuo tyrimo. Laiduotojai dažniausiai būna įtariamojo šeimos narys ar artimas giminaitis, tačiau daugiausia dėmesio šiose bylose skiriama laiduotojo

galimybės iš esmės nuolat stebėti įtariamąjį (pavyzdžiui, Jeballah v. Canada Public Safety..., 2007). Kanadoje atlikti tyrimai parodė, kad teismai neretai palankiau vertina net darbo neturinčius kaltininko giminaičius, ypač pensininkus senelius, vien dėl tos priežasties, kad šie asmenys galėtų nuolat stebėti įtariamąjį, o pats laiduotojas suprantamas kaip „privatus kalėjimo prižiūrėtojas“ (Schuman, 2018, p. 543–544).

Laidavimo kaip kardomosios priemonės atveju laiduotojas iš esmės pakeičia valstybinę kardomojo kalinimo instituciją. Atsižvelgiant į baudžiamojo proceso stadiją, kurioje priimamas sprendimas įtariamąjį perduoti laiduotojo žinion, taip pat bendruosius kardomųjų priemonių tikslus, susijusius su nusikalstamos veikos atskleidimu ir įtariamojo dalyvavimu procese, galima pripažinti, kad laidavimu tokiuose santykiuose ne tik kuriamas pasitikėjimas tarp teismo (A) ir įtariamojo (C), bet tam, kad sprendimas būtų priimtas, taip pat turi būti sukurtas pasitikėjimo ryšys ir tarp teismo (A) ir laiduotojo (B). Perduodant įtariamąjį „laukti teismo“ ne kardomojo kalinimo įstaigoje, bet jam artimo asmens žinioje, prisiimama didelė rizika, kad laiduotojui, nevykdant savo pareigų stebėti ir kontroliuoti įtariamąjį, gali būti pažeistas sklandaus ikiteisminio tyrimo vykdymo interesas. Vadinas, tokia modelyje, kitaip nei civiliniuose santykiuose, laiduotojas tampa ne pasitikėjimo santykio kūrėju, bet tiesioginiu tokio santykio dalyviu, nes sprendimas gali būti priimtas tik tada, kai pasitikima tiek įtariamuoju, tiek laiduotoju.

Todėl tokį laiduotojo modelį galime teigti esant aktyvų.

Skaitant Lietuvos baudžiamąjį įstatymą bei remiantis teismų praktika būtų nesunku padaryti išvadą, kad ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra įtvirtintas aktyvaus laiduotojo modelis, pasitikėjimo elementą tiesiogiai susiejant su laiduotoju: „Asmuo, <...> gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą“ (BK 40 straipsnio 1 dalis); „Teismas, priimdamas sprendimą, atsižvelgia į laiduotojo <...> galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui“ (BK 40 straipsnio 3 dalis). Teismai, svarstydami atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimą, iš laiduotojo, be kita ko, pareikalauja įrodyti, kaip ir kokią realią auklėjamojo pobūdžio teigiamą įtaką jis darys nuo atsakomybės atleistam nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui (plačiau: LAT teismų praktikos taikant BK 40 straipsnį apžvalga, 2019).

Ligšiolinis laidavimo instituto teisinis reglamentavimas Lietuvoje leidžia daryti prielaidą, kad savo forma jis sutampa su laidavimu kaip kardomąja priemone, todėl yra pagrįstas aktyvia laiduotojo forma. Tačiau, padarius tokią išvadą, susiduriama su koncepciniais laidavimo baudžiamojoje

teisėje formų skirtumais, kurie kelia abejonę, ar aktyvaus laiduotojo koncepcija gali būti pagrįsta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju.

Skirtumų išryškėja laidavimo laiko ir tikslų srityje. Laidavimas kaip asmens suėmimo alternatyva pagrįstas silpnesniu pasitikėjimu pačiu įtariamuoju, bet dideliu pasitikėjimu laiduotoju, kad jis įvykdys teisėsaugos institucijos lūkesčius, susijusius su įtariamojo dalyvavimu procese. Paprastai dėl laidavimo svarstoma ankstyvosiose tyrimo stadijose, kai asmens nusikalstama veika dar tik tiriama. O baudžiamojo proceso diversija – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės reiškia proceso pabaigą, t. y. ištyrus padarytą nusikalstamą veiką ir surinkus pakankamai įrodymų asmens kaltei pagrįsti, priimant sprendimą dėl šią nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinio likimo.

Prieš taikant laidavimą jau yra įsitikinama, kad asmuo iš esmės yra nepavojingas, jis prisipažino savo kalte, aktyviais veiksmais išreiškė atgailą, teismas jau tiki, kad jis laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, o pati padaryta nusikalstama veika (padaryta pirmą kartą) buvo labiau atsitiktinė ir neapibūdina kaltininko kaip visuomenei pavojingos asmenybės. Tačiau tikslai, kurių siekiama laidavimu, ne tik nėra mažesni, palyginti su prisiimamos rizikos laipsniu, bet Lietuvoje nesusistovėjęs laidavimo suvokimas kategoriškesnis – reikalauja, kad laiduotojas kaltininką „perauklėtų“. Požiūrį į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutą LAT yra atskleidęs nusikaltimų valstybės tarnybai byloje: „<...> formuojamoje teismų praktikoje nusikaltimų valstybės tarnybai ir kitose bylose teismai, taikydami BK 40 straipsnio nuostatas, yra įpareigoti apsvarstyti, ar ištis kaltininkas, nagrinėjamu atveju – statutinis valstybės tarnautojas, kuriam, *inter alia*, taikomi ir Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto reikalavimai ir kuris be jokio papildomo auklėjamojo poveikio privalo laikytis įstatymų bei nedaryti nusikalstamų veikų, yra tokia nesavarankiška, nebrandi asmenybė, kurios gyvenimiškų vertybių sistema, sugebėjimas kontroliuoti savo veiksmus, susilaikyti nuo nusikalstamų veikų darymo dar yra nesusiformavę (Kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-312/2011, 2K-140/2015, 2K-120-489/2016). Nes būtent tokiam nusikalstamą veiką padariusiam ir aktyviai atgailaujančiam asmeniui BK 40 straipsnio nuostatos nustato papildomai reikalingą jo tolesnio elgesio korekciją, autoritetą turinčio asmens (teismo pasitikėjimo verto asmens, artimo giminaičio, tėvų) priežiūrą, teigiamos įtakos darymą, kad nusikaltęs asmuo laikytųsi įstatymų, nedarytų naujų nusikalstamų veikų“ (LAT 2018 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vadinasi, LAT atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal

laidavimą supranta kaip nesavarankiškų, nebrandžių, gyvenimo vertybių sistemos neturinčių asmenybių, be papildomos priežiūros negebančių kontroliuoti savo veiksmų ir susilaikyti nedaryti nusikalstamų veikų, perauklėjimo priemonę. Tokią nusikalstamą veiką padariusio asmens asmenybės išvadą kasacinis teismas daro remdamasis ne specialistų atliktu kaltininko asmenybės psichologiniu, psichosocialiniu ar kitokiu tyrimu, bet vien ta aplinkybe, kad artimas kaltininkui asmuo, siekdamas padėti ir sušvelninti kaltininko teisinę padėtį, savanoriškai pareiškė norą įsitraukti baudžiamuosius teisinius santykius, siekdamas sukurti pasitikėjimo santykį tarp teismo ir kaltininko.

Šio tyrimo kontekste ypač svarbu, kokia yra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą prasmė, t. y. kokie santykiai atsiranda teismui priėmus sprendimą atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės ir perduoti laiduotojo „žiniai ir atsakomybei“ (BK 40 straipsnio 1 dalis). Nevertinant pirmiau pateikto LAT formuojama praktika atspindimo požiūrio į nusikalstamas veikas padariusius asmenis, reikia atsakyti, ar kaltininko „perdavimas“ laiduotojui reiškia laiduotojo pareigą (o kartu ir šio instituto esmę) perauklėti kaltininką.

G. Sakalauskas nurodo, kad vadinamoji pataisa, vyravusi santykinėse bausmių teorijose, buvo tapusi įsivaizduojamai būtinos ir neišvengiamos laikysenos kriminalinio elgesio akivaizdoje dalimi: jei kas elgiasi netinkamai – būtina tokį asmenį „taisyti“ ar „auklėti“, o sovietinėje sistemoje ši koncepcija buvo modifikuota pagal savitą ideologiją, kuriai nusikalstamumas buvo ideologiškai svetimas ir taisytinas reiškinys (Sakalauskas, 2010, p. 141–142). Todėl neatsitiktinai ir sovietmečiu taikytu atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kaltininkas buvo perduodamas visuomeninei organizacijai ar darbo žmonių kolektyvui perauklėti. Tokia „perauklėjimo“ programa paremta funkcionalizmu – pasitaisymas galimas laikantis iš dalies primesto gyvenimo būdo, „teisingo mąstymo“, kas suvienodintoje planinėje visuomenėje turėjo vesti prie specifinio individo (bet nebūtinai individualybės) formavimo (Lietuvos teisė 1918–2018..., 2018, p. 534). Darbo pradžioje jau akcentuota, kad Vakarų Europos baudžiamojoje teisėje įsitvirtinusi baudžiamojo liberalizmo paradigma orientuojasi į asmens resocializaciją, tiesiogiai išplaukiančią iš pagarbos žmogaus orumui.

Galima daryti prielaidą, kad tokiai LAT suformuotai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sampratai galėjo turėti įtakos ankstesnis teisinis režimas, nes koncepcija, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra kaltininko perdavimas laiduotojo „perauklėjimui“, pagrįstas sovietmečiu taikyto atleidimo nuo baudžiamosios

atsakomybės pagal laidavimą modelių. Kita vertus, nuostata, kad institutas taikomas nesubrendusiems ir savo gyvenimo vertybių sistemos nesusiformavusiems asmenims gali reikšti, kad LAT atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutą sugretina su nepilnamečiams taikomomis priemonėmis (pavyzdžiui, BK 86 straipsnyje numatytas nepilnamečio atidavimas tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, ugdyti ir prižiūrėti). Reikia pabrėžti, kad toks šių institutų sugretinimas koncepciškai neįmanomas – nepilnamečiams asmenims teismas tokią priemonę gali taikyti *ex officio*, o laidavimą tik esant tokią valią išreiškiančiam laiduotojui. Toks vertinimas neatitiktų esminės laidavimo sampratos, suformuotos ankstesnėje šios disertacijos dalyje, – savanoriškas išitraukimas į atitinkamus teisinius santykius, garantuojant už asmenį ir prisiimant asmeninę atsakomybę.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju laiduotojas turi būti artimas, autoritetingas ir pavyzdingas asmuo. Laiduotojo išitraukimas į baudžiamuosius teisinius santykius būtent ir yra grindžiamas jo artimais santykiais su kaltininku. Tačiau laiduotojas, galima sakyti, paprastas žmogus, nėra nei bausmės vykdymo sistemos, nei probacijos pareigūnas, turintis žinių ar kitų gebėjimų, kad galėtų keisti asmens nusikalstamą elgesį, kitaip tariant, įgyvendinti specialiąją bausmės paskirtį, nustatytą BK 41 straipsnio 2 dalies 4 punkte. Kita vertus, valstybė neturi nei konstitucinio, nei įstatyminio pagrindo šias funkcijas patikėti tokiems asmenims, tai neišplaukia ir iš BK 40 straipsnio reguliavimo.

Nepaisant to, šiame kontekste pagrindinis argumentas, paneigiantis, kad atleistą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmenį reikia kaip nors keisti ar auklėti, yra pats atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymas. Juk priimdamas sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės teismas konstatuoja, kad dėl tam tikrų priežasčių nėra reikalo konkretų nusikalstamą veiką padariusį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, tai reiškia ir skirti jam bausmę. Todėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslai, kurių siekiama bausmės paskyrimu (BK 41 straipsnis), nėra reikalingi, nes jau pats baudžiamasis procesas turėjo pakankamą poveikį kaltininkui arba to daryti netikslinga dėl kitų objektyvių aplinkybių, pavyzdžiui, kaltininko asmenybės ar pačios veikos mažesnio pavojingumo.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemoje tik atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikomas toks kaltininko „perauklėjimo“ būdas. Kitais tiek bendraisiais, tiek specialiaisiais pagrindais asmenį atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės nenustatoma jokia priežiūra ar kontrolė, o baudžiamasis teisinis santykis su asmeniu yra tiesiog

užbaigiamas (iškart įsiteisėjus sprendimui ar praėjus tam tikram laikui po sprendimo įsiteisėjimo).

BK Specialiojoje dalyje nustatytais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejais atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės net nėra galimybės skirti baudžiamojo poveikio priemonių, nors asmenų padaryti nusikalstamai gali būti daug pavojingesni nei tie, už kuriuos galima taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (pavyzdžiui, BK 114 straipsnyje numatytas valstybės perversmas, už kurį gali grėsti laisvės atėmimas iki gyvos galvos).

Vertinant BK Bendrojoje dalyje įtvirtintas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, pažymėtina, kad laidavimui keliamos sąlygos nėra kiek nors lengvesnės (panašios nustatytos pranešėjo atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 39² straipsnio 1 dalis), atleidimui, kai yra lengvinančių aplinkybių (BK 39 straipsnis), atleidimui kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius (BK 38 straipsnio 1 dalis)) sąlygos, o tam tikrais atvejais net griežtesnės – pavyzdžiui, atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui susitaikius su kaltinamuoju nėra taikomas pirmą kartą padarytos nusikalstamos veikos reikalavimas. O laidavimo instituto taikymą byloje nuo susitaikymo gali skirti tiesiog nukentėjusiojo asmens nenoras taikytis su kaltininku arba tiesioginio nukentėjusiojo nebuvimas. BK 39¹ straipsnyje numatyta galimybės nuo baudžiamosios atsakomybės atleisti organizuotoje grupėje ar nusikalstame susivienijime dalyvavusius asmenis, kurių pavojingumas, palyginti su mažesnio pavojingumo nusikalstamas veikas padariusiais asmenimis, yra *per se* didesnis. Vis dėlto nė vienu kitu atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju atleistam nuo atsakomybės asmeniui nepaskiriama jokia elgesio keitimo programa (pvz., probacija) – baudžiamasis teisinis santykis su šiuo asmeniu yra tiesiog užbaigiamas.

Tai leidžia tvirtinti, kad laidavimui iš visų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių yra keliami didžiausi taikymo reikalavimai. Vis dėlto tai neleidžia pripažinti, kad laiduotojo pareigos turėtų būti susijusios su asmens elgesio taisymu, keitimu ar kaltininko auklėjimu. Priešingu atveju laidavimas neturėtų būti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalis. Juk laidavimo taikymas pirmiausia pagrįstas valstybės išreiškiamu pasitikėjimu tolesniu kaltininko elgesiu (BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Vadinasi, BK 40 straipsnio norma pati savaime yra prieštaringa – joje nustatomas aktyvaus laiduotojo modelis, nors pats sprendimas yra orientuotas į pasitikėjimą nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu. Autoriaus vertinimu, aktyvaus laiduotojo modelis nėra suderinamas su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto tikslais ir šio instituto esamų atleidimo nuo baudžiamosios rūšių sistema. Toks modelis galimas, kai negalima pasitikėti

pačiu kaltininku, t. y. patikėtojo interesų neatitinkančio elgesio rizika yra per daug didelė, kad būtų galima sukurti pasitikėjimo santykius. Toks laidavimas, kai laiduotojui nustatomos pareigos daryti tiesioginę įtaką atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens elgesiui, yra panašesnis ne į atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, bet į tam tikros formos probaciją atidėjus nuteistajam bausmės vykdymą (BK 75 straipsnis) arba tam tikros formos laisvės atėmimo bausmę (BK 48 straipsnis), nes kaltininkas nėra laisvas pats savarankiškai pasirinkti savo elgesio modelį, bet derinti juos su laiduotoju.

Dalis ekspertų, dalyvavusių ekspertinio vertinimo apklausoje, taip pat nurodė, kad laidavimo negalima sieti su bausmės specialiosios prevencijos vykdymu, nes teismas, atleisdamas nuo baudžiamosios atsakomybės, kartu konstatuoja, kad bausmės tikslų to asmens atžvilgiu įgyvendinti nereikia. Ekspertų nuomone, turėtų būti atsisakoma atpildo teorijos požiūrio, kad kiekvienas nusikalstamos veikos padarymas būtinai turi lemti griežčiausias poveikio priemones, o laidavimo atveju tikslas, kad asmens nusikalstamas elgesys nepasikartotų, gali būti pasiekiamas ir „nieko nedarymu“. Jeigu teismas nėra įsitikinęs, kad šių tikslų tokiu būdu galima pasiekti, jis skiria bausmę su galimybe atidėti jos vykdymą ir taikyti probacijos priemones nuteistajam.

Reikia pažymėti, kad panašia kryptimi pradeda formuotis ir teismų praktika atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės laidavimo byloje, nurodoma, kad šio instituto tikslas yra kompromiso, teisinės santarvės ir asmens resocializacijos siekis (LAT). Teismų praktikoje šiuo požiūriu atsiskleidžia ir kitoks laiduotojo pareigų vertinimas, taip pat ir anksčiau suformuoti detalūs reikalavimai laiduotojui konkrečiai pasakyti, kaip pasireikš jo teigiama įtaka kaltininkui. Vienoje byloje Vilniaus apygardos teismas pažymėjo: „<...> dažnai laiduotojas negali pasakyti, kokiais konkrečiais veiksmais jis darys teigiamą įtaką kaltinamajam, todėl teismas negali iš jo reikalauti didelio konkretumo. Ši aplinkybė labiau nustatoma atsižvelgiant į laiduotojo asmenines savybes, jo veiklos pobūdį, jo ryšius su kaltinamuoju ir padaręs išvadą apie jo patikimumą. Keliant didelius įtakos darymo ateityje reikalavimus gali susidaryti tokia situacija, kuomet BK 40 straipsnio nebus galima taikyti. Kita vertus, laiduotojas niekada nuolat nebus su kaltinamuoju, jis turi ir savo gyvenimą, ir netgi laiduotojui labai detalai nurodžius savo įtakos kaltinamajam veiksmus, kaltinamasis gali padaryti nusikaltimą laiduotojui apie tai nežinant“ (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Išvadą, kad Lietuvoje pateisinamas pasyvaus laiduotojo modelis, galima pagrįsti ir kasacinio teismo praktika, kurio pripažįstamas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kai laiduotoją ir kaltininką sieja artimi, autoriteto įtaka pagrįsti

socialiniai santykiai, bet laiduotojas ir kaltininkas gyvena atskirai vienas nuo kito (pavyzdžiui, skirtinguose Lietuvos miestuose), kas reiškia, kad jų bendravimas, o kartu ir laiduotojo galimybė „stebėti“ kaltininką ar daryti jam kokią nors įtaką yra nenuolatinio pobūdžio ar išvis neįmanoma (pavyzdžiui, LAT 2018 m. gegužės 17 d. nutartis). Kita vertus, valstybė, išskeldama reikalavimą laiduotojui daryti realią teigiamą „auklėjamojo“ pobūdžio įtaką ir tą įrodyti bylą nagrinėjančiam teismui, po sprendimo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pati sudaro sąlygas laiduotojui būti pasyviu, nes nesiima jokių priemonių įsitikinti, ar tokia įtaka iš tiesų yra daroma.

Šie motyvai patvirtina, kad į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutą negalima žiūrėti kaip į asmens perauklėjimo būdą. Tai ne tik neatitinka pačios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcijos, bet ir tiesiogiai prieštarauja ir laidavimo kaip socialinio ir teisinio reiškinio sampratai. Civiliniu teisiniu požiūriu laidavimas kaip vienašalis sandoris yra skirtas kreditoriaus interesams skolininkui nevykdant prisiimtos prievolės užtikrinti. Baudžiamosioje teisėje, nors laiduotojui ir tenka didesnis vaidmuo, t. y. kaltininkas perduodamas jo žinion, laiduotojui negalima permesti kreditoriaus, t. y. valstybės, pareigų. Laidavimo samprata, neatsižvelgiant į teisės šaką, kurioje ji egzistuoja, visada reiškia šalutinę prievolę, individualias pareigas ir tam tikros atsakomybės prisiėmimą. Aiškinant BK 40 straipsnyje įtvirtintą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį, o kartu ir laiduotojo vaidmenį, autoriaus įsitikinimu, neturėtų būti paneigiama bendrinė laidavimo samprata. Jeigu atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės galima pripažinti kaip valstybės ir nusikaltsio asmens sandorį dėl baudžiamosios bylos pabaigos, tai laidavimo negalima aiškinti kitaip kaip tik priemonės, kuria užtikrinami valstybės (kreditoriaus) interesai. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju laidavimas turėtų būti suvokiamas kaip patikimo, su kaltininku artimai susijusio asmens garantija, kad kaltininku galima pasitikėti, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, nes jis naujų nusikalstamų veikų nebedarys. Tokia asmens garantija ir patikėjimas užtvirtinamas asmeninės laiduotojo atsakomybės (finansinės) prisiėmimu, jei kaltininkas sulaužys juo pareikštą pasitikėjimą. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą suvokiant kaip tam tikrą valstybės ir nusikalstamą veiką padariusio asmens sutartį, laidavimas atlieka tokią pačią funkciją kaip ir privatinėje teisėje – užtikrinti patikėtojo (kreditoriaus) interesus, sumažinant prisiimamą riziką. Ar laidavimas šiuo atveju bus aktyvus ar pasyvus, turėtų būti paliekama pačiam laiduotojui apsispręsti, remiantis tomis moralinėmis paskatomis, iš kurių atsirado sprendimas laiduoti – jo pasitikėjimo kaltininku ir kaltininko pasitikėjimo laiduotoju laipsniu ir pobūdžiu. O valstybės interesai laidavimo

teisiniuose santykiuose turėtų būti apsaugomi abipusės atsakomybės grėsme, t. y. kaltininkui sulaužius juo išreikštą pasitikėjimą, atsakomybė atsirastų ne tik jam (BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalys), bet jam artimam asmeniui, kuris sutiko už jį laiduoti ir palengvino jo teisinę padėtį, leidusią išvengti būti nuteistam ir iš to išplaukiančių teisinių padarinių (bausmės, teistumo).

Darytina išvada, kad LAT suformuota atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą samprata yra iš esmės keistina, nes neatitinka atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir laidavimo kaip teisinio reiškinių prigimties.

3.6. Laiduotojo atsakomybė

Laidavimo teisinė prigimtis pagrįsta laiduotojo prisiimama atsakomybe už laiduojamąjį.

Civilinėje teisėje pagrindiniam skolininkui neįvykdžius prievolės kreditoriui ar įvykdžius ją netinkamai, laiduotojas kartu su skolininku atsako kreditoriui kaip solidariąją prievolę turintys bendraskoliai (CK 6.81 straipsnio 1 dalis). Garantijos atveju garanto prievolė yra subsidiari ir šią atsakomybę riboja garantijoje nustatyta suma (CK 6.92 straipsnio 1 dalis).

Vienas iš pagrindinių baudžiamosios atsakomybės ypatumų – asmeninė atsakomybė. Todėl šios atsakomybės negalima taikyti jokiam kitam, tik nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Tai reiškia, kad baudžiamojoje teisėje esamos laidavimo formos neleidžia niveliuoti kaltininko ir laiduotojo atsakomybės.

Šioje disertacijoje pateikti lyginamieji laidavimo baudžiamojoje teisėje pavyzdžiai parodė, kad pagrindinė laiduotojo atsakomybės įgyvendinimo už kaltininko pareigų neįvykdymą (kardomosios priemonės sąlygų pažeidimą, naujos nusikalstamos veikos padarymą) priemonė yra finansinė – užstatas. Daugumoje užsienio valstybių, laidavimą įtvirtinusių kaip kardomąją priemonę, laidavimas yra integruota užstato kaip kardomosios priemonės dalis.

BK 40 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad laidavimas gali būti paskirtas su užstatu ar be jo. To paties straipsnio 5 dalyje nustatoma, kad prašydamas perduoti asmenį pagal laidavimą su užstatu, laiduotojas išsipareigoja įmokėti teismo nustatyto dydžio užstatą. Atsižvelgdamas į laiduotojo asmenines savybes ir jo turtinę padėtį, teismas nustato užstato dydį arba sprendžia dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą be užstato. Užstatas gražinamas pasibaigus laidavimo terminui, jeigu asmuo, už kurį buvo laiduota, per teismo nustatytą laidavimo terminą nepadarė naujos nusikalstamos veikos.

Baudžiamasis įstatymas suteikia diskrecijos teisę bylą nagrinėjančiam teismui apsispręsti, ar atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą nustatyti su užstatu ar be jo, ir kartu nustato vertinamuosius užstato neskyrimo kriterijus – laiduotojo asmeninės savybės ir turtinė padėtis.

Galima kelti prielaidą, kad asmeninė atsakomybė gali turėti įtakos asmens apsisprendimui laiduoti už nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Tokia prielaida keltina atsižvelgiant į internetinio portalo www.laidavimas.lt pateikiamą informaciją. Skiltyje „dažniausiai užduodami klausimai“ (DUK) pateikiamas klausimas „kokios teisinės pasekmės laiduotojui?“ ir pateikiamas toks, teisines paslaugas teikiančių asmenų atsakymas: „Laidavimas gali būti skiriamas su užstatu arba be jo. Praktikoje užstatas taikomas itin retai ir tik išimtiniais atvejais. Laiduotojui laidavimas yra daugiau moralinis įsipareigojimas teigiamai veikti kaltininko elgesį, kad šis ateityje nedarytų naujų nusikalstamų veikų.“

Teiginys, kad užstatas taikomas itin retai, yra teisingas. Atsitiktines atrankos būdu LITEKO įvertinus 250 pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo sprendimų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bylose, priimtų nuo 2015 m. sausio 1 d. iki 2017 m. sausio 1 d., nustatyta, kad užstatas buvo paskirtas mažiau nei 2 proc. atvejų, t. y. 4-iose bylose iš 250. Po 2017 m. sausio 1 d., kai laidavimo taikymas išaugo dėl transporto priemonės vairavimo neblaiviam kriminalizavimo, nustatyta daugiau užstato skyrimo atvejų: išanalizavus 300 teismų sprendimų nuo 2017 m. sausio 1 d. iki 2020 gruodžio 31 d., nustatyta, kad laidavimas su užstatu buvo skirtas 12,33 proc. atvejų, t. y. 37 bylose iš 300. Taigi, iš 550 tirtų pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo sprendimų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bylose užstatas – vienintelė laiduotojo atsakomybės forma – buvo taikytas tik 41 (7,45 proc.) atveju³⁴.

Teismo sprendimai dėl užstato neskyrimo yra arba visai nemotyvuojami, arba motyvuojami laiduotojo asmeninėmis savybėmis, jo charakteristika, ryšiais su kaltininku, o tai, pagal BK 40 straipsnio konstrukciją reikšminga užstato dydžiui nustatyti arba turėtų būti reikšminga ne užstato skyrimo klausimui, bet asmens galimybėmis būti laiduotoju spęsti. Teismo sprendimuose laiduotojo finansinė padėtis paprastai neanalizuojama. Ši padėtis dažniausiai analizuojama tada, kai teismai laidavimą skiria su užstatu ir finansinę laiduotojo padėtį vertina kaip aplinkybę, mažinančią skiriamo užstato dydį (pavyzdžiui, Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. spalio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Užstatą teismai dažniausiai skiria tais atvejais, kai laiduotoją ir

³⁴ Teismų praktikoje dažniausiai vyrauja 1 000 Eur – 2 900 Eur užstato dydžiai.

kaltininką sieja silpnesni socialiniai santykiai (pavyzdžiui, draugystė, kolegiškumas) (pavyzdžiui, Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2020 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje) arba kai laiduotojas ir kaltininkas, nors ir yra siejami giminystės ryšiais, tačiau negyvena kartu, kad, kaip nurodė teismas vienoje byloje: „sustiprintų laiduotojo priežiūrą ir kontrolę“ (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. lapkričio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Svarbu akcentuoti, kad taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, valstybė kaltininką atiduoda visiškai laiduotojo žinion ir šiame procese iš esmės niekaip nedalyvauja. Teismų praktikoje keliami dideli reikalavimai laiduotojui atskleisti savo būsimos teigiamos įtakos pobūdį ir realumą. Vis dėlto tokie reikalavimai gali būti patenkinami išankstiniu teisinės paslaugas teikiančių asmenų pasirengimu, tačiau nėra jokių garantijų, kad laiduotojo teisme pareikšta pozicija dėl jo būsimos teigiamos įtakos kaltininkui taps realybe. Galbūt, kaip nurodė keli ekspertai ekspertinio vertinimo apklausoje, ne visais atvejais kokia nors reali laiduotojo įtaka konkrečiam kaltininkui yra reikalinga, nes jis pats bus suinteresuotas nesielgti taip, kad dėl jo galėtų būti vėl pradėtas baudžiamasis procesas. Kita vertus, laidavimo teisinė prigimtis yra grindžiama ne pažadu ar moraliniu įsipareigojimu, bet prisiimant individualią ir apibrėžtą atsakomybę. Kitaip tokio santykio negalima pripažinti laidavimo teisiniu santykiu.

Moralinis įsipareigojimas už prisiimamą atsakomybę netenkina laidavimo kaip teisinio santykio reikalavimų. Užtikrinti, kad laidavimu bus pasiekti šio instituto taikymo tikslai, o baudžiamojoje teisėje tai – užtikrinti valstybės interesą, kad asmens nusikalstamas elgesys nepasikartos, galima tik su aiškia laiduotojo atsakomybe, kuri pati savaime turėtų skatinti laiduotoją vykdyti savo pareigas. Autoriaus vertinimu, Lietuvoje nusistovėjusi užstato netaikymo praktika nėra pagrįsta. Kita vertus, tokią praktiką daugiausia galėjo nulemti gana liberalus baudžiamojo įstatymo teisinis reglamentavimas ir praktikoje suformuotas aukštas laiduotojo patikimumo standartas.

Laidavimo taikymas pirmiausia turėtų būti pagrįstas aiškiais laiduotojo teisiniais įsipareigojimais, nustatančiais prisiimamos atsakomybės ribas. Autoriaus vertinimu, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą be laiduotojo atsakomybės turėtų būti išimtiniai, konkrečiomis ir individualiomis aplinkybėmis pagrįsti atvejai.

Autoriaus manymu, esamą situaciją būtų galima pakeisti visai nesudėtingai – remiantis Kanados pavyzdžiu, kur asmuo, laiduodamas už įtariamąjį, kad jis kviečiamas atvyks į teismą ir iki teismo nedarys naujų nusikalstamų veikų, įsipareigoja teismui sumokėti konkrečią pinigų sumą, jei įtariamasis, būdamas laiduotojo priežiūroje, šių savo įsipareigojimų

neįvykdys. Šiuo atveju laiduotojas finansinių nuostolių (kad ir laikinų) nepatiria iškart, kai jam reikia sumokėti užstatą į teismo depozitinę sąskaitą, bet savo įsipareigojimus nukreipia į ateitį. Nors Kanadoje nėra duomenų, kiek faktiškai buvo iš laiduotojų pareikalauta sumokėti jų įsipareigotą sumą, tačiau šios atsakomybės įgyvendinimas priklauso nuo teismo diskrecijos, t. y. teismas gali pareikalauti tik dalį įsipareigotos sumos arba nuo tokios prievolės laiduotoją atleisti (Myers, 2009, p. 132).

Tokia taikoma praktika leistų suderinti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą instituto taikymą – užtikrinti, kad ši priemonė atitiktų laidavimo esmę, teigiamai veiktų laiduotoją, kuris laidavimo taikymo metu nepatirtų finansinių sunkumų, tačiau visada žinotų apie galimus jam kilti neigiamus teisinius padarinius, o tai savaime motyvuotų stengtis prižiūrėti kaltininką ir dėti pastangas, kad jis daugiau nenusikalstų. Tai atitiktų ir valstybės bei visuomenės interesus, kai nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui taikoma ekstraordinarinė baudžiamųjų teisiųjų santykių nutraukimo forma, nes taip valstybės interesai būtų užtikrinti teisinius reikalavimus atitinkančia interesų užtikrinimo garantija.

3.7. Trečiosios dalies rezultatų apibendrinimas

Baudžiamajame įstatyme įtvirtintos kumuliatyvos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos yra būtinos prielaidos sprendimui dėl baudžiamųjų teisiųjų santykių pabaigos priimti. Atlikta teismų praktikos analizė atskleidė, kaip šias sąlygas kiekvienoje byloje taiko ir aiškina Lietuvos teismų praktika. Būtent šis šaltinis parodė ir teismų suformuotą požiūrį į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutą ir jo sampratą, pagrįsdamas doktrininių žinių apie laidavimo institutą baudžiamojoje teisėje nebuvimo problematiką.

LAT formuojama vienoda teisės taikymo praktika BK 40 straipsnio taikymo bylose ne visada yra iki galo nuosekli. Galima daryti išvadą, kad mažiausiai taikymo problemų teismų praktikoje kyla dėl sąlygų „pirmą kartą padarė baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą“ (BK 40 straipsnio 1 dalies 1 punktas) ir „yra pagrindo manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų“ (BK 40 straipsnio 1 dalies 4 punktas). BK 40 straipsnio 1 dalies 3 punkto sąlygos, reikalaujančios iš kaltininko bent dalinio žalos pašalinimo ar atlyginimo arba įsipareigojimo šią žalą atlyginti ateityje, aiškinimą teismų praktikoje galima pripažinti pačiu nenuosekliausiu. Iš suformuotos kasacinio teismo praktikos neįmanoma daryti pagrįstų išvadų, kiek, kada ir kaip nusikalstamą veiką padaręs asmuo turėtų būti atlyginęs jo

nusikalstama veika atsiradusią žalą, kad būtų galima tikėtis, jog būtų nagrinėjantis teismas galės konstatuoti šios sąlygos įvykdymą ir, egzistuojant kitoms privalomoms sąlygoms, atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.

Bendruoju požiūriu pažymėtina, kad LAT BK 40 straipsnio taikymo sąlygas yra linkęs aiškinti griežčiau, kaltininkui mažiau palankiai. Tą geriausiai rodo ne tik *de facto* paneigiama BK 40 straipsnio 1 dalies 3 punkto įvykdymo alternatyva – įsipareigojimas atlyginti žalą, bet ir teismų išskelti reikalavimai laiduotojui įrodyti savo būsimos teigiamos įtakos kaltininkui realumą bei bendras laiduotojo vaidmens šiuose teisiniuose santykiuose sureikšminimas, neatitinkantis nei šiuolaikinės baudžiamosios teisės uždavinių, nei paties instituto idėjos. Be to, tam tikrais atvejais teismai BK 40 straipsnyje įtvirtintas sąlygas aiškina plačiau, iš kaltininko ir laiduotojo reikalaujama tokio elgesio, kokio tiesiogiai nėra įtvirtinta įstatyme.

Vis dėlto atliktos analizės kontekste reikšmingiausias akcentas turėtų būti dedamas formuojamam požiūriui, kuris tampa viso klausimo dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atspirties tašku, t. y. kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą reiškia laiduotojo įsipareigojimą perauklėti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Tokia nuostata neatitinka šiuolaikinės baudžiamosios teisės paradigmos, socialinės taikos ir asmens resocializacijos siekio. Svarbiausia, tai ne tik tiesiogiai prieštarauja bendrai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sampratai, bet kelia priešpriešą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo logikai – pasitikint, kad asmuo nebedarys naujų nusikalstamų veikų, konstatuojama, kad jam reikia auklėjimo dėl nesubrendusios, nesavarankiškos, gyvenimo vertybių sistemos nesusiformavusios jo asmenybės. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą netaikymo atvejais teismai linkę pagrindinį dėmesį sukcentruoti į laiduotoją, bet ne į pagrindinį subjektą, su kuriuo sudaroma „taikos sutartis“, – kaltininką.

Keldama aukštus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo standartus, teismų praktika paneigia paties laidavimo kaip socialinio, o ypač teisinio santykio esmę, nes iš esmės netaiko nuo laidavimo neatsiejamos ypatybės – laiduotojo atsakomybės, t. y. užstato. Teismų praktika formuojamas požiūris į atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą šį institutą visiškai išskiria iš visos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sistemos, padarydamas jį panašesnį į bausmės vykdymo atidėjimo institutą ar net tam tikros formos laisvės apribojimo bausmę.

Kita vertus, tai – ne vien teismų praktikos rezultatas. Remiantis

baudžiamojo įstatymo reguliavimu laidavimas išskiriamas iš kitų atleidimo nuo atsakomybės rūšių, nes nustatydamas iš esmės analogiškas, o tam tikrais atvejais ir aukštesnes sąlygas, palyginti su kitoms BK VI skyriuje įtvirtintomis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formomis, nustato kaltininko buvimą tam tikrą laiką trečiojo asmens priežiūroje. Kitais pagrindais nuo baudžiamosios atsakomybės atleistiems nusikalstamą (-as) veiką (-as) padariusiems asmenims jokie kontrolės ar priežiūros būdai pagal BK nėra nustatomi.

Laikantis bendrosios laidavimo, kaip ypatingo pasitikėjimo santykius kuriančio instituto, sampratos, remiantis kitų valstybių praktika, taip pat suvokiant laidavimą už nusikalstamą veiką padariusį asmenį kaip valstybės interesų užtikrinimo priemonę, pagrįstą laiduotojo pareigomis stebėti kaltininką ir savo asmeniniu pavyzdžiu bei autoritetu daryti jam teigiamą įtaką bei aiškios atsakomybės už tokių pareigų neįvykdymą prisiėmimu, galima spręsti dėl BK 40 straipsnyje nustatytų šio straipsnio taikymo sąlygų modifikavimo. Pavyzdžiui, būtų galima visiškai atsisakyti BK 40 straipsnio 1 dalies 3 punkto reikalavimo, susijusio su žalos atlyginimu, nes ši sąlyga gali būti įvykdoma BK 40 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatytu nuoširdžiu gailėjimusi dėl padarytos nusikalstamos veikos. Įgyvendinant esminį laidavimo požymį – laiduotojo atsakomybės įtvirtinimą, tikslinga peržiūrėti su užstato skyrimu susijusį teisinį reguliavimą ir laiduotojo atsakomybę susieti ne su užstatu, bet su laiduotojo įsipareigojimu sumokėti tam tikrą pinigų sumą, jei kaltininkas per laidavimo laikotarpį nepateisins jam parodyto pasitikėjimo ir vėl nusikals.

4. ATLEIDIMO NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS PAGAL LAIDAVIMĄ TAIKYMO YPATUMAI

Ankstesnėse disertacinio tyrimo dalyse išanalizuoti ir nustatyti koncepciniai teoriniai bei teisiniai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pagrindai, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygų aiškinimo ypatumai, suformuoti LAT jurisprudencijoje.

Sprendimas dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės (be kita ko, pagal laidavimą) yra neatsiejama teismų vykdomo teisingumo sudedamoji dalis. Tik teismams Konstitucija ir baudžiamasis įstatymas nustato teisę spręsti dėl tiek asmens baudžiamosios atsakomybės, tiek ir atleidimo nuo jos ar kitų teisinių priemonių taikymo. Dėl to šioje disertacinio tyrimo dalyje analizuojama tiek teorinė, tiek praktinė problematika, atsirandanti teisingumo vykdymo srityje, kai kalbame apie galimybę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Šioje dalyje išskirtinis dėmesys skiriamas procesinei teisėjo veiklai ir procesinei šio instituto taikymo problematikai, analizuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą praktiką skirtingose – teisminėje ir ikiteisminėje – proceso stadijose.

4.1. Teisėjo diskrecija atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą: galimybės ir ribos

BK 40 straipsnis – diskrecinė teisės norma. Kaip nurodė LAT, baudžiamojo įstatymo normos diskretiškumas reiškia teismo teisę, o ne pareigą šią normą taikyti arba jos netaikyti. Vadinasi, net ir nustačius šiose normose numatytus pagrindus, teismas gali jų netaikyti (LAT 2004 m. lapkričio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Įstatyme normos diskretiškumas paprastai išreiškiamas žodžiu „gali“.

Diskrecija yra suprantama kaip pareigūno ar valstybės organo teisė spręsti kokį nors klausimą savo nuožiūra (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985, p. 115). Toks diskrecijos apibrėžimas susideda iš trijų komponentų: 1) subjektas – tik valdingus įgaliojimus turintis asmuo (valstybės pareigūnas ar institucija); 2) teisė spręsti – realiai egzistuojanti galimybė priimti sprendimus; 3) sprendimą priimti savo nuožiūra – būdas, kaip priimamas sprendimas. Tačiau nurodymas „savo nuožiūra“ gali būti suprantamas per daug plačiai, atmetant objektyvaus diskrecinio sprendimo ribojimo egzistavimą, suabsoliutinant tokio sprendimo priėmimo laisvę. Kituose šaltiniuose teisminė diskrecija suvokiama kaip teismo ar teisėjo konkrečiomis aplinkybėmis priimamas sprendimas, pagrįstas tam tikromis teisinėmis

taisyklėmis ir principais, atsižvelgiant į tai, kas yra teisinga (Black Law's Dictionary, 2007, p. 499).

J. Gumbio teigimu, diskrecija yra nepaneigiama ir objektyviai egzistuojanti žmogaus psichologinė ir socialinė sudedamoji dalis. Ji gali būti suprantama kaip asmens kasdienybėje pasitaikančių alternatyvų pasirinkimas priimant sprendimą. Dažniausiai diskrecijos sąvoka vartojama ten, kur asmeniui yra pavesti tam tikri nurodymai, kuriuos vykdydamas jis turi vadovautis nustatytomis taisyklėmis. Dėl diskrecijos sąvokos įvairiapusiškumo bendrai pripažintas diskrecijos apibrėžimas neegzistuoja (Gumbis, 2004a, p. 40).

A. Barako teigimu, teisėjo diskrecija – tai „teisėjo galia pasirinkti iš dviejų teisėtų alternatyvų“ (Barak, 2005, p. 22). Šio autoriaus nuomone, tai nėra nei emocinė, nei proto būseną, bet teisinė situacija, kai teisėjas renkasi iš kelių galimybių. Tai – teisinė kryžkelė, kai teisėjas savarankiškai turi nuspręsti, kurį kelią rinktis, kai byloje nėra jokių aiškių pasirinkimo krypčių (Barak, 2005, p. 22). Teisėjo diskrecijos sampratą padeda atskleisti doktrinoje pateikiami diskrecijos požymiai. J. Gumbio teigimu, jurisprudencijos požiūriu gali būti skiriami trys diskrecijos aspektai: 1) kaip disponuojančio subjekto teisė pasirinkti principus, pagal kuriuos jis veiks; 2) kaip vieno teisės subjekto vienašališkai pasirinktas sprendimas, kuris liečia kitus subjektus; ir 3) kaip pasirinkimas iš to, ką teisė leidžia (Gumbis, 2004a, p. 41). Pirmuoju atveju diskrecija suprantama kaip galimybė nuspręsti ir laisvė nuo išorinio poveikio. Tačiau toks pasirinkimas nėra beribis ir yra varžomas iš esmės egzistuojančios teisinės tvarkos, taip pat institucinės sistemos ir socialinio konteksto. Antruoju požiūriu diskrecija teikia galimybę atitinkamam subjektui vienašališkai priimti sprendimus, susijusius su kitais asmenimis, neatsižvelgiant į jų statusą (pavyzdžiui, valdžios atstovų ir piliečių santykiuose). Galiausiai, diskrecija – tik teisėtas pasirinkimas, t. y. toks, kuriuo nėra peržengiamos egzistuojančios ribos. Pasirinkimo ir galios teisėtumas yra esminis diskrecijos veikimo ir egzistavimo požymis (Gumbis, 2004a, p. 41).

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju teisėjas šioje teisinėje pasirinkimo „kryžkelėje“ atsiduria keliais atvejais: 1) instituto taikymo atveju; 2) teisinių apribojimų ar poveikio priemonių nustatymo atveju; 3) atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui padarius naują neatsargų nusikaltimą ir sprendžiant, ar panaikinti ankstesnį sprendimą atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Tokia diskrecija tiesiogiai nustatyta baudžiamajame įstatyme.

Instituto taikymo atveju teisėjo diskrecija įvykdoma laisvu teisėjo apsisprendimu atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ar baudžiamąjį procesą tęsti, patraukti asmenį baudžiamajon

atsakomybėn – pripažinti jį kaltu ir paskirti bausmę. LAT praktikoje ne kartą pažymėta, kad BK 40 straipsnio taikymas yra teismo teisė, o ne pareiga, kurią jis vykdo įvertinęs visas bylos aplinkybes (LAT 2008 m. rugsėjo 30 d., 2015 m. vasario 24 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Teismas negali vien formaliai nustatyti laidavimo sąlygų. Tik įvertinęs bylos įrodymus pagal savo vidinį įsitikinimą teismas prieina prie išvados dėl BK 40 straipsnio nuostatų taikymo kaltininkui galimybės (LAT 2010 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad tiek sprendimas atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, tiek sprendimas atsisakyti tai padaryti, privalo būti aiškiai motyvuotas ir paremtas bylos aplinkybių visuma (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju teisėjui tenka pareiga rinktis iš tokių vertybių, kaip antai pasitikėjimas ir nepasitikėjimas, teisingumo, humaniškumo ir atsakomybės neišvengiamumo principų bei priimti vieną iš sprendimų – atleisti arba nuteisti. Tai reiškia, kad tokio sprendimo priėmimas išeina iš teisinių taisyklių taikymo erdvės ir persikelia aukštesnės abstrakcijos – teisinių vertybių (principų) suderinimo sritį. Tai yra ta sritis, kuri atveria plačiausias galimybes pasireikšti teisėjo subjektyvumui, nes svarstant dėl nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kai asmuo atitinka visas įstatymo nustatytas sąlygas, teisės taikytojo sąmonėje (kas iš esmės teisėje yra vadinama teisėjo vidiniu įsitikinimu) vyksta vertybių „kova“. Remiantis šioje disertacijoje pateikta laidavimo samprata, pagrindinis klausimas, į kurį turi atsakyti teisėjas prieš atleisdamas asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, ar nusikalstamą veiką padaręs asmuo, kartu su už jį laidavusiu patikimu ir garbingu asmeniu sugebėjo sukurti pakankamus pasitikėjimo, kuris leistų teisėtai ir teisingai kaltininko netraukti baudžiamojon atsakomybėn, pagrindus. Kitaip tariant, kiekvienu atveju turi būti atsakoma, ar asmens galima pasigailėti, atleisti jam už jo pavojingą ir priešingą teisei elgesį, nesiekti bausmės tikslų ir leisti naudotis tomis teisinėmis nuolaidomis, kurios išplaukia iš sprendimo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Tokia išvada neatsiejamai susijusi su BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkto sąlygos konstatavimu.

Kita vertus, net jeigu teismas ir pasitiki kaltininku ir jo elgesiu ateityje, tai neturi savaime nulemti sprendimo taikyti BK 40 straipsnį, nes toks sprendimas, atsižvelgiant į individualias bylos aplinkybes, gali konkuruoti su kitomis vertybėmis – teisės principais. Teisės principai pripažįstami teisėjo diskreciją ribojančiu elementu (Dworkin, 2004, p. 60). Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (jei jo taikymo klausimas kyla baudžiamojoje byloje) nebejotinau yra sudėtinis ir svarbus baudžiamosios

bylos nagrinėjimo klausimas. Vis dėlto tai yra extraordinarinė bylos užbaigimo forma, o nusikaltimo padarymo pagrindinis ir natūralus teisinis padarinys yra atsakomybės taikymas, ne atleidimas nuo jos. Todėl, net jei ir pasitikima dėl asmens elgesio ateityje, tai negali užgožti jo praeities veiksmų tinkamo įvertinimo, nes tai gali neatitikti pamatinių teisingumo ir teisingumo vykdymo principų, pagal kuriuos kurie reikalaujama nusikalstamą veiką padariusį asmenį patraukti atsakomybėn, jį pasmerkti valstybės vardu ir taikyti atitinkamas poveikio priemones.

Ankstesnėje disertacinio tyrimo dalyje buvo nurodyta, kad privaloma laidavimo sąlyga „pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką“ yra suprantama plačiau nei vien faktinis pirmą kartą padarytas nusikaltimas. Kita vertus, kasacinis teismas formuoja praktiką, kad kvalifikavimo požiūriu nusikalstamos veikos pripažinimas kaip pavienio nusikaltimo negali *a priori* pagrįsti išvados dėl BK 40 straipsnio 2 dalies 1 punkto konstatavimo. Todėl padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnis ir pobūdis gali būti vienas iš sprendimo netaikyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą priešasčių (LAT 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kasacinis teismas yra nurodęs, kad „negalima sutelkti dėmesį vien į formalią išvadą dėl veikos kaip vieno apysunkio nusikaltimo kvalifikavimo, nepaisant nusikaltimo nuodugnesnio individualizuoto įvertinimo svarbos“ (LAT 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Teismo apsisprendimą atsisakyti kaltininką atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali lemti ir padarytos nusikalstamos veikos pobūdis (pavyzdžiui, smurtinis ar nesmurtinis, susijęs su piktnaudžiavimais darbinėje ar profesinėje veikloje arba ne). Teismai neretai atsisako atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės už BK XXXIII skyriaus nusikaltimus ir baudžiamuosius nusizengimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams. Vienoje byloje Kauno apygardos teismas panaikino žemesnės instancijos teismo sprendimą atleisti V. B. nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą už korupcinio pobūdžio nusikaltimų padarymą, atkreipdamas dėmesį, kad asmuo, duodamas priesaiką Lietuvos Respublikai, išreiškia teisinį lojalumą demokratinės ir teisinės valstybės pamatiniams principams, įsipareigoja nedaryti jokių įstatymų pažeidimų, ką jau kalbėti apie nusikaltimus. Bylą nagrinėjusi teisėjų kolegija akcentavo, kad kova su piktnaudžiavimu tarnyboje yra vienas iš valstybės teisinės politikos, taip pat ir baudžiamosios politikos prioritetų, ir teisėsaugos institucijos įpareigojamos visokeriopaip stiprinti kovą su šiuo reiškiniu. Todėl „palikus galioti priimtą Kauno miesto apylinkės teismo sprendimą, teismų praktika nusikaltimų valstybės tarnybai bylose būtų nukreipta visiškai nepriimtina valstybei

linkme. Tai gali iš esmės labai neigiamai įtakoti valstybės pastangas stiprinti nusikalstamų veikų valstybės tarnybai kontrolę, o pareigūnų akyse susidarys nebaudžiamumo už padarytas nusikalstamas veikas regimybė“ (Kauno apygardos teismo 2012 m. vasario 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Skandinaviškojo teisinio realizmo atstovai, analizavę teismo sprendimų priėmimo procesą naudodami įvairius socialinius ir empirinius tyrimus, padarė išvadą, kad socialiniai veiksniai daro didesnę įtaką teisėjų diskrecijai nei tam tikri psichologiniai veiksniai (Tumonis, 2012). Gumbio teigimu, diskreciją socialinis kontekstas riboja labiau negu taisyklės (Gumbis, 2004b, p. 53).

Toks socialinis kontekstas gali priklausyti ir nuo visuomenės nuomonės formavimo. Disertacinio tyrimo metu buvo atlikta visuomenės informavimo priemonių skelbiamų pranešimų apie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atvejus stebėseną. Vien internetinės paieškos platformoje *Google* pagal raktinius žodžius „atleista pagal laidavimą“ randama 3 740 naujienų paieškos rezultatų. Išanalizavus didžiąją dalį šių pranešimų (neskaitant pasikartojančių atvejų), absoliuti dauguma (apie 83 proc.) naujienų yra susijusios su neblaivių vairuotojų atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Įdomu, kad antroje vietoje (apie 8 proc.) naujienos, susijusios su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymu už korupcines (kyšininkavimas, prekyba poveikiu, piktnaudžiavimas) nusikalstamas veikas, nors šios veikos nėra tarp tų, už kurias daugiausia būtų taikomas šis institutas. Pažymėtina, kad atvejai, kai už korupcines nusikalstamas veikas asmenys buvo atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, visuomenės informavimo priemonėse buvo nušviečiami gana neutraliame kontekste, paprastai nurodoma, kad teismo sprendimu asmenys, dalyvavę korupcinių nusikalstamų veikų schemose, atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Žiniasklaidos pranešimų apie laidavimą dėl nusikalstamos veikos, už kurią teismai dažniausiai taiko atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą – disponavimas narkotinėmis ar psichika veikiančiomis medžiagomis be tikslo platinti (BK 259 straipsnis), beveik nėra, o keli aprašyti atvejai daugiau pasakoja asmenų istorijas apie jų išgyvenimus dėl pradėto baudžiamojo persekiojimo už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų ir apie atsakomybės už tokios veikos neproporcingumą.

O viešojoje erdvėje dominuojančios naujienos apie nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atleistus transporto priemonę neblaivius vairavusius asmenis yra pateikiamos išimtinai neigiamai. Pati pirmoji su tuo susijusi publikacija pasirodė beveik iškart po šios veikos kriminalizavimo – 2017 m. sausio 12 d. ir skambėjo taip: „Gėdinga spraga įstatyme: girtas

vairuotojas išsisuko, ir tokių bus tūkstančiai.“ BK 40 straipsnio taikymas dažniausiai pateikiamas kaip neblaivių transporto priemonės vairavusių asmenų „išsigelbėjimas“: „Kelyje lietuve pražudžiusi latvė iš balos išlipo sausa: teismo širdį sušvelnino viena aplinkybė“; „Baudžiamoji atsakomybė neblaivių vairuotojų negąsdina – gelbsti laidavimas“; „Griežta atsakomybė girtuoklių prie vairo negąsdina“. Ypač daug žiniasklaidos dėmesio sulaukia atvejai, kai nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą dėl vairavimo neblaiviam atleidžiami vieši asmenys: teisėjai, buvę ar esami politikai, kiti tarnautojai ar visuomenėje žinomi asmenys. O teismų sprendimai dėl laidavimo neblaiviams vairuotojams visuomenei pateikiami kaip parodyta „ypatinga teismo malonė“ .

Anksčiau šiame tyrime pateikta BK 40 straipsnio taikymo dinamika neblaivių vairuotojų bylose gali patvirtinti, kad neigiamas viešosios normos formavimas Lietuvos teisėjų diskrecijai – apsisprendimui atleisti neblaivius transporto priemonės vairavusius asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą – įtakos neturi, nes laidavimo taikymo rodikliai šiose bylose yra gana stabilūs ir yra linkę didėti. Vis dėlto tokia situacija atkreipė valstybės politikų dėmesį. 2017 m. sausio 16 d. publikacijoje „Kodėl pripūsti 1,51 promilės vairuojant ir gailėtis yra naudingiau nei išgerti mažiau“ akcentuojamas teisėjų darbas, kuris dėl laidavimo taikymo neprisideda prie „kovos su alkoholizmu“. Komentuodamas tokią situaciją tuometinis Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto vicepirmininkas S. Šedbaras nurodė: „Žiūrint teoriškai, tai kaltininkui keliama baudžiamoji byla, atsiranda teistumas, bet kaimynams gali atrodyti, kad atsiranda nebaudžiamumas. <...> Jeigu teismai paleis tokį mechanizmą, vargu ar visuomenė priims. Mes pradedame matyti tam tikrą problemą. Gali būti tik ypatingai atskiri atvejai, bet ne sistema, kai sugriežtinus atsakomybę sudaryti įvaizdį, kad ji netaikoma.“ Iš tiesų, kaip parodė ankstesni teismų praktikos pavyzdžiai, teismai formuodavo nuostatą, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas už tam tikro pobūdžio nusikalstamas veikas gali sudaryti klaidingą įspūdį visuomenei dėl tų veikų toleravimo, neprisidėti prie valstybės pastangų kovoje su tam tikrais pavojingais reiškiniiais (korupcija). Tai reiškia, kad tam tikros kategorijos bylose teismai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės netaikymą susiejo su visuomeniniu, socialiniu kontekstu. O baudžiamosios atsakomybės už transporto priemonių vairavimą neblaiviam bylose, pradėję iš esmės masinį BK 40 straipsnio taikymą, teismai formuoja visiškai priešingą poziciją.

Patys teismai viešai jiems išsakomą kritiką dėl dažno laidavimo taikymo atmeta tuo požiūriu, kad asmens atleidimas nuo atsakomybės šiuo pagrindu nereiškia visiško neigiamų pasekmių išvengimo, nes pats laidavimas

veikia kaip auklėjamoji priemonė, asmeniui skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės (Apie girtus vairuotojus ir jiems iškeltas bylas..., 2018). Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas atleidžiant asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės yra ne tik viena iš teismo diskrecijos apraiškų, bet ir vienas iš labiausiai nevienareikšmiškai vertinamų klausimų tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje, todėl reikia platesnės analizės.

4.2. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės paradoksas – baudžiamojo poveikio priemonės

Vienas iš teisinės sistemos stabilumo ir patikimumo garantų – vienoda teismų praktika. Vis dėlto pati teismų praktika, teismų instancinė sistema ir pareiga laikytis teismų precedentų yra vienas iš veiksnių, varžančių teisėjo diskrecines galias. Kūrio teigimu, diskrecija, kol doktrina tik gimsta, yra gerokai platesnė nei vėliau, kai ši doktrina plėtojasi ir „iš savęs“, t. y. savo pačios pagrindu, tačiau realizuodamas šią diskreciją teismas ne tiek improvizuoja, kiek susaisto save (Kūris, 2002, p. 766). Formuojama teismų praktika – viena iš pagrindinių teisėjo diskreciją ribojančių veiksnių. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bylose tai ypač matoma skiriant baudžiamojo poveikio priemones.

BK 67 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės šio kodekso VI skyriuje numatytais pagrindais, gali būti skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės. Atitinkamai BPK 305 straipsnio 4 dalyje keliamas reikalavimas nuosprendyje, kuriuo nutraukiama byla, nurodyti baudžiamojo priemonių skyrimo motyvus, o nuosprendžio rezoliucinėje dalyje – skiriamas baudžiamojo poveikio priemonės (BPK 307 straipsnio 5 dalies 4 punktas).

LAT yra išaiškinęs, kad net ir pripažinus, jog asmeniui iš esmės gali būti taikomas BK 40 straipsnyje numatytas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas, šio straipsnio netinkamą taikymą gali lemti ir tai, kad kaltininką atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą yra apskritai neskiriamos baudžiamojo poveikio priemonės ar skiriamos tokios, kurios neatitinka padarytos nusikalstamos veikos pobūdžio, pavojingumo ir todėl yra neteisingos (LAT 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia kasacinės instancijos teismo išvada *ex ante* nustato, kad teismas didesnės diskrecijos skirti baudžiamojo poveikio priemones ar jų neskirti neturi – sprendimas dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali būti pripažintas neteisingu ne todėl, kad buvo padaryta klaidų konstatuojant privalomų laidavimo sąlygų egzistavimą (BK 40

straipsnio 1–3 dalys), bet jei teismas tokiu pagrindu nutraukdamas bylą, t. y. nepatraukdamas asmens baudžiamojon atsakomybėn, nepaskyrė jam baudžiamojo poveikio priemonių ar paskyrė ne tokias, kokios atitiktų jo padarytą nusikalstamą veiką.

Kalbant apskritai apie baudžiamojo poveikio priemones, jos paprastai suprantamos kaip teismo skiriamos valstybės prievartos priemonės, kurios apriboja pilnamečio asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės, arba lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos, teises ir laisves bei nustato specialias pareigas ir kurios padeda įgyvendinti bausmės paskirtį (Levon, 2013).

BK 67 straipsnio 1 dalyje nurodomas baudžiamojo poveikio priemonių tikslas – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Baudžiamosios teisės doktrinoje beveik neabejojama, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formų, kadangi pastarosiomis būtent ir siekiama įgyvendinti bausmės paskirtį (Drakšas, 2004; Levon, 2015, p. 62–63). Doktrinoje teisinis baudžiamųjų poveikio priemonių kaip baudžiamosios atsakomybės vykdymo išraiškos suvokimas aiškinamas keliais aspektais: 1) pagal įstatymą jos gali būti skiriamos ir atleidus nuo bausmės. Vadinasi, baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką išlieka, tik ji nebevykdoma bausme, o skiriant ir vykdant baudžiamojo poveikio priemones; 2) BK 67 straipsnyje eksplicitiškai įtvirtinta, kad šios priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį; 3) sisteminis BK 2 straipsnio, įtvirtinančio esmines baudžiamosios atsakomybės nuostatas, reguliavimas leidžia tvirtinti, kad baudžiamojo poveikio priemonėmis įgyvendinama baudžiamoji atsakomybė (Drakšas, 2004, p. 29–30).

Baudžiamojo poveikio priemonių samprata, be kita ko, išplaukianti iš baudžiamojo įstatymo, kurios esminis akcentas dedamas ant bausmės tikslų įgyvendinimo, tiesiogiai ir pakankamai akivaizdžiai prieštarauja Lietuvoje įtvirtintai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcijai, kuri reiškia, kad atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo: 1) nepatraukiamas baudžiamojon atsakomybėn; 2) nėra nuteisiamas; 2) jam neskiriama bausmė. Nevertinant to, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcija remiasi į asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn netikslingumą ir neefektyvumą, kas lemia bausmės tikslų siekio nereikalingumą, svarbu tai, kad įstatymo tvarka kaltu nepripažintam (nepasmerktam) asmeniui (ypač akcentuotina atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo metu, kai sprendimas priimamas ikiteisminio tyrimo teisėjui patvirtinus prokuroro nutarimą (BPK 212 straipsnio 3–7¹ punktai)), kurio patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindai nustatomi *prima facie*, yra skiriamos bausmei artimos priemonės. Doktrinoje tokią koncepcinę prieštarą mėginama

aiškinti tuo, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju baudžiamojo poveikio priemonės nesudaro baudžiamosios atsakomybės turinio ir egzistuoja šalia jo (Drakšas, 2004, p. 29–30). Vis dėlto abejotina, ar toks aiškinimas dera su baudžiamojo įstatymo reguliavimu, pagal kurį baudžiamojo poveikio priemonėms nėra nustatomi kitokie (specialieji) tikslai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju.

Doktrinoje pažymima, kad baudžiamojo poveikio priemonių atsiradimą nulėmė pirmiausia kitoks požiūris į poveikį nusikalstamas veikas padariusiems asmenims. Šių priemonių funkcija labiau prevencinė, pataisymo, bet ne nubaudimo (Levon, 2013). R. Ažubalytė taip pat yra tos nuomonės, kad baudžiamojo poveikio priemonių interpretavimo ir taikymo problema galėtų būti išspręsta „panašaus pobūdžio priemonės traktuojant ne kaip baudžiamosios atsakomybės išraiškos formą, o kaip įpareigojimus, kurių vykdymas yra sąlyginio diskrecinio persekiojimo pasekmė <...>.“ (Ažubalytė, 2008, p. 45). Čia kaip pavyzdį galima pateikti Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą, kurio skyriuje „Baudžiamosios veikos padarymo teisinės pasekmės“ skiriamos bausmės, papildomos pasekmės, užtikrinimo ir pataisymo priemonės. Pagal Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą užtikrinimo ir pataisymo priemonės neturi nubaudimo tikslų, nes jos yra prevencinio pobūdžio ir nėra priskiriamos bausmėms. Šiomis priemonėmis įgyvendinamos resocializacijos ir prevencijos funkcijos. Tokios priemonės yra 1) atidavimas į psichiatrijos ligoninę; 2) atidavimas į reabilitacijos įstaigą; 3) prevencinis sulaikymas; 4) elgesio apribojimas; 5) atėmimas teisės vairuoti; 6) uždraudimas verstis tam tikra veikla.

Reikia sutikti, kad teisinių priemonių, taikomų atleistiesiems nuo baudžiamosios atsakomybės asmenims, pripažinimas prevencinėmis priemonėmis galėtų suderinti diskrecinį baudžiamąjį procesą su tokių priemonių teisine prigimtimi bei šiomis priemonėmis siekiamų teisėtų ir visuotinai svarbių tikslų. Vis dėlto toks pokytis gali įvykti tik iš esmės peržiūrėjus BK nustatytų teisinių priemonių už nusikalstamų veikų padarymą sistemą. Nepaisant pakankamai aiškaus teisinio reguliavimo, baudžiamosios teisės mokslo darbuose iš dalies mėginama švelninti neigiamą ir gana akivaizdų dviejų neatsiejamai susijusių institutų prieštarumą, išgryninant baudžiamojo poveikio priemonių pobūdį, paskirtį ir taikymo apimtį. Analizuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą praktiką neblaivių vairuotojų bylose, galima nesunkiai nustatyti, kaip jas vertina Lietuvos teismai ir kokių tikslų siekiama jų skyrimu. BK nustačius baudžiamąją atsakomybę už transporto priemonės vairavimą esant neblaiviam ir pradėjus dažniau taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal

laidavimą, padaugėjo ir teismų praktikos, aiškinančios baudžiamojo poveikio priemonių reikšmę atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kontekste.

Surinkti empiriniai duomenys rodo, kad atvejų, kai atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą asmeniui, padariusiam BK 281¹ straipsnyje numatytą veiką, neskiriama jokių baudžiamojo poveikio priemonių, iš esmės nėra. Šio pobūdžio bylose aiškiai dominuoja trys baudžiamojo poveikio priemonės – turto (transporto priemonės ar jos vertę atitinkančios sumos) konfiskavimas (BK 72 straipsnis), uždraudimas naudotis specialia teise (vairuoti transporto priemones) (BK 68 straipsnis) ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (BK 71 straipsnis). Uždraudimas naudotis specialia teise taikomas beveik 91 proc. atvejų, turto konfiskavimas santykinai mažiau – apie 83 proc. atvejų. Šios priemonės dažniausiai skiriamos kartu, ir tiek atleidžiant asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teismo nagrinėjimo, tiek ikiteisminio tyrimo metu. Įmoka į nukentėjusių asmenų fondą, palyginti su kitomis priemonėmis, skiriama rečiau – apie 27 proc. atvejų ir paprastai pakeičiant kurią nors iš anksčiau nurodytų poveikio priemonių. Vis dėlto, teismų praktikoje randama nemažai atvejų, kai asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, skiriamos visos trys baudžiamojo poveikio priemonės.

LAT, akcentuodamas teismo diskreciją parinkti ir paskirti baudžiamojo poveikio priemones, nurodė, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejais baudžiamojo poveikio priemonės skyrimas nėra privalomas. Vis dėlto įgyvendindamas savo diskreciją teismas, kaip ir priimdamas kiekvieną sprendimą, privalo įvertinti visas atitinkamam sprendimui priimti reikšmingas bylos aplinkybes, vadovautis teisingumo, proporcingumo principais, paisyti visuotinai svarbių tikslų, užtikrinti skirtingų interesų pusiausvyrą, teisės pažeidimų prevenciją. LAT taip pat pažymėjo kad BK – vientisas baudžiamasis įstatymas, kuriame visos teisės normos susijusios, sudaro visumą, t. y. bendrą sistemą. Vadinasi, tiek skiriant bausmę nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, tiek atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės, būtina įgyvendinti BK paskirtį ir užtikrinti teisingumą, apriboti tokio asmens galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas ir taikyti jam proporcingas ir individualizuotas teises priemones, kurios nevaržytų asmens labiau, negu to reikia, ir kartu apsaugotų kitų asmenų ir visuomenės teisėtus interesus (LAT 2021 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl baudžiamojo poveikio priemonių paskirties, yra akcentavęs ir proporcingumo principo reikšmę, t. y. kad už teisės pažeidimus taikomos poveikio priemonės turi būti proporcingos teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus,

neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti (LAT 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Galima manyti, kad šios doktrininės kasacinio teismo jurisprudencijos nuostatos baudžiamojo poveikio priemonės traktuoja kaip teisingas, prevencines priemones, kurios skiriamos asmeniui kaip teisinga ir proporcinga (adekvati) reakcija į jo padarytą nusikalstamą veiką. Vis dėlto, analizuodamas kasacinio teismo praktiką aiškinant šių priemonių tikslą konkrečių baudžiamojo poveikio priemonių kontekste, LAT tiesiogiai pasako, kad jos skiriamos asmeniui nubausti: „Sprendžiant, ar skirti baudžiamojo poveikio priemones asmenims, kurie yra atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, tokių priemonių proporcingumo įvertinimas yra esminis momentas, leidžiantis tiek nubausti veiką padariusį asmenį, tiek atgrasyti jį nuo panašaus pobūdžio veikų darymo ateityje“ (LAT 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Ankstesnėje savo praktikoje LAT teigė, kad skiriant baudžiamojo poveikio priemones asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, „siekiama to paties rezultato, kaip ir kriminaline bausme, t. y. sulaikyti nuo nusikalstamų veikų darymo, atimti ar apriboti asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, paveikti asmenį taip, kad jis laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą“ (LAT 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia praktika žemesnės instancijų teismų sprendimuose vadovaujamosi iki šiol (pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2022 m. sausio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Teismams pradėjus beveik visais atvejais taikyti turto – transporto priemonės ar jos vertę atitinkančios pinigų sumos – konfiskavimą, asmenys, kuriems tokia priemonė buvo taikyta, pradėjo kelti klausimą, ar tokiu būdu yra pasiekiamas prevencinis šios priemonės tikslas, ar automobilio vertės konfiskavimas nėra tam tikra bausmė (pavyzdžiui, LAT 2018 m. balandžio 17 d., 2017 m. gruodžio 20 d. nutartys baudžiamosiose bylose). LAT tokią vertinimą atmetė, nurodęs, kad asmenų lygybės prieš įstatymą principas numato, jog visiems asmenims turi būti taikomos vienodos sąlygos, ir šis principas būtų pažeistas, jei iš asmenų, kuriems transporto priemonės priklauso nuosavybės teise, jos būtų konfiskuojamos, o iš asmenų, vairuojančių tretiesiems asmenims priklausančias transporto priemones, nebūtų išieškoma turto vertę atitinkanti suma (pavyzdžiui, LAT 2019 m. kovo 5 d., 2018 m. spalio 30 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Konfiskuotino turto vertės išieškojimu daugeliu atvejų siekiama apriboti galimybes padaryti naują nusikalstamą veiką su ta pačia transporto priemone, o neatgrasyti

kaltininką nuo naujų nusikalstamų veikų ir jį nubausti (Vilniaus apygardos teismo 2017 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Galiausiai, teismų praktikoje akcentuojama, kad turto konfiskavimas yra būtina priemonė, padedanti užtikrinti vairavimo apsvaigus kriminalizavimo tikslus. LAT nurodo, kad šių tikslų įgyvendinimas, netaikant transporto priemonės, kurią vairuojant buvo padaryta nusikalstama veika, konfiskavimo, nėra įmanomas. Priešingu atveju kiltų situacija, kai asmuo turimą turtą – automobilį – galėtų vėl panaudoti nusikaltimams daryti, taip nebūtų užtikrintas prevencinis pobūdis (LAT 2018 m. kovo 26 d., 2018 m. balandžio 5 d., 2018 m. balandžio 10 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Kitoje kasacinėje nutartyje, prokuroro teigimu, netaikant baudžiamojo poveikio priemonės – turto konfiskavimo – tyčinių nusikaltimų padarymo atveju galėtų susidaryti situacija, kad kaltininko asmeniniai interesai vertinami aukščiau nei valstybės (LAT 2018 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi, be tiesioginių nuorodų, kad baudžiamojo poveikio priemonės – turto konfiskavimo paskyrimu siekiama atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį nubausti, akivaizdu, kad šios priemonės taikymu teismai siekia klasikinių, BK 41 straipsnio 2 dalyje nustatytų bausmės tikslų, susijusių ne tik su specialiąja, bet ir bendrąja bausmės prevencija. Vadinas, baudžiamojo poveikio priemonės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atveju neegzistuoja šalia baudžiamosios atsakomybės, kaip teigiama doktrinoje, tačiau jomis tiesiogiai įgyvendinama baudžiamoji atsakomybė nuo jos atleistiems asmenims.

Teisės doktrinoje akcentuojama, kad bausmių ir kitų baudžiamojo teisinio poveikio priemonių taikymas nėra garantija, jog bus atkurta nusikalstama veika pažeista tvarka, teisėtumas ir teisingumas, jog bus užtikrinta šių vertybių apsauga ateityje (Baranskaitė, Prapiestis, 2006, p. 31). Sutiktina su Bikelio nuomone, kad neribotos apyvartos daiktų, tokių kaip transporto priemonės, konfiskavimas turi ribotą prevencinį poveikį, nes dėl konfiskavimo juos praradęs asmuo gali nesunkiai vėl įsigyti, jeigu tik turi tam lėšų. Taigi, tokių daiktų konfiskavimas faktiškai labiau veikia ne kaip prevencinė priemonė, o kaip turinio pobūdžio bausmė (Bikelis, *et al.*, 2014, p. 300). Šio disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, prevencinį poveikį iš trijų dažniausiai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bylose taikomų baudžiamųjų poveikio priemonių turi tik draudimas naudotis specialia teise, nes tik ji gali iš tikrųjų apriboti (nors ir negarantuoti) asmens galimybes padaryti pakartotinį tokio pobūdžio nusikalstamą. Nusikalstamos veikos priemonės – automobilio ar kitos transporto priemonės (ar jų vertę atitinkančios pinigų sumos) – konfiskavimu prevencinių tikslų pasiekti iš

esmės neįmanoma ne tik todėl, kad asmenys, turėdami pakankamai lėšų, gali vėl įsigyti transporto priemonę, bet ir naudotis šiandien plačiai paplitusiomis automobilių nuomos ar dalijimosi platformų paslaugomis. Automobilio vertės (ar jos dalies) konfiskavimas kaip ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, be finansinių asmens praradimų, kitų nei nubaudymas tikslų iš esmės nepasiekia, nepaisant kitokio galimo mokslo ar jurisprudencijos traktavimo.

Pateiktas teismų praktikos tyrimas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo srityje atskleidžia kitą, atliekamam tyrimui ypač reikšmingą momentą – teismai baudžiamojo poveikio priemonių skyrimu mėgina visuomenei siųsti žinią apie atsakomybės už vairavimą neblaiviam neišvengiamumą ir taip siekti šios veikos kriminalizavimo tikslų. Vis dėlto, tyrimo rezultatai, gauti išanalizavus žiniasklaidos pranešimus apie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atvejus neblaivių vairuotojų bylose, leidžia konstatuoti, kad teismai šio tikslo nepasiekia. Visuomenės nuomonė akivaizdžiai formuojama ne apie poveikio priemones, kurias taikytos nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, bet apie patį sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, t. y. „išskirtinę teismo malonę“, „galimybę išsisukti nuo baudžiamosios atsakomybės“ arba „išlipimą sausam“. Šie duomenys, kartu iš esmės nesikeičianti BK 281¹ straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos padarymo ir laidavimo taikymo statistika, leidžia konstatuoti, kad teismų pastangos baudžiamųjų poveikio priemonių taikymu asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, informuoti visuomenę apie gresiančią atsakomybę už transporto priemonių vairavimą esant neblaiviam teigiamų rezultatų nedavė.

Šiame kontekste svarbu ir tai, kad LAT 2018 m. pradėjo formuoti praktiką, kad baudžiamosiose bylose padarytos išvados dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir jam taikytino turto (automobilio) konfiskavimo turi būti neprieštaringos. LAT nurodė: „Įgyvendindamas jam suteiktą diskreciją dėl turto konfiskavimo taikymo, teismas tokiais atvejais pirmiausia turėtų įvertinti šios teisinės priemonės suderinamumą su tais tikslais ir principais, kuriais buvo vadovaujama priimant sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės“ (LAT 2018 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokia nuostata formuojamas teismo priimto sprendimo dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą prioritetas prieš baudžiamojo poveikio priemonių paskirties įgyvendinimą. Čia teismas pradėjo vertinti BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte numatytos sąlygos, kad asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų, nesuderinamumą su tikslais, kurių siekiama skiriant

baudžiamojo poveikio priemonę – turto konfiskavimą (LAT 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiame kontekste, vertindamas papildomas aplinkybes: nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, kaltininko asmenybę, jo turtinę padėtį, EŽTT praktiką turto konfiskavimo bylose ir nuo šio klausimo sprendimo neatsiejamai susijusio proporcingumo principo reikalavimus, LAT patvirtino žemesnės instancijos teismų sprendimus, kuriais nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atleistiems asmenims už vairavimą neblaiviams buvo skirta tik viena baudžiamojo poveikio priemonė – uždraudimas naudotis specialia teise (pavyzdžiui, LAT 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje) arba spręsta dėl konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos sumažinimo (pavyzdžiui, LAT 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT taip pat akcentavo, autoriaus požiūriu, itin reikšmingą nuostatą, kad svarstant dėl baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo negalima pernelyg suabsoliutinti atgrasymo tikslo, siejamo su turto vertės konfiskavimu, neatsižvelgiant į „<...> atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto paskirtį siekti kompromiso, teisinės santarvės ir nusikaltimą padariusio asmens resocializacijos. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą“ (LAT 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Visiškai pritariant tokiai atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir baudžiamojo poveikio priemonių taikymo sampratai, analizuojant žemesnės instancijos teismų praktiką matoma, kad reikšmingo pokyčio teismų praktikoje po šių išaiškinimų neįvyko ir turto konfiskavimas vis dar išlieka viena pagrindinių dominuojančių baudžiamojo poveikio priemonių, skiriamų pagal laidavimą nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamiems asmenims (tiesa, reikia pabrėžti, kad teismai dažniau taiko konfiskuotino turto vertės sumažinimo galimybę). Kita vertus, pats LAT, formuodamas lyg ir aiškią BK 40 straipsnio tikslų prioritetinę reikšmę prieš baudžiamojo poveikio priemonių tikslus, dar tais pačiais 2018 m. priėmė visiškai priešingus sprendimus. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas pasakė, kad kasatorės asmenybė buvo įvertinta priimant sprendimą atleisti ją nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, „<...> ji nepatyrė padarinių, susijusių su baudžiamosios atsakomybės taikymu, t. y. jai nebuvo paskirta bausmė ir ji neturi teistumo. Taigi, įvertindamas D. J. asmenybę (prisipažino ir gailisi, teisiama pirmą kartą), pirmosios instancijos teismas išreiškė pasitikėjimą ja, nuo baudžiamosios atsakomybės atleido pagal laidavimą, todėl nėra pagrindo teigti, kad jos asmenybė buvo neįvertinta <...>“ (LAT 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje), tačiau šių aplinkybių nevertino baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo ir jų galimo

prieštaravimo su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kontekste.

Baudžiamosiose bylose pradėta formuoti teismų praktika dėl atleidimo nuo baudžiamosios atleidimo pagal laidavimą ir baudžiamojo poveikio priemonių tikslų suderinamumo problematikos išimtinai susijusi su vienos iš baudžiamojo poveikio priemonės – turto konfiskavimo vertinimu. Vis dėlto į lygiai tokią pat koncepcinę ir pakankamai akivaizdžią prieštarą neatsižvelgiama dažniausiai taikomos baudžiamojo poveikio priemonės – draudimo vairuoti transporto priemones atveju.

BK 67 straipsnio 2 dalies 1 punkte ir 68 straipsnyje nustatyta, kad teismas gali uždrausti asmeniui naudotis specialiomis teisėmis tais atvejais, kai naudodamasis šiomis teisėmis jis padarė nusikalstamą veiką.

LAT praktikoje ne kartą pasakyta, kad, uždraudus vairuoti transporto priemonę, laikoma, kad užkertamas kelias kaltininkui pažeidinėti KET ir toliau daryti minėtus nusikaltimus (LAT 2018 m. spalio 24 d., 2018 m. gruodžio 1 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Vadinas, teismas, pagal visą bylos medžiagą konstatavęs, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo ateityje laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų (BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas), vėliau tokį savo įsitikinimą paneigia priemonėmis, kurias skiria tam, kad iš asmens būtų atimtos formaliosios prielaidos padaryti naujus teisės pažeidimus. Tokios išvados yra prieštaringos.

Kitas prieštaravimas, susijęs su uždraudimu naudotis specialia teise atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju, yra teismų aiškiai formuojama praktika, kad tokia priemonė paprastai skiriama nustačius, kad kaltininkas sistemingai pažeidinėja Kelių eismo taisykles (LAT 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. birželio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Tokiu atveju kyla klausimas, kaip (kokiais duomenimis remdamasis) teismas galėjo padaryti pirminę išvadą, būtiną asmeniui atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kad asmuo naujų nusikalstamų veikų nedarys ir laikysis įstatymų (BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas), jei baudžiamojo poveikio priemonės skyrimas susijęs su teisei priešingo elgesio sistemiškumu.

Nors teismai savo procesiniuose sprendimuose dažnai deklaratyviai (nepateikdami tokios išvados motyvų) nurodo, kad pasitiki kaltininku, todėl atleidžia jį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, tačiau vėliau tame pačiame sprendime taikomų teisinių priemonių pobūdis ir apimtis paneigia bet kokią išvadą apie pasitikėjimą. Šioje disertacijoje pateikta pasitikėjimo santykių analizė remiasi nuostata, kad pasitikėjimas yra laisvės (laisvo elgesio galimybių) suteikimas patikėtiniui, prisiimant riziką, kad patikėtinis šioje laisvoje erdvėje gali elgtis priešingai patikėtojo interesams.

Laidavimą ir atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo pagrindu suvokiant kaip pasitikėjimo santykio sukūrimą ir erdvės elgtis laisvai suteikimą, baudžiamojo poveikio priemonės, kurių tikslas iš esmės yra imtis realių teisinių priemonių, kad kaltininkas ateityje negalėtų laisvai elgtis kitu būdu, paneigia paties pasitikėjimo teisinę ir socialinę koncepciją.

BK 67 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad kai baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos kartu su bausme arba skiriamos dvi ar daugiau baudžiamojo poveikio priemonių, atsižvelgiama į jų suderinamumą ir galimybes taisomai veikti nuteistą, nors atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo neturėtų patekti į šią kategoriją. Tokios pat nuostatos įtvirtinamos ir teismų praktikoje atleidimo siekiant „<...> pilnai pasiekti baudžiamosios atsakomybės tikslus, be kita ko, padaryti auklėjamąjį poveikį ir atitinkamai išvengti asmens nebaudžiamumo situacijos susidarymo, R. Š. skirtina turtinio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Teismas įsitikinęs, kad baudžiamojo poveikio priemonės – įmokos į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą skyrimas R. Š. suderinamas su kita jam paskirta baudžiamojo poveikio priemone – uždraudimu vairuoti kelių transporto priemones, šių baudžiamojo poveikio priemonių taikymas galėtų taisomai veikti R. Š., kad jis laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų“ (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šio tyrimo ir atliktos teismų praktikos BK 40 straipsnio taikymo analizės kontekste atkreiptinas dėmesys, kad:

1. Teismų praktikoje keliamas reikalavimas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimą derinti su motyvais ir tikslais, kurių pagrindu priimtas sprendimas dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą;

2. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama aktyvaus laiduotojo koncepcija, reiškianti, kad laiduotojas laidavimo laikotarpiu turi teigiamai veikti kaltininko elgesį ir stengtis sulaikyti asmenį nuo naujų nusikalstamų veikų;

3. Vertinant baudžiamojo poveikio priemonių suderinimą su tikslais, kurių siekia ar kuriais vadovavosi teismas, priimdamas sprendimą dėl kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, toks „derinimas“ siejamas vien su BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtintos sąlygos buvimu konstatavimu, nevertinant teismų praktikoje keliamo ir tikėtino laiduotojo poveikio kaltininkui.

Vadinasi, pagal teismų praktiką, atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jam skiriama „elgesio keitimo“ programa, sudaroma iš 1) valstybės skiriamų prievartos priemonių ir 2) savanoriškai į

baudžiamuosius teisinius santykius sutikusiai įstoti asmens individualaus auklėjamojo poveikio; 3) paties nuo baudžiamosios atsakomybės atleisto asmens pastangų, nes, kaip yra pažymėjęs LAT, asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą „įgauna tam tikrą juridinį statusą, verčiantį elgtis apdairiau, palyginus su kitais asmenimis, bei visiškai tinkamai moralės ir ypač teisės požiūriu, nedaryti naujų nusikalstamų veikų ar teisės pažeidimų“ (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje); laidavimo laikotarpiu padaryta nauja nusikalstama veika (o tai gali būti ir vengimas atlikti baudžiamojo poveikio priemonės (BK 243 straipsnis)), gali nulemti arba nulemia (BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalys) sprendimo dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės panaikinimą ir baudžiamosios atsakomybės taikymą. Tokį galutinį baudžiamosios bylos rezultatą sunku kvalifikuoti kaip atleidimą nuo atsakomybės – atsakomybės netaikymą.

Nors baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas asmeniui pagrįstas teismui suteikta diskrecija, analizuojant teismų praktiką matoma tendencija, kai pirmosios instancijos teismo motyvuotas sprendimas dėl tik vienos baudžiamojo poveikio priemonės (uždraudimo naudotis specialia teise) apeliacinės instancijos teismo pakeičiamas ir, nepanaikinant sprendimo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jam pridedamos dar dvi papildomos poveikio priemonės – turto konfiskavimas ir įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą (pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo 2020 m. spalio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Tokie sprendimai paprastai pagrindžiami veikos kriminalizavimo tikslais, valstybės, visuomenės ir asmens interesų derinimu, teisingumo ir proporcingumo principų reikalavimais. Šiame kontekste verta pasakyti, kad EŽTT yra pasisakęs, jog teisinga pusiausvyra pažeidžiama tuo atveju, kai asmeniui užkraunama „individuali ir pernelyg didelė našta“ (*H. F. D. B. V. prieš Olandiją*). O sprendimai, paremti teisės principų taikymu, turi būti pagrįsti teisės principų suvokimo ir taikymo konkrečioje situacijoje analize, o ne konstatavimu ar priimtos teisinės pozicijos pateisinimo priemone (Lastauskienė, 2012, p. 1355–1356).

Teismų praktika mėgina šalinti akivaizdžias atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir baudžiamojo poveikio priemonių prieštaras. Deja, reikia pabrėžti, kad šio pastangos apčiuopiamų rezultatų neduoda. Teismų praktikos analizė pagrindžia, kad teismai, sprenddami baudžiamąsias bylas, kuriose svarstoma asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galimybė, o paskui – dėl baudžiamojo poveikio priemonių parinkimo, šiuo klausimu svarsto ne kaip nuosekliai vieną iš kito išplaukiančius, bet du atskirus ir tarpusavyje nesusijusius sprendimus. Faktas, kad dėl tam tikrų teisinių ir faktinių

aplinkybių egzistavimo teismas priėmė sprendimą pasitikėti nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu ir nepatraukti jo baudžiamojon atsakomybėn, bet bylą jo atžvilgiu nutraukti, neturi jokios įtakos šiam asmeniui parenkant teisinės poveikio (prievertos) priemones. Teismų sprendimuose baudžiamojo poveikio priemonių taikymas įgijo prioritetą prieš sprendimą, dėl kurio jas apskritai galima taikyti. Autoriaus įsitikinimu, pagrįstu šio tyrimo rezultatais, tai atsitiko dėl to, kad patys teismai, pradėję dažnai taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą neblaivių vairuotojų bylose, leido tokiai situacijai atsirasti. Formaliai nustatę, kad asmuo atitinka BK 40 straipsnio taikymo sąlygas taiko laidavimą, bet tam, kad nesudarytų visuomenei klaidingo įsivaizdavimo dėl galimybės išvengti atsakomybės už nusikalstamą poelgį, taiko pakankamai griežtas ir dažnai į bausmę panašias priemones. Vis dėlto tyrimo rezultatai rodo, kad teismų pastangos „pateisinti veikos kriminalizavimo tikslus“ yra nerezultatyvios, rezultatas priešingas – netinkamai taikomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą institutas ir nukrypstama nuo šio instituto idėjos.

Tenka pritarti baudžiamosios teisės mokslininkų pozicijai, kad priemonės, kurių dauguma nuo bausmės skiriasi tik pavadinimu, nedera su bendra atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės koncepcija ir tokio instituto kaip diskrecinio baudžiamojo proceso forma (Fedosiuk, 2014, p. 39). Šią prieštarą skatina teisinis baudžiamojo įstatymo reguliavimas ir ji negali būti išspręsta nei teismų praktika, nei kitokiu šių priemonių doktrininu interpretavimu.

Autoriaus manymu, baudžiamojoje byloje vertinant, ar galima nusikalstamą veiką padariusį asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, pirmiausiai turi būti kruopščiai ir atsakingai įvertinama šio instituto taikymo galimybė, grindžiama šioje disertacijoje pateikta laidavimo samprata, be kita ko, neišvengiamai pagrįsta asmenine laiduotojo atsakomybe. Ir tik tvirtai atsakius į klausimą, ar kaltininkas su laiduotoju sugebėjo sukurti pakankamą pasitikėjimą, kad kaltininką būtų galima „atlaisvinti“ nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, galima galvoti, ar valstybė dar turėtų imtis papildomų saugumo priemonių, kurios neturėtų baudimo požymių, nes valstybė jau priėmė sprendimą asmens neįvesti į baudžiamosios atsakomybės ribas, kuriose tokios priemonės taikomos. Autoriaus nuomone, į doktrinoje jau seniai keliamą klausimą dėl aptartų institutų suderinamumo galėtų būti atsakyta atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutui nustatant atskiras galimas skirti prevencines priemones kaip tai numatyta bausmės vykdymo atidėjimo atveju (BK 75 straipsnio 5 dalis), kurių sąrašas nebūtų *numerus clausus*, suteikiant platesnes diskrecines galimybes teismams kiekvienu atveju šias priemones parinkti ir taikyti (jei reikia) individualiai.

4.3. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ikiteisminio tyrimo metu

Šioje disertacijoje minėta, kad tikslingumo principo pripažinimas ir poreikis spartinti bei paprastinti baudžiamąjį procesą sudarė pagrindą Europoje svarstyti įvairias priemones proceso diferenciacijai ir alternatyvioms asmens atsakomybės išsprendimo galimybėms.

Iki šiol šiame tyrime visa pateikta BK 40 straipsnio nuostatų taikymo analizė rėmėsi teismo nagrinėjimo rezultatais, kai asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas išsprendžiamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu arba aukštesnės instancijos teismų baigiamaisiais aktais. Tai – tik kiek daugiau nei 30 proc. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atvejų, nes absoliučia dauguma šis institutas taikomas ikiteisminio tyrimo stadijoje. Laidavimo taikymas ikiteisminio tyrimo metu yra tam tikra „nematoma zona“, nes galimybės viešai susipažinti su ikiteisminio tyrimo metu priimtais sprendimais ar bylos medžiaga nėra. Šioje disertacijos dalyje bus pateikti disertacinio tyrimo metu tyrimo autoriaus surinkti duomenys, susiję su Lietuvoje taikomu ikiteisminio tyrimo nutraukimo pagrindu, kai asmuo BK 40 straipsnio pagrindais atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BPK 212 straipsnio 6 punktą).

Visų pirma, baudžiamoji byla šitaip užbaigiama, kai asmuo atsisako savo EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje garantuojamos teisės į teisminį bylos nagrinėjimą ir kitų iš to išplaukiančių teisių. EŽTT yra konstatavęs, kad kiekviena procedūra, kai asmens atsakomybės klausimas sprendžiamas be įprastinio teismo nagrinėjimo, yra galima tik su aiškiu įtariamąjo sutikimu (*Deweer prieš Belgiją*, 1980). BPK nėra nustatyta, kad prieš atleidžiant įtariamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą jam yra išaiškinami tokio sprendimo teisiniai padariniai, t. y. kad, priėmus sprendimą, jis bus laikomas padaręs nusikalstamą veiką, kas gali lemti antrinių teisių padarinių, ypač susijusių su jo reputacijos vertinimu, atsiradimą. Kita vertus, BK 40 straipsnis negali būti taikomas nei teismo, nei prokuratūros iniciatyva, be laiduotojo prašymo, taip pat be įtariamąjo kaltės pripažinimo. Šis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas paprastai taikomas paties įtariamąjo ar jo gynėjo iniciatyva. EŽTK yra nurodęs, kad vien asmens sutikimas dalyvauti susitarimo su prokuratūra procedūroje gali būti vertinamas kaip nedviprasmiškas savo procesinių teisių atsisakymas, įskaitant ir teisę būti išklausytam (*Leuska ir kiti prieš Estiją*, 2017). Vadinasi, ir asmens iniciatyvą būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, kai už jį laiduoja kitas asmuo, galima pripažinti teisės į teismą, kartu ir į tam tikras procedūrinės teisės, atsisakymą, nors tai ir nėra išreiškiama *expressis verbis*.

Kitas svarbus tokio proceso elementas yra teismo dalyvavimas priimant galutinį sprendimą. Lietuvos baudžiamojo proceso teisės teorijoje įprasta laikytis pozicijos, jog Lietuvos baudžiamajame procese vyrauja tiriamojo (arba mišraus) teorinio modelio pagrindai (Goda, *et al.*, 2011, p. 14). Tiriamasis baudžiamasis procesas yra pagrįstas surinktų įrodymų ir nustatytų aplinkybių įvertinimu trečiosios nepriklausomos šalies – teisėjo, nustatant materialiąją (objektyviają) tiesą. Todėl tiriamojo baudžiamojo proceso modeliui, kuriuo pagrįsta daugelio Europos šalių baudžiamojo proceso teisės sistema, būdingas aktyvaus teisėjo vaidmuo. Tas pripažįstama ir Lietuvos oficialioje konstitucinėje doktrinoje (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Simona Garbatavičiūtė, analizavusi europietiškojo ir amerikietiškojo baudžiamojo proceso santykį, pabrėžė, kad abi šios sistemos, nepaisant skirtingų paradigminių pagrindų, orientuojasi į aukščiausius teisingo baudžiamojo proceso standartus. Tiek tiriamasis, tiek ginčų sprendimo modelis turi užtikrinti, kad valdžios pareigūnai neperžengtų savo oficialių diskrecinių įgaliojimų, kad asmenims būtų užtikrintas aiškus ir teisingas teisinis reguliavimas, kad su kaltinamaisiais būtų elgiamasi teisėtai (Garbatavičiūtė, 2020, p. 59).

Europos teisinėje sistemoje pradėjus akceptuoti daugiau adversariniam baudžiamajam procesui priskiriamus teisės institutus, pavyzdžiui, proceso užbaigimą kaltinimo ir gynybos susitarimu, europietiškoji tiriamojo proceso tradicija išlaikoma aktyviu teismo dalyvavimu priimant galutinį sprendimą. Italijos ir Vokietijos konstitucine doktrina įtvirtinama, kad, taikant derybų dėl kaltės institutą, teisėjas negali būti saistomas šalių sudaryto susitarimo. Teismas ne tik privalo įsitikinti laisva kaltinamojo valia sutinkant ar prašant sudaryti sandorį, tačiau privalo įsitikinti, kad nėra priešasčių asmens išteisinimui, taip pat įvertinti nusikalstamos veikos, kuria asmuo kaltinamas, kvalifikavimą, jo atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes (Janušaitytė, 2016, p. 110).

Konstitucinis Teismas taip pat yra aiškiai konstatavęs, kad specifinės baudžiamojo proceso užbaigimo formos turi būti pagrįstos, *inter alia*, konstituciniais teisėtumo, lygybės įstatymui ir teismui, nekaltumo prezumpcijos, viešojo ir teisingo bylos nagrinėjimo, teismo ir teisėjo nešališkumo ir nepriklausomumo, teismo ir kitų valstybės institucijų (pareigūnų), dalyvaujančių baudžiamajame procese, funkcijų atskyrimo, teisės į gynybą garantavimo ir kitais principais. Be to, Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad, nustatant bendrojo baudžiamojo proceso išimtis, baudžiamojo proceso santykius galima reguliuoti teisėjui vienasmeniškai priimant sprendimą pagal prokuroro atitinkamame procesiniame dokumente, kuriuo užbaigiamas ikiteisminis tyrimas, suformuluotą valstybinį kaltinimą bei

išsamiai ir nešališkai surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, jeigu bylos aplinkybės yra aiškios (nekeliančios abejonių) ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo sutinka su tokio proceso taikymu. Tačiau pabrėžtina, kad ir tokiu atveju turi būti nustatytos pakankamos ir veiksmingos procesinės garantijos, užtikrinančios, *inter alia*, asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, teisę į gynybą, teisę, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas, teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą. Idant būtų išvengta bet kokių abejonių, kad šie dalykai nėra užtikrinami, įstatyme turi būti nustatomi atvejai, kada iš specifinio baudžiamojo proceso yra grįžtama į bendrąjį baudžiamąjį procesą (Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas).

BK 214 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad BPK 212 straipsnio 1 ir 2 punktuose numatytais atvejais ikiteisminį tyrimą nutraukia prokuroras nutarimu arba ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi. To paties straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad BPK 212 straipsnio 3–9 punktuose numatytais (atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės) atvejais ikiteisminis tyrimas nutraukiamas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, kuris patvirtina prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo. Iš šio reguliavimo matyti, kad 1) galutinis sprendimas dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo priklauso teismui, tačiau šis sprendimas nėra savarankiškas, nes pagrindinį dokumentą priima ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis prokuroras, o teismas atlieka prokuroro sprendimo patvirtinimo funkciją; 2) BPK 214 straipsnio 1 ir 2 dalyse kalbama apie skirtingus procesinius dokumentus (nutartį ir sprendimą patvirtinti nutarimą).

Įstatyme vartojama formuluotė „patvirtina prokuroro nutarimą“ suponuoja išvadą, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas neturi pirmumo teisės prieš prokuroro nutarimą. Vadinas, prokuroras tokiu atveju ir aiškinasi padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes, analizuoja byloje esamą medžiagą, vertina atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygų egzistavimą ir galiausiai priima sprendimą. Tokiu atveju, „jeigu ir analizės, ir sprendimo svertai yra vieno asmens rankose, tai yra vienašališkas sprendimas. Šiuo atveju ikiteisminiu tyrimu užsiimantis prokuroras atlieka subjektyvų, vienašališką veiksmą“ (Vitkutė–Zvezdinienė, 2009, p. 238). Tokią išvadą patvirtina ir susiformavusi ikiteisminio tyrimo nutraukimo praktika. BPK nenustatyta, kokiu procesiniu sprendimu ikiteisminio tyrimo teisėjas gali patvirtinti prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo atleidžiant įtariamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės. LAT Baudžiamųjų bylų skyrius 2003 m. liepos 2 d. konsultacijoje teismams Nr. B3-272 „Dėl BPK 214 straipsnio 2 dalies taikymo“ nurodė, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo,

numatytas BPK 214 straipsnio 2 dalyje, „gali būti išreikštas tiek rezoliucija, tiek motyvuota nutartimi“.

Verta pažymėti, kad tokio teismo procesinio sprendimo formos kaip rezoliucija BPK nėra, o ir tokia konsultacija nelaikytina teisės šaltiniu. Vis dėlto galimybė patvirtinti prokuroro nutarimą rezoliucija Lietuvos teismų praktikoje ir net buvo įdiegta į elektroninę ikiteisminio tyrimo bylų vedimo informacinę sistemą – IBPS (nors šios sistemos teisiniame reglamentavime taip pat nekalbama apie ikiteisminio tyrimo teisėjo galimybes sprendimus priimti rezoliucija). Dėl šios priežasties galima nustatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo rezoliucijomis mastą.

Tyrimo metu surinktais duomenimis, nustatyta, kad 2016 metais iš 436 ikiteisminio tyrimo nutraukimo BPK 216 straipsnio 6 punkto pagrindu 186 atvejais prokuroro nutarimas buvo patvirtintas nutartimi; 2017 m. iš 758 atvejų priimtos 186 nutartys; 2018 m. iš 972 – 274 nutartys; 2019 m. iš 1 026 nutarčių – 267 nutartys; 2020 m. iš 1 064 – 229 nutartys; 2021 m. iš 1 144 – 289 nutartys. Vadinas, asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimą ikiteisminio tyrimo teisėjas vidutiniškai 79 proc. atvejais išsprendžia rezoliucijomis, t. y. informacinėje sistemoje ant prokuroro priimto nutarimo pažymėdamas „sutinku“. Šiuo atveju įdomu tai, kad palyginus sprendimų priėmimo praktiką iki 2017 m., kai laidavimo atvejų pradėjo daugėti dėl transporto priemonės vairavimo neblaiviam kriminalizavimo, ir po 2017 m. matyti, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimų, išsprendžiamų nutartimi, iš esmės nepadaugėjo. Tai tik dar kartą patvirtina anksčiau šioje disertacijoje padarytą išvadą, kad, gausėjant atvejų skaičiui, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymas tapo mechaniškas.

Šiuo atveju reikia pritarti baudžiamosios teisės mokslininkų pozicijai, kad tokie atvejai, kai kaltininkai atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo teisėjui rezoliucija patvirtinus prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo ir kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam tik teismo konstatuojamam asmens kaltumo dėl nusikalstamos veikos padarymo imperatyvui, nes minimais atvejais kaltininko kaltumo klausimą iš esmės sprendžia ne teismas, o prokuroras (Baranskaitė, Prapiestis, 2006).

BK 40 straipsnyje įtvirtintas imperatyvas, kad nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą gali atleisti tik teismas (BK 40 straipsnio 1 dalis). Pagal Konstituciją Lietuvos Respublikos prokuratūra – tai centralizuota, specifinius valdingus įgaliojimus turinti valstybės institucija, kuri nepriskiriama Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje nurodytoms valstybės valdžią vykdančioms institucijoms. Ji nėra

teisminės valdžios sudedamoji dalis (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas). Todėl prokuroras negali nei pripažinti, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, nei priimti sprendimus dėl nusikalstamos veikos teisinių padarinių taikymo asmeniui. Prokuroras gali tik pateikti savo siūlymą dėl tokios proceso pabaigos ikiteisminio tyrimo teisėjui kartu su ikiteisminio tyrimo duomenimis, patvirtinančiais asmens padarytą nusikalstamą veiką. Manytina, kad su teisinės valstybės, valdžių padalijimo, teisingumo vykdymo principais bei valstybės institucijų hierarchine sistema nėra suderinamos situacijos, kai prokuratūra procese dalyvauja ir kaip proceso subjektas – traukiantis asmenį baudžiamojon atsakomybėn, ir kaip sprendimų priėmėjas (jų priimti neturi teisinio pagrindo). Lygiai taip pat negali būti toleruojamas pasyvus teismo vaidmuo šiame procese, kai atliekama tik formali prokuroro sprendimų tvirtinimo funkcija. Antraeilio teismo vaidmens, taikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, problema yra keliami ir baudžiamojo proceso teisės doktrinoje, pažymint, kad toks procesas vertinamas kaip tinkamo teisinio proceso principo nepaisymas bei baudžiamąjį procesą reglamentuojančių teisės normų pažeidimas, t. y. kaip esminis baudžiamojo proceso pažeidimas (Rimšelis, 2005, p. 67–68).

Reikia pažymėti, kad procesiniai supaprastinto baudžiamojo proceso institutų – teismo baudžiamojo įsakymo ir pagreitinto proceso (BPK XXXI skyriaus pirmasis ir antrasis skirsniai) taikymas išlaikomas visiškoje teismo žinioje, prokurorui iš esmės tik siūlant taikyti tokį procesą. O atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – materialinės baudžiamosios teisės institutas, kuriam proceso įstatymas turi nustatyti pagrindą ir teisėtą įgyvendinimo tvarką *de iure* ir *de facto* perduotas prokuroro kompetencijai. Tenka konstatuoti ir pritarti kitiems šią problemą analizavusiems teisės mokslininkams, kad pakankamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto reikšmės bei jo tikslų pagrindimas materialiojoje teisėje kartu ignoruoja jo procesinį realizavimą (Ažubalytė, 2006), kuris nėra suderintas su konstituciniais valdžių atskyrimo, teisingumo vykdymo principais.

Konstitucinis Teismas yra aiškiai nurodęs, kad teisingumo vykdymas – teismų funkcija, lemianti šios valdžios vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje ir teisėjų statusą. Jokia kita valstybės institucija ar pareigūnas negali vykdyti šios funkcijos (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas). Todėl prokuroro procesinis dokumentas negali būti baigiamasis baudžiamojo proceso aktas, kuriuo įsitikinama kaltinimo pagrįstumu (juk pats prokuroras ir formuoja šį kaltinimą), priimamas sprendimas dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir, jei reikia, taikomos baudžiamojo poveikio priemonės, sprendžiama dėl laiduotojo tinkamumo, užstato skyrimo, laidavimo termino. Vis dėlto laidavimo atveju, atsižvelgiant

į nustatytą laidavimo sampratą, svarbu dar ir tai, kad pasitikėjimo santykinai nusikalstamą veiką padariusio asmens kuriami ne su prokuroru, bet su teismu kaip su sprendimų priėmėju. Šioje vietoje išryškėja kita procesinė problematika, kuri būdingesnė būtent laidavimui kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšiai – klausimo išsprendimas rašytinio proceso tvarka.

Minėta, kad Konstitucija nedraudžia baudžiamojo proceso santykius reguliuoti taip, kad asmeniui pareikšto kaltinimo pagrįstumas būtų išspręstas teisėjui vienašališkai vertinant nešališkai ir objektyviai surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, toks modelis, atsižvelgiant į reguliavimo specifiką, atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą netinka.

BPK komentare teigiama, kad tokiu ikiteisminio tyrimo bylos nutraukimo atveju ikiteisminio tyrimo teisėjas privalo rengti posėdį, kuriame įtariamasis turi visiškai pripažinti savo kaltę ir gailėtis dėl nusikalstamos veikos padarymo. Be to, ikiteisminio tyrimo teisėjas turi asmeniškai įsitikinti laiduotojo tinkamumu ir jo galimybėmis daryti teigiamą įtaką įtariamajam, išspręsti užstato skyrimo klausimą (Goda, *et al.*, 2003, p. 575–576). Nepaisant to, baudžiamojo proceso įstatymas savo normose nenustato, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas, prieš priimdamas sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą, įtariamąjį atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės BK 40 straipsnio pagrindu, privalo šį klausimą išspręsti teismo posėdžio metu, *inter alia*, tiesiogiai apklausdamas nusikalstamą veiką galimai padariusį asmenį bei asmenį, sutinkantį už jį laiduoti. Galima konstatuoti, kad teismai sėkmingai naudojami tokio reguliavimo nebuvimu. IBPS duomenimis, žodinis nagrinėjimas dėl prokuroro nutarimo nutraukti ikiteisminį tyrimą atleidžiant įtariamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą 2016 m. buvo organizuotas 11 kartų; 2017 m. – 8; 2018 m. – 6; 2019 m. – 10; 2020 – 12; 2021 – 14. Šie skaičiai sudaro vos 1 proc. visų laidavimo atvejų ikiteisminio tyrimo metu ir iš esmės nekinta (o kartais ir mažėja), net ir smarkiai didėjant paties instituto taikymo statistikai.

Nusikalstamą veiką padariusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą galima atleisti tik egzistuojant BK 40 straipsnio 1–3 nustatytų sąlygų ir pagrindų visumai. LAT yra konstatavęs, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą pagrindai yra ne tik formalieji, bet ir turiningieji, nurodantys teismo vertinimo, ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą bus pakankamas užtikrinant, kad asmuo laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, taip pat ar laiduotojas yra vertas teismo pasitikėjimo, ar darys teigiamą įtaką kaltininkui,

svarbą. Būtent šių sąlygų visetas yra svarbus ir sudaro galimybę priimti sprendimą, atitinkantį konstitucinį teisingumo principą.

Ankstesnėje šio disertacinio tyrimo dalyje atskleista, kokius aukštus įstatyme įtvirtintus BK 40 straipsnio taikymo standartus formuoja teismų praktika teisme nagrinėjamosiose baudžiamosiose bylose. Atsižvelgiant į disertacinio tyrimo rezultatus, kyla pagrįsta abejonė, kaip be teismo posėdžio, vertinant tik ikiteisminio tyrimo dokumentuose užfiksuotą informaciją patikimai ir taip, kaip reikalauja suformuota teisės taikymo jurisprudencija, nustatoma:

1) nuoširdus ir savanoriškas asmens kaltės pripažinimas, t. y. kaltinamojo asmeninės valios aktas, o ne išskaičiavimas, kai kaltė yra aiškiai įrodyta kitais bylos duomenimis, išreiškiamas ne vien apgailestavimo pareiškimais ar deklaratyviais atsiprašymais;

2) abejonių nekeliantis įsitikinimas, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą bei laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų;

3) koks laiduotojo požiūris į padarytą nusikalstamą veiką, taip pat ar laiduotojo asmenybė yra tokia, kuri sukurtų „akivaizdų“ pasitikėjimą teismui, kad jis kaltininkui darys teigiamą įtaką. Čia primintina, kad LAT praktika įpareigoja teismus būti aktyvius ir sprendžiant klausimą dėl kaltininko atleidimo nuo atsakomybės ir perdavimo konkretaus laiduotojo priežiūrai, neapsiriboti vien laiduotojo prašyme nurodytomis aplinkybėmis.

Kaip išaiškino LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, „priimant sprendimą atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės, perduodant jį konkretaus asmens žinion, reikia, kad jo motyvai būtų aiškūs ir įtaigūs, kiltų iš nuodugnios klausimo analizės, aprėpiančios visumą duomenų, apibūdinančių kaltinamąjį, jo padarytą veiką, žodžiu bei elgsena reiškiamą kaltės pripažinimą, gailėjimąsi dėl to, kas padaryta, taip pat iš laiduotojo ir jo galimybių daryti teigiamą įtaką kaltininkui visapusiško įvertinimo, apimančio ir argumentus, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas“ (LAT 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismai yra įpareigoti būti aktyvūs ir atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikyti tik kruopščiai ir tiesiogiai įvertinę bylos duomenis ir tinkamai nustatę šio instituto sąlygų egzistavimo visumą, nes tik taip galima pasiekti šio instituto tikslus ir įgyvendinti konstitucinį teisingumo principą, o sprendimą priimti tvirto pasitikėjimo pagrindu.

Autoriaus įsitikinimu, esama ikiteisminio tyrimo nutraukimo tvarka ir susiklosčiusi praktika, kai sprendimą dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą *de facto* priima prokuroras, o ikiteisminio tyrimo teisėjas šį sprendimą „patikrina“, negali užtikrinti pagrįsto ir teisingo

BK 40 straipsnio sąlygų ir pagrindų nustatymo. BK 40 straipsnio taikymo išsprendimas rašytinio proceso tvarka, nerengiant teismo posėdžio, negali patvirtinti nusikalstamą veiką padariusio asmens nuoširdaus gailėjimosi dėl padarytos nusikalstamos veikos – kaltininko prisipažinimas ir gailėjimasis galimas ne tik dėl atgailos padarius nusikalstamą veiką, bet ir kaip gynybinė taktika, siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės ar kitaip palengvinti savo teisinę padėtį. BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtinta sąlyga, manytina, išvis nėra įgyvendinama, nes pagrindą manyti, kad kaltininkas ateityje nebedarys naujų nusikalstamų veikų, vertindamas bylos medžiagą, susiformuoja ne teismas, o prokuroras. Teismas, neturėdamas jokio kontakto nei su įtariamuoju, nei su laiduotoju, negali preciziškai nustatyti ne tik atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygų, bet ir savo sprendimo pagrįsti pamatiniu šio instituto pagrindu – pasitikėjimo santykiu. Galima daryti pagrįstą prielaidą, kad tai, ar asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą klausimas spręsis pagal griežtąjį (teisminį) taikymo modelį, ar ne, priklauso nuo vien prokuroro valios (jei prašymas pateikiamas ikiteisminio tyrimo metu) taikyti tokį institutą ar baigti bylą jos perdavimu į teismą. Šiuo požiūriu galima išvelgti ir tam tikrus lygiateisiškumo principo (Konstitucijos 29 straipsnis) pažeidimus.

Be to, šių klausimų sprendimas vien rašytinio proceso tvarka gali būti nesuderinamas ir su baudžiamajame procese svarbiu viešumo principu. Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas. Nors asmuo turi galimybę atsisakyti šios savo teisės, tačiau viešumo principas susijęs ne vien su baudžiamajon atsakomybėn traukiamo asmens teisėmis. Tai – susiję ir su visuomenės interesu (Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalis). Viešumo principas užtikrina visuomenei prieinamą informaciją apie teismų veiklą (Valančius, 2005, p. 86). Tai ir visuomenės galimybės dalyvauti stebint teismo darbą garantija, ir visuomenės pasitikėjimo teismine valdžia bei šios valdžios kontrolės garantija (Goda, *et al.*, 2011, p. 60).

Šiuo atveju atlikto tyrimo rezultatai leidžia formuoti aiškią išvadą, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas teismo nagrinėjimo ir ikiteisminio tyrimo metu skiriasi kardinaliai. Teismo nagrinėjimo metu yra nustatyti aiškūs laidavimo instituto taikymo standartai (kurie tam tikrais atvejais yra griežtesni nei reikalauja įstatymas) ir bent menkiausias nukrypimas nuo jų lemia asmens neatleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, o ikiteisminio tyrimo metu taikant BK 40 straipsnį, t. y. absoliučia dauguma laidavimo taikymo atvejų, visi šie standartai yra nubraukiami antraeiliu ir formaliu teismo vaidmeniu bei

sprendimo priėmimu remiantis išimtinai rašytine bylos medžiaga. Tai tik dar kartą patvirtina pirmiau padarytą išvadą, kad procesinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą reguliavimas ikiteisminio tyrimo metu yra ydingas ir padaro šį institutą visiškai formalizuotą, kuris ne tik neatlieka savo paskirties, prieštarauja konstituciniams baudžiamojo proceso principams, bet sudarė aiškias prielaidas šiam institutui tapti ne humanišku ir teisingu poveikiu nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, bet patogia, greitai ir pakankamai efektyvia gynybine priemone išvengti neigiamų padarinių dėl padarytos nusikalstamos veikos. Portale www.laidavimas.lt ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis tuo ir reklamuojama: minimaliomis neigiamomis pasekmėmis – „neįgyjate teistumo, neskiriama bausmė, išvengiame ilgo teisinio proceso“ greitumu – „laidavimo pritaikymas dažniausiai užtrunka tik 2–4 savaites“; patogumu – „nereikia atvykti į biurą, informaciją pateikiate el. paštu ar per puslapio anketą ir per 24 valandas gaunate atsakymą dėl laidavimo taikymo perspektyvos“; apibrėžta kaina – „Nepriklausomai nuo teisinio proceso vietos Lietuvoje, proceso stadijos, bylos pobūdžio, mūsų atstovavimo procese dėl atleidimo nuo atsakomybės pagal laidavimą paslaugos kaina yra 899 eurų“. Skiltyje „Dažniausiai užduodami klausimai“ atsakant į klausimą „kokios garantijos, kad laidavimas mano atžvilgiu bus pritaikytas?“ teisines ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą paslaugas siūlantys teisininkai nurodo, kad „Formaliai net ir atitinkant visus įstatyme numatytus reikalavimus, sprendimas dėl laidavimo pritaikymo gali būti neigiamas, todėl labai svarbu tinkamai paruošti dokumentus ir proceso dalyvius, kas turi didelės įtakos sėkmingam rezultatui“.

Teismų praktikos suformuoti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo standartai neabejotinai yra gerai žinomi ir teisines paslaugas teikiantiems asmenims, todėl jų parengiamų dokumentų kokybė gali nepriekaištingai atspindėti visus kasacinio teismo išgrynintus šio instituto taikymo reikalavimus. Vis dėlto, teismui tiesiogiai neįsitikinus šiuose dokumentuose aprašytomis aplinkybėmis, sprendimas dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės laidavimo pagrindu yra tik fikcija. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija“ (Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimas). EŽTT yra pažymėjęs, kad EŽTK 6 straipsnio reikalavimą atitinka tik toks teismas ir teisėjas, kuris turi savarankišką ir veiksmingą procesinę kompetenciją: nuosekliai išnagrinėti visus su nagrinėjamu klausimu susijusias faktines aplinkybes, išanalizuoti ir įvertinti teisinius nagrinėjamo klausimo aspektus,

visą faktinę ir teisinę situaciją vertinti remdamasis proporcingumo principu (*Le Compte, Van Leuven ir De Meyere prieš Belgiją*).

Baudžiamasis procesinis reguliavimas, tiksliau, šio reguliavimo nebuvimas, sudarė sąlygas iškreipti teismo kaip teisingumą vykdančio subjekto vaidmenį, kvestionuoti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaip proceso diversijos atitiktį konstituciniams teisinės valstybės principams. Tenka konstatuoti, kad teismai nepasinaudojo savo teisminės valdžios galiomis ir reguliavimo nebuvimo arba reguliavimo dviprasmiškumo nepritaikė tikriesiems teisingumo vykdymo tikslams patenkinti. Pasinaudoję galimybe greitai išspręsti baudžiamąsias bylas, teismai ne tik formalizavo pačiais seniausiais visuomeniniais santykiais pagrįstą teisės institutą, bet ir visuomenei sukūrė pagrįstą įspūdį, kad gali būti nusikalstamų veikų, kurias padarius baudžiamoji atsakomybė iš esmės nekyla, nes net ir išsiaiškinus padarytą veiką, kaltininkui išlieka galimybė sukurti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygų įvykdymo regimybę ir taip išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Disertacinio tyrimo autorius neneigia laidavimo, kaip baudžiamųjų teisinių santykių užbaigimo proceso diversijos, taikomos ikiteisminio tyrimo metu. Pripažįstant ikiteisminio tyrimo teisėjo institutą kaip žmogaus teisių gynimo ir baudžiamajame procese dalyvaujančių asmenų garantą, suteikiant jam įgaliojimus priimti su asmens kaltumo klausimu susijusius sprendimus, t. y. įgyvendinant teisminę justiciją baudžiamajame procese (Gušauskienė, 2004, p. 128–130), privalu tinkamai nustatyti tokių įgaliojimų įgyvendinimo tvarką. Siekiant bent kiek subalansuoti procesinį BK 40 straipsnio taikymo reguliavimą, baudžiamojo proceso įstatyme turi būti numatyta kad 1) ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą laidavimo pagrindu privalo būti įforminamas tik motyvuota teismo nutartimi; 2) klausimą dėl ikiteisminio tyrimo bylos nutraukimo ir įtariamojo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teismas kiekvienu atveju turi spręsti teismo posėdyje, kuriame privalėtų dalyvauti prokuroras, įtariamasis, jo gynėjas, asmuo, prašantis nusikalstamą veiką padariusį asmenį perduoti jam pagal laidavimą, taip pat turėtų teisę dalyvauti nukentėjusysis ir civilinis ieškovas bei jų atstovai; 3) sprendžiant dėl bylos nutraukimo BK 40 straipsnio pagrindais, asmeniui būtų išaiškinti tokio sprendimo teisiniai padariniai, o asmuo aiškiai išreikštų savo valią dėl tokio proceso užbaigimo ir teismo jo bylos nagrinėjimo atsisakymo.

4.4. Laidavimo taikymo pabaiga

Laidavimo kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies sąlygiškumas pasireiškia ne tik atitinkamų šio instituto taikymo sąlygų nustatymu, bet ir tuo, jog kiekvienu atveju šiuo pagrindu nuo baudžiamosios atsakomybės atleistam asmeniui nustatomas ne trumpesnis nei vieneri ir ne ilgesnis nei treji metai laidavimo laikotarpis (BK 40 straipsnio 4 dalis). Per šį laikotarpį nuo baudžiamosios atsakomybės atleistas asmuo negali padaryti naujų nusikalstamų veikų, nes atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti panaikintas, o asmuo – galutinai patrauktas baudžiamojon atsakomybėn (BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalys). Nustatyti konkretų laidavimo laikotarpį – teismo diskrecinė teisė. Visą šį laiką galioja laiduotojo garantija už kaltininką, todėl, jei kaltininkas šiuo laiku padaro naują nusikalstamą veiką, gali būti sprendžiamas laiduotojo atsakomybės klausimas (jei laidavimas buvo skirtas su užstatu).

BK 40 straipsnyje numatyti trys galimi laidavimo panaikinimo ir nusikalstamą veiką padariusio asmens galutinio patraukimo baudžiamojon atsakomybėn atvejai: 1) kai laiduotojas atsisako laidavimo (BK 40 straipsnio 6 dalis); 2) kai asmuo laidavimo laikotarpiu padaro naują baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų nusikaltimą (BK 40 straipsnio 7 dalis); 3) kai asmuo laidavimo laikotarpiu padaro naują tyčinį nusikaltimą. Pirmais dviem atvejais laidavimo panaikinimas ir asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn yra neprivalomas, trečiuoju – tyčinės nusikalstamos veikos padarymo atveju – privalomas. Jei per nustatytą laikotarpį kaltininkas nepadarо naujos nusikalstamos veikos – kilę baudžiamieji teisiniai santykiai galutinai pasibaigia ir asmuo už šią veiką baudžiamojon atsakomybėn pakartotinai negali būti patrauktas. Atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo, padaręs naują tyčinį nusikaltimą, taip pat nelaikomas recidyvistu BK 27 straipsnio prasme (Piesliakas, 2008, p. 352).

Tyrimo metu surinkti duomenys apie laidavimo panaikinimą leidžia bent preliminariai spręsti apie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą efektyvumą. Vadovaujantis IBPS duomenimis 2017 m. užbaigtas ikiteisminis tyrimas atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą buvo atnaujintas dviem atvejais, 2018 m. – 9; 2019 m. – 15; 2020 m. – 15; 2021 m. – 14 atvejų. Visais šiais atvejais susiję su naujos nusikalstamos veikos padarymu, kol nepasibaigęs teismo nustatytas laidavimo terminas.

Laidavimo taikymo atveju su nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu kuriamas plataus spektro pasitikėjimas – priimdamas sprendimą pasitikėti ir atleisti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, patikėtojas (teismas) savo lūkestį

kaltininko atžvilgiu sieja su tolesniu įstatymų laikymusi, naujų nusikalstamų veikų nedarymu ir įsipareigojimu visiškai atlyginti ar pašalinti padarytą žalą (BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Vis dėlto laidavimo panaikinimas galimas tik naujos nusikalstamos veikos padarymo atveju, t. y. baudžiamajame įstatyme nenustatyta, kad laidavimas panaikinamas, jei asmuo daro kitas teisei priešingas veikas (pavyzdžiui, administracinius nusižengimus) ar nevykdo įsipareigojimų, susijusių su padarytos žalos eliminavimu. Dėl to šiuo atveju išvelgtinas tam tikras BK 40 straipsnio normos prieštaravimas tuo požiūriu, kad skirtingose šio straipsnio struktūrinėse dalyse nustatomas nevienodos pasitikėjimo santykiu sukuriamos laisvos veikimo erdvės ribos.

Kita vertus, keltina prielaida, kad asmens elgesio stebėseną ir pranešimo apie netinkamą asmens elgesį šioje pasitikėjimo erdvėje perkeliama laiduotojui. Tokia prielaida nebūtų nesuderinama su laidavimo koncepcija. BK nenumatyta jokių laidavimo atsisakymo ribojimų. Atsisakymo priežastys gali būti tiek objektyvios – tokios, dėl kurių laiduotojas negali vykdyti savo pareigų ar šių pareigų vykdymas yra apsunkintas (pavyzdžiui, liga, ilgalaikė kelionė, skyrybos), tiek ir subjektyvios, kurios gali būti nulemtos laiduotojo vidinių / asmeninių paskatų, *inter alia* susijusių su atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens netinkamu elgesiu (pavyzdžiui, daromų teisės pažeidimų, dėl kurių asmeniui nekyla baudžiamoji atsakomybė, ar kitokio nederamo elgesio). Tačiau tam, kad iš laiduotojo būtų galima tikėtis tokio elgesio, turi būti įvykdytos dvi sąlygos: 1) laiduotojui turi grėsti reali teisinė atsakomybė; 2) laiduotojas pats turi suvokti savo pareigas ir atsakomybę. Pavyzdžiui, jei asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės buvo atleistas dėl vairavimo neblaiviam, o po atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo nekeičia savo elgesio ir vartojęs alkoholį sėda už automobilio vairo, o laiduotojas tokio elgesio kontroliuoti negali, labiau tikėtina, kad laiduotojas bus linkęs atsisakyti laidavimo, kai naujos nusikalstamos veikos paaiškėjimo faktas tiesiogiai lems jo atsakomybę. Vis dėlto šio tyrimo rezultatai patvirtina, kad teismai, taikydami atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, prielaidų laiduotojo atsakomybei nesudaro. Tyrimo metu taip pat nebuvo nustatyta atvejų, kad teismas (arba prokuroras) laiduotojui išaiškintų jo pareigų pobūdį. Iš laiduotojo reikalaujama tik pačiam atskleisti savo būsimos įtakos pobūdį, o teismo dokumentuose vien nurodoma laiduotojo teisė atsisakyti laidavimo.

Galbūt dėl šios priežasties tyrimo metu autoriui nepavyko rasti nė vieno atvejo, kai laiduotojas būtų atsisakęs laidavimo, ir nustatyti, kokių teisinių tokio sprendimo padarinių atsirado nuo baudžiamosios atsakomybės atleistam asmeniui.

Kad ir kokių būtų laidavimo atsisakymo priežasčių, laiduotojas visada atleidžiamas nuo laidavimo už kaltininką. Tačiau laidavimo atsisakymo priežastis gali turėti įtakos sprendžiant atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens teisinės padėties klausimą. Baudžiamajame įstatyme nurodoma, kad, atsižvelgiant į laidavimo atsisakymo priežastis, teismas sprendžia dėl užstato gražinimo, taip pat dėl asmens atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką, kito laiduotojo paskyrimo ar asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 40 straipsnio 6 dalis). Nors teismų praktikoje nerandama pavyzdžių, kai laiduotojas būtų atsisakęs laidavimo, tačiau galima manyti, kad tais atvejais, kai laidavimo atsisakoma iš asmeninių paskatų, taikytas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės neturėtų būti panaikintas. Kitaip turėtų būti vertinama situacija, kai laiduotojas atsisako laidavimo dėl netinkamo kaltininko elgesio. Tokiu atveju laidavimo atsisakymo priežastis gali būti aiškus signalas, kad asmuo pažeidė valstybės interesus ir sulaužė juo pareikštą pasitikėjimą. Tokiu atveju atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą turėtų būti panaikintas, o asmuo – patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Vertinant procesiniu teisiniu požiūriu, nėra aišku, kaip laiduotojo sprendimas atsisakyti laidavimo turėtų būti įgyvendinamas praktiškai. Tik BPK 217 straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad jeigu įtariamasis, dėl kurio padarytos veikos ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, BPK 212 straipsnio 6 punkte numatytu atveju, kol nesibaigė laidavimo terminas, padaro naują nusikalstamą veiką arba jeigu laiduotojas atsisako laidavimo, prokuroras BK 40 straipsnio 6 ir 7 dalyse nurodytomis sąlygomis gali, o to paties straipsnio 8 dalyje nurodytomis sąlygomis privalo priimti nutarimą atnaujinti nutrauktą ikiteisminį tyrimą, o tokį jo nutarimą patvirtina ikiteisminio tyrimo teisėjas. Kitomis baudžiamojo proceso įstatymo normomis nenustatoma tvarkos, kaip turėtų būti sprendžiamas priimto sprendimo atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės panaikinimo ir kaltininko patraukimo baudžiamojon atsakomybėn klausimas.

Todėl neaišku, kaip laiduotojas turėtų įgyvendinti jam suteikiamą teisę atsisakyti laidavimo ir į kokią instituciją turėtų kreiptis, jei laidavimas buvo paskirtas bet kurios instancijos teismo. Nesureguliuota ir kaip turėtų vykti toks procesas. Tai laikytina teisinio reguliavimo spraga. Autoriaus nuomone, laiduotojas prašymą atsisakyti laidavimo turėtų teikti atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens bylą nagrinėjusiam pirmosios instancijos teismui (nesvarbu, kurios instancijos teismas taikė laidavimą); tokį prašymą nagrinėti teismas turėtų paskirti teismo posėdyje, kuriame dalyvautų laiduotojas, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo bei prokuroras; teismo posėdžio metu teismas turėtų vertinti laidavimo atsisakymo priežastis.

Šio posėdžio metu galėtų būti pateikta ir vertinama nauja laiduotojo kandidatūra. Įvertinęs proceso dalyvių paaiškinimus ir kitus tam klausimui spręsti reikšmingus duomenis, teismas priimtų vieną iš šių nutarčių: 1) pakeisti laiduotoją kitu laiduotoju arba nuspręsti asmenį besąlygiškai atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 40 straipsnio 6 dalis) ir išspręsti užstato gražinimo klausimą; 2) panaikinti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir, vadovaujantis BPK 295 straipsniu, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens baudžiamojoje byloje atnaujinti įrodymų tyrimą ir perduoti bylą teisiamajam posėdžiui. Atnaujinta byla nagrinėjama vadovaujantis BPK XIX–XXIII skyrių nuostatomis. Išnagrinėjus bylą, teismas priima nuosprendį, kuriuo galutinai išsprendžia asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą.

Kitas su laidavimo atsisakymu susijęs probleminis aspektas, kuris yra būdingas ir laidavimui panaikinti, kai padaroma nauja nusikalstama veika (BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalys), yra paskirto užstato nesumokėjimas. Teismų sprendimuose, kuriuose laidavimas skiriamas su užstatu, paprastai nurodoma, kad laiduotojas užstatą į teismo depozitinę sąskaitą turi sumokėti per tam tikrą laiką nuo sprendimo įsiteisėjimo momento, o jei laiduotojas užstato per šį laiką nesumoka, „laikoma, kad jis atsisako laidavimo ir teismas gali spręsti dėl laidavimo panaikinimo“ (Pavyzdžiui, Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1243-1124/2020). Vis dėlto BPK nėra reglamentuota, koku būdu turėtų būti sprendžiama dėl įsiteisėjusiu teismo sprendimu skirto laidavimo panaikinimo, jei laiduotojas per teismo nustatytą terminą nesumokėtų paskirto užstato. Lygiai taip pat nereglamentuota, kaip laidavimas turėtų būti panaikintas pagal BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalis.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijose „Dėl baudžiamosios justicijos sistemos supaprastinimo“ nurodoma, kad diskrecinio bylos nutraukimo atvejai gali būti besąlyginiai arba sąlyginiai (nustatant tam tikrą apribojimą), todėl diskrecinio bylos nutraukimo sprendimai gali būti laikini ir galutiniai (Rekomendacija Nr. R (87) 18). Laikinas sprendimas nėra aplinkybė, draudžianti pakartotinį bylos tyrimą (nagrinėjimą), o priėmus galutinį sprendimą ir atitinkama tvarka jo nepanaikinus, baudžiamasis procesas tampa negalimas, t. y. sprendimas įgauna *res judicata* galią, tuo galutinai panaikinama galimybė persekioti baudžiamąja tvarka už tą patį teisės pažeidimą (Ažubalytė, 2008, p. 45).

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą turėtų būti pagrįstas laikino sprendimo koncepcija, nes 1) asmuo už nusikalstamą veiką nėra patraukiamas baudžiamajon atsakomybėn; 2) nustatytu laiku atsiradus tam tikriems teisiniams faktams asmuo galėtų būti patrauktas baudžiamajon

atsakomybėn. Vis dėlto tik atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo metu sudaro sąlygas panaikinti laikiną sprendimą ir spręsti dėl laidavimo pabaigos ir su tuo susijusių teisinių padarinių. BPK nenustatyta, kokia tvarka turi būti nagrinėjama byla, jei per laidavimo laikotarpį atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo padaro naują nusikalstamą veiką (BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalys), kai nuo baudžiamosios atsakomybės jis buvo atleistas teismo nuosprendžiu nutraukti bylą. Todėl kyla praktinė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą panaikinimo asmeniui padarius naują nusikalstamą veiką, kai byloje priimtas nuosprendis nebuvo apskūstas ir yra įsiteisėjęs (BPK 336 straipsnis), problema. Ši problema nėra nauja ir faktiškai buvo žinoma nuo pat BPK priėmimo (Goda, 2012 b, p. 46), tačiau iki šiol įstatymų leidėjo nėra išspręsta.

Teisės reguliavimo trūkumą precedentu užpildė LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, remdamasi Konstitucinio Teismo išaiškinimu, kad „teisės spragų <...> pašalinimas yra atitinkamo (kompetentingo) teisėkūros subjekto kompetencijos dalykas. <...> teisės spragas yra įmanoma tam tikru mastu užpildyti ir taikant teisę (*inter alia* naudojant teisės analogiją, taikant bendruosius teisės principus, taip pat aukštesnės galios teisės aktus, pirmiausia Konstituciją), taigi taip pat ir aiškinant teisę <...>.“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas).

Kasacinis teismas, aiškindamas BK 38 straipsnio 4 dalies taikymą, pateikė tokį procesinio sprendimo, kai asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nepasibaigus terminui padaro naują tyčinį nusikaltimą, taikymo modelį: „1) bylos parengimo nagrinėti teisme metu priimama nutartis perduoti bylą (dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo) nagrinėti teisiama jame posėdyje (BPK 232 straipsnio 1 punktas, 233 straipsnis); 2) išsireikalaujama pirmoji byla ir, vadovaujantis BPK 295 straipsniu, joje atnaujinamas įrodymų tyrimas (bylą dėl naujo tyčinio nusikaltimo padarymo teismui perduodantis prokuroras kaltinamajame akte ar atskirai turi nurodyti, kad kaltinamasis pagal BK 38 straipsnį yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, ir prašyti sujungti bylas); 3) vadovaujantis BPK 232 straipsnio 4 punktu, bylos sujungiamos; 4) sujungta byla nagrinėjama, vadovaujantis BPK XIX–XXIII skyrių nuostatomis, išskyrus tai, kad įrodymai, kuriais pagrįstos pirmosios bylos nuosprendyje išdėstytos išvados, teisiama jame posėdyje pakartotinai netiriami (įrodymų tyrimas pirmojoje byloje atnaujinamas tam, kad būtų iširti bausmės rūšies ir dydžio parinkimui reikšmingi duomenys, taip pat duomenys, būtini teisingam kitų nuosprendžio rezoliucinės dalies klausimų išsprendimui); 5) nuosprendyje pirmiausia išsprendžiamas kaltės klausimas dėl nusikalstamų veikų, padarytų po asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės; 6) kaltinamąjį pripažinus kaltu dėl tyčinio nusikaltimo

padarymo, sprendžiama dėl šio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas (BK 38 straipsnio 4 dalis, BPK 307 straipsnis), t. y. kaltinamasis pripažįstamas kaltu padaręs veiką (veikas), dėl kurios (kurių) buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, ir, laikantis BK normų, reglamentuojančių bausmės skyrimą bei bausmių subendrinimą, skiriamos bausmės už visas veikas ir galutinė subendrinta bausmė.“ (LAT 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šiuo precedentu pagal analogiją galima vadovautis ir BK 40 straipsnio 8 dalies ir su tam tikrai ypatumais BK 40 straipsnio 7 dalyje numatytais atvejais. Vis dėlto šis precedentas neišsprendžia laiduotojo teisės atsisakyti laidavimo realizavimo problemos. Šiuo atveju procesas dėl naujos nusikalstamos veikos nevyksta, atitinkamai nėra galimybės taikyti LAT suformuotos taisyklės ir taikytinų baudžiamojo proceso įstatymo normų. Todėl lieka visiškai neaiški tvarka, kaip tokiu atveju turi vykti procesas ir kokių teisėtų pagrindų gali būti panaikinamas įsiteisėjęs teismo nuosprendis nutraukti bylą, jeigu paskirtas laiduotojas nori įgyvendinti jam suteiktą teisę atsisakyti laidavimo. Neaišku, nei į kokią instituciją laiduotojas turi kreiptis, nei ką ta institucija su tokiu prašymu turėtų daryti, kad inicijuotų laiduotojo valios įgyvendinimą ir įsiteisėjusio nuosprendžio panaikinimą, bei kaip išspręsti asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimą. Autoriaus nuomone, laiduotojas prašymą atsisakyti laidavimo turėtų teikti atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens bylą nagrinėjusiam pirmosios instancijos teismui (nesvarbu, kurios instancijos teismas taikė laidavimą); tokį prašymą nagrinėti teismas turėtų paskirti teismo posėdyje, kuriame dalyvautų laiduotojas, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo ir prokuroras; teismo posėdžio metu teismas turėtų vertinti laidavimo atsisakymo priežastis (ar laidavimo atsisakoma dėl objektyvių priežasčių, ar dėl netinkamo atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens elgesio), šio posėdžio metu galėtų būti pateikta ir vertinama nauja laiduotojo kandidatūra; įvertinęs proceso dalyvių paaiškinimus ir kitus tam klausimui spręsti svarbius duomenis, teismas priimtų vieną iš šių nutarčių: 1) pakeisti laiduotoją kitu laiduotoju arba nuspręsti asmenį besąlygiškai atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 40 straipsnio 6 dalis) ir išspręsti užstato grąžinimo klausimą; 2) panaikinti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir, vadovaujantis BPK 295 straipsniu atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės asmens baudžiamojoje byloje atnaujinti įrodymų tyrimą ir perduoti bylą teisiamajam posėdžiui. Atnaujinta byla nagrinėjama vadovaujantis BPK XIX–XXIII skyrių nuostatomis. Išnagrinėjęs bylą, teismas priima nuosprendį, kuriuo pripažįsta asmenį kaltu nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymu ir skiria jam bausmę.

Bet kuriuo iš galimų atvejų atnaujinus nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atleisto asmens baudžiamąją bylą ir sprendžiant dėl jo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ir su tuo neišvengiamai susijusio bausmės skyrimo neišvengiamai susiduriama su *non bis in idem* principo galimu pažeidimu tuo atveju, jei atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės jam buvo skirtos ir įvykdytos baudžiamojo poveikio priemonės, kurios pagal dabartinę sampratą skiriamos iš esmės nubausti asmenį. Baudžiamojo poveikio priemonių taikymas taip pat gali apriboti bylos nutraukimo atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės traktavimą kaip laikino sprendimo, kurio atnaujinimo galimybė teisiškai nebėra įmanoma.

Galiausiai, baudžiamajame įstatyme nėra aptartas galimas laidavimo pabaigos atvejis laiduotojo mirtis arba objektyvus teisinio santykio, siejusio laiduotoją ir kaltininką, pabaiga (pavyzdžiui, skyrybos). Autoriaus vertinimu, tai taip pat turėtų kelti klausimą dėl laidavimo pabaigos teisinių pasekmių. Kita vertus, valstybė iš esmės nekaupia informacijos apie už nusikalstamą veiką laidavusius asmenis. Todėl galimos situacijos, kai asmuo yra atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau laiduotojo faktiškai nėra. Dėl šios priežasties galima manyti, kad informacija apie laiduotojus galėtų būti kaupiama viešuosiuose registruose, tai būtų bent minimali galimybė valstybėms institucijoms sužinoti apie laiduotojo statusą ir, jei reikia, priimti atitinkamus sprendimus.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad baudžiamojo proceso įstatymas nesudaro tinkamų prielaidų spręsti materialios baudžiamosios teisės instituto realizavimo klausimų. Reglamentavimo trūkumas dėl sprendimo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės panaikinimo ir prielaidų „spręsti baudžiamosios atsakomybės už visas nusikalstamas veikas klausimą“ užpildomas precedentu. Tačiau akivaizdu, kad ir teismo precedentas negali iki galo išspręsti tam tikrų specifinių BK 40 straipsnio nuostatų procesinio reglamentavimo spragų. Manytina, kad įstatymų leidėjas turi atsakyti į šiuos klausimus, nustatyti aiškią nuosprendžio nutraukti bylą panaikinimo tvarką ne tik tais atvejais, kai atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo per sąlyginio atleidimo numatytą terminą padaro naują nusikalstamą veiką, bet ir tuo atveju, kai laiduotojas atsisako paskirto laidavimo ar laidavimas nutrūksta kitais pagrindais.

4.5. Ketvirtosios dalies rezultatų apibendrinimas

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės normos diskretiškumas – tai ir šio instituto taikymo galimybės, ir jo problema. Įstatymas laidavimo atveju nustato platų diskrecinio pobūdžio klausimų sprendimų spektrą, leidžiantį

kiekvienam teisėjui laisvai spręsti daugelį kiekvienam atvejui reikšmingų klausimų. Kitaip tariant, teisėjo diskrecija atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą kontekste leidžia kurti unikalius baudžiamajoje teisėje pasitikėjimo santykius. Vis dėlto vertybinius instituto pradus, kartu ir teisėjo galimybes išreikšti arba neišreikšti pasitikėjimo nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu, *de facto* paneigė teisėjo diskreciją labiausiai ribojantis veiksnys – teismų praktika, kuri pradėjo „vienodinti“ visus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sprendimus. Dėl to kiekvienoje byloje, kurioje kyla laidavimo taikymo galimybė, aiškėja tendencija laidavimo taikymo / netaikymo klausimus spręsti pagal labiau standartines ir vienodas taisykles.

Šios teismų praktikos suformuotos laidavimo taikymo „sėkmės“ taisyklės žinomos ir teisinės paslaugas teikiantiems asmenimis, kurie rūpinasi visų su laidavimo taikymu susijusių dokumentų rengimu. Teismai absoliučią daugumą laidavimo taikymo atvejų sprendžia neviešai, vertindami tik rašytinę bylos medžiagą, tiesiogiai nematę asmenų, su kuriais turėtų sukurti pasitikėjimo santykius. Teismų praktika visiškai formalizavo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymą, be kita ko, teisėjai imasi konstituciškai nepagrįsto antraeilio sprendimų priėmėjo vaidmens, o prokurorams perdavė vertinti laidavimo galimybes ir skirti poveikio priemones. Prasidėjęs iš esmės masinis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas dėl vienos nusikalstamos veikos (vairavimo neblaiviam) visuomenėje kuria nebaudžiamumo atmosferą, o teismai tokią atmosferą mėgina taisyti skirdami faktiškai nuteisimui ir bausmei prilygstančias priemones. Tai verčia abejoti, kad asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, taip pat kelia tiesiogines prieštaras su tikslais ir motyvais, kuriais vadovaudamasis teismas byloje nustatė laidavimo taikymo galimybę.

Tyrimo rezultatai atskleidžia esant esminių skirtumų tarp atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės taikymo teismo nagrinėjimo ir ikiteisminio tyrimo metu. Teismų praktikos suformuoti aukšti BK 40 straipsnio taikymo standartai iš esmės neveikia taikant laidavimą ikiteisminio tyrimo metu, kur tokių sprendimų priimama absoliuti dauguma. Dėl tokios laidavimo taikymo praktikos laidavimas nukrypo nuo savo prigimties, o siekį klausimą išnagrinėti teisingai ir pagrįstai, užgožė siekis jį išnagrinėti kuo greičiau ir paprasčiau.

Lietuvos baudžiamojo procese teisėje nuo pat BPK priėmimo iki šiol nėra tinkamai sureguliuoti BK 40 straipsnio nuostatų vykdymo klausimai, susiję su sprendimo taikyti laidavimą ikiteisminio tyrimo metu įforminimu,

sprendimo dėl laidavimo taikymo panaikinimu, laiduotojo teise atsisakyti laidavimo.

IŠVADOS

1. Laidavimas – trečiojo asmens valios įsitraukti į konkretų tarp kitų dviejų subjektų atsiradusį ar besiformuojantį teisinį santykį aktas, kuriuo laiduotojas vienam (sprendimą priimančiam) subjektui garantuoja už kito subjekto (dėl kurio priimamas sprendimas) elgesį ar prisiimamų įsipareigojimų vykdymą, pažadant asmeninę atsakomybę, jei asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys savo įsipareigojimų. Šis teisinis institutas pagrįstas ypatinga socialine vertybe – pasitikėjimu. Laidavimas kaip teisinis ir socialinis institutas atitinka pagrindinius ir iki šiol žinomus pasitikėjimo santykio požymius. Laiduotojo išreikštas pasitikėjimas asmeniu, pažadant asmeninę atsakomybę, kuria pasitikėjimo santykį tarp sprendimus priimančio subjekto (kreditoriaus, teismo, kito asmens) ir to, dėl kurio šis sprendimas yra priimamas.
2. Baudžiamojoje teisėje laidavimas pagrįstas trečiojo asmens įsitraukimu į dėl nusikalstamos veikos atsiradusį teisinį santykį, garantuojant už baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens asmenines savybes ir (ar) būsimą elgesį. Tokiu būdu gali būti palengvinama atsakomybėn traukiamo asmens teisinė padėtis. Laidavimo užuomazgų randama paprotinėje teisėje, ankstyvuosiuose Lietuvos teisės šaltiniuose, tačiau laidavimą kaip atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį galiausiai suformavo sovietinė baudžiamoji teisė. Europos šalių baudžiamojoje teisėje panašaus instituto (baudžiamojo proceso nutraukimo pagal laidavimą) nėra, tačiau BK 40 straipsnis atitinka įsitvirtinusią šiuolaikinės Vakarų Europos liberaliosios baudžiamosios teisės paradigmą, pagrįstą, *inter alia*, proceso diversija.
3. BK 40 straipsnyje įtvirtinta nusikalstamą veiką padariusio asmens galimybė būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės atitinka ir įgyvendina baudžiamojo proceso tikslingumo principą, baudžiamojoje teisėje pripažįstamus humanizmo ir šanso principus. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės reiškia dėl nusikalstamos veikos tarp valstybės ir šią veiką padariusio asmens atsiradusių teisinių santykių pabaigą. Atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo negali būti laikomas patrauktu baudžiamojon atsakomybėn, nes jo atžvilgiu nerealizuojama nė vieno iš baudžiamosios atsakomybės turinį sudarančių elementų. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės visada įvyksta iki asmens nuteisimo, t. y. jo viešo pasmerkimo valstybės vardu pripažįstant jį kaltu. Tai reiškia, kad toks asmuo neperžengia baudžiamosios atsakomybės taikymo „slenksčio“ ir negali būti laikomas patrauktu baudžiamojon atsakomybėn. Išvada, kad asmuo padarė nusikalstamą

veiką, yra padaroma *prima facie* nustaćius, kad jo padaryta veika atitinka visus baudžiamajame įstatyme įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties objektyviusius ir subjektyviusius požymius, nepriklausomai nuo procesinės tokio sprendimo priėmimo stadijos.

4. BK 40 straipsnyje įtvirtintos šio instituto taikymo sąlygos atliepia juo siekiamus tikslus. Teisiniu požiūriu, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą sąlygos yra griežčiausios, palyginti su kitomis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšimis. Nepaisant to, teismų praktikoje linkstama šias sąlygas dar labiau sugriežtinti, joms įgyvendinti nustatant papildomas, baudžiamajame įstatyme nenumatytas aplinkybes. Papildomas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų griežtumas pasireiškia ir tuo, kad Lietuvoje laidavimą kaip asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės būdą įprasta taikyti su aktyvaus laiduotojo modeliu.
5. Teisiškai galima skirti pasyvų ir aktyvų laidavimą. Šio skirstymo pagrindas yra laiduotojo ir asmens, už kurį jis laidavo, tarpusavio santykiai bei iš laidavimo kylančios pareigos. Aktyvaus laidavimo atveju laiduotojo ir sprendimus priimančio subjekto santykiai kvalifikuotini kaip pasitikėjimo santykiai, pasyvaus laidavimo – ne. Visiškai aktyvaus laidavimo modelis (kai laiduotojui tenka pareiga perauklėti ar kitaip aktyviai veikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį) nėra suderinamas su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslais ir teisine prigimtimi. Iš bendrosios laidavimo kaip pasitikėjimo santykius kuriančios sampratos išplaukia, kad laidavimu kuriamas pasitikėjimo santykis tarp teismo ir nusikalstamą veiką padariusio asmens, daugiausiai garantuojant už BK 40 straipsnio 2 dalies 4 punkte numatytos sąlygos įvykdymą ir teismo vidinio įsitikimo sutvirtinimą. Todėl laiduotojui negali būti perkeliama pareiga *de facto* įgyvendinti specialiąją bausmės funkciją, nes 1) atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės konstatuojama, kad šios ir kitų bausmės tikslų įgyvendinti nereikia; 2) tokiai pareigai nustatyti nėra teisinio pagrindo.
6. Asmuo, kurį teismas pripažino tinkamu nusikalstamą veiką padariusio asmens laiduotoju, atitinka teisinių santykių subjektą apibūdinančius požymius. Laidavimas yra neatsiejamas nuo laiduotojo asmeninės atsakomybės prisiėmimo. Šios atsakomybės Lietuvos teismai iš esmės netaiko (nereikalauja). Vadovaujantis privatinėje teisėje įsitvirtinusia laidavimo koncepcija, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju laidavimas suvoktinas ne kaip kaltininko perdavimas laiduotojui perauklėti ar aktyviai jo elgesio priežiūrai, bet kaip valstybės interesų užtikrinimas asmenine laiduotojo teisine atsakomybe. Tokia

atsakomybe pagrįstas laidavimas turėtų reikšmės tiek laiduotojo elgesiui, tiek pačiam kaltininkui.

7. Taikant BK 40 straipsnį beveik visada skiriamos BK numatytos baudžiamojo poveikio priemonės. Skirdami šias priemones asmenims, nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamiems pagal laidavimą, teismai ne tik siekia bausmės tikslų, bet ir pateisinti tam tikrų veikų kriminalizavimo tikslus. Tokiu atveju vienu teisės taikymo aktu teismas priima du iš esmės skirtingus ir vienas kitam prieštaraujančius sprendimus: vienu sprendimu teismas priima sprendimą pasitikėti kaltininku (atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės) ir juo nepasitikėti (skirti priemones, padedančias įgyvendinti bausmės paskirtį). Priimant sprendimą asmeniu nepasitikėti, negali būti priimamas sprendimas juo pasitikėti. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas kaip ir pats atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą – diskrecinis teismo sprendimas. Vis dėlto šią diskreciją labiausiai varžo suformuota ir „nusistovėjusi“ aukštesniųjų teismų praktika, įtakos tokiam sprendimui gali turėti paskatos sprendimu dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymo nesukurti nebaudžiamumo nuotaikų visuomenėje.
8. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikymas teisminio bylos nagrinėjimo ir ikiteisminio tyrimo metu skiriasi iš esmės. Teisminio bylos nagrinėjimo metu teismai įpareigoti visas BK 40 straipsnio sąlygas nustatyti kruopščiai ir išsamiai, tiesiogiai įvertinti asmens tinkamumą būti laiduotoju. Dauguma sprendimų dėl BK 40 straipsnio taikymo yra priimama ikiteisminio tyrimo metu. Teismai laikosi praktikos šiame etape atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikyti neorganizuojant teismo posėdžio. Absoliuti dauguma ikiteisminių tyrimų, nutraukiamų pagal BPK 212 straipsnio 6 punktą, įforminami BPK nenustatytu teismo sprendimo priėmimo būdu – rezoliucija. Tai reiškia, kad tokiaime procese sprendimą dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (jų sąlygų įvertinimą) priima ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo klausimą *de facto* išsprendžia prokuroras. Tokiu būdu nepaisoma konstitucinio tik teismo vykdomo teisingumo principo, iškreipiamas teisminės valdžios *modus operandi*. Viena tokio reiškinių priežasčių galima laikyti tai, kad teismų praktika iš esmės suformavo BK 40 straipsnio taikymo „sėkmės“ modelį, kuris gerai žinomas teisinės paslaugas teikiantiems asmenims. Vienašališkai vertinant rašytinę bylos medžiagą, neįmanoma sukurti pasitikėjimo santykio ir priimti konstitucinį teisingumo principą atitinkantį sprendimą dėl baudžiamosios atsakomybės netaikymo laidavimo pagrindu.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į disertacinio tyrimo rezultatus, siekiant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teisinio reguliavimo ir taikymo suderinimo su šio instituto teisine prigimtimi ir tikslais, siūlytina pakeisti BK 40 straipsnio „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą“ redakciją ir išdėstyti ją taip:
 1. Asmuo, **pirmą kartą** padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu **už jį laiduoja teismo pasitikėjimo vertas asmuo**. yra asmens, kuris vertas teismo pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą. Laidavimas gali būti paskirtas su užstatu arba be jo.
 2. Asmuo teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, jeigu jis **visiškai pripažino savo kaltę ir nuoširdžiai gailisi padaręs nusikalstamą veiką, taip pat yra pagrindas pasitikėti asmeniu, kad, atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės, jis laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų bei visiškai atlygins ar pašalins nusikalstama veika padarytą žalą.**
 - 1) jis pirmą kartą padarė nusikalstamą veiką ir
 - 2) visiškai pripažino savo kaltę ir gailisi padaręs nusikalstamą veiką, ir
 - 3) bent iš dalies atlygino ar pašalino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti, jeigu ji buvo padaryta, ir
 - 4) yra pagrindo manyti, kad jis visiškai atlygins ar pašalins padarytą žalą, laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų.
 3. Laiduotojas gali būti kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys. Teismas, priimdamas sprendimą, atsižvelgia į laiduotojo asmenines savybes ar veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui.
- 4-3. Laidavimo terminas nustatomas nuo vienerių iki trejų metų.
- 5-4. Laidavimas skiriamas su užstatu, kurio dydį nustato teismas. Laidavimas taip pat gali būti paskirtas be užstato, laiduotojui įsipareigojant sumokėti tam tikro dydžio įmoką į valstybės biudžetą, jei asmuo, už kurį laiduojama, per teismo nustatytą laidavimo terminą padarytų naują nusikalstamą veiką. Prašydamas perduoti asmenį pagal laidavimą su užstatu, laiduotojas įsipareigoja įmokėti teismo nustatyto dydžio užstatą. Išimtiniais atvejais, atsižvelgdamas į laiduotojo asmenines savybes ir jo turtinę padėtį, teismas nustato užstato dydį arba sprendžia dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą **gali paskirti be užstato ar laiduotojo įsipareigojimo**. Jei laidavimas buvo paskirtas su užstatu,

Užstatas gražinamas pasibaigus laidavimo terminui, jeigu asmuo, už kurį buvo laiduota, per teismo nustatytą laidavimo terminą nepadarė naujos nusikalstamos veikos.

6 5. Laiduotojas turi teisę atsisakyti laidavimo. Šiuo atveju teismas, atsižvelgdamas į laidavimo atsisakymo priežastis, sprendžia dėl užstato gražinimo, taip pat dėl asmens baudžiamosios atsakomybės už padarytą nusikalstamą veiką, ~~kito laiduotojo paskyrimo~~ ar asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. **Laiduotojas, atsisakęs laidavimo, atleidžiamas nuo pareigos sumokėti įmoką, kurią jis įsipareigojo sumokėti, jei asmuo, už kurį laidavo, per laidavimo laikotarpį padarytų naują nusikalstamą veiką.**

7 6. Jeigu asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, laidavimo metu padarė naują baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų nusikaltimą, teismas gali panaikinti sprendimą atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl šio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas veikas.

8 7. Jeigu asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, laidavimo metu padarė naują tyčinį nusikaltimą, ankstesnis sprendimas atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės nustoja galioti ir sprendžiama dėl šio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas.

8. Panaikinus sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą šio straipsnio 6 ir 7 dalyse numatytais pagrindais, laiduotojo sumokėtas užstatas pereina valstybės naudai, o jei laidavimas skirtas be užstato, priimamas sprendimas valstybės naudai išieškoti visą arba dalį sumos, kurią laiduotojas įsipareigojo sumokėti laiduodamas.

2. Užsienio šalių pavyzdžiu siūlytina grąžinti į Lietuvos baudžiamąjį procesą laidavimą kaip kardomąją priemonę šalia užstato (BPK 133 straipsnis). Tokiu atveju laiduotojas atsakytų už nusikalstamos veikos padarymu įtariamo ar kaltinamo asmens nepertraukiamą dalyvavimą procese.
3. BK turėtų būti nustatytos atskiros prevencinės priemonės nuo baudžiamosios atsakomybės atleistiems asmenims ir atsisakyta galimybės jiems skirti BK IX skyriuje įtvirtintas baudžiamojo poveikio priemones kaip nesuderinamas su atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslais ir teisine prigimtimi.
4. Teismų praktikoje siūlytina atsisakyti laiduotojo pareigos aiškiai nurodyti savo būsimos teigiamos, auklėjamosios įtakos pobūdį, vengti laidavimo kaip nusikalstamą veiką padariusio asmens perauklėjimo programos traktavimo.
5. BPK turėtų būti detalčiau reglamentuojama ikiteisminio tyrimo nutraukimo įtariamąjį atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą tvarka, t. y. turi būti įtvirtinta, kad 1) ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą BPK 212 straipsnio 6 punkto

pagrindu privalo būti įforminamas tik motyvuota teismo nutartimi; 2) klausimą dėl ikiteisminio tyrimo bylos nutraukimo ir įtariamojo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą teismas kiekvienu atveju turi spręsti teismo posėdyje, kuriame privalėtų dalyvauti prokuroras, įtariamasis, jo gynėjas, asmuo, laiduojantis už nusikalstamą veiką padariusį asmenį, taip pat turėtų teisę dalyvauti nukentėjusysis ir civilinis ieškovas bei jų atstovai; 3) sprendžiant dėl bylos nutraukimo BK 40 straipsnio pagrindais, asmeniui būtų išaiškinti tokio sprendimo teisiniai padariniai, o asmuo aiškiai išreikštų savo valią dėl tokio proceso užbaigimo ir teismo jo bylos nagrinėjimo atsisakymo.

6. BPK taip pat turėtų atsirasti laidavimo atsisakymo įgyvendinimo tvarka, reglamentuotas bylų atnaujinimo ir nagrinėjimo procesas, panaikinus sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminiai teisės aktai

1.1. Tarptautiniai norminiai teisės aktai

- 1) Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui (2003). *Valstybės žinios*, 49-2165.
- 2) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1995). *Valstybės žinios*, 40–987.

1.2. Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

- 3) Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
- 4) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, su pakeitimais ir papildymais (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
- 5) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas anglų kalba, konsoliduota versija su pakeitimais iki 2015 m. gegužės 1 d. (2000). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvvpvg&documentId=a84fa232877611e5bca4ce385a9b7048&category=TAD> [žiūrėta 2022 m. spalio 7 d.].
- 6) Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, su pakeitimais ir papildymais (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.
- 7) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, su pakeitimais ir papildymais (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
- 8) Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 2004, 50-1632
- 9) Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 53-2042.
- 10) Lietuvos Respublikos aviacijos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 94-2918.
- 11) Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 54-1832.
- 12) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 246, 315 straipsnių papildymo ir kodekso papildymo 246¹ straipsniu įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 30-826.
- 13) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47, 176, 220, 221, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo įstatymas (2015). *TAR*, 11240.

- 14) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68, 281 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 281-1 straipsniu įstatymas (2019). *TAR*, 859.
- 15) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 39-2 straipsniu įstatymas Nr. XIII-1844 (2018). *TAR*, 21873
- 16) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 39¹ ir 306¹ straipsniais įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 38-1733.
- 17) Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 22, 57, 58, 167, 256, 293, 312, 317, 320, 322, 324 straipsnių pakeitimo ir 34 straipsnio ir XXX skyriaus pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. XIII-626 (2017). *TAR*, 12575.
- 18) Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 94- 4246.
- 19) Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 13-467.
- 20) Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (1994). Nr. I-551. *Valstybės žinios*, 60-1182.
- 21) Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, Baudžiamojo ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo (1993). *Valstybės žinios*, 26-597.
- 22) Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ (1994). *Valstybės žinios*, 60-1182.
- 23) Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (2019). *TAR*, 10324.
- 24) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas (1993). *Lietuvos aidas*, 24-0.
- 25) Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 57-2297.
- 26) Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (1992). *Lietuvos aidas*, 192-0.
- 27) Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 90-2777.
- 28) Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymas (2017). *TAR*, 19743.
- 29) Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 4-108.

- 30) Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 81-1514.
- 31) Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 55-1287.
- 32) Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 46-851.
- 33) Lietuvos Respublikos transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, 61-2340.
- 34) Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymas (2018). *TAR*, 12037.
- 35) *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos senato ir Lietuvos vyriausiojo tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų* (1934). Sudarytojai M. Kavolis ir S. Bieliackinas. Kaunas: D. Gutmano knygynas.
- 36) Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961). *Vyriausybės žinios*, Nr. 18-148.
- 37) Lygtinio nuteisimo įstatymas (1928). *Vyriausybės žinios*, 284-1821
- 38) Pamedės teisynas. Iš *Lietuvos teisės istorijos chrestomatijos*. Sudarytojai R. Gelumauskienė ir G. Šapoka. Vilnius: Justitia, 2012, p. 77–86.
- 39) Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Iš *Lietuvos teisės istorijos chrestomatijos*. (2012). Sudarytojai R. Gelumauskienė ir G. Šapoka. Vilnius: Justitia.
- 40) Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas (2014). *TAR*, 21326.
- 41) Teisingumo ministerio Lygtinio nuteisimo įstatymui vykdyti instrukcija (1928). *Vyriausybės žinios*, 288-1890.

1.3. Užsienio valstybių teisės aktai

- 41) 1960 m. RTFSR baudžiamasis kodeksas, įsigaliojęs 1961-01-01, galiojęs iki 1997-01-01 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2950/ [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 42) Code of Criminal Procedure of the Azerbaijan Republic. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8876> [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 43) Code of Criminal Procedure of the Netherlands. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- https://www.legislationline.org/download/id/6416/file/Netherlands_CP_C_am2012_en.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 44) Criminal code of Austria (Strafgesetzbuch) [interaktyvus.] Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b5bf0.html> [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.]
- 45) Criminal Code of Georgia. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4262/file/GE_CriminalCode_amDec2011_En.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 46) Criminal code of Russian Federation [interaktyvus.] Prieiga per internetą: https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code_.pdf [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.]
- 47) Criminal code of the Republic of Armenia. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1655/file/bb9bb21f5c6170dad5efd70578c.htm/preview> [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 48) Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1681/file/calcfb8a67f8a1c2ffe8de6554a3.htm/preview> [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 49) Criminal Code of the Republic of Latvia. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4795/file/Latvia_CC_am2013_en.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 50) Criminal Code of the Republic of Moldova. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3559/file/Criminal%20Code%20RM.pdf> [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 51) Criminal Code of the Republic of Tajikistan. [interaktyvus]. [Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1707/file/207b8150765af2c85ad6f5bb8a44.htm/preview> [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 52) Criminal Code of the Republic of Ukraine. [interaktyvus.] Prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview> [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.]

- 53) Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1712/file/a45cbf3cc66c17f04420786aa164.htm/preview> [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 54) Criminal Procedure Code of Montenegro. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/6412/file/Montenegro_CP_C_am2015_en.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 55) Criminal Procedure Code of the French Republic [interaktyvus.] Prieiga per internetą:
<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show> [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.]
- 56) Criminal Procedure code of the Republic of Armenia [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/6358/file/Armenia_CPC_1998_am2016_en.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 57) Criminal Procedure Code of the Republic of Italy [interaktyvus.] Prieiga per internetą:
<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/22/Italy/show> [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.]
- 58) Criminal Procedure Code of the Republic of Serbia. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/5065/file/BiH_Rep_Srpska_CPC_2012_en.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 59) Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8932>
 [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 60) Criminal Procedure Code of the Russian Federation. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/4248/file/RF_CPC_2001_am03.2012_en.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 61) Criminal Procedure Law of Mongolia. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/4181/file/Mongolia_CPC_%202001_en.pdf [žiūrėta 2017 m. balandžio 12 d.].
- 62) Federal rules of Criminal Procedure [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
 <https://www.legislationline.org/download/id/7522/file/USA_Federal

- Rules of Criminal Procedure 2014 en.pdf> [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.]
- 63) German Code of Criminal Procedure. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/6117/file/Germany_CPC_1950_am_2014_en.pdf [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.]
- 64) German criminal code. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/ [žiūrėta 2019 m. kovo 14 d.]
- 65) Justice Manual (2018) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.justice.gov/jm/justice-manual> [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.]
- 66) U.S Attorney's Manual (1999) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.justice.gov/archives/usam/united-states-attorneys-manual> [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.].
- 67) Закон „Об утверждении Основ уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик“. Ведомости Верховного Совета СССР. 1959, No. 1

1.4. Rekomendaciniai aktai

- 68) Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija nr. R (80) 11 Dėl ikiteisminio sulaikymo [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8034> [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.]
- 69) Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1987 m. rekomendacija nr. R (80) 18 Dėl baudžiamojo proceso supaprastinimo [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
[https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkununteklifi/recR\(87\)18e.pdf](https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/hsykkununteklifi/recR(87)18e.pdf) [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.].
- 70) 2017 m. Bendrasis Jungtinių Tautų pareiškimas „Dėl diskriminacijos panaikinimo sveikatos apsaugos sektoriuje“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/news/item/27-06-2017-joint-united-nations-statement-on-ending-discrimination-in-health-care-settings> [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.].
- 71) International Criminal Court (2020). Guidelines for Agreements Regarding Admission of Guilt [interaktyvus.] Prieiga per internetą:
<https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20201009-Guidelines-for->

[agreement-regarding-admission-of-guilt-eng.pdf](#) [žiūrėta 2022 m. sausio 10 d.].

- 72) Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1990 m. gruodžio 14 d. patvirtinta rezoliucija nr. 45/110 „Minimalios standartinės taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklės)“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/564/99/IMG/NR056499.pdf?OpenElement> [žiūrėta 2018 m. spalio 14 d.].
- 73) Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1992 m. spalio 19 d. rekomendacija nr. R (92)16 „Dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=615649> [žiūrėta 2018 m. spalio 14 d.].
- 74) Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. rugsėjo 30 d. rekomendacija nr. R (99) 22 „Dėl kalėjimų perpildymo bei kalinių skaičiaus augimo“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8040> [žiūrėta 2018 m. spalio 14 d.].
- 75) Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2000 m. lapkričio 29 d. rekomendacija nr. Rec (2000) 22 „Dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo taisyklių“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=388373&Site=CM> [žiūrėta 2018 m. spalio 14 d.].

II. Specialioji literatūra

- 76) Abramavičius, A. *et al.* (1998). *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas.
- 77) Abramavičius, A. *et al.* (2001). *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. 3-iasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas.
- 78) Andriulis, V., *et al.* (2002). *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia.
- 79) Ažubalytė, R. (2001). Legalumo ir tikslingumo principai vykdant baudžiamąjį persekiojimą: ištaka, raida, tendencijos. *Jurisprudencija*, 21(13), p. 88–100.
- 80) Ažubalytė, R. (2006). Diskrecinio baudžiamojo persekiojimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės santykis. *Jurisprudencija*, 1(79), p. 16–24.
- 81) Ažubalytė, R. (2008). Alternatyvūs baudžiamojo konflikto sprendimo būdai nagrinėjant bylą teisme. *Jurisprudencija*, 6(108), p. 41–47.

- 82) Bablitz, L. (2007). *Actors and Audience in the Roman Courtroom*. Oxon: Routledge.
- 83) Barak, A. (2005). Teismo diskrecijos prigimtis ir jos reikšmė vykdant teisingumą. *Jurisprudencija*, 3 (57), p. 22–29.
- 84) Baranskaitė, A. (2005). *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- 85) Baranskaitė, A. (2007). *Taikos sutartis baudžiamojoje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- 86) Baranskaitė, A. (2009). Humanizmo principas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto istorinės raidos kontekste. *Socialinių mokslų studijos*, 4 (4), p. 179–194.
- 87) Baranskaitė, A., Prapiestis, J. (2006). Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste. *Jurisprudencija*, 7 (85) p. 30–41.
- 88) Baranskaitė, A.; Prapiestis, J. (2011). Teisinės santarvės principo pradai baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 18(1).
- 89) Baublys, L. et al. (2010). *Teisės teorijos įvadas: vadovėlis*. Vilnius: Leidykla MES.
- 90) Bekarija, Č. (1992). *Apie nusikaltimus ir bausmes*. Vilnius: Mintis.
- 91) Berman, H. J. *Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis*. Vilnius: Pradai, 1999.
- 92) Bieliūnas, E., et al. (1989). *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis.
- 93) Bikelis, S. et al. (2014). *Kad nusikaltimai neapsimokėtų. Tradiciniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai*. Vilnius: Justitia.
- 94) Braithwaite, V., Levi, M. (1998). *Trusts and Governance*. Russel Sage Foundation.
- 95) Chistyakov, O. I. (1984). *Rossiyskoye zakonodatelstvo X–XX vekov. Zakonodatelstvo Drevney Rusi. Tom 1. Zakonodatelstvo perioda obrazovaniya i ukrepleniya Russkogo tsentralizovannogo gosudarstva*. Moskva: Yuridicheskaya literatura.
- 96) Coleman, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- 97) Cook, K. S. (2001). *Trust in society*. Russell Sage Foundation.
- 98) Council, C. (1997). Combating Hardcore Drunk Driving: A Sourcebook of Promising Strategies, Laws and Programs. *The Century Council, Washington, DC*.
- 99) Cross, F. (2005). Law and Trust. *Georgetown Law Journal*, 93.

- 100) Dambrauskienė, G. et al. (2004). *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia.
- 101) Daukšaitė, I. (2004). Kelių transporto priemonių vairavimas, esant vairuotojams neblaiviems: ar reikalinga plėsti baudžiamosios atsakomybės ribas? *Teisės problemos*, 4(86).
- 102) Drakšas, R. (2003). Baudžiamosios atsakomybės sampratos formulavimo problemos Lietuvoje. *Teisė*, 47, 28–35.
- 103) Drakšas, R. (2004). Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. *Teisė*, 50, 26–35.
- 104) Drakšas, R. (2008). *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Vilnius: Justitia.
- 105) Drakšas, R. (2020). Teisingumo principas kaip bausmės vykdymo atidėjimo prielaida. *Jurisprudencija*, 27(2), 454–475.
- 106) Du Plessis, P. J., Clifford A., Tuori, K. (2016). *The Oxford handbook of Roman law and society*. Oxford University Press.
- 107) Dworkin, R. (2004). *Rimtas požiūris į teises*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- 108) Elster, J. (2003). *Explaining Social Behavior: More Nuts and Bolts for Social Sciences*. Cambridge University Press.
- 109) Fedosiuk, O. (2012) Baudžiamoji atsakomybė, kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 19(2), 715–738.
- 110) Fedosiuk, O. (2014). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Iš: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys. Vilnius: Registrų centras.
- 111) Fichera, M. (2009). Mutual trust in European Criminal Law. *Working Paper Series*, 10.
- 112) Gambetta, D. (1988). *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Basil Blackwell.
- 113) Garbatavičiūtė, S. (2020). *Reshaping plea bargaining in European criminal justice. Daktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- 114) Garbatavičiūtė, S. (2018). Traicing the instances of plea bargaining in the Lithuanian criminal justice system. *Teisė*, 130–143.
- 115) Gladkikh V. I., Kurcheyev V. S. (2015). *Ugolovnoye pravo Rossii. Obshchaya i Osobennaya chast: Uchebnik*. Novosibirskiy gosudarstvennyy universitet.
- 116) Glavan, B. (2020). Active repentance – a way of release from criminal liability according to the legislation of the Republic of Moldova.

Scientific annals of the Academy „Stefan cel Mare“ of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova. Legal sciences.

- 117) Goda, G. (1999). Baudžiamojo proceso raidos tendencijos Europoje. *Teisės problemos*, 3.
- 118) Goda, G. (2012 a). Galimybė įgyvendinti baudžiamojo proceso uždavinius baudžiamąją bylą užbaigiant sandoriu. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija.
- 119) GODA, G. (2012 b). Protingumo kriterijus baudžiamajame procese. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai rinkinys*. Vilnius, 2012, p. 46.
- 120) Goda, G. et al. (2003). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras (1–220 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- 121) Goda, G. et al. (2011). *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: VĮ Registrų centras.
- 122) Graebseh, C. M.; Burkhardt, S. U. (2015) *Alternatyvios baudžiamosios sankcijos Europos Sąjungoje*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
- 123) Grinevičiūtė, K.; Vitkutė-Zvezdinienė, I. (2020). Mažareikšmiškumo koncepcijos kilmė ir baudžiamoji teisinė reikšmė Lietuvos teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 27(1), 130–148.
- 124) Gumbis, J. (2004a). Teisinė diskrecija: Teorinis požiūris. *Teisė*, 52, 40–51.
- 125) Gumbis, J. (2004b) Teisinė diskrecija: socialinis požiūris. *Teisė*, 52, 52–61.
- 126) Gumenyuk, V. V. (2012). Kharakterystyka obshchikh vydv osvobozhdenyya ot uholovnoy otvet-stvennosty po Uholovnomu kodeksu Ukrayny. Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. *Pravoznavstvo*, 17, 160–170.
- 127) Gušauskienė, M. (2004). Ikiteisminio tyrimo teisėjas – žmogaus teisių garantas. *Jurisprudencija*, 57(49), p. 129–130.
- 128) Hardin, R. (2001) Conceptions and Explanations of Trust. Iš: Cook, K. S. (2001). *Trust in society*. Russell Sage Foundation.
- 129) Harding, M. (2009). Manifesting Trust. *Oxford Journal of Legal Studies*, 29.
- 130) Harrendorf, S. (2017) Attrition in and Performance in Criminal Justice Systems in Europe: a comparative Approach“. *European Journal on Criminal Policy and Research* 24 (4), 7–36.

- 131) Haspelmath M. *From Space to Time. Temporal Adverbials in the World's Languages*, Lincom Europa: München–Newcastle.
- 132) Hoffman, A. A. (2002). Conceptualization of Trust in International Relations. *European Journal of International Relations*.
- 133) Janušaitytė, G. (2016). Derybų dėl kaltės instituto egzistavimo prielaidos Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese. *Teisės apžvalga*, 1(13), 86–123.
- 134) Johnston, D. (2015). *The Cambridge Companion to Roman Law*. Cambridge University Press.
- 135) Jonaitis, M. (2014). *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- 136) Jones, K. (1996). Trust as an Affective Attitude. *The University of Chicago Press*.
- 137) Jovanović, I., Stanisavljević, M. (2013). *Simplified forms of procedure in criminal matters. Regional criminal procedure legislation and experiences in application*. OSCE Mission to Serbia.
- 138) Jurka, R. et al. (2006). *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje*. Vilnius: Eugrimas.
- 139) Justickis, V. (2001). *Kriminologija: vadovėlis. 1 dalis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
- 140) Kelsen, H. (2002). *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas.
- 141) Kietytė L. et al. (2006) *Atkuriamasis teisingumas: samprata, tarptautinių dokumentų rekomendacijų, užsienio valstybių patirties apžvalga, atkuriamojo teisingumo sistemos kūrimo sąlygų analizė ir pasiūlymai dėl jos kūrimo Lietuvoje*. Vilnius: Teisės institutas.
- 142) Klimka, A., Apanavičius, M. (1972). *Tarybinė baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mintis.
- 143) Kruglikov, L. et al. (2014). *Ugolovnoye pravo Rossii. Chast' Obshchaya. Uchebnik*. Prospekt.
- 144) Kūris, E. (2002). Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija. *Seimo Kronika*, 13 (219).
- 145) Lastauskienė, G. (2001). Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška. *Jurisprudencija*, 19 (11).
- 146) Lastauskienė, G. (2009). Teisinis kvalifikavimas formaliosios logikos požiūriu. *Teisė*, 73.
- 147) Lastauskienė, G. (2012). Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos. *Jurisprudencija*, 19 (4), 1343–1359.
- 148) Levon, J. (2013). Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 88, 181–194.

- 149) Levon, J. (2015). *Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą kaip baudžiamojo poveikio priemonė: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- 150) *Lietuvos teisė 1918–2018: šimtmečio patirtis ir perspektyvos*. (2018). Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- 151) Loyd, W. H. (1917). The Surety. *The University of Pennsylvania Law Review*, 40–68.
- 152) Machovenko, J. Liudytojai ir priesaikos pagalbininkai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (2004). *Teisė*, 51, 48–57.
- 153) Machovenko, J. (2007). *Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Vilnius: Justitia.
- 154) Machovenko, J. (2013) *Teisės istorija*. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Registrų centras.
- 155) Maksimaitis, M. (2002). *Užsienio teisės istorija*. Vilnius: Justitia.
- 156) Merkevičius, R. (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Vilnius: Teisinės informacijos departamentas.
- 157) Michailovič I. *et al.* (2014). *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*. Vilnius: Teisės institutas.
- 158) Myers, N. M. (2009). Shifting Risk: Bail and the Use of Sureties. *Current Issues in Criminal Justice*, 21(1), 127–147.
- 159) Mikelėnas, V. *et al.* (2003). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia.
- 160) Monaghan, N. (2020). *Criminal law directions*. 6-th edition. Oxford University Press.
- 161) Muñoz, A. (2010). *Typical Personal Security Rights in the EU*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- 162) Nekrošius, I. *et al.* (2007). *Romėnų teisė*. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia.
- 163) Nevera, A. (2006). *Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- 164) Pārošanu, A., *et al.* Alternatives to custody for young offenders and the influence of foster care in European juvenile justice [interaktyvus. Žiūrėta 2019-01-25]. Prieiga per internetą: <https://www.oijj.org/sites/default/files/comparative_report_alternatives_to_custody_for_young_offenders.pdf>.
- 165) Paužaitė, R. (2008) Turto konfiskavimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo santykis. *Jurisprudencija*, 11(113), 57–65.
- 166) Petrošius, D. (2002). Informacinis karas ir jo galimybė operatyvinėje

- veikloje. *Jurisprudencija*, 36(28), 113–121.
- 167) Pettingal, J. (1779). *An Enquiry Into the Use and Practice of Juries Among the Greeks and Romans*. London: printed by W. and W. Strahan.
- 168) Piesliakas, V. (1979). Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. *Socialistinė teisė*.
- 169) Piesliakas, V. (1996). Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Vilnius: Lietuvos policijos akademija.
- 170) Piesliakas, V. (1998). Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika. *Jurisprudencija*, 10 (2), 40–51.
- 171) Piesliakas, V. (2007). Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatų taikymo problemos. Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos teisinis padarinys. *Jurisprudencija*, 8 (98), 7–12.
- 172) Piesliakas, V. (2008). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia.
- 173) Piesliakas, V. (2009). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia.
- 174) Pradel, J. (2001). *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas.
- 175) Prapiestis, J. et al. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1–98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- 176) Prapiestis, J. et al. (2002). *Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- 177) Prapiestis, J., Švedas, G. (2011). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso raidos dešimtmetis: raidos pamokos ir perspektyvos. Iš *Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui – 10 metų*. Vilnius: VĮ Registrų centras
- 178) Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon and Schuster.
- 179) Randakevičienė, I. (2009). Kai kurie nuosprendžio sampratos probleminiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 4 (4).
- 180) Rauch, W. J. et al. (2010). Risk of Alcohol-Impaired Driving Recidivism Among First Offenders and Multiple Offenders. *A J Public Health*, 100(5), 919–924.
- 181) Raz, J. (1994). *Ethics in the Public Domain*. Oxford: Oxford University Press.
- 182) Rimšelis, E. (2005). Esminiai baudžiamojo proceso pažeidimai: naujieji sampratos aspektai. *Jurisprudencija*, 67 (59), 63–75.
- 183) Sakalauskas, G. (2000). Kriminologiniai laisvės atėmimo bausmės aspektai. *Teisė*, 35, 80–90.

- 184) Sakalauskas, G. (2010). Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš: *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Vaibra, 133–153.
- 185) Sakalauskas, G. et al. (2012). *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas.
- 186) Schumann, R. (2018). Sureties as Civilian Jailers: Understanding the Role of the Court in the Lives of Accused Released on Surety Bail in Ontario. *Canadian Sociological Association*, 532–553.
- 187) Simester, A P. (2021). *Fundamentals of criminal law: Responsibility, Culpability and Wrongdoing*. Oxford University Press.
- 188) Sitkin, S. B. (1993). *Explaining the Limited Effectiveness of Legalistic „Remedies” for Trust/Distrust*. *Organization science*, 4.
- 189) Sitkin, S. B. (1995). On the Positive Effect of Legalization on Trust. *Research on Negotiation in Organization*.
- 190) Solove, D. J. (2007). *The future of reputation: gossip, rumor, and privacy on the Internet*. New Haven: Yale University Press.
- 191) Soloveičikas, D. (2006). Juridiniams asmenims taikomos bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė. *Teisė*, 59.
- 192) Stain, P. (2012). *Roman law in European history*. New York: Cambridge University Press.
- 193) Sverchkov, V. V. (2008). *Osvobozhdeniye ot ugolovnoy otvetstvennosti, prekrashcheniye ugolovnogo dela (presledovaniya), otkaz v yego vozbuzhdenii: problemy teorii i praktiki*. Yuridicheskij tsentr.
- 194) Šulija, G. (2001). Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisės problemos*, 3.
- 195) Švedas, G. (2006). *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- 196) Švedas, G. (2014). Bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą, nuostatos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. Vilnius: *Teisė*, 90.
- 197) Švedas, G. et al. (2017). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- 198) Švedas, G. et al. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 1 dalis*. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- 199) Švedas, P. (2011). *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.

- 200) Tak, P. J. P. (2008). Methods of diversion used by the prosecution services in The Netherlands and other Western European countries. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No74/No74_07VE_Tak.pdf [žiūrėta 2021 m. balandžio 30 d.].
- 201) Tamm, D. (1997). *Roman Law and European Legal History*. DJOF Publishing.
- 202) Tenbrink T. H. (2006). Space, Time and Use of Language: An Investigation of Relationships. *Spatial Cognition* (8).
- 203) Tumonis, V. (2012). Legal realism & judicial decision-making. *Jurisprudencija*, 19, 1361–1382.
- 204) Ūselė, L. (2010). Jaunų pilnamečių (18–20 metų) socialinė branda – nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų jiems taikymo veiksnys. *Teisės problemos*, 2 (68), 58–91.
- 205) Ūselė, L.; Dobrynina, M. (2012). *Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų taikymo 18–20 metų jaunuoliams Lietuvoje tyrimas*. Vilnius: Teisės institutas.
- 206) Vaišvila, A. (2004). *Teisės teorija. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Justitia.
- 207) Vaišvila, A. (2009). *Teisės teorija. 3-iasis leidimas*. Vilnius: Justitia.
- 208) Valančius, V. (2005). „Pasitikėjimas teismu: kai kurie teismo veiklos viešumo aspektai“, *Jurisprudencija*, 78 (70).
- 209) Valikonytė, I. et al. (2001). *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga.
- 210) Vansevičius, S. (2000). *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia.
- 211) Veršekys, P. (2013). *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- 212) Vitkutė-Zvezdinienė, I. (2009) Nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimo problemos atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Vilnius: *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), 231–242.
- 213) Višinskis, G. (2015). *Baudžiamoji atsakomybė už savavaldžiavimą*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- 214) Warren, M. (1999). *Democracy and Trust*. Cambridge University Press.
- 215) Willems, A. (2021). *The Principle of Mutual Trust in EU Criminal Law*. Hart Studies in European Criminal Law, 13. Hart Publishing.

3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina

216. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. kovo 31 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1994, 26-450.
217. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1998, 109-3004.
218. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2000, 54-1587.
219. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. *Valstybės žinios*, 2000, 39-1105.
220. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2004, 146-5311.
221. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios.*, 2004, Nr. 181-6708.
222. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, 1-7.
223. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2005, 134-4819.
224. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. *Valstybės žinios*, 2006, 90-3529.
225. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, 88-3475.
226. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, 7-254.
227. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2007, 34-1244.
228. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2008, 11-388.
229. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. *Valstybės žinios*, 2009, 69-2798.
230. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, 113-5737.
231. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 10 d. sprendimas. *TAR*, 2014, 2907
232. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas. *TAR*, 2014, 3226.

233. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutarimas. *TAR*, 2015, 1856.
234. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas. *TAR*, 2016, 17705.
235. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas. *TAR*, 2017, 4356.
236. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutarimas. *TAR*, 2019, 14836.
237. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas. *TAR*, 2020, 27066.
238. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutarimas. *TAR*, 2020, 5178.
239. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimas. *TAR*, 2020, 18611.
240. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutarimas. *TAR*, 2021, 7723.
241. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. kovo 4 d. nutarimas. *TAR*, 2021, 4528.

3.2. Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktika

242. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 1999 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-280/1999.
243. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-553/2004.
244. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273/2006.
242. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-429/2007.
243. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-658/2007.
244. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-412/2007.
242. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201/2007.
243. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2008 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-85/2008.

244. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239/2008.
245. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-319/2008.
246. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-322/2008.
247. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-100/2008.
248. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2010.
249. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-160/2010.
250. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-84/2010.
251. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-82/2010.
252. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31/2010.
253. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-51/2010.
254. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269/2011.
255. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305/2011.
256. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-75/2011.
257. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-444/2011.
258. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2011.
259. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71/2011.
260. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-435/2011.
261. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-685/2012.
262. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-241/2012.
263. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-617/2012.

264. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-685/2012.
265. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-78/2012.
266. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-531/2012.
267. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-329/2013.
268. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591/2013.
269. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133/2013.
270. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-431/2013.
271. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-259/2014.
272. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-255/2014.
273. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-452/2014.
274. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-14/2014.
275. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-522/2015.
276. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516-697/2015.
277. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015.
278. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86-895/2015.
279. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-90-697/2015.
280. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-693/2015.
281. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-21-942/2016.
282. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392-699/2017.

283. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2017.
284. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-221-693/2017.
285. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132-699/2017.
286. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-136-699/2018.
287. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-1073/2018.
288. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-122-699/2018.
289. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-119-976/2018.
290. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-134-1073/2018.
291. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-719/2018.
292. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-164-895/2018.
293. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-176-303/2018.
294. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-372-693/2018.
295. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114-1073/2018.
296. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-788/2018.
297. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271-628/2018.
298. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274-693/2018.
299. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279-719/2018.
300. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-511/2018.
301. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315-303/2018.
302. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-719/2018.

246. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195-788/2019.
303. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114-628/2019.
304. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-628/2019.
305. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100-648/2019.
306. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-162/2019.
307. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102-303/2019.
308. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-942/2019.
309. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-648/2020.
310. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-44-719/2021.
311. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-181-788/2021.
312. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 30 aprobuota Teismų praktikos, atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės ir skiriant jiems priverčiamąsias auklėjamojo poveikio priemones, apžvalga.
313. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. liepos 2 d. konsultacija teismams Nr. B3-272 „Dėl BPK 214 straipsnio 2 dalies taikymo“. *Teismų praktika*, 19. Vilnius: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
314. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. Teismų praktikos taikant bausmės vykdymo atidėjimą apibendrinimo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, 28.
315. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga. *Teismų praktika*, 29.
316. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalga [interaktyvus.] Prieiga per internetą:

http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34914 [žiūrėta 2018 m. vasario 15 d.].

317. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 18 d. Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (Baudžiamojo kodekso 225, 226, 227 ir 228 straipsniai) tyrimas [interaktyvus. Prieiga per internetą: http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=34109 [žiūrėta 2018 m. vasario 15 d.].
318. Lietuvos Aukščiausiasis Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus Teismų praktikos taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis) apžvalga. *Teismų praktika*, 51, 2019.
319. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugpjūčio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1354/2014.
320. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. birželio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-83-348-2011.
321. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-31-579-2011.
322. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-632-397-2012.
323. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-548-245-2012.
324. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-73-579/2012.
325. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-243-634-2014.
326. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-379-382-2009.
327. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-62-360-2013.
328. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-520-185-2008.
329. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-291-350-2012.
330. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-469-134-2012.
331. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-511-2013.
332. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-479-511-2014.

333. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. sausio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-531/2022.
334. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-479-309-2012.
335. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. spalio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-758-116-2012.
336. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-307-316-2013.
337. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-566-654/2019.
338. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-763-172-2011.
339. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. vasario 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-73-166-2011.
340. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-314-468/2012.
341. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-295-387-2014.
342. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-68-387/2015.
343. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-68-387/2015.
344. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-419-898/2020.
345. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. birželio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-354-898/2021.
346. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-323-312/2021.
347. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-481-1020/2017.
348. Akmenės rajono apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-150-875/2013.
349. Akmenės rajono apylinkės teismo 2014 m. birželio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-65-875/2014.
350. Akmenės rajono apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-172-922/2015.
351. Akmenės rajono apylinkės teismo 2016 m. liepos 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-97-1007/2016.

352. Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmų 2018 m. gruodžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1244-543/2018.
353. Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmų 2018 m. lapkričio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1107-543/2018.
354. Alytaus apylinkės teismo Druskininkų rūmų 2021 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-784-418/2021.
355. Alytaus apylinkės teismo Lazdijų rūmų 2021 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-393/2021.
356. Alytaus apylinkės teismo Prienų rūmų 2021 m. gegužės 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-438-800/2021.
357. Alytaus apylinkės teismo Varėnos rūmų 2020 m. lapkričio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1121-922/2020.
358. Alytaus rajono apylinkės teismo 2013 m. liepos 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-290-448/2013.
359. Alytaus rajono apylinkės teismo 2013 m. spalio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-515-572/2013.
360. Alytaus rajono apylinkės teismo 2014 m. gegužės 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-223-448/2014.
361. Alytaus rajono apylinkės teismo 2015 m. balandžio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-166-543/2015.
362. Alytaus rajono apylinkės teismo 2015 m. spalio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-420-333/2015.
363. Alytaus rajono apylinkės teismo 2016 m. balandžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-123-878/2016.
364. Alytaus rajono apylinkės teismo 2016 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-463-791/2016.
365. Anykščių rajono apylinkės teismo 2014 m. birželio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-88-266/2014.
366. Biržų rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-109-847/2012.
367. Biržų rajono apylinkės teismo 2013 m. sausio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-847/2013.
368. Biržų rajono apylinkės teismo 2013 m. spalio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-153-847/2013.
369. Jonavos rajono apylinkės teismo 2012 m. gegužės 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-119-598/2012.
370. Jonavos rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-212-814/2012.
371. Jonavos rajono apylinkės teismo 2013 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-80-813/2013.

372. Jonavos rajono apylinkės teismo 2015 m. balandžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-113-722/2015.
373. Jonavos rajono apylinkės teismo 2015 m. kovo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-77-490/2015.
374. Jonavos rajono apylinkės teismo 2016 m. balandžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-814/2016.
375. Jonavos rajono apylinkės teismo 2016 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-107-722/2016.
376. Joniškio rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-148-457/2012.
377. Joniškio rajono apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-142-457/2012.
378. Joniškio rajono apylinkės teismo 2014 m. balandžio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-76-874/2014.
379. Kaišiadorių rajono apylinkės teismo 2015 m. spalio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-122-359/2015.
380. Kauno apylinkės teismo 2012 m. gruodžio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3663-926/2012.
381. Kauno apylinkės teismo 2012 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-443-408/2012.
382. Kauno apylinkės teismo 2013 m. gegužės 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1467-926/2013.
383. Kauno apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3273-926/2013.
384. Kauno apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1535-917/2013.
385. Kauno apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1629-668/2013.
386. Kauno apylinkės teismo 2013 m. spalio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1345-668/2013.
387. Kauno apylinkės teismo 2014 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1013-668/2014.
388. Kauno apylinkės teismo 2014 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1318-928/2014.
389. Kauno apylinkės teismo 2014 m. birželio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1809-966/2014.
390. Kauno apylinkės teismo 2014 m. birželio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1960-926/2014.
391. Kauno apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1451-738/2014.

392. Kauno apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2001-738/2014.
393. Kauno apylinkės teismo 2014 m. liepos 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2305-946/2014.
394. Kauno apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1823-917/2014.
395. Kauno apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1805-923/2014.
396. Kauno apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2164-347/2014.
397. Kauno apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1919-311/2014.
398. Kauno apylinkės teismo 2015 m. balandžio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1231-966/2015.
399. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gegužės 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1243-725/2015.
400. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2432-966/2015.
401. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2680-993/2015.
402. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2694-923/2015
403. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2691-923/2015
404. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2799-725/2015.
405. Kauno apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2210-928/2015.
406. Kauno apylinkės teismo 2015 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-874-919/2015.
407. Kauno apylinkės teismo 2015 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1065-919/2015.
408. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2602-919/2015.
409. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2461-923/2015.
410. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2583-993/2015.
411. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2233-288/2015.

412. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2495-993/2015.
413. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2600-993/2015.
414. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2636-919/2015.
415. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2657-923/2015.
416. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2069-928/2015.
417. Kauno apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2486-954/2015.
418. Kauno apylinkės teismo 2015 m. liepos 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1842-725/2015.
419. Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1758-311/2015.
420. Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1933-993/2015.
421. Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2000-954/2015.
422. Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2052-954/2015.
423. Kauno apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2217-993/2015.
424. Kauno apylinkės teismo 2015 m. spalio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2221-954/2015.
425. Kauno apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2407-919/2017.
426. Kauno apylinkės teismo Jonavos rūmų 2021 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2652-814/2021.
427. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-870-1108/2020.
428. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-912-408/2020.
429. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2018 m. gegužės 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2148-288/2018.
430. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2018 m. gegužės 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2192-408/2018.
431. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2018 m. gegužės 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1942-888/2018.

432. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2018 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4260-288/2018.
433. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2018 m. gruodžio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4297-240/2018.
434. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2018 m. vasario 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-496-825/2018.
435. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. balandžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1301-720/2019.
436. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1458-573/2019.
437. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. balandžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1467-573/2019.
438. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. balandžio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1501-923/2019.
439. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. balandžio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1493-311/2019.
440. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. birželio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1889-923/2019.
441. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2093-1009/2019.
442. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. gegužės 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1645-240/2019.
443. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. gegužės 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1536-917/2019.
444. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1729-725/2019.
445. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. gegužės 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1702-1009/2019.
446. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3832-240/2019.
447. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1074-919/2019.
448. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. kovo 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1108-667/2019.
449. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. kovo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-978-926/2019.
450. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. lapkričio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3462-573/2019.
451. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. liepos 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2253-311/2019.

452. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. rugpjūčio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2486-993/2019.
453. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. rugpjūčio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2530-993/2019.
454. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. rugpjūčio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2603-1108/2019.
455. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. rugpjūčio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2619-923/2019.
456. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. rugpjūčio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2583-1091/2019.
457. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. rugsėjo 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2819-240/2019.
458. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-446-667/2019.
459. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-532-667/2019.
460. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. spalio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2872-1109/2019.
461. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2995-1091/2019.
462. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. spalio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3198-573/2019.
463. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. vasario 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-643-311/2019.
464. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1769-725/2020.
465. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. birželio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1684-288/2020.
466. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. birželio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1880-1049/2020.
467. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1922-667/2020.
468. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3412-288/2020.
469. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. gruodžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3602-923/2020.
470. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1125-720/2020.
471. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1115-720/2020.

472. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1092-888/2020.
473. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. lapkričio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3085-1049/2020.
474. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. lapkričio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3159-1049/2020.
475. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3020-1108/2020.
476. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. liepos 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2193-993/2020.
477. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. rugpjūčio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2322-288/2020.
478. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. rugpjūčio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2464-917/2020.
479. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. rugpjūčio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2345-311/2020.
480. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2762-923/2020.
481. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2843-1049/2020.
482. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. spalio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2943-1127/2020.
483. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2957-993/2020.
484. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1898-668/2021.
485. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1660-993/2021.
486. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. gegužės 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1776-1109/2021.
487. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. gegužės 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1596-917/2021.
488. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. lapkričio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje 1-3019-1127/2021.
489. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. lapkričio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3019-1127/2021.
490. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. liepos 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2330-1108/2021.
491. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. liepos 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2251-888/2021.

492. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. rugpjūčio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2480-917/2021.
493. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. rugpjūčio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2540-917/2021.
494. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. spalio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2700-667/2021.
495. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2021 m. spalio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2282-1127/2021.
496. Kauno apylinkės teismo Kėdainių rūmų 2021 m. rugpjūčio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2510-836/2021.
497. Kelmės rajono apylinkės teismo 2010 m. spalio 11 d. nuosprendžio baudžiamojoje byloje Nr. 1-177-471/2010.
498. Kelmės rajono apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-226-496/2013
499. Kelmės rajono apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-119-446/2013.
500. Kelmės rajono apylinkės teismo 2014 m. birželio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-143-471/2014.
501. Kelmės rajono apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-174-471/2014.
502. Kelmės rajono apylinkės teismo 2015 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-39-446/2015.
503. Kelmės rajono apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-214-322/2017.
504. Kelmės rajono apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-226-496/2017.
505. Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2018 m. liepos 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-734-890/2018.
506. Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2019 m. balandžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-344-201/2019.
507. Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2019 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-423-906/2019.
508. Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2019 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-852-718/2019.
509. Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2021 m. vasario 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-103-963/2021.
510. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1020-795/2012.
511. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-598-659/2013.

512. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1180-201/2013.
513. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1167-718/2014
514. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2015 m. balandžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-362-890/2015.
515. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2016 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-460-795/2016.
516. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2016 m. gruodžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-886-890/2016.
517. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-797-906/2017
518. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2015 m. liepos 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-147-904/2015.
519. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2016 m. birželio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-87-941/2016.
520. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2016 m. gruodžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-4-586/2016.
521. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-170-941/2017.
522. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-117-1025/2017.
523. Kretingos rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-92-824/2012.
524. Kupiškio rajono apylinkės teismo 2015 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-33-649/2015.
525. Lazdijų rajono apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-143-743/2012.
526. Lazdijų rajono apylinkės teismo 2015 m. gegužės 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-74-780/2015.
527. Lazdijų rajono apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-743/2015.
528. Lazdijų rajono apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-75-743/2016.
529. Marijampolės apylinkės teismo Jurbarko rūmų 2020 m. rugsėjo 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1025-523/2020.
530. Marijampolės apylinkės teismo Jurbarko rūmų 2021 m. rugsėjo 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-972-523/2021.
531. Marijampolės apylinkės teismo Jurbarko rūmų 2021 m. spalio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-978-633/2021.

532. Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. kovo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-325-537/2020.
533. Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. liepos 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-824-564/2020.
534. Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1112-571/2020.
535. Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. vasario 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-347-537/2020.
536. Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2021 m. balandžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-58-416/2021.
537. Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2021 m. birželio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-676-571/2021.
538. Marijampolės apylinkės teismo Šakių rūmų 2020 m. spalio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1032-829/2020.
539. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2019 m. kovo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-386-633/2019.
540. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2020 m. kovo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-365-831/2020.
541. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2020 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1136-831/2020.
542. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2021 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-557-305/2021.
543. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2021 m. rugpjūčio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-864-633/2021.
544. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2021 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1088-633/2021.
545. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-492-537/2013.
546. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-667-564/2014.
547. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. balandžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-267-537/2015.
548. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. gegužės 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-219-564/2015.
549. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-409-482/2015.
550. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. PK-481-610/2015.
551. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. PK-504-610/2015.

552. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-662-610/2015.
553. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-561-610/2015.
554. Mažeikių rajono apylinkės teismo 2012 m. gegužės 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-721/2012.
555. Mažeikių rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-375-721/2012.
556. Mažeikių rajono apylinkės teismo 2013 m. gegužės 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-199-785/2013.
557. Mažeikių rajono apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-278-785/2013.
558. Mažeikių rajono apylinkės teismo 2013 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-110-785/2013.
559. Molėtų rajono apylinkės teismo 2014 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-24-732/2014.
560. Molėtų rajono apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-61-964/2017.
561. Pakruojo rajono apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-161-287/2013.
562. Pakruojo rajono apylinkės teismo 2015 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-287/2015.
563. Pakruojo rajono apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-174-744/2015.
564. Pakruojo rajono apylinkės teismo 2015 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-135-284/2015.
565. Pakruojo rajono apylinkės teismo 2016 m. rugpjūčio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-72-287/2016.
566. Pakruojo rajono apylinkės teismo 2016 m. vasario 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-284/2016.
567. Panevėžio apylinkės teismo Biržų rūmų 2018 m. liepos 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-991-857/2018.
568. Panevėžio apylinkės teismo Biržų rūmų 2021 m. gruodžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1131-847/2021.
569. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2018 m. kovo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-331-783/2018.
570. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2018 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1442-1005/2018.
571. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2018 m. vasario 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-1005/2018.

572. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2019 m. gegužės 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-646-649/2019.
573. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2019 m. sausio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-113-649/2019.
574. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2020 m. gruodžio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1262-1005/2020.
575. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2021 m. birželio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-682-783/2021.
576. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2021 m. rugpjūčio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-832-649/2021.
577. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2021 m. rugsėjo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-937-649/2021.
578. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. balandžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-209-978/2018.
579. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. balandžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-200-978/2018.
580. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. birželio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-873-830/2018.
581. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. gruodžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1835-1083/2018.
582. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. kovo 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-178-978/2018.
583. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-249-1046/2018.
584. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. liepos 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1048-1046/2018.
585. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. rugpjūčio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1273-1082/2018.
586. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. rugsėjo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1221-1046/2018.
587. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. spalio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1500-1083/2018.
588. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. spalio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1358-879/2018.
589. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. balandžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-517-1082/2019.
590. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. balandžio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-492-749/2019.
591. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. gruodžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1384-749/2019.

592. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. kovo 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-367-928/2019.
593. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. liepos 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-937-1095/2019.
594. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. liepos 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-907-1095/2019.
595. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. liepos 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-967-1095/2019.
596. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. sausio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-62-229/2019.
597. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. sausio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-1082/2019.
598. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. sausio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-184-229/2019.
599. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-105-229/2019.
600. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. vasario 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-327-1083/2019.
601. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. vasario 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-133-879/2019.
602. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. vasario 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-141-1046/2019.
603. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. birželio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-702-1095/2020.
604. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. gegužės 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-294-1083/2020.
605. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. liepos 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-767-1082/2020.
606. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. rugsėjo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-998-1082/2020.
607. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. vasario 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-297-1105/2020.
608. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-348-749/2020.
609. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 1918 m. balandžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-420-389/2018.
610. Panevėžio apylinkės teismo Pasvalio rūmų 2018 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1784-1000/2018.
611. Panevėžio apylinkės teismo Pasvalio rūmų 2019 m. vasario 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-155-1001/2019.

612. Panevėžio apylinkės teismo Pasvalio rūmų 2020 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-310-1103/2020.
613. Panevėžio apylinkės teismo Rokiškio rūmų 2018 m. balandžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-644-620/2018.
614. Panevėžio apylinkės teismo Rokiškio rūmų 2019 m. gegužės 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-619-233/2019.
615. Panevėžio apylinkės teismo Rokiškio rūmų 2020 m. birželio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-270-620/2020.
616. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-444-768/2013.
617. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. liepos 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-443-882/2013.
618. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-574-218/2013.
619. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-243-882/2013.
620. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2014 m. gegužės 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-368-389/2014.
621. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-351-229/2014.
622. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2015 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-300-749/2015.
623. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-717-334/2015.
624. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-594-334/2015.
625. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2015 m. vasario 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-149-389/2015.
626. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-741-229/2016.
627. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2016 m. liepos 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-478-334/2016.
628. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-710-830/2017.
629. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-691-389/2017.
630. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-527-978/2017.
631. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-752-184/2017.

632. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. liepos 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-467-184/2017.
633. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-468-830/2017.
634. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-511-879/2017.
635. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-516-184/2017.
636. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. spalio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-551-978/2017.
637. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2017 m. spalio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-629-830/2017.
638. Pasvalio rajono apylinkės teismo 2016 m. balandžio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-27-1000/2016.
639. Pasvalio rajono apylinkės teismo 2016 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-34-205/2016.
640. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2018 m. gegužės 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-255-1068/2018.
641. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2018 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-63-474/2018.
642. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2019 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-349-1081/2019.
643. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2019 m. kovo 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-168-474/2019.
644. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2019 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-520-1081/2019.
645. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2019 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-509-1068/2019.
646. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2019 m. vasario 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-147-1068/2019.
647. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2020 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-632-666/2020.
648. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2020 m. rugsėjo 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-511-1142/2020.
649. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2020 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-582-1068/2020.
650. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2021 m. lapkričio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-568-1068/2021.
651. Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2021 m. liepos 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-437-1142/2021.

652. Plungės apylinkės teismo Plungės rūmų 2018 m. lapkričio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-632-363/2018.
653. Plungės apylinkės teismo Plungės rūmų 2021 m. kovo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-18-404/2021.
654. Plungės apylinkės teismo Skuodo rūmų 2019 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-655-1111/2019.
655. Plungės apylinkės teismo Skuodo rūmų 2018 m. kovo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-32-884/2018.
656. Plungės rajono apylinkės teismo 2017 m. spalio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-207-404/2017.
657. Prienų rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-95-644/2012.
658. Prienų rajono apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-258-939/2014.
659. Radviliškio rajono apylinkės teismo 2012 m. liepos 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-177-156/2012.
660. Radviliškio rajono apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-145-766/2014.
661. Radviliškio rajono apylinkės teismo 2015 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-138-632/2015.
662. Radviliškio rajono apylinkės teismo 2016 m. balandžio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-80-952/2016.
663. Radviliškio rajono apylinkės teismo 2016 m. birželio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-156-632/2016.
664. Raseinių rajono apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-203-674/2017.
665. Rokiškio rajono apylinkės teismo 2013 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-47-128/2013.
666. Rokiškio rajono apylinkės teismo 2013 m. vasario 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-26-762/2013.
667. Rokiškio rajono apylinkės teismo 2015 m. spalio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-182-762/2015.
668. Rokiškio rajono apylinkės teismo 2016 m. kovo 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-13-762/2016.
669. Skuodo rajono apylinkės teismas 2013 m. liepos 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-23-98/2013.
670. Skuodo rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-63-884/2012.
671. Skuodo rajono apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-49-995/2015.

672. Skuodo rajono apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-72-1054/2017.
673. Šakių rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-110-630/2012.
674. Šakių rajono apylinkės teismo 2014 m. balandžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-876/2014.
675. Šakių rajono apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-155-630/2014.
676. Šakių rajono apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-122-829/2014.
677. Šakių rajono apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-120-630/2015.
678. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. gruodžio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-714-898/2012.
679. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. gruodžio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1095-885/2012.
680. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-290-459/2012.
681. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-896-409/2012.
682. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1058-409/2012.
683. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-673-898/2012.
684. Šiaulių apylinkės teismo 2012 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-779-898/2012.
685. Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. birželio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-355-409/2013.
686. Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-674-898/2013.
687. Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-534-914/2013.
688. Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-364-907/2013
689. Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-726-949/2013.
690. Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-516-616/2013.
691. Šiaulių apylinkės teismo 2013 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-568-900/2013.

692. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-517-167/2014.
693. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. birželio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-458-953/2014.
694. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. kovo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-483-953/2014.
695. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. kovo 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-294-914/2014.
696. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-891-953/2014.
697. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-934-409/2014.
698. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. liepos 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-889-953/2014.
699. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1034-771/2014.
700. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. spalio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-356-914/2014.
701. Šiaulių apylinkės teismo 2015 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-236-899/2015.
702. Šiaulių apylinkės teismo 2015 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-482-899/2015.
703. Šiaulių apylinkės teismo 2015 m. liepos 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-446-914/2015.
704. Šiaulių apylinkės teismo 2015 m. spalio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-641-914/2015.
705. Šiaulių apylinkės teismo 2015 m. spalio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-697-898/2015.
706. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. gegužės 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-385-899/2016.
707. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-861-914/2016.
708. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-120-1002/2016.
709. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. liepos 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-548-1002/2016.
710. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. rugpjūčio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-467-1028/2016.
711. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. rugsėjo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-528-1002/2016.

712. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. sausio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-68-771/2016.
713. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. sausio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-75-771/2016.
714. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. vasario 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-899/2016.
715. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. vasario 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-74-771/2016.
716. Šiaulių apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-931-409/2017.
717. Šiaulių apylinkės teismo 2017 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-646-1002/2017.
718. Šiaulių apylinkės teismo Joniškio rūmų 2018 m. balandžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-468-914/2018.
719. Šiaulių apylinkės teismo Joniškio rūmų 2018 m. gruodžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2026-1079/2018.
720. Šiaulių apylinkės teismo Joniškio rūmų 2018 m. vasario 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-95-874/2018.
721. Šiaulių apylinkės teismo Joniškio rūmų 2018 m. vasario 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-395-874/2018.
722. Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmų 2019 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-764-322/2019.
723. Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmų 2018 m. rugsėjo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1407-322/2018.
724. Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmų 2019 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1099-322/2019.
725. Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmų 2020 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-461-322/2020.
726. Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmų 2020 m. spalio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1830-496/2020.
727. Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmų 2021 m. gegužės 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-869-471/2021.
728. Šiaulių apylinkės teismo Kelmės rūmų 2021 m. rugpjūčio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1355-471/2021.
729. Šiaulių apylinkės teismo Radviliškio rūmų 2019 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-580-632/2019.
730. Šiaulių apylinkės teismo Radviliškio rūmų 2019 m. rugpjūčio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1280-632/2019.
731. Šiaulių apylinkės teismo Radviliškio rūmų 2021 m. kovo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-46-766/2021.

732. Šiaulių apylinkės teismo Raseinių rūmų 2018 m. spalio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1688-674/2018.
733. Šiaulių apylinkės teismo Raseinių rūmų 2020 m. liepos 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1298-1138/2020.
734. Šiaulių apylinkės teismo Raseinių rūmų 2021 m. birželio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1022-674/2021.
735. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. spalio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1805-1007/2019.
736. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2018 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1030-951/2018.
737. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2018 m. kovo 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-310-900/2018.
738. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2018 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1773-875/2018.
739. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. gruodžio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1966-899/2019.
740. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. lapkričio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1984-951/2019.
741. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. vasario 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-267-899/2019.
742. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2021 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1721-771/2021.
743. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2021 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-49-914/2021.
744. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2021 m. sausio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-51-914/2021.
745. Šilutės rajono apylinkės teismo 2015 m. gegužės 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-137-204/2015.
746. Tauragės apylinkės teismo Šilutės rūmų 2021 m. gegužės 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-311-635/2021.
747. Tauragės apylinkės teismo Šilutės rūmų 2021 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-632-750/2021.
748. Tauragės apylinkės teismo Šilutės rūmų 2021 m. rugpjūčio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-457-385/2021.
749. Tauragės apylinkės teismo Šilutės rūmų 2021 m. spalio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-547-385/2021.
750. Tauragės apylinkės teismo Tauragės rūmų 2019 m. gruodžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-751-607/2019.
751. Tauragės rajono apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-292-367/2014.

752. Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų 2021 m. gegužės 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-357-1112/2021.
753. Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų 2021 m. spalio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-542-1140/2021.
754. Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2021 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-387-721/2021.
755. Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2021 m. gruodžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-1081/2021.
756. Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2021 m. spalio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-587-1118/2021.
757. Telšių apylinkės teismo Telšių rūmų 2021 m. lapkričio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-590-1117/2021.
758. Telšių rajono apylinkės teismo 2013 m. balandžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-87-339/2013.
759. Telšių rajono apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-327-941/2013.
760. Telšių rajono apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-261-304/2013.
761. Telšių rajono apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-335-339/2014.
762. Telšių rajono apylinkės teismo 2015 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-81-187/2015.
763. Telšių rajono apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-210-339/2015.
764. Telšių rajono apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-212-187/2015.
765. Trakų rajono apylinkės teismo 2014 m. birželio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-269-424/2014.
766. Trakų rajono apylinkės teismo 2014 m. sausio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-424/2014.
767. Trakų rajono apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-370-424/2017.
768. Trakų rajono apylinkės teismo 2017 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-209-213/2017.
769. Ukmergės rajono apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-234-161/2013.
770. Ukmergės rajono apylinkės teismo 2013 m. liepos 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-193-517/2013.
771. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2019 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-295-958/2019.

772. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2019 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-812-958/2019.
773. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2019 m. rugpjūčio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-559-958/2019.
774. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2020 m. gegužės 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-270-958/2020.
775. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2020 m. gegužės 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-229-958/2020.
776. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2020 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-772-373/2020.
777. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2020 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-705-373/2020.
778. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2020 m. rugsėjo 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-587-455/2020.
779. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2021 m. rugsėjo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-517-958/2021.
780. Utenos apylinkės teismo Utenos rūmų 2021 m. rugsėjo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-523-958/2021.
781. Utenos apylinkės teismo Zarasų rūmų 2019 m. kovo 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-258-477/2019.
782. Utenos rajono apylinkės teismo 2012 m. spalio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-153-455/2012.
783. Utenos rajono apylinkės teismo 2014 m. liepos 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-115-455/2014.
784. Utenos rajono apylinkės teismo 2015 m. birželio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-112-455/2015.
785. Utenos rajono apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-181-958/2017.
786. Utenos rajono apylinkės teismo 2017 m. rugsėjo 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-167-958/2017.
787. Utenos rajono apylinkės teismo 2017 m. spalio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-150-455/2017.
788. Varėnos rajono apylinkės teismo 2016 m. lapkričio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-52-308/2016.
789. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2012 m. gruodžio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-102-633/2012.
790. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2013 m. kovo 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-41-831/2013.
791. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2020 m. gegužės 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1200-990/2020.

792. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2012 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-755-806/2012.
793. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2012 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1180-295/2012.
794. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gegužės 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1423-891/2013.
795. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2671-276/2013.
796. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2891-276/2013.
797. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1459-486/2013.
798. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2119-929/2013.
799. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1770-817/2013.
800. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1433-873/2013.
801. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1977-170/2013.
802. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. birželio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1952-295/2014.
803. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3455-506/2014.
804. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. kovo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1105-295/2014.
805. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2148-932/2014.
806. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1401-754/2014.
807. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2093-891/2014.
808. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. liepos 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1926-843/2014.
809. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. rugpjūčio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2302-960/2014.
810. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1856-754/2015.
811. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3168-960/2015.

812. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2100-908/2015.
813. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2677-891/2015.
814. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2019-932/2015.
815. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. rugsėjo 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2178-870/2015.
816. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015.
817. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2015 m. spalio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2126-827/2015.
818. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. balandžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-741-818/2016.
819. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. balandžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-805-1015/2016.
820. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. gegužės 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-267-992/2016.
821. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1135-891/2016.
822. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. kovo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-360-270/2016.
823. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1280-908/2016.
824. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. rugpjūčio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1480-908/2016.
825. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-347-935/2016.
826. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-516-818/2016.
827. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-394-870/2016.
828. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-525-960/2016.
829. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. sausio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-358-576/2016.
830. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. birželio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1715-957/2017.
831. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2751-893/2017.

832. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2609-935/2017.
833. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. liepos 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1711-369/2017.
834. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2244-990/2017.
835. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1872-1057/2017.
836. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-145-1009/2017.
837. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugpjūčio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2371-506/2017.
838. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2514-369/2017.
839. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugsėjo 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2222-827/2017.
840. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2383-1035/2017.
841. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. spalio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2126-576/2017.
842. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. balandžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1062-1053/2018.
843. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. balandžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-784-827/2018.
844. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2166-988/2018.
845. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. birželio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1939-990/2018.
846. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. gegužės 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1740-1035/2018.
847. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3736-932/2018.
848. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. gruodžio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3632-1035/2018.
849. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-778-1053/2018.
850. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-192-448/2018 .
851. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2200-1017/2018.

852. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2285-1015/2018.
853. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugpjūčio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2447-988/2018.
854. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugpjūčio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2445-932/2018.
855. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1874-827/2018.
856. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2916-806/2018.
857. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2873-932/2018.
858. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. sausio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-460-806/2018.
859. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2066-827/2018.
860. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. vasario 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-882-929/2018.
861. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. balandžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-892-827/2019.
862. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1761-271/2019.
863. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3390-827/2019.
864. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3686-1053/2019.
865. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-148-1053/2019.
866. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. sausio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-396-1011/2019.
867. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2933-1015/2019.
868. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. spalio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3142-369/2019.
869. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-774-932/2019.
870. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. vasario 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-580-1015/2019.
871. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. gegužės 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1396-818/2020.

872. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3105-369/2020.
873. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3167-506/2020.
874. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. kovo 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-850-990/2020.
875. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. rugpjūčio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2362-990/2020.
876. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. birželio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1946-893/2021.
877. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3485-893/2021.
878. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2468-990/2021.
879. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. rugsėjo 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2678-1128/2021.
880. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. spalio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1128/2021.
881. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. sausio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-393-1122/2022.
882. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-450-269/2012.
883. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2012 m. liepos 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-201-298/2012.
884. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. lapkričio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-422-137/2013.
885. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2013 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-193-269/2013.
886. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2014 m. rugpjūčio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-299-927/2014.
887. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-377-269/2014.
888. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-490-834/2015.
889. Vilniaus rajono apylinkės teismo 2015 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-439-927/2015.
890. Vilniaus regiono apylinkės teismo Šalčininkų rūmų 2018 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1931-419/2018.
891. Vilniaus regiono apylinkės teismo Šalčininkų rūmų 2021 m. lapkričio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1467-604/2021.

892. Vilniaus regiono apylinkės teismo Širvintų rūmų 2021 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1448-880/2021.
893. Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2020 m. spalio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje 1-1243-1124/2020.
894. Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2021 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1468-1151/2021.
895. Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2021 m. gruodžio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1304-1124/2021.
896. Vilniaus regiono apylinkės teismo Trakų rūmų 2021 m. kovo 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-97-272/2021.
897. Vilniaus regiono apylinkės teismo Ukmergės rūmų 2018 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2144-1072/2018.
898. Vilniaus regiono apylinkės teismo Ukmergės rūmų 2018 m. rugpjūčio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1289-1072/2018.
899. Vilniaus regiono apylinkės teismo Ukmergės rūmų 2021 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-865-517/2021.
900. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2020 m. gegužės 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-685-1036/2020.
901. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2019 m. vasario 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-381-1036/2019.
902. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2020 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-842-834/2020.
903. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2020 m. liepos 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1059-1036/2020.
904. Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2021 m. liepos 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-987-834/2021.
905. Visagino miesto apylinkės teismo 2016 m. vasario 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-15-758/2016.
906. Visagino miesto apylinkės teismo 2017 m. liepos 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-86-758/2017.
907. Zarasų rajono apylinkės teismo 2012 m. liepos 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-60-477/2012.
908. Zarasų rajono apylinkės teismo 2015 m. liepos 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-42-477/2015.

3.3. Užsienio teismų praktika

910. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1980 m. vasario 17 d. sprendimas byloje *Deweer prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 6903/75.

911. Europos žmogaus teisių teismo 1981 m. birželio 26 d. sprendimas byloje *Le Compte, Van Leuven ir De Meyere prieš Belgiją*, pareiškimo nr. 6878/75.
912. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Sejdovic prieš Italiją*, pareiškimo nr. 5658/00.
913. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. birželio 28 d. sprendimas byloje *H. F. D. B. V. prieš Olandiją*, pareiškimo nr. 577/11.
914. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Constantin Florea prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 21534/05.
915. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Allen prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 25424/09.
916. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. spalio 28 d. sprendimas byloje *Peltreau-Villeneuve prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 60101/09.
917. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. lapkričio 7 d. sprendimas byloje *Leuska ir kiti prieš Estiją*, pareiškimo nr. 6473/11.
918. *Jeballah v. Canada Public Safety and Emergency Preparedness and the Minister of Citizenship and Immigration*. Federal Court of Canada, case: 2007 FC 379.
919. *The United States of America v. Khadar*. Ontario Superior Court of Justice, case: EX00337/05.

3.4. Ikiteisminio tyrimo bylos

920. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-19673-16
921. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-04518-19
922. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-00635-19
923. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-24925-19
924. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-53271-18
925. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-54458-18
926. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-20039-19
927. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-20051-19
928. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 02-2-00215-19
929. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 02-2-00641-18
930. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-50473-18
931. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-50497-18

932. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-32751-19
933. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-32894-19
934. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-26869-19
935. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-38475-19
936. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-38507-19
937. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-07948-20
938. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-07710-20
939. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-15609-20
940. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-15681-20
941. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-54410-19
942. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-10043-20
943. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-28928-19
944. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-37024-19
945. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-41252-19
946. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-28019-20
947. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-28084-20
948. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-37860-20
949. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-12713-20
950. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-01653-21
951. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-01666-21
952. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-37730-20
953. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-36160-20
954. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-36185-20
955. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-36240-20
956. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 02-2-00420-20
957. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 02-2-00142-21
958. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-06050-20
959. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-04595-21
960. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-19836-21
961. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-04393-21
962. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-17274-21
963. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-04267-21
964. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-04333-21
965. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-50233-20
966. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-46604-20
967. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-46643-20
968. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-50249-20
969. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-06991-20
970. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-42703-20
971. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-12516-20

972. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-48416-20
973. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 02-2-00564-20
974. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-22636-20
975. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 02-2-00008-21
976. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-20154-16
977. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-03371-16
978. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-19464-16
979. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-51899-17
980. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-63487-17
981. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-63513-17
982. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-47692-17
983. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-53953-17
984. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-39719-17
985. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-40893-17
986. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-30968-17
987. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-51925-17
988. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-52068-17
989. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-52183-17
990. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-61518-17
991. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-04725-18
992. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-17857-19
993. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-20965-19
994. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-21017-19
995. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-51244-18
996. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-16318-19
997. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-55157-18
998. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-17019-19
999. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-16968-19
1000. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-60239-18
1001. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 02-2-00288-19
1002. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-12894-19
1003. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-03972-19
1004. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-51606-18
1005. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-51863-18
1006. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-55355-18
1007. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-04033-19
1008. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-07698-19
1009. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-07805-19
1010. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-59788-18
1011. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-47698-18

1012. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-49150-18
1013. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-00477-19
1014. Ikiteisminio tyrimo byla Nr. 01-1-05157-19

IV. Kiti šaltiniai

4.1. *Travaux préparatoires*

1015. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas Nr. P-2143 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.89838?positionInSearchResults=12&searchModelUUID=3b97b98f-2181-4074-9ede-9d9db18eb734> [žiūrėta 2019 m. sausio 25 d.].
1016. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas Nr. P-2143A [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.90162> [žiūrėta 2019 m. sausio 25 d.]
1017. Baudžiamojo kodekso papildymo 39(2) straipsniu įstatymo projekto Nr. XIII P-2821 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/740bf8e0db6d11e8820ea019e5d9ad04?jfwid=-779zkgren> [žiūrėta 2021 m. gegužės 20 d.].
1018. Baudžiamojo kodekso 47, 272, 273, 281, 284 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 176(1) ir 273(1) straipsniais įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.422913?jfwid=-w3jfe1s8z> [žiūrėta 2019 m. vasario 27 d.]
1019. Baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 6, 23, 25, 37, 46, 48, 55, 65, 74, 75, 77, 78, 79, 82, 90, 92, 93, 95, 97, 172, 175, 187, 189, 208, 212, 257, 263, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo nauju 271(1) straipsniu bei 39 ir 243 straipsnių išbraukimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. 2003, IXP-2321 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.205802?positionInSearchResults=208&searchModelUUID=a0d9c5ef-fef5-480c-9b8a-b4c6d9eb5d35> [žiūrėta 2019 m. kovo 26 d.]
1020. Baudžiamojo kodekso 199, 259 ir 260 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIII P-437(2) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/9b581920d0f011e782d4fd2c44cc6>

7af?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=ca621a1b-5bec-4b77-bd11-ad7292fdf22e [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.].

1021. Baudžiamojo kodekso 259 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIVP-96 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/209811e0396111eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=13&searchModelUUID=0cfd8006-05cf-47a7-8dbb-0738eebe7723> [žiūrėta 2021 m. kovo 20 d.].

4.2. Internetinės publikacijos ir leidiniai

1022. *Black's Law Dictionary*. Eight edition. (2007). St. Paul, Minn.: West Publishing Co.
1023. Cambridge dictionary [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/surety> [žiūrėta 2022 m. spalio 7 d.].
1024. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis;jsessionid=89CA68E8A8E1E78984E581376D9B850D> [žiūrėta 2021 m. kovo 14 d.].
1025. Fair Trials (2017). The Disappearing Trial. Towards a right-based approach to trial waiver systems“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf> [žiūrėta 2022 m. sausio 20 d.]
1026. *Jungtinis lotynų-lietuvių kalbų žodynas nuo XVII iki XXI amžiaus*. Vilniaus universiteto Filologijos fakultetas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.thesaurus.flf.vu.lt/>>.
1027. Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Traukti> [žiūrėta 2021 m. kovo 14 d.].
1028. Merriam-Webster [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cancel%20culture> [žiūrėta 2022 m. sausio 20 d.]
1022. Pėstininkas, A. (2020). Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Publikacija portale Teisė.pro [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2020/12/11/atleidimas-nuo-baudziamosios-atsakomybes-pagal-laidavima/>. [žiūrėta 2021 m. vasario 21 d.]
1029. Sinkevičius, V. (2020). *Teisėjų tarybos diskrecijos ribos*. Publikacija, parengta pranešimo, skaityto Lietuvos Respublikos Seime 2020 m. spalio 23 d. vykusioje tarptautinėje mokslinėje-praktinėje

- konferencijoje Konstitucijos dienai paminėti, pagrindu portale Teisė.pro [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2020/10/28/v-sinkevicius-teisejutybos-diskrecijos-ribos/>. [žiūrėta 2021 m. vasario 18 d.]
1030. Smetona, A. (2021). Veiklas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.smetona.lt/vlkm/veiksmgk/veikslas/> [žiūrėta 2021 m. kovo 14 d.].
1031. *Tarptautinių žodžių žodynas* (1985). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
1032. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (2015). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, XXIV.
1033. Visuotinė lietuvių kalbos enciklopedija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/veikslas/> [žiūrėta 2021 m. kovo 14 d.].

4.3. Žiniasklaidos pranešimai

1033. BNS publikacija portale Delfi: „Advokatas nuteistas dėl prekybos poveikiu“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/law/advokatas-nuteistas-del-prekybos-poveikiu.d?id=79763457> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1034. BNS publikacija portale Delfi: „Teismas paliko galioti nuosprendį dėl korupcijos Migracijos departamente“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/law/teismas-paliko-galioti-nuosprendi-del-korupcijos-migracijos-departamente.d?id=72788728> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1035. BNS publikacija portale Delfi: „Teismui perduota buvusio Raseinių savivaldybės direktoriaus Ačo byla“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/teismui-perduota-buvusio-raseiniu-savivaldybes-direktoriaus-aco-byla.d?id=89139231> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1036. LNK žinių 2020 m. rugpjūčio 28 d. reportažas: „Teisėjai apgynė girtą vairavusį kolegą“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lnk.lt/video/zinios-teisejai-apgyne-girta-vairavusi-kolega/106211> [žiūrėta 2021 m. vasario 18 d.]
1037. Portalo 15min publikacija: „Griežta atsakomybė girtuoklių prie vairo negąsdina“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/griezta->

- atsakomybe-girtuokliu-prie-vairo-negasdina-59-1355522?copied
[žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1038. Portalo 15min publikacija: „Kaip girtiems „išvairuoti“ be teistumo: Vievio gyventojai – teismo malonė“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/kaip-girtiems-pasiseka-ivairuoti-be-teistumo-vairuotojai-is-vievio-teismo-malone-59-1578286?copied> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1039. Portalo 15min publikacija: „Vilniaus verslininkė Gretai Vaitkutė-Kaikarienė visureiği vairavo girta, bet teismas bylą nutraukė“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<https://www.15min.lt/vardai/naujiena/lietuva/vilniaus-verslininke-greta-vaitkute-kaikariene-visureigi-vairavo-girta-bet-teismas-byla-nutrauke-1050-958422?copied> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1040. Portalo Alfa.lt publikacija: „Beveik 4 prom. pripūtusi vairuotoja vežėsi dvi paaugles: labai reikėjo į „Hesburger“ pavalgyti“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/aktualijos/teismai/beveik-4-promiles-priputusi-vairuotoja-vezesi-dvi-paaugles-labai-reikejo-i-hesburger-pavalgyt/240175/> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1041. Portalo Alfa.lt publikacija: „Buvęs teisingumo ministras bus teisiamas dėl turto išvaistymo“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/straipsnis/50431893/buves-teisingumo-ministras-bus-teisiamas-del-turto-issvaistymo/> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1042. Portalo autobanas.lt publikacija: „Baudžiamoji atsakomybė neblaivių vairuotojų negasdina – gelbsti laidavimas“ [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.autobanas.lt/baudziamoji-atsakomybe-neblaiviu-vairuotoju-negasdina-gelbsti-laidavimas/> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1043. Portalo Delfi publikacija: „Apie girtus vairuotojus ir jiems iškeltas bylas: kur link suka teismų praktika?“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/law/apie-girtus-vairuotojus-ir-jiems-iskeltas-bylas-kur-link-suka-teismu-praktika.d?id=77907097> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1044. Portalo Delfi publikacija: „Kodėl pripūsti 1,51 promilės vairuojant ir gailėtis yra naudingiau nei išgerti mažiau“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kodel-pripusti-1-51-promiles-vairuojant-ir-gailėtis-yra-naudingiau-nei-igerti-maziau.d?id=73432608> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1045. Portalo Delfi publikacija: „Net 119 bylų vilkinęs prokuroras triumfuoja: jokios atsakomybės“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- <https://www.delfi.lt/news/daily/law/net-119-byly-vilkines-prokuroras-triumfuoja-jokios-atsakomybes.d?id=64925991> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1046. Portalo Delfi publikacija: „Net 2,4 promiles pripūtusi ir avariją padariusi buvusi teisėja išvengė atsakomybės – byla nutraukta“ [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/law/net-2-4-promiles-priputusi-ir-avarija-padariusi-buvusi-teiseja-ivsenge-atsakomybes-byla-nutraukta.d?id=84432841> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1047. Portalo Delfi publikacija: „Teismų akibrokštas: milžiniškus vaikų pornografijos kiekius sukaupęs kaunietis išvengė bausmės“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/law/teismu-akibrokstas-milziniskus-vaiku-pornografijos-kiekius-sukaupes-kaunietis-ivsenge-bausmes.d?id=85855023> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1048. Portalo lrytas.lt publikacija: „Gėdinga spraga įstatyme: girtas vairuotojas išsisuko, ir tokių bus tūkstančiai“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/auto/naujienos/2017/01/12/news/gedinga-spraga-istatyme-girtas-vairuotojas-issisuko-ir-tokiu-bus-tukstanciai-689379> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1049. Portalo lrytas.lt publikacija: „Kelyje lietuvę prazudžiusi latvė iš balos išlipo sausa: teismo širdį sušvelnino viena aplinkybė“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/nelaimes/2021/12/08/news/kelyje-lietuve-prazudziusi-latve-is-balos-islipo-sausa-teismo-sirdi-susvelnino-pradedanciosios-vairuotojos-statusas-21646344> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1050. Portalo lrytas.lt publikacija: „Į alkoholio spąstus patekusio teisėjo poelgis pribloškė jo kolegas“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2021/06/03/news/i-alkoholio-spastus-patekusio-teisejo-poelgis-pribloske-jo-kolegas-19602035> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1051. Portalo lrytas.lt publikacija: „Pėsčiųjų perėjoje Klaipėdoje mirtinai moterį sužalojęs gydytojas išvengė baudžiamosios atsakomybės“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/nelaimes/2022/01/28/news/pesciuju-perejoje-klaipedoje-mirtinai-moteri-suzalojes-gydytojas-ivsenge-baudziamosios-atsakomybes-22188789> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]

1052. Portalo lrt.lt laida „Radijo byla. Kokiais atvejais galimas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą? “ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000148074/radijo-byla-kokiais-atvejais-galimas-atleidimas-nuo-baudziamosios-atsakomybes-pagal-laidavima>. [žiūrėta 2021 m. vasario 21 d.]
1053. Portalo lrt.lt publikacija: „Neblaivių vairuotojų istorijos sukėlė klausimų dėl baudų dydžio: kodėl toks poelgis Stonkui gali kainuoti 3, 4, o Mildažytei net 17 tūkst. eurų?“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/eismas/7/1575872/neblaiviu-vairuotoju-istorijos-sukele-klausimu-del-baudu-dydzio-kodel-toks-poelgis-stonkui-gali-kainuoti-3-4-o-mildazytei-net-17-tukst-euru> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]
1054. Portalo tv3.lt publikacija: „19-metis vilnietis viską prisimena iki šiol: už 0,3 gramų žolės buvau kaip didžiausias nusikaltėlis“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.tv3.lt/naujiena/video/19-metis-vilnietis-viska-prisimena-iki-siol-uz-0-3-gramu-zoles-buvau-kaip-didziausias-nusikaltelis-n1071746> [žiūrėta 2022 m. sausio 17 d.]

4.4. Kiti šaltiniai

1055. 2020 m. Lietuvos teismų veiklos rezultatai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismai2021-g.pdf> [žiūrėta 2021 m. lapkričio 17 d.]
1056. Bangaloro teisėjų etikos principai. Priimti 2002 m. lapkričio 25–26 d. teismų pirmininkų posėdyje, vykusiame Taikos rūmuose, Hagoje [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/apie-komisija/182>>. [žiūrėta 2021 m. vasario 14 d.]
1057. Internetinis portalas, siūlantis teisines atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą paslaugas: <https://laidavimas.lt/>
1058. Laidavimo raštas (1662). Vilniaus universiteto bibliotekos archyvas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://kolekcijos.biblioteka.vu.lt/islandora/object/atmintis%3AVUB01_000387059#00001>.
1059. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos 2018 m. rugsėjo 10 d. antikorporcinio vertinimo išvada Nr. 4-01-6982 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/2018/atleisti-nuo->

baudziamosios-atsakomybes-ar-bausmes-neturetu-buti-laikomi-nepriekastingos-reputacijos:2560 [žiūrėta 2021 m. balandžio 13 d.]

1060. ŠVENTASIS RAŠTAS. Ekumeninis leidimas (1999). Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija.

1061. Teisėjų tarybos 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarimas Nr. 13P-85-(7.1.2) „Dėl nepatarimo Respublikos Prezidentui atleisti Mindaugą Striauką iš Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėjo pareigų savo poelgiu pažėminus teisėjo vardą“.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

„Laidavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje“. 2019 m. rugsėjo 23 d. publikuota VU Teisės fakulteto žurnalo „Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė“ 112 tome.

„Laidavimo samprata“. 2022 m. liepos 5 d. publikuota VU Teisės fakulteto žurnalo „Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė“ 123 tome.

TARPTAUTINIŲ MOKSLINIŲ RENGINIŲ, KURIUOSE PRISTATYTI TYRIMO REZULTATAI, SĄRAŠAS

2019 m. gegužės 9–11 d. mokslinių tyrimų rezultatų pagrindu pristatytas pranešimas tema „*Release from criminal liability on bail as a solution of criminal conflict*“ tarptautinėje doktorantų konferencijoje AFM Krokuvos universitete, Lenkijoje.

2021 m. sausio 28–29 d. vykusiame ECLAN tarptautiniame doktorantų seminare „The Significance of EU Criminal Law in the 21st Century: The Need for Further Harmonisation or New Criminal Policy?“ mokslinių tyrimų rezultatų pagrindu skaitytas pranešimas „*Bail as Social phenomena’s Applicability in Legal Liability Forms*“.

PRIEDAI

EKSPERTŲ APKLAUSOS ANKETOS FORMA

Vardas, Pavardė*	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	
Aukštojo mokslo įstaiga	
Teisinė profesija	
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	
Mokslinių interesų sritis	

Klausimai ekspertams:

1. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą Lietuvoje galiojusioje baudžiamojoje teisėje atsirado 1961 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus 1961 m. birželio 26 m. priimtam Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodeksui (toliau – 1961 m. BK), kuris, kaip ir kitose Tarybų Sąjungos respublikose, buvo parengtas pagal 1960 m. spalio 27 d. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Po Sovietų Sąjungos griūties, kuriant jau nepriklausomų valstybių baudžiamuosius įstatymus, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą buvusiose TSRS respublikose buvo panaikintas (Lietuvoje tai padaryta 1995 metais).

Skirtingai nei daugelyje kitų buvusių TSRS respublikų, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą į Lietuvos baudžiamąją teisę buvo grąžintas 2000 m. rugsėjo 26 d. priėmus naująjį BK.

Kokia (-os), Jūsų nuomone, buvo pagrindinė (-s) priežastis (-ys), lėmusi (-os) tokios atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšies – laidavimo – įtvirtinimą nepriklausomos Lietuvos baudžiamojoje teisėje?

Atsakymas:

2. Palyginti su senuoju (sovietiniu) reguliavimu, esminis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą reguliavimo pokytis naujajame BK – kitokia laiduotojo koncepcija. Pagal 1961 m. BK 53 straipsnį, nusikalstamą veiką padaręs asmuo pagal laidavimą galėdavo būti perduodamas visuomeninėms organizacijoms ar darbo žmonių kolektyvui, t. y. juridiniam asmeniui (grupei asmenų). Pagal dabartinio BK 40 straipsnio 3

*Pildyti neprivaloma

dalį, laiduoti už kaltininką gali kaltininko tėvai, artimieji giminaičiai ar kiti teismo pasitikėjimo verti asmenys.

Kodėl, Jūsų nuomone, asmeniu, galinčiu laiduoti už nusikalstamą veiką padariusį asmenį, buvo pasirinktas kaltininkui artimas fizinis asmuo? Kas galėjo paskatinti įstatymų leidėją pasirinkti būtent tokią laiduotojo formą (pavyzdžiui, kitų Lietuvoje ar užsienyje taikomų panašių institutų reguliavimo adaptavimas)?

Atsakymas:

3. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą atveju, specialiosios prevencijos tikslų – kaltininko pasitaisymo, kad šis ateityje nebedarytų naujų nusikalstamų veikų – siekiama ne nusikalstamą veiką padariusio asmens baudimu, bet jo buvimu teismo pasitikėjimo verto, kaltininkui autoritetingo asmens žinioje ir priežiūroje. Vienas svarbiausių asmens tinkamumo būti laiduotoju vertinimo kriterijų – šio asmens galimybės daryti realią teigiamą įtaką kaltininkui.

Nepaisant to, laiduotojas paprastai neturi jokių specialių žinių, pasirengimo ar patirties nusikalstamas veikas padariusių asmenų pataisymo / priežiūros srityje. Be to, laiduotojas kaip kaltininko artimasis gali būti neobjektyvus jo atžvilgiu, t. y. būti labiau tolerantiškas netinkamam kaltininko elgesiui ir, pavyzdžiui, nenorėdamas bloginti jo teisinės padėties, nesikreipti dėl laidavimo panaikinimo.

Ar BK 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas laiduotojas gali pasiekti šiuo institutu siekiamų tikslų?

Atsakymas:

4. Priėmus sprendimą dėl nusikalstamą veiką padariusio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, valstybė laiduotojui tarsi perduoda savo pareigą paveikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir vykdymo etape iš esmės nedalyvauja. Teisinio reguliavimo, kuris laidavimo laikotarpiu nustatytų bent minimalų valstybės (jos institucijų) dalyvavimą laidavimo teisiniuose santykiuose, nėra. Laiduotojui paliekama visiška diskrecija savarankiškai spręsti dėl „įtakos“ kaltininkui darymo ir būdų – nei laiduotojui, nei kaltininkui neteikiama metodinė pagalba, instrukcijos ar kita informacija, kaip laidavimo laikotarpiu turėtų elgtis laiduotojas / kaltininkas, kokių tikslų siekti, koku būdu turėtų pasireikšti teigiamos įtakos kaltininkui darymas ir pan. Valstybė taip pat neatlieka laiduotojo teigiamos įtakos

kaltininkui darymo monitoringo, jo veikla nėra prižiūrima, jis nėra niekaip ir niekam atskaitingas.

Ar, Jūsų nuomone, pagrįsta, kad nusikalstamą veiką padariusio asmens pataisymo funkcija yra perduodama tretiesiems, tam specifinių įgūdžių neturintiems asmenims? Ar valstybė (jos institucijos) tokiais atvejais turėtų kaip nors dalyvauti tokioje veikloje? Ar egzistuojantis teisinis reguliavimas negali sudaryti prielaidų formalaus teisingumo vykdymui?

Atsakymas:

5. Baudžiamajame įstatyme įtvirtintos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės normos (BK 36, 37, 38, 39, 40 straipsniai) *expressis verbis* nurodo, kad nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas „asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą“. Todėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimas gali būti sprendžiamas tik pripažinus, jog asmuo yra kaltas dėl jam inkriminuotos nusikalstamos veikos padarymo. Konstitucinės nekaltumo prezumpcijos nuostatos (Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucijos) 31 straipsnio 1 dalis) bei konstitucinis lygybės įstatymui principas (Konstitucijos 29 straipsnis) reikalauja, kad kiekvienoje byloje asmens kaltumo klausimas būtų sprendžiamas pagal tas pačias procesines taisykles, o teisingumą gali vykdyti tik teismai (Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis).

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 212 straipsnio 6 punktą, ikiteisminis tyrimas gali būti nutraukiamas įtariamąjį atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Sprendimą dėl tokio ikiteisminio tyrimo užbaigimo priima ikiteisminio tyrimo teisėjas, kuris patvirtina tyrimui vadovaujančio prokuroro nutarimą (BPK 214 straipsnio 2 dalis). BPK nereguliuoja, kaip turi būti atliekamas prokuroro nutarimo patvirtinimo procesas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus konsultacijoje teismams Nr. B3-272 nurodyta, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas patvirtinti prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo gali būti išreikštas tiek rezoliucija, tiek motyvuota nutartimi.

Dabartiniu BPK reguliavimu, sprendžiant klausimą dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos ir dėl asmens kaltės nusikalstamos veikos padarymu, „tradicinio“ teismo nagrinėjimo atsisakoma, o bylos nutraukimo ir asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimai gali būti išsprendžiami

rašytinio proceso būdu, atitinkamiems ikiteisminio tyrimo subjektams savarankiškai įvertinant bylos medžiagą.

Ar baudžiamajame įstatyme vartojama sąvoka „padaręs nusikalstamą veiką“ *per se* neužkerta kelio tokį klausimą išspręsti ikiteisminio tyrimo etape ir atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą taikyti kaip baudžiamojo proceso užbaigimo formą?

Atsakymas:

Ar, Jūsų nuomone, šiuo metu galiojanti ikiteisminio tyrimo nutraukimo tvarka, kai tyrimas pabaigiamas prokuroro nutarimu nutraukti ikiteisminį tyrimą ir perduoti įtariamąjį pagal laidavimą, kuri patvirtina ikiteisminio tyrimo teisėjas, yra suderinama su nekaltumo prezumpcijos, teisingumo vykdymo, teisingo (sąžiningo) proceso principais?

Atsakymas:

NUASMENINTI EKSPERTŲ ATSAKYMAI Į APKLAUSOS KLAUSIMUS

Ekspertas Nr. 1

Vardas, Pavardė	
Mokslinis laipsnis ir (ar) pedagoginis vardas	Socialinių mokslų (teisė) daktaras, profesorius
Aukštojo mokslo įstaiga	Vilniaus universitetas
Teisinė profesija	Dėstytojas, teisėjas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	33 metai
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamoji teisė

1. Siekiant numatyti įvairesnes atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kad galima būtų įvykdyti teisingumą.

2. Manau, kad kitų valstybių patirtis.

3. Manau, kad ne. Tai yra fikcija.

4. Aš apskritai manau, kad toks institutas nereikalingas, tai yra senojo BK reliktas, kai galiojo socialistinė santvarka su didžiule darbo kolektyvų įtaka visoms gyvenimo sritims.

5. Aš manau, kad ne.

Manau, kad suderinama su šiais principais, tik šis institutas abejotinas jo tikslingumo aspektu.

Ekspertai Nr. 2 ir Nr. 3 (pateikti bendri atsakymai)

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Profesorius, mokslų daktaras Docentė, mokslų daktarė
Aukštojo mokslo įstaiga	MRU, VU
Teisinė profesija	Advokatas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	20 metų
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamoji teisė

1. Lietuvos baudžiamojoje teisėje nėra naujas ar iš kitų valstybių baudžiamosios teisės „nusižiūrėtas“, nukopijuotas institutas, taigi tai buvo

lyginamosios teisėtyros, teisinio reguliavimo rezultatas. Paminėtina, kad 1999 m. Lietuvos Respublikos Seimui pateikto baudžiamojo kodekso projekto IX skyriuje „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, bausmės ir bausmės pakeitimas“ šis diskrecinis bylos nutraukimo pagrindas (Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą) nebuvo numatytas. Reikia manyti, kad įstatymų leidėjui turėjo įtakos lygtinio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas, kurį jis gerokai „patobulino“. Pvz., 1928 m. priimtas „Lygtinio nuteisimo įstatymas“ (žr. Vyriausybės žinios“, 1928, Nr. 284), toks atleidimas yra galimas Lenkijoje (Kodeks karny Art. 66), Vokietijoje (Strafgesetzbuch, § 56 Strafausssetzung) ir kt. Įstatymų leidėjas BK numatė bendruosius ir specialiuosius nepilnamečių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindus, tačiau jaunų asmenų (18-21 metų amžiaus) atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nebuvo numatytas. Galima daryti prielaidą, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą ir buvo skirtas jauniems asmenims, už kuriuos laiduotų (pateikdami raštišką prašymą) tėvai, artimi giminaičiai ar kiti pasitikėjimo verti asmenys. Psichologai teigia, kad perėjimas iš nepilnametystės į suaugusiųjų raidos fazę vyksta palaipsniui, todėl į šio proceso sukeltas gyvenimo situacijos ir problemas galima reaguoti atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Mūsų baudžiamosios teisės moksle tokie asmenys neturi nusistovėjusio termino. Užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose ir moksliniuose darbuose vartojamos sąvokos „jauni suaugusieji“ arba „jauni pilnamečiai“ (angl. – young adult, vok. – Heranwachsender (Vokietijoje), junger Erwachsener (Austrijoje), pranc. – jeune adulte ir t. t.).

Be to, įstatymų leidėjas vadovavosi baudžiamosios represijos ekonomiškumo, proporcingumo, humanizmo, teisingumo ir kt. principais.

2. Tai visų pirma siejasi su padarytos nusikalstamos veikos pavojingumu, kaltininko asmenybe ir laiduotojo asmenybe. Antra, po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo buvo pripažinta, kad kolektyvinė atsakomybė už laiduojamą asmenį negalima, kadangi ji nepasiteisino jau ir sovietiniais metais. Perėjus prie šiuolaikinės neoklasicizmo doktrinos, kurioje svarbią vietą užima kaltininko asmenybinių orientacijų korekcijos (pataisymo) doktrina, atsakyma bet kokių „kolektyvinių įsipareigojimų perauklėti ir pataisyti“ asmenį. Baudžiamojoje teisėje pabrėžiamas asmens individualios atsakomybės principas. Trečia, kriminologijos mokslas įrodė, kad nusikaltusio asmens „perauklėjimas“ yra neįmanomas nepažeidžiant pagrindinių asmens teisių ir laisvių. Šiandien asmens integracija, jo

resocializacija yra pripažįstama visose pokomunistinėse šalyse, nors ir skirtingai ją plėtojant bei interpretuojant. Ketvirta, tikriausiai buvo manoma, kad būtent artimas fizinis asmuo geriausiai gali žinoti teisiąsias vertybines orientacijas ir pomėgius, taip pat gali numatyti kryptingas socialines, pedagogines, psichologines ar kitas priemones įgalinančias konkretų asmenį sulaukyti nuo naujų nusikalstamų veikų padarymo. Penkta, šis institutas fokusuojasi į kaltininko asmenį ir jo tolesnę integraciją į visuomenę.

3. Jūsų argumentai dėl laiduotojo tinkamumo yra pagrįsti, tačiau teismui paliekama diskrecija motyvuotai apsispręsti tiek dėl asmens atleidimo, tiek ir dėl atsisakymo atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Teismas privalo įvertinti ar asmuo, kuris galimai bus laiduotojas yra vertas pasitikėjimo ir darys teigiamą įtaką kaltininkui. Paprastai atsižvelgiama į asmenines laiduotojo savybes, jo veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui, taip pat jo charakteristiką ir kitus duomenis, pvz., argumentus, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas. Be to, svarbus laiduotojo požiūris į kaltininko padarytą veiką, jos pavojingumą. Dažnai laiduotojas gyvena ar dirba kartu su laiduojamuoju, gerai žino kaltininko įpročius, laisvalaikio praleidimo vietą ir pobūdį, o svarbiausia, dar neprarado emocinio ryšio su laiduojamuoju ir tarpusavio pagarbos. Jų santykiai leidžia tikėtis pozityvių rezultatų. Kartu šis baudžiamosios teisės institutas padeda nusikalstamas veikas padariusiems asmenims išlaikyti šeiminius, visuomeninius, profesinius ir kitokius ryšius, kurie yra ne tik svarbi bendražmogiška vertybė, bet kartu ir esminis nusikalstamų veikų recidyvo prevencijos veiksnys.

4. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės laiduojant už prasikaltusį asmenį yra ir savotiškas valstybės kompromisas. Tokiu būdu siekiama spręsti ir kitus baudžiamosios politikos uždavinius: sumažinti teisėsaugos institucijų darbo krūvį ir racionaliai naudoti biudžeto lėšas, sutrumpinti ikiteisminio baudžiamųjų bylų tyrimo terminus, paskatinti nusikaltusius asmenis bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis, raginti juos savanoriškai atlyginti padarytą žalą. Valstybės institucijų dalyvavimas laiduotojo veikloje tik „pabrangintų“ laidavimo procesą, nes nestacionarių priemonių plėtra ir panaudojimas reikalauja specialistų parengimo, jų darbo vietų plėtos, atlyginimo kaštai ir t. t. Kišimasis į laiduotojo veiklą sukeltų nereikalingos įtampos tarp laiduotojo ir kaltininko bei trečiųjų asmenų, bandančių sureguliuoti artimų žmonių santykius. Laiduotojais paprastai yra pasitikima ir jiems atveriami patys slapčiausi žmogaus asmeninio gyvenimo aspektai. Resocializacijos idėja išplaukia iš reikalavimo gerbti žmogaus orumą. Asmens

kaltė šiuo atveju nereikalauja bausmės ir nuolatinės kontrolės. Laikas atsakyti atpildo teorijos, kai kiekvienas nusikalstamos veikos padarymas būtinai turi lemti griežčiausias poveikio priemones. Nuo formalaus teisingumo vykdymo iš dalies apsaugo BK 40 straipsnio 7 ir 8 dalys.

5. Baudžiamasis procesas gali būti užbaigtas teismo baudžiamuoju įsakymu ir tais atvejais, kai asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (BK 40 straipsnis). Baudžiamojo persekiojimo institucijų pareiga baudžiamąjį procesą pradėti dėl kiekvienos paaiškęjusios nusikalstamos veikos. Taip siekama užtikrinti asmenų lygybę prieš įstatymą ir užkirsti kelią įvairioms, nedalykiniais argumentais paremtoms manipuliacijoms baudžiamąja procesine galia, t. y. draudžiama piktnaudžiauti baudžiamuoju procesu. Baudžiamojo proceso pabaiga sietina su pakankamai plačiu spektru baudžiamojo persekiojimo tikslingumo principą išreiškiančiu diskreciniu baudžiamojo proceso pabaigimo pagrindu. Pasibaigus procesui, atleistam pagal laidavimą asmeniui negali būti kildinamos jokios neigiamos teisinės pasekmės.

Pabrėžtina, kad teisėtumo principas nustato ne tik baustino elgesio ribas, bet ir lygiai taip pat baudžiamojo persekiojimo būtinumo apribojimus. Kaltės nustatymas privalo vykti pagal tam tikrą proceso tvarką ir tai gali padaryti tik teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį. Asmens kaltumo nustatymas turi būti galutinis bylos nagrinėjimo rezultatas. Nekaltumo prezumpcijos taisyklė greta subjektyviosios asmens teisės užtikrina bylos nagrinėjimo eigos funkcionalumą. Nepabaigus tyrimo prokuroro nutarimu asmuo turi galimybę naudotis įstatyme numatytais procesinėmis garantijomis ir su tuo susijusiomis teisėmis.

Ekspertas Nr. 4

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Profesorius daktaras (prof. dr.)
Aukštojo mokslo įstaiga	MRU
Teisinė profesija	Teisėjas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	28 metai
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamosios teisės normų aiškinimo ir taikymo problemos

1. Ši priešastis, manau, yra BK kūrėjų siekis įtvirtinti didesnę nerepresinių teisinių priemonių sąrašą ir sudaryti sąlygas kalinių skaičiaus mažėjimui, nerimas dėl neracionalios baudžiamosios politikos.

2. Tokį pasirinkimą lėmė siekis suderinti laidavimo institutą su realybe. Darbo kolektyvų išgalvota reikšmė nuėjo į praeitį kartu su Tarybų Sąjunga. Įtaka asmeniui realiai gali daryti tik konkretūs žmonės, o ne organizacijos ir kolektyvai. Be to, laiduotoju gali būti paskirtas ne tik artimas, bet ir kitas teismo pasitikėjimo vertas asmuo, pvz., darbdavys, tiesioginis vadovas, šiaip kartu dirbantis autoritetingas žmogus.

3. Gali. Bet ne viskas priklauso nuo laiduotojo. Rezultato galima pasiekti tik tada, kai pats pažeidėjas suinteresuotas nekartoti klaidos. Laidavimo institutas – tai tik šansas, pagrįstas pasitikėjimu pačiu pažeidėju.

4. Laidavimo institutas „gyvas“ dėl to, kad nėra pernelyg formalizuotas ir brangus. Valstybė turi ribotus resursus. Pernelyg didelė pažeidėjo kontrolė gali lemti, kad niekas nenorės būti atleistas nuo atsakomybės. Jei teismas mano, kad asmeniui reikia didesnės „globos“, jis skiria laisvės atėmimo atidėjimą. Nereikia pamiršti ir baudžiamojo poveikio priemonių instrumento, per kurį gali būti užtikrintas individualus poveikis asmeniui, atleistas nuo atsakomybės pagal laidavimą.

5. Sąvoka „padaręs nusikalstamą veiką“ apskritai nėra tinkama reguliuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą. Net ir tuo atveju, kai laidavimą taiko bylų išnagrinėjęs teismas, kyla abejonė, ar toks asmuo pagal Konstituciją gali būti laikomas padariusiu nusikalstamą veiką, jau nekalbant, kai tai daroma ikiteisminio turimo metu. Mano nuomone, netinkama yra ir nuostata, kad asmuo pripažįstamas kaltu. Teisinėje valstybėje nustačius nusikalstamos veikos padarymo faktą, asmens kaltumą, gali būti keliamas klausimas dėl pažeidėjo atleidimo nuo bausmės, bet ne nuo atsakomybės. Nusikalstamą veiką padaręs kaltas asmuo be atsakomybės – tai prieštarauja teisinės valstybės idėjai. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas yra nelogiškas ir tuo, kad tokiam asmeniui vis dėlto realiai atsakomybė taikoma – baudžiamojo poveikio priemonės, kai kurios pakankamai drastiškos. Pvz., šiandien girtas už vairo pagautas asmuo dažnai atleidžiamas nuo atsakomybės pagal laidavimą, tačiau konfiskuojamas jo automobilis ar jo vertė. Kaltumas ir baudžiamojo poveikio priemonių mišinys – tai iš tikrųjų nėra joks atleidimas nuo atsakomybės. Realiai tai atleidimas tik nuo teistumo. Taigi pavadinimas prieštarauja turiniui.

Nesuderinama. Aš manau, kad materialiojoje baudžiamojoje teisėje apskritai nėra vietos jokiam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutui. Jis prieštaringas. Pripažintas kaltu, bet nenuiteistas. Atleistas nuo atsakomybės, bet pritaikytos baudžiamojo poveikio priemonės. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas, mano nuomone, turi būti reformuotas į procesinį bylos nutraukimo institutą su galimybe skirti prevencinio pobūdžio priemonės. O materialiojoje baudžiamojoje teisėje turėtų likti atleidimas nuo bausmės institutas įskaitant probaciją. Atleidimas nuo bausmės institutas suderintas su asmens kaltumu, nuostata, kad teisingumą vykdo tik teismas, jis atitinka visus konstitucinės, baudžiamosios ir baudžiamojo proceso principus. O atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės institutas, nors ir atlieka labai teigiamą humanišką funkciją, visada kels abejonių dėl savo teisinės prigimties.

Ekspertas Nr. 5

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Profesorius daktaras (prof. dr.)
Aukštojo mokslo įstaiga	VDU
Teisinė profesija	
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	20 metų
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamoji teisė, ES baudžiamoji teisė, teisininkų etika

1. Ieškota būdų kaip modernizuoti baudžiamąjį kodeksą ir Lietuvos baudžiamąją politiką, kad ji atitiktų šiuolaikinę sampratą, t. y. kad ji būtų diferencijuota, humaniškesnė, atitiktų proporcingumo, teisingumo ir kt. principus. Laidavimo institutu, kaip ir kai kuriais kitais, buvo įtvirtintos platesnės baudžiamojo įstatymo funkcijos, suteikiant daugiau galimybių pirmą kartą prasikaltusiam asmeniui likti visuomenėje, ir taip įgyvendinama individualios prevencijos funkcija.

2. Kokio konkretaus tikslo siekė kodekso rengėjai atsakyti matyt negalėčiau, nes kodekso rengime nedalyvavau. Tiek kiek galima spręsti iš mokslinių publikacijų- tai viena iš humaniškesnę baudžiamąją politiką formuojančių nuostatų, nes ir pastaruoju metu remiantis mokslininkų publikacijomis bei EŽTT sprendimais Lietuva vis dar garsėja dideliu kalinių skaičiumi ir netinkamomis jų buvimo sąlygomis bei gana griežta baudžiamąja politika. Mąstant logiškai, savaimė, tam, kad būtų galima už kažką laiduoti, matyt

reikia tą žmogų ir gerai pažinoti, ir turėti galimybes jį prižiūrėti/kontroliuoti. Matyt šios priežastys galėjo nulemti tokį teisinį reguliavimą.

3.Sunku vienareikšmiškai atsakyti. Esamas supaprastintas baudžiamasis procesas, kuomet daugeliu atvejų teisėjas gyvai nemato nei laiduotojo, nei asmens už kurį laiduojama, o tik dokumentus, jau savaime gerokai apsunkina tinkamą laidavimo instituto funkcionavimą. Dar labai daug priklauso matyt ir nuo ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokuroro kompetencijos, jų psichologinio pasirengimo ir gebėjimo parinkti tinkamą laiduotoją ir žinoma, konkretaus asmens, paskirto laiduotoju autoritetingumo bei gebėjimo daryti poveikį teisiamajam ir žinoma paties prasikaltusio asmens asmenybės ir aplinkybių, dėl kurių buvo įvykdyta nusikalstama veika bei noro likti visuomenėje. Iš dalies galima sutikti su anketos rengėjo pozicija, kad asmenims, neturintiems specialių žinių gali būti sudėtinga kontroliuoti asmenį, tačiau kita vertus neretai įvairiose tarnybose dirbantys asmenys taip pat dirba nekokybiškai, „daugiau valdiškai ir formaliai“, gali taip pat piktnaudžiauti savo valdžia, įtaka ir paminti bet kokią žmogiškumą. Viskas priklauso nuo konkretaus parinkto žmogaus ir jo dermės su nusikaltusiu asmeniu. Ką esamas procesas vargiai gali tinkamai užtikrinti.

4.Manytina, kad bent minimali kontrolė ir kažkokia tarnyba (ar bent pvz. psichologas) turėtų dalyvauti tiek sprendžiant dėl laiduotojo parinkimo ir skyrimo, tiek ir laidavimo eigoje. Manytina kad turėtų vykti bent vienas realus teismo posėdis (tegul ir jau parinkto laiduotojo patvirtinimo), nes kaip bebūtų dėl asmens tinkamumo būti vertu pasitikėjimo sprendžia (o ne tik tvirtina pagal pateiktus popierius) teismas kaip institucija. Tam turėtų įvertinti, kokios priežastys nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir atitinkamai nustatyti kaip ir kokių būdu bus siekiama asmens elgesį koreguoti bei nustatyti laiduoti sutikusiam asmeniui tam tikras pareigas- pvz. pradžioje kartą per savaitę, vėliau kartą į mėnesį teikti kažkokias ataskaitas, kartu su prasikaltusiu asmeniu kažkur lankytis ir kt., t. y. tokio pobūdžio sprendimų priėmime turi dalyvauti įvairios tarnybos ir specialistai, kurie vėliau ir eigoje turėtų padėti laiduotojui tinkamai vykdyti savo funkcijas.

5.Savaime tai, kad procesas tokio pobūdžio bylose yra supaprastintas, yra gerai vertinant iš atskirų baudžiamojo. proceso principų kaip ekonomiškumas, koncentruotumas ir kt. ir toks formatas laikytinas iš esmės tinkamu (su ankstesniam atsakyme detalizuota išlyga dėl vieno teismo posėdžio reikalingumo). Manytina, kad toks proceso užbaigimas sąlyginai laikytinas baudžiamojo proceso užbaigimo forma, nes būtina įvertinti tai, kad asmens atleidimas pagal laidavimą yra sąlyginė atleidimo nuo

baudžiamosios atsakomybės forma ir pažeidus nustatytas sąlygas ikiteisminis tyrimas gali būti atnaujintas.

Įvertinus laidavimo instituto specifiką ir tikslus, baudžiamojo proceso ekonomiškumo ir koncentruotumo principus laikytina, kad įvardyti principai iš esmės nepažeidžiami- kadangi laidavimo institutas iš esmės taikomas prasikaltusio asmens iniciatyva, jam prisipažinus, padengus žalą ir kt., kas savaime rodo, kad nusikalstama veika buvo įvykdyta. Priešingai, jeigu asmuo nekaltas, jis turi visas procesines galimybes, kad jo byla būtų nagrinėjama teisme laikantis visų procesinių taisyklių. Esminis šio instituto trūkumas yra tai, kad nėra reikalaujama bent vieno „gyvo teismo posėdžio“, kuriame teismas turėtų ir nuspręsti ar skirti laiduotoją, ir aptarti kt. šio instituto aplinkybes, t. y. kad iš tiesų būtų suteikiama reali pagalba prasikaltusiam asmeniui ir tikslingiau parenkamas laiduotojas.

Ekspertas Nr. 6

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Profesorius daktaras (prof. dr.)
Aukštojo mokslo įstaiga	VU Teisės fakultetas, Baudžiamosios justicijos katedra
Teisinė profesija	Teisėjas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	Nuo 1995 metų
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamoji teisė ir procesas, tarptautinė baudžiamoji teisė ir procesas.

1. Visų pirma buvo pasirinkta tokia Lietuvos baudžiamosios politikos kryptis siekiant praplėsti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą LR BK. Tokiu būdu buvo siekiama tokio teisinio reguliavimo kuris būtų būtinas, siekiant sudaryti sąlygas suderinti asmens, visuomenės narių grupių, visuomenės, valstybės interesus. Lietuva, būdama šiuolaikine teisine demokratine valstybe, tokią poziciją kildino iš Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų principinių nuostatų. Šio baudžiamosios teisės instituto įtvirtinimas BK taip pat buvo sąlygotas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicijos, suteikiant šiam institutui svarbią reikšmę bei Lietuvos mokslininkų darbai, taip pat parodantys šio instituto svarbą.

2. Tokį pasirinkimą sąlygojo tai, jog artimas fizinis asmuo labiausiai galėtų daryti teigiamą įtaką asmeniui, kuriam taikomas laidavimo institutas. Ko

gero, pateisinama būtų laiduotoju laikyti ir juridinį asmenį, ypač kalbant apie padarytus eismo įvykius.

3. Manau, kad taip. Tai ne tik vertinimas ar laiduotoju gali būti tik vertas teismo pasitikėjimo asmuo, kurio galimybė daryti teigiamą įtaką kaltininkui yra akivaizdi. Labai svarbu tai, jog pripažįstant asmenį turinčiu pasitikėjimą ir galinčiu būti laiduotoju, turėtų būti atsižvelgiama į asmenines laiduotojo savybes ar veiklos pobūdį ir galimybę daryti teigiamą įtaką kaltininkui, taip pat į jo charakteristiką ir kitus duomenis, pvz., argumentus, kuriais grindžiamas laidavimo prašymas. Kai baudžiamojoje byloje teismas įgyvendina įstatymo jam suteiktą galimybę apsispręsti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės klausimu, turi būti atsižvelgiama ne vien tik į visas formaliąsias teisinės tokio apsisprendimo sąlygas, bet ir į kitas sprendimui svarbias bylos aplinkybes.

4. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės laiduojant už prasikaltusį asmenį yra ir savotiškas valstybės kompromisas. Tokiu būdu siekiama spręsti ir kitus baudžiamosios politikos uždavinius: sumažinti teisėsaugos institucijų darbo krūvį ir racionaliai naudoti biudžeto lėšas, sutrumpinti iki-teisminio baudžiamųjų bylų tyrimo terminus, paskatinti nusikaltusius asmenis bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis, raginti juos savanoriškai atlyginti padarytą žalą. Taigi, valstybė tam tik-ra prasme dalyvauja šioje veikloje.

5. Mano nuomone, efektyviam šio instituto taikymui turėtų reikšmės žodinis teismo nagrinėjimo procesas.

Manau, jog pats savaimė ikiteisminio tyrimo nutraukimas neprivalomais pagrindais neprieštarauja konstituciniams baudžiamojo proceso pagrindams.

Ekspertas Nr. 7

Vardas, Pavardė	
(ar) Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Docentas daktaras (doc. dr.)
Aukštojo mokslo įstaiga	Vilniaus universiteto Teisės fakultetas
Teisinė profesija	Advokatas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	20 metų
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamasis procesas, asmens teisės, gynyba, lyginamoji teisėtyra.

1. Nusikalstamą veiką padaręs asmuo dėl to, kad padarė nusikalstamą veiką, privalo patirti tam tikrą „skausmą“, t. y. tam tikrus praradimus, suvaržymus, ribojimus etc. Tačiau šis patiriamas skausmas negali būti „per didelis“, neadekvatus. Nusikaltęs negali jaustis auka, neteisingai įvertintu ir t. t. Bendruomenei svarbu, kad nesusikurtų nebaudžiamumo atmosfera, tačiau žymiai svarbiau, kad vieną kartą nusikaltęs, daugiau nenusikalstų. Bendruomenei svarbus saugumo jausmas. Tam, kad daugiau nenusikalstų, ne kiekvienas nusikalstamą veiką padaręs asmuo visuomet privalo būti nubaustas kriminaline bausme. Laidavimas pagal savo prasmę sukuria tam tikrą ne tik paties nusikaltusio, bet ir laiduotojo atsakomybę, taip pat nusikaltusiojo atsakomybę prieš laiduotoją, sukuria pareigą visiems, taip pat ir artimiausiai nusikaltusiojo aplinkai, aktyviai prisidėti prie didesnio bendruomenės saugumo užtikrinimo. Laidavimas, kita vertus, ir nusikaltusiajam sukuria pasitikėjimo bendruomene, bendruomenės teisingumu jausmą, tad ir nori būti tokioje bendruomenėje. „Sveikoje“ bendruomenėje „atidavimas pagal laidavimą“ tai gali sumažinti recidyvo grėsmę. Tokį pasirinkimą sąlygojo tai, jog artimas fizinis asmuo labiausiai galėtų daryti teigiamą įtaką asmeniui, kuriam taikomas laidavimo institutas. Ko gero, pateisinama būtų laiduotoju laikyti ir juridinį asmenį, ypač kalbant apie padarytus eismo įvykius.

2. Skirtingą reguliavimą nulėmė skirtinga baudžiamosios teisės paradigma. Viena vertus to meto „kolektyvo“ įtaka ir individo požiūris į kolektyvo nuomonę iš esmės skiriasi nuo šiandieninio. Kita vertus, šiandienos sąlygomis (ir „socialistinės visuomenės pabaigoje“) „kolektyvo“ atsakomybė reiškia „niekieno atsakomybę“. Taigi „perdavimas kolektyvo laidavimui“ šiandienos sąlygomis reikštų tiesiog realios atsakomybės išvengimą.

3. Viskas priklauso nuo to, kokią laiduotoją teismas pasirenka. Laiduotoju „teismas turi pasitikėti“. Taigi teismas ir turi įvertinti visas aukščiau nurodytas aplinkybes, išsiaiškinti, kaip ta įtaka bus daroma, ar konkrečiu atveju tikrai reikia aktyvių veiksmų ją daryti. Įstatymo tekstas šio klausimo sureguliuoti negali. Tai teismų praktikos reikalas. Sutiktina, kad šiandieninėje teismų praktikoje į šį aspektą dažniausiai nekreipiamas reikiamas dėmesys. Dažniausiai akcentuojamos su pačiu nusikaltusiu susijusios faktinės aplinkybės, pvz., prisipažinimas ir t. t. Mano nuomone, efektyviam šio instituto taikymui turėtų reikšmės žodinis teismo nagrinėjimo procesas.

4. Viskas priklauso nuo to, kokią valstybės sampratą mes pasirinkime. Viena nori, kad dominuotų valstybė visur – kur negali pati veikti, tai turi kontroliuoti, reguliuoti ir pan., kitur valstybė pasitiki savo žmonėmis.

Valstybės ir bendruomenės interesas yra rezultatas, kad nusikalstamas elgesys nesikartotų. Kaip tą pasieks laiduotojas, yra nesvarbu. Gal tas bus pasiekta „nieko nedarymu“, nes in concreto ir daryti nieko nereikia. Kontrolės klausimas aktualizuojasi tik tada, jei nusikalstamas elgesys pasikartoja. Bet šiandieninė šios normos konstrukcija sako, kad šis institutas gali būti taikomas tik tada, jei teismas mano (įsitikina), kad nusikalstamas elgesys nepasikartos. Taigi jei teismas abejoja, jis šio instituto netaiko. Kita vertus ne už „viską“ galima kaltinti ir laiduotoją. Valstybė, kad ir kiek šimtų ar tūkstančių kartų būdama galingesnė už bet kurį laiduotoją, negarantuoja, kad nebus daromi nusikaltimai, neapsaugo bendruomenės nuo kiekvieno atskiro nusikaltimo. Tad to tikriausiai nereikėtų reikalauti ir iš laiduotojo. Apibendrintai, laiduotoją norą (pasiryžimą) ir gebėjimą daryti įtaką teismas turėtų įvertinti ab initio, o ne imtis kokių kontrolės instrumentų.

5. Baudžiamojo ir baudžiamojo proceso įstatymo „nesusikalbėjimą“ šiuo aspektu galima išvelgti ir diskutuoti. Panaši diskusija buvo vystoma ir baudžiamojo proceso nutraukimo suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senačiai klausimu.

Viskas priklauso nuo to, kaip suprantami ir aiškinami šie principai. Galimas ir toks teisinio vertinimo kampas, kad nei prokuroras, nei ikiteisminio tyrimo teisėjas nepripažįsta įtariamojo kaltu (nėra taip formuluojamos rezoliucinės procesinio akto dalies), tad nekaltumo prezumpcija nėra pa-neigiama; jei teisingumo vykdymas reiškia veikos ir kaltės konstatavimą bei bausmės paskyrimą, tai šiuo atveju nebus ir „gryno“ teisingumo vykdymo; teisingas (sąžiningas) procesas turi užtikrinti galimybę savo teises ir interesus ginti nukentėjusiajam, į ką iš esmės baudžiamojo proceso įstatymas atsižvelgia. Galimas ir kategoriškesnis požiūris, absoliutiškesnis reikalavimas laikytis šių principų, tada išvados gali būti kitos. Taigi vien tik šio klausimo iškėlimas ir mėginimas į jį atsakyti, „nematant sistemos“, nebus teisingas ir tikriausiai nėra įmanomas.

Ekspertas Nr. 8

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Lektorius
Aukštojo mokslo įstaiga	VDU
Teisinė profesija	Advokatas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	25 metai
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamoji teisė

1. Manau, kad šis atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutas įtvirtinimą lėmė tradicijos ir įstatymo leidėjo noras įtvirtinti plačias ir skirtingas įstatymo numatytas galimybes atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės.

2. Galima vertinti kad artimo giminaičio, kaip laiduotojo, pasirinkimą lemia numanomi artimi laiduotojo ryšiai su kaltininku ir galimybė daryti kaltininkui teigiamą poveikį. Dabartinėje visuomenė asmenų grupės ar asmens, nesusijusio artimais ryšiais su kaltininku, galimybės daryti tokį teigiamą poveikį yra ribotos ar gali pasibaigti.

3. Manytina, kad artimo asmens galimybės daryti teigiamą poveikį bet kokių atveju yra didesnės, nei bet kokių kitų asmenų. Paprastai pagal laidavimą atleidžiamas asmuo, kuris nėra padaręs pavojingo nusikaltimo, nėra pavojingas ir gali taisytis. Tokiu atveju laiduotojo vaidmuo yra padėti šiam asmeniui nebedaryti naujų nusikalstamų veikų, atskirais atvejais padėti pakeisti kaltininkui savo elgesį, koreguoti jo elgesį. Instituto tikslas yra siekti padėti asmeniui pakeisti savo elgesį ir nedaryti naujų teisės pažeidimų. Pastebėtina, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kitais pagrindais iš viso nenumato kitų atsakingų asmenų, kas reiškia, kad pagrindinis vaidmuo savo pasitaisyje priklauso pačiam asmeniui.

4. Kaip minėjau aukščiau, laiduotojo funkcija perauklėjime nėra pagrindinė, jo vaidmuo yra pagalbinis ir auklėjamasis, todėl negalima vertinti, kad šiam asmeniui yra patikėta pataisymo funkcija. Valstybė tokioje veikloje (pataisyje) dalyvauti neturėtų. Taikant laidavimą teisingumas nėra pritaikomas formaliai, kadangi auklėjamąjį pobūdį turi ne tik laidavimo taikymo laikotarpis (po nuosprendžio priėmimo), o visas baudžiamojo persekiojimo procesas, kuri pasibaigia valstybės (teismo) išreikštu pasitikėjimu asmeniui.

5. Klausimo įžangos teiginiai teisingi. Iš kitos pusės, nutraukimą dėl laidavimo ikiteisminio tyrimo metu, kurį patvirtina ikiteisminio tyrimo teisėjas, galima vertinti kaip savotišką sutrumpintą (supaprastintą arba baudžiamojo įsakymo) procesą, kuriame matomi ekonomiškumo, greito bylos nagrinėjimo, teisingo bylos nagrinėjimo ir kitų principų balansas. Minėta, kad dėl laidavimo asmenys atleidžiami kuomet jie padarė santykinai nepavojingas nusikalstamas veikas, pripažino savo kaltę ir atlygino žalą, galutinį sprendimą priima teisėjas, ir rizika, kad dėl tokio proceso atsiras negatyvūs teisės taikymo padariniai, nėra didelė.

Iš esmės atsakyta atsakyme į prieš tai buvusį klausimą. Paties teismo proceso nebuvimas neturi suponuoti išvados, kad yra pažeidžiama nekaltumo prezumpcija ar teisingumo vykdymo procesas. Pastebėtina, kad klausimai dėl tiesioginio teisingumo vykdymo yra keliami ne tik tokio pobūdžio bylose, pvz. diskutuojama ar bet kokioje baudžiamojoje byloje prokuroras gali priimti sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą (bet kokiais pagrindais) ar bet kuri situacija (baudžiamoji byla) turi būti išnagrinėta ir įvertinta teismo. Vertinant, kad prokuroras turi bendrą teisę tam tikrais įstatymo numatytais atvejais nutraukti ikiteisminį tyrimą (pvz. BPK 3 str.1 d. 1 p.), tokia teisė jam gali būti numatyta ir tais atvejais, jei yra nustatyti nusikalstamos veikos požymiai. Be abejo, LR Konstitucijos nuostata, kad asmuo kaltu gali būti pripažintas tik teismo nuosprendžiu, yra aktuali, todėl BK 40 straipsnio, (kaip ir kitų BK VI skyriaus straipsnių) atitikimas Konstitucijos nuostatų gali būti vertinamas.

Ekspertas Nr. 9

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Docentas daktaras (doc. dr.)
Aukštojo mokslo įstaiga	Vilniaus universitetas
Teisinė profesija	Mokslininkas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	21 metai
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamoji teisė, baudžiamoji politika, kriminologija, bausmių vykdymas, nepilnamečių justicija

1. Buvo siekiama sukurti kiek įmanoma platesnę alternatyvą laisvės atėmimui. Todėl bausmių sistemoje buvo sukurtos trys naujos bausmės. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės yra savotiškas „prieangis“ formalioms bausmėms, todėl jis taip pat buvo platinamas. Nors laidavimas buvo ir LTSR BK, tačiau praėjus kuriam laikui nuo jo panaikinimo jis (pagrįstai) nebeatrodė turintis senąją ideologinį krūvį. Tam tikrais atvejais, esant tam tikroms nusikalstamos veikos aplinkybėms, kaltininko asmeninėms savybėms, esant pasitikėjimo vertam asmeniui ir geram jo santykiui su kaltininku, tokia valstybės reakcijos forma į nusikalstamą elgesį gali būti tinkama ir proporcinga.

2. Būtent ši dalis – „perdavimas visuomeninėms organizacijoms ar darbo žmonių kolektyvui“ buvo akivaizdžiai ideologinė ir gali suveikti tik totalitarinėse sistemose, kuriose įvairios struktūros tarnauja totalitarinės valdžios išlaikymo tikslui. Demokratinėse visuomenėse jokia visuomeninė organizacija (asociacija, bendrija ir pan.) ar juo labiau „darbo žmonių kolektyvas“ nei gali prisiimti atsakomybę už konkretaus žmogaus elgesį, nei gali būti tam įpareigotas. Tai įmanoma tik kolektyvizmo sąlygomis, kai tam tikros gyventojų struktūros yra nuolat priverstinai buriamos, palaikomos, įgyja įvairių galių ir pan. Laisvoje visuomenėje gali ir turi laiduoti konkretus žmogus, kuri gali prisiimti asmeninę atsakomybę. Sugriuvus priverstinėms kolektyvinėms struktūroms, jos negalėjo būti laiduotoju. Laisvos visuomenės sąlygomis būtų sunku įsivaizduoti, kad kokia nors savanoriškai į tam tikrus darinius besijungianti struktūra (profsąjunga, asociacija, viešoji įstaiga, sporto klubas ir pan.) galėtų turėti dalinę prievartinę priežiūros funkciją. Pavyzdžiui, netgi koks nors vaikų dienos centras (kokia juridine forma jis beveiktų), jaunimo centras ar sporto klubas vargu ar galėtų būti laiduotoju, nes galiausiai būtų neišku, kas asmeniškai už tą asmenį yra atsakingas (vadovas, socialinis darbuotojas, psichologas, konkretus treneris ar pan.). Tai čia atrodo logiška, kad juo yra ir gali būti fizinis asmuo, nors konkrečių žmogų su juo gali sieti ir kokia nors minėta bendruomeninė struktūra.

3. Kaltininko „pasitaisymo“ yra siekiama totalitarinėse struktūrose. Tai, kad žmogus padarė nusikalstamą veiką, nereiškia, kad jis yra blogas ir jį reikia „taisyti“. Lygiai taip pat, jei žmogus nedaro nusikalstamų veikų, tai dar nereiškia, kad jis yra geras. Bet kokios teisinės ir demokratinės valstybės baudžiamosios reakcijos tikslas yra ne žmones „taisyti“, o siekti, kad jie nenusikalstų. Tai yra daug siauresnis tikslas. Sovietinei valstybei reikėjo žmones „taisyti“, nes jie turėjo tapti gerais sovietiniais piliečiais. Demokratinė teisinė socialinė valstybė, jos pareigūnas ar bet koks kitas žmogus nei turi teisę „taisyti“ kitą žmogų, nei pareigą, nei turi tokių galimybių. Be to, niekas neturi galimybių kokiais nors instrumentais nustatyti, ar žmogus jau „pasitaisė“, ar ne. Jeigu valstybės tikslas yra siekis, kad žmonės nedarytų nusikaltimų ir jei yra pasitikėjimo vertas autoritetas, kuris turi pozityvų santykį su kaltininku, tai tikimybė, kad per šį santykį ir autoritetą kaltininkas elgsis komformistiškai, yra gana didelė. Du didesnė, nei santykyje, pavyzdžiui, su svetimu ir nepažįstamu probacijos ar įkalinimo įstaigos pareigūnu. Visgi kriminologine prasme gaila, kad šio instituto taikymas, vykstantys procesai, laidavimo įtaka nėra ištirti empiriškai. Tai bet kokie vertinimai yra tik prielaidos.

4. Pataisymo funkcija niekam nėra perduota, nes tokios funkcijos valstybė neturi. Tai, kad valstybė naudojasi jau esamu autoritetu ir santykiu, kurį turi kitas fizinis asmuo kaltininko atžvilgiu, jei tik tas žmogus sutinka, yra pagrįsta ir skatintina. Beje, nuo tokios laidavimo formos prasidėjo visos alternatyvos įkalinimui – probacija ir pan. Yra šalių, kur toks laidavimas skatinamas ir leidžiamas daug plačiau – vykdant ir formalias bausmes, netgi ir laisvės atėmimą. Valstybė turi prižiūrėti, kad laidavimo proceso metu vyktų tai, ko yra siekiama – išliktų autoritetas, santykis ir teigiama įtaka. Dėl formalaus teisingumo klausimo nesupratau, nes laidavimas, jei jis paskirtas pagrįstai ir apgalvotai, yra visa kita nei formalus teisingumas. Formalus teisingumas yra tada, kai asmeniui paskiriama bausmė, visiškai nesirūpinant ir nesukant sau galvos, kaip gi ji jį paveiks (ar tai būtų bauda, ar viešieji darbai, ar probacija, ar įkalinimas).

5. Neužkerta. Kuo viskas baigiasi greičiau ir neformaliau, tuo yra geriau visiems – ir valstybei ir kaltininkui. Niekas nėra įrodęs, kad teisminiai procesai turi kokią nors teigiamą įtaką, nors ir kainuoja labai brangiai. Priešingai – visi empiriniai tyrimai rodo ir jais paremtos tarptautinės rekomendacijos nurodo nutraukti bylas, kai tik įmanoma ir kiek įmanoma greičiau (diversija), žinoma, laikantis proporcingumo ir teisėtumo principų. Tai leidžia išvengti kaltininko stigmatizacijos ir taupo valstybės lėšas.

Suderinama. Sąlyga yra prisipažinimas. Jei jis yra savanoriškas ir nuoširdus, viskas yra gerai. Visada paliekama galimybė neprisipažinti, eiti į teismą, laidavimo atisakyti ir t.t. Gaila, nėra klausimo apie galimus pakeitimus. Tai, kad šis straipsnis vienas iš nedaugelio, kuris nebuvo pakeistas per tuos beveik 16 metų, gali liudyti du dalykus: a) arba jis yra niekam neįdomus; b) arba jis yra tobulas. Sunku pasakyti, kaip yra iš tiesų. Kiek žinau, jis taikomas santykinai retai. O kalbant apie pakeitimus, tai man yra nesuprantami skirtingi padariniai padarius baudžiamąjį nusižengimą ir neatsargų nusikaltimą arba tyčinį nusikaltimą (7 ir 8 dalys). Tai yra tik teisinės konstrukcijos, o gyvenime situacijų gali būti labai įvairių. Palikčiau bet kuriuo atveju spręsti teismui, ką daryti su buvusiu laidavimu. Juolab, jei jis jau buvo į pabaigą, naujas nusikaltimas visiškai nesusijęs su pirmuoju ir t. t. Tiesiog palikčiau tik 7 dalį už bet kokią nusikalstamą veiką.

Ekspertas Nr. 10

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Lektorius
Aukštojo mokslo įstaiga	Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas
Teisinė profesija	Prokuroras
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	12 metų
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamojo proceso teisė

1. *Manyčiau tai buvo įtakota Vokietijos baudžiamosios justicijos modelio, kurio nemažai elementų buvo perimta kuriant tiek BK, tiek ir BPK.*

2. *Manau, kad fizinio asmens galimybės teigiamai įtakoti nusikalstamą veiką padariusį asmenį yra žymiai didesnės nei juridinio asmens.*

3. *Teismų praktikoje išties galima rasti pavyzdžių, kurie verčia abejoti laidotojo įtakos realumu (pvz. tėvai, sutuoktinė ir pan.). Tačiau asmeninio darbo patirtis leidžia teigti ir atvirkščiai. Pvz. tekę susidurti su situacijomis, kuomet sutuoktinės asmeninės savybės ne tik leido neabejoti jos teigiama įtaka sutuoktiniui, tačiau netgi leido padaryti išvadą, kad tai yra vienintelis žmogus, kuris turi realią galimybę nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui daryti teigiamą įtaką. Apibendrinant manau, kad BK 40 str. 3 d. teisinis reguliavimas yra tinkamas, tačiau teismai kai kuriais atvejais atidžiau turėtų vertinti laidotojo teigiamos įtakos realumą.*

4. *Manau, kad laidotojo veiklos kontrolės įtvirtinimas išties būtų reikalingas. Galimai tai galėtų vykdyti probacijos tarnybos.*

5. *Atsižvelgiant į tai, kad prokuroro nutarimas teisinę galią įgyja tik tada kai nutarimas yra patvirtinamas ikiteisminio tyrimo teisėjo, t. y. būtent teismas priima galutinį sprendimą, todėl nemanau, kad sąvoka „padaręs nusikalstamą veiką“ užkerta kelią ikiteisminį tyrimą užbaigti asmenį atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą.*

Nemanau. Kaip ir prieš tai buvusio klausimo atveju, tokią poziciją grindžiu tuo, kad galutinį sprendimą priima teisminės valdžios subjektas.

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Dr.
Aukštojo mokslo įstaiga	Vilniaus universitetas
Teisinė profesija	Teisėjo padėjėja
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	
Mokslinių interesų sritis	Baudžiamoji teisė

1. Laidavimo institutas, manau, yra būdingas demokratinėms valstybėms, todėl gali būti, kad imant pavyzdžius iš kitų valstybių baudžiamųjų kodeksų tai buvo viena iš priežasčių lėmusių laidavimo įtvirtinimą ir Lietuvoje.

2. Vienu iš priežasčių, galėjusių apskatinti vėlgi manau galėjo būti gerosios patirties perėmimas iš kitų valstybių BK, kartu pasikeitus valstybės valdymo principinėms nuostatoms, kartu keitėsi ir pati baudžiamoji politika, kuri galbūt buvo pradėta labiau orientuoti įtraukiant patį asmenį, o ne vien tik valstybines struktūras. Patikėjimas nusikaltusio asmens kito, jam tam tikrą autoritetą turinčio, asmens priežiūrai gali daryti stipresnę įtaką jo elgesiui, negu formali institucijos priežiūra.

3. Manau bendrai minimų tikslų pasiekti galima, ypač, kai šiuo pagrindu atleidžiami jauni asmenys, kartu manytina ir iš praktikos matyti, jog ne visada pasiekama šių tikslų, ypač kai patikėjimas įvyksta tik formaliai įvertinus kaltininko ir laiduotojo santykį, laiduotojo asmenybę. Galbūt būtų galima įtvirtinti reikalavimus tam tikrais atvejais arba visada laiduotojui praeiti tam tikrus specialius mokymus, kurie leistų įgyti specialių žinių.

4. Manau principinė šio instituto nuostata, kad asmuo gali būti stipriai paveikiamas per asmeninį jam svarbų santykį yra skatintinas ir teigiamai vertintinas teisinis reguliavimas, tačiau pritariu, kad laiduotojas negali būti paliekamas likimo valiai ir valstybė turėtų sudaryti bent minimalias sąlygas jam atlikti šią užduotį, t. y. suteikti galimybes įgyti specialių žinių, kreiptis pagalbos iškilus sunkumams ir. pan. Pačios jo veiklos priežiūros reikalingumas ir veiksmų atskaitingumas kelia tam tikrų abejonių, nes tokiu atveju iš esmės laidavimas vis tiek galiausiai tampa institucine priežiūra, kuri galiausiai prižiūri ne tik asmenį atleistą nuo atsakomybės, bet ir patį laiduotoją.

5. Nelabai aiškus klausimas. Nes prieš klausimą atskleidžiama, kaip vyksta ikiteisminio tyrimo nutraukimas (vienu iš pagrindų yra asmens perdavimas pagal laidavimą BK 40 straipsnio pagrindu), kuris yra proceso užbaigimas. O tai rodo, kad nepaisant to, jog įstatyme vartojama sąvoka „padaręs nusikalstamą veiką“ egzistuojantis teisinis reguliavimas praktiškai neužkerta kelio. Kita vertus, ar asmuo yra padaręs nusikalstamą veiką sprendžia tik teismas, šiuo aspektu kelia klausimų, kodėl vienais atvejais procesas asmeniui gali pasibaigti dar ikiteisminio tyrimo stadijoje, o kitais tik po teismo bylos nagrinėjimo.

Dėl nekaltumo prezumpcijos manau kyla tam tikrų abejonių, nes ikiteisminio tyrimo stadijoje konstatuojamas faktas, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką. Dėl teisingo (sąžiningo) proceso neatrodo suderinama, kad tais pačiais pagrindais, kurie reikalauja pripažinti nusikalstamos veikos padarymo faktą, asmeniui gali būti nutraukiamas ikiteisminis tyrimas ir tokie pat pagrindai taikomi teismui atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. Manytina, kad tai turėtų būti daugiau teismo, nagrinėjančio bylą, o ne ikiteisminio tyrimo pareigūnų sprendimų pagrindai.

Ekspertas Nr. 12

Vardas, Pavardė	
Pedagoginis vardas ir (ar) mokslo laipsnis	Prof. dr. (HP)
Aukštojo mokslo įstaiga	Vilniaus universitetas
Teisinė profesija	Psichologas
Mokslinio, pedagoginio darbo stažas	Daugiau kaip 30 metų
Mokslinių interesų sritis	Teisės psichologija, sprendimų priėmimas

1.-

2. Paskatinti galėjo galbūt tai, kad artimas fizinis asmuo, palyginti su visuomenine organizacija (juridiniu asmeniu), gali padaryti kaltininkui didesnę teigiamą poveikį ir užtikrinti realius kaltininko pokyčius (pasitaisymą).

3. Jeigu laiduotoją ir kaltininką iš tikrųjų sieja artimas ryšys, neformalus laiduotojo priežiūra ir bendravimas su kaltininku gali turėti teigiamų padarinių, nepaisant to, kad laiduotojas gali neturėti specialiųjų žinių ar

pasirengimo, kaip reikėtų dirbti su nusikalstamas veikas padariusiais asmenimis. Probacijos tarnybos darbuotojai turbūt turi tokių specialiųjų žinių, bet jų ir kaltininkų formalus bendravimo pobūdis kažin ar užtikrina teigiamus kaltininkų asmenybės pokyčius.

4. Kad nusikalstamą veiką padariusio asmens pataisymo funkcija tam tikrais atvejais yra perduodama tretiesiems asmenims (kuriuos su kaltininku sieja artimas ryšys), gali būti vertintina teigiamai. Aišku, toks teisinis reguliavimas gali sudaryti prielaidas formaliam teisingumo vykdymui. Kita vertus, mūsų tyrimų rezultatai rodo, kad justicijos sistema teisingumą neretai vykdo visiškai formaliai. Tačiau laiduotojui galėtų būti teikiama tam tikra metodinė pagalba, taip pat vykdoma kokia nors jo veiklos priežiūra.

5.–

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 30 egz.